

تہفسیری رەوان

بۆ تیگەیشتنی قورئان

بەرگی [۱۰]

نووسینی

مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

جزمی [۱۹]

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسىرى رەۋان

بۆ تىگە يىشتىنى قورئان

بەرگى دەيەم

نووسىنى

مە لا مە حموودى گە لا ئەيى

جزمى (۱۹)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

-
- تهفسیری رهوان بو تیگه‌یشتنی قورئان.
  - نوسینی : مه‌لا مه‌حمودی گه‌لا‌له‌یی.
  - چاپی یه‌که‌م.
  - چاپخانه‌ی ئۆفسیتی تیشک.
  - تیراژ: (۵۰۰) دانه.
  - ژماره‌ی سپاردن: (۳۶۹) ی سالی ۲۰۰۲
  - مافی چاپکردنه‌وه‌ی پارێزراوه‌و ته‌نها هی نووسه‌ره.

ته‌رزه، هه‌روا حال ووه‌زعی گیانله‌به‌ران، ده‌کاته به‌لگه له‌سه‌ر به‌توانایی و دانایی، خودا.

لهسورەتى(الفرقان)يش دا: كۆمەللىك مەخلوقات دەكاتەنیشانەو
بەلگەى تاك و تەنھايى خودا، بۆ نمونە دريژ بوونەوھى سىبەر و گۆرانى
شەو و رۆژ و چۆنيەتى ھەوا و ئاو و جۆرەكانى ئاژەل و ليكدانى دەرياکان و
دروست کردنى ئادەمیزاد و نژاد و دروستکردنى ئاسمانەکان و زەوى
لەماوھى شەش رۆژدا و کۆتەرۆلکردنى عەرش لەلايەن پەرۋەردگارەو،
ھەرۋا بورجەكانى ئاسمان، روناكى خۆرو مانگ .. ھەموو
ئەمانەشىکردنەوھە تەفسیرکردن و دريژە پيئدانى ئايەتى(الذي له ملک
السموات و الأرض)بى بە .

۴- له همدوو سوره ته که ش دا وه صف و چۆنیه تی کرده وهی کافره کان و مونافیه کان دیاری ده کا. له سوره تی (النور) دا ده فهرموی: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بَقِيْعَةٍ﴾. له سوره تی (الفرقان) یش دا ده فهرموی: ﴿وَقَدْ مَنَا إِلَى مَا عَمَلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ (الفرقان/۳۳).

ناوهرۆکی سوره ته که به شیوه یه کی گشتی، وه کوو باقی سوره ته مه کیه کانی تر، گرنگی ده دا به بنه ما کانی عه قیده و جه خت ده کاته وه له سه ر یه کتاپه رستی و راستی پیغه مبه رایه تی ی و چۆنیه تی روژی قیامه ت.

سهره تاك و تهنهائي خودا دهسه ليتني و راستي قورئان و پيغمبرايه تي هه زهه تي محمد ﷺ ته نكيد ده كاته وه . زيندوبونه وه و حيساب و كيتابي رۆژي قيامه ت شي ده كاته وه، قه شمه ري به بئرو بۆچوني موشريك و بت په رسته كان ده كاو، نه قامي نه وان ه راده نويني كه ده ليتن: خودا مندالي هه يه، بپروايان به قيامه ت و زيندوبونه وه نيه، هه ره شهيان له ده كا به وه ي توشي جۆره ها سزاي توندو تيژيان ده كا.

ئەجبار ھەندى چىرۆكى پىغەمبەرانى پىشومان بۆ دەگىرپتەو ھە
 ھەلۆيىست و بەدرۆ خستەو ھەي ئەو گەل و نەتەوانە بۆ پىغەمبەرە كانيان و
 سەرەنجامى پىغەمبەرە نەتەو ھەكان رون دەكاتەو ھە .

شىو ھەي لەناوچونى نەتەو ھە سەرپىچىكارو بەدرۆخەرەو ھەكان و جۆرەكانى
 سزاي ريشەكىش كارىيان رادەنوينى و دەيانكاتە پەندو عىرەت بۆ گەل و
 نەتەو ھەكانى دوايى، بۆ ئەو ھەي بەخۆياندا بچنەو ھە ئەو ھەلەو ھەلۆيىستە
 ناشىرىنەي ئەوان تىي كەوتون و نواندىيان ئەمان تىي نەكەون و بەمەرەدى
 ئەوان نەچن .

ھەرەو ھا چەند بەلگەي جيا جيا دىنپتەو ھە لەسەر بەتوانايى خودا و تاك و
 تەنھايى زاتى پاكى، بونەو ھەي سەيرو سەرنج راكىش دەكاتە نىشانەي
 كارسازى پەرورەدگار، دياردەكانى بونەو ھەرو قەبارە جۆراو جۆرەكانى ناوي ،
 بەمانگ و خۆرو زەوى و ئاسمانەكان و دەرياو چۆنيەتى باران بارىن و
 ھەلكرەنى (با) پىش باران بارىن، ھەرەو ھا بورجەكانى ئاسمان و ھاتو
 چۆي شەوو روژ يەك بەدوى يەك دا ھەموو ئەمانەو شتى ترىش دەكاتە
 بەلگە لەسەر ھەبونى خوداي بالادەستى كارسازى كار دروستى بى ھاو ھەل و
 مندال و خىزان .

كۆتايى سورەتەكەش بەرەنواندى ھەندى رەوشتى پەسەندى
 بەندەراستالەكانى خودا دەھيىنى و ئەو رادەگەيەنى كەئەوانە شياوى
 رىزو پاداشتى پەرورەدگار .

نازلکردنی قورئان و تاک و ته نهایی پهروهردگار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا
﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ بَقَدِيرٍ ﴿٢﴾
وَأَتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا
وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

پهروهردگار کړنده وې نهم سوره ته به باسی سه لماندنی خودای به دیهینه
دهست پیڅکړدوه، وه صفی پهروهردگاری به صیقاتی جه لال و که مال کړدوه.
دهست پیڅکړدنی سوره ته که به وشپوهیه ناماژه به بؤ باسی سهره کی و
گرنگی سوره ته که. نه وه ده گه یه نی که نازلکردنی قورئان له لایه ن خوداوه یه و
پیڅه مبهری ئیسلام پیڅه مبهری هه موو ئاده میزاده به گشتی،
پهروهردگاری بونه وهر تاک و ته نهاو بی مندل و خیزانه، بی هاو هل و
وه زیره .

ده فهرمووی: ﴿تبارک الذي نزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين
نذيرا﴾ به رزو پیروزو خاوه ن خپرو فهره، نه و خودایه ی قورئانی نازل
کړدوه بؤ سهر به نده ی خوی: که ره وانه کراوه بؤ سهر هه موو ئاده میزاد و
خاته می پیڅه مبه رانه. بؤ نه وې به و قورئانه پې فهر و به ره که ته عالمی

ئادەمیزاد و عالەمی جندۆكە بترسینی، ترسینەر و موژدە دەربى،
سەرىچىكاران لەسزای خودا بترسینی موژدەى بەهەشت بدا بەوانەى
پابەندى پەيامەكەى دەبن .

مەبەست بە (عبده) حەزرەتى محمد ﷺ ئەمەش رىزلىنانە لەپىڭەمبەر،
چونكە ئەوپەرى پلەوپايەى ئادەمیزاد ئەوێه: عەبدى خودابى بۆيە
پەروردگار لەهەرشوئىك دا شوئىنەكە شوئى رىزلىنان بى لەپىڭەمبەر
بەوشەى (عبده) ئاماژەى بۆ كردو.

ئەوێهەتا لەسورەتى (الكهف) یش دا: كە باسى رىزلىنانە
لەپىڭەمبەر ﷺ بەو: كەقورئانى بۆ ناردو بەوشەى (عبده) ئاماژەى بۆ
كردو، دەفەرموى: ﴿الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ولم يجعل
له عوجاً﴾ (الكهف / ۱) لەباسى ئیسراو شەوڕەوى كردن بە پىڭەمبەر ﷺ
هەر بە (عبده) ناوى هێناو. ﴿سبحان الذي أسرى بعبده.....﴾ كە
لەمەقامى دوعاو پارانەوێش دا ناوى پىڭەمبەر ﷺ دىنى بە (عبده) ناوى
دىنى دەفەرموى: ﴿وأنه لما قام عبد الله يدعوه.....﴾ (الجن / ۱۹).

قورئانى ناو ناو (الفرقان) چونكە حەق و بەتال لىك جیادەكاتەو،
هیدایەت و گومرايى دیارى دەكا، جوداوازی دەخاتە نىوان، رىبازى ژيانى
بەختەوێ و ژيانى بەدبەختى، سەردەمەكان لەیەكتر جیادەكاتەو لەم
روەو كە قورئان مەنەجى ژيان نەخشە كێش دەكا، مەنەجىكى جىگىر
لەدل و وێژداندا، گونجاو لەگەل واقیعى ئادەمیزاد دا.

مەنەجىك: كە لەهیچ مەنەجىكى لەو پىشى ئادەمیزاد ناك،
مەنەجىك: كەنیشانەى سەردەمىكى تازەى بۆ ئادەمیزاد، لەو پىش
پىی ئاشنا نەبوون، كەوابوو قورئان (فرقان) بەم مانا قول و گەورەى،
كۆتایی بەسەردەمى ژيانى منالى ئادەمیزاد هێناو و خستوىتیه
سەردەمى ژیری و هۆشیاریه، كۆتایی بەدیاردەى پىڭەمبەرەى كاتى و

ناوچهیی و نه ته وهیی هیئاوه، سهرده می پیغه مبه ریگی ره وانه کراو بو
سهرهه مو ئاده میزادو جندو کده دوا پیغه مبه رو سهرهه ری دا هیئاوه،
که وابوو جی خویه تی به قورشان بوتری: (فورقان)، فورقانی نیوان
سهردهه مکهانی ته مهنی ئاده میزاد، جودا که ره وهی نیوان هق و به تال،
هیدایهت و گومراییی و حلال و حرام.

نەمجار چوار ۋەھىنى شىكۈمەندى كىيىرياۋ بۇ خۇدا رادەنۋىنىۋ
دەفەر مەۋى:

۱- ﴿الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئەو خودایەى كه ئەراستیدا
مولكایەتى و خاوەنیەتى ئاسمانەكان و زەوى هەرهى ئەوه، دەسهلاتى
بەدیھێنان و فەوتاندن و رەدام هێنان هەرهى خۆیەتى، بەویستی خۆى
چۆنى بوى ئاوا هەلیان دەسورپێنى، ژيان بەخشین و مراندن، تەحلیل و
تەحریم... تەنھا بەدەست خۆیەتى و بەس هەموو بونەودەر ئاتاجى
پەرورەدگارە، هەموو مەخلوقات موحتاجى خودان، ئەو بەدى هێنان
ئەوكات و شوێنى پەیداوون و تەمەنى مانەوه و كات و شوێنى لەناو
چونبان دیارى دەكا.

۲- ﴿وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا﴾ هەرگیزاو هەرگیز به هیچ شیوهیه که منداڵی بۆ خۆی بریار نه داوه، هه بوونی منداڵ له گهڵ پله و پایه ی خودایه تی ناگنجی، پتویستی به منداڵ نه، چونکه پتویستی به منداڵ نیشانه ی کهم و کورپیه، خودا بۆ خۆی که مالی موتله قی ههیه، پتویستی به هیچ شتی که نه و هه موو شتی که ش ناتاجی نه وه . نه مه رته دانه وه ی جوله که و مه سیحی و عه ربه موشریکه کانه: که ده یانگوت: خودا منداڵی ههیه . جوله که ده یانگوت: عوزه یر کوری خودایه، فه له ده یانگوت: عیسا کوری خودایه، عه ربه کان ده یانگوت: فریشه کچی خودان.

وهكوو قورئان له شوئینیکی تردا لییانه وه ده گیریتته وه ده فره موئ:
﴿وقالت اليهود: عزيز ابن الله وقالت النصارى: المسيح ابن الله﴾
(التوبة/ ۳۰) یان ده فره موئ: ﴿فاستفتهم الربك البنات ولهم البنون؛
ام خلقنا الملائكة اناثا وهم شاهدون، الا انهم من افكهم ليقولون
ولد الله وانهم لكانبون اصطفى البنات على البنين ؟﴾
(الصافات/ ۱۴۹-۱۵۳).

۳- ﴿ولم يكن له شريك في الملك﴾ شەریک و هاوبه شی نیه
له خاوه نیه تی و ده سه لاتداری و فره مانپه وایی دا. تاک و ته نهایی
له خودایه تی دا، هەر ئه و شیای پهرستش بۆ کردن و به ندایه تی بۆ کردنه،
هەر کاتی به نده کانی پروایان به خودا گه یشته ئه و ئاسته و له (تولوهیه ت و
ربوبیه ت) دا به بی هاوه ل و بی هاوشانیان زانی، هه موو پارانه وه و
داوایه کیان ئاراسته ی خودا ده کهن و هەر له و دهرسن دلایان به یاد و زیکرو
ترس له و مه شغول ده بی، چاوه پروانی په همت و به خششی خودا ده بن،
هەر خودا به شیای لی ترسان و به ندایه تی بۆ کردن ده زانن .

به م رسته یه ره ددی ئه وانه ده داته وه: که پروایان به هه بوونی دوو خودا
هه یه بۆ بونه وه و له عیلمی که لام دا پییان ده گوتری: (ثنویه) و خودای
روناکی و خودای تاریکی پریارده دن، هه روا په ددی ئه ستیره په رستان و
بت په رسته کان ده داته وه: که پییان وابوو: بت و صه نه م و ئه ستیره کان
شیای پهرستش بۆ کردن. ته نانه ت عه ره به کان که به ده وری کابه دا
ته وافیان ده کرد ئه م شیعه رهیان ده گوته وه (لبیک لاشریک لك، الا شریکا
هو لك تملکهم وماملک).

ئیتەر په ره وردگار به م دوورسته یه ی پیشوو پاک و خاوینی خۆی و به رزو
پیروزی خۆی له وه ی که مندالی هه بی، یان شەریکی هه بی راگه یاند .

۴- ﴿وخلق كل شيء فقدره تقديراً﴾ ھەموو شتێك -جگە لەخۆی- ھەمووی لەنەبوونەو بەدی ھێناوە، قەبارەو شیوەی مەزندانەکردون، گونجانی ھەموو شتێکی لەگەڵ شتەکانی تر بەرچاو گرتووە، ھەموو مەخلوقاتى بەیەكەو گونجاندووە.

بۆنۆنە ئادەمیزادى بەو شیوەو شەكل و شیوازە دروست کردووە، ھەست و ھێزو توانای جیا جیای تێدا خولقاندووە، ھێزی بیرو بۆچون و تیگەیشتن و شت بەیەك گرتن و بەرامبەرى کردنى تێدا دانائە، ھەروا گیانلەبەرى ترو قەبارە بى گیانەکان، ھەریەكەیان بەشیوەیەكى مەزندانەکراو و ھیکمەت ئامیز ھینراو تە گۆرەپانى بونەوەر !

پێكھێنانى بونەوەر و پێكھاتەى ھەموو شتێكى نائو بونەوەر سەر سوپر ھینەر و جیگای سەر بخاندن و بیرۆكەى (موصادەفە) رەت دەكەنەو، فیکرەى صودفە دەپوچیننەو، ھەتا زانیارى پێش بکەوێ و زانیان بتوانن بونەوەر پێشکەن، زیاتر تەناسوق و پێكەو گونجانی مەخلوقاتى ئاوبونەوەر دەر دەکەوێ، پتر مەزندانەو نەخشەى یەزدانى تێیان دا ھەست پێدەکری. دەر دەکەوێ ئەم بونەوەرە چەندە بەدیققەت بەدی ھینراو و چەندە شتەکانى پێكەو گونجاون .

خۆئەگەر توێكلى زەوى چەند پێیەكى تر لەم ئەندازەى؛ كە ھەیە ئەستورتر بوايە، (ثاني أكسيد الكربون) و ئۆكسجینی ھەلدەمژى، ژيانى زیندەوەر و روھ و درەخت دەفەوتا، ژيان نەدەبوو.

ئەگەر (ھوا) تۆزێك بەرزتر بوايە لەو ئەندازەى ئیستای ھەندى لەو تیر ئەستیرانەى؛ كە بەمیلیۆنەھا لەھەوای خارجى دا دەسووتین رێى گۆی زەوى دەكەوتن و لێى دەخشان، خێرا رویشتنى ئەم تیر ئەستیرانە لەچركەيەكدا (۴۶) ملیۆن میلە، ئیتر ئەوكاتە بەسەر ھەرشتێكدا برۆشتنایە: كە قابیلی گرگرتن بوايە گری تی بەردەبوو، خۆئەگەر

بەخىرايى گوللەي تىفەنگىك بىرۆشتىنايە ئەو لەگەل زەوى لىكىيان دەدا و سەرەنجام ترسناك دەبوو .

قەبارەي ھەوا بەدەورى زەويىدا ئەوئەندەي پىتويست ئەستورە، واتە ئەوئەندە ئەستورە: كە تىشكە خاوەن كاريگەرە كىمياويەكان پىتويست بۆ بەرھەمھىتەنى كشتوكال بەناوي دايىن و بچن، ئەوتىشكانە بەكتريكان دەكوژن و قىتامينات بەرھەم دەھىتن بەبى ئەوئەي ئەو تىشكانە ھىچ زىيانىك بەئادەمىزاد بگەيەنن مەگەر زىاد لەپىتويست خۆيان بەربدا .

سەيرە بەدرىژايى رۆژگار ئەوھەموو جۆرە گازانە لەزەوى بەرزەبنەوئەو زۆربەشيان ژەھراوين، كەچى ھەوا پىس ناكەن و گۆرانكارى لەرىژەي ئەوھەوايەدا كە پىتويستە بۆ ژيانى ئادەمىزاد پەيدانابى، ئامىرى ئەو لەنگەر راگرەي نيوان رىژەي گازەكان و پىس نەبونى ھەوا، ھەبونى ئەو مەساحە گەورەوپان و پۆرەيە كە لەھەبونى ئۆقيانوسەكان و دەرياكەكان دا خۆي دەنوئىنى، بەھۆى ئاوي ئەو ئۆقيانوس و دەريايانە ژيان و بژىوو ھەواي موعتەدىل بۆ دارو درەخت و روھ و گيانلەبەرەن دەستە بەر دەبىو دەتوانن درىژە بەژيان و گەشەكردن بدەن .

ئەگەر رىژەي ئۆكسىجىن لەجياتى ۲۱% پەنجا لەسەد يان زياتر بوايە ئەوكاتە ھەموو ئەو مادانەي قابىلى سوتانن، لەوانەبوو يەكسەر گرېگرن بەجۆرىك نزيك دەبوو يەكەم چەخماخەي بروسكە: كە لەدرەختىك دەدا يەكسەر بىشەلەنەكان گرېگرن، خۆئەگەر رىژەي ئۆكسىجىن لەسەدا ۱۰% بوايە، لەوانەبوو ژيان خۆي لەگەل بگونجاندایە، بەلام لەوانەبوو ئاگرو گەرما: كەھۆي شارستانى و ئاوەدانين كەم دەست بگەوتنايە !!

مامۇستا سەيىد لەم بارەو نمونەيەك دەگىرپىتەوئە دەفەرموى: پىش چەند سالىكى دورو درىژ لەولاتى ئوستوراليا درەختى (صبار)يان رواند بۆ پەرژىن و سىاجى ھەندى باخ و زەوى، بەلام ئەم درەختە بۆخۆي پىئو

ده چوو به سه رزه ميني ئوستوراليا دا بلاوده بووه و رۆژ به رۆژ پهره ي ده ساند، هينده ي پينه چوو پانتاييه كي به ئه ندازه ي پانتايي ئينگلته رهي داپوشي و تيني بۆ كشت و كالي دانىشتوان هينا، كشت و كالي داپوشين و ههندي زه وي و زاري واليكرد به كه لكى كشت و كال نه ده هات.

كشتياره كان هه رچيه كيان ده كرد ده ره قه تي نه ده هاتن، واي لي هات ئوستورالياي پان و پۆرو به رفر او ان كه وته به ر خه ته ري هي رشي بي ده نكي ئه ودره خته ته شه نه كه ره، رۆژ به رۆژ به سه رزه ميني ئه و ولا ته دا بلاوده بووه هه يچ شتيك نه بوو به رگري بكاو بي ته له مبه ر له به رده م بلاوبونه وي دا. زاناياني زانياري هه شه راتناسي كه وته خۆ به جيه اندا بلاوبونه وه تا له ئاكام دا هه شه ريه كيان دۆزيه وه: كه ته نيا بژيوي له سه ر ئه ودره خته بوو، جگه له ودره خته هه يچي تري نه ده خوارد ئه و باله فروكه ش به زويي گه راي ده كردو خيرا به ولات دا بلاوده بووه.

ولاتي ئوستورالياش واري كه وته بو هه شه ريه كي تي دا نه بوو دژي ئه و هه شه ريه بي، ئه و هه شه ريه ان هينا به ناو ولاتي ئوستوراليا و په روه رديه ان كرد، زۆري پي نه چوو قه لاچۆي ئه ودره خته نا هه مواره ي كردو پاشان گه رانه وه بۆ زي دي خويان، ئه ندازه يه كي كه م نه بي له ئوستوراليا مانه وه نه ویش بۆ پاراستني ولات له ودره خته و به ربه ست كردني بلاوبونه وي. (١) هه روا رۆژ له دواي رۆژ زانستي ئاده ميزاد به شيك له و نه خشه و پلانەي خودا: مه زنده ي كردوه له بونه وهر داو داير شتوه ده رده كه وي و خه لكى كه ميك له ماناي فهرمووده ي په روه رده گار كه له فورقاني خوي دا تو ماري كردوه ﴿وخلق كل شيء فقدره تقديراً﴾ حالتي ده بن و په ي به لايه نتيكي ئه و مانايه ده بن!

به لام ويرا ي ئه م راستيانه ئه و مو شريكانه هه يچ به خويان دا نه چونه وه و په ندو عي به رتيان وه رنه گرت. هه رچه نده په روه رده گار خاوه ني

(١) في ظلال القرآن ج ٦ / ١٤٠

صیفاتى جه لال و كه ماله، نه و په پرى شكۆمه ندیو به رزى ههیه، عیززهت و بالادهستى به رفراوان و بى سنوره.

كه چى نه و نه فامانه ﴿واتخذوا من دونه آلهة﴾ چه ند خودایه كیان بریارداوه جگه له خودا به ندایه تیان بۆ ده كه ن، هه رچى نیشانه ی خودایه تی هه ن له وان دانیه،

وانه نه و خودا درۆزنانه شیاهى خودایه تی نین چونكه له چوار لاله كه م و كورتیان تیدایه :

۱- ﴿لا یخلقون شیئا﴾ هیچیان پى دروست ناکرى، ده ی خودای حه ق و راست ده بى توانای دروستکردن و به دیهینانى هه بى .

۲- ﴿وهم یخلقون﴾ نه وانه بۆخۆیان دروستکراون، دروستکراویش ئاتاجى دروستکهره، ده ی خودای حه ق و راست ده بى ئاتاجى به كه س نه بى .

۳- ﴿ولا یملکون لانفسهم ضراً ولا نفعاً﴾ نه وانه بۆ خودی خۆیان دارای قازانج و زیان نین، ناتوانن زیان له خۆیان دور بجه نه وه، و قازانج بۆ خۆیان کیش بکه ن، جاکه بۆ خۆیان دورخستنه وه ی زیان و کیشکردنى قازانجیان بۆ دهسته بهر نه بى، دیاره بۆ غه یری خۆیان هه رنا! هه رشتیکیش بۆ خۆی و بۆ غه یری خۆی دارای زیان و قازانج نه بى هیچ فائیده یه كه له عیبادهت کردنى دانیه .

۴- ﴿ولا یملکون موتا ولا حیاة ولا نشورا﴾ توانای مراندن و ژیان به خشین و دروستکردنه وه ی مردوانیان نیه، جاشتیک نه وه سیفهت و رهوشتى بى چۆن ده شى پى بگوترى خودا؟

به كورتى نه و خودا درۆزنانه، نه و به خودا زانراوانه، له هه موو سیفه تیكى خودایى روتن، هیچ رهوشتی وایان تیدا نیه له رهوشتى

خودابچی، هیچیان بۆ دروست ناکړی به لکړو بۆ خوځیان دروست کړاون،
دارای زیان و قازانجیش نین نه بۆ خوځیان نه بۆ غه پری خوځیان.

به کورتی په‌روه‌ردگار خودایه کی تاك و تنه‌ایه، له‌ه‌موو كه‌س بیٚ
ئاتاجه، هه‌موو كه‌س ئاتاجی ئه‌وه له‌كه‌س نه‌بووه و كه‌سی لیٚ نه‌بووه،
كه‌س هاوكوفی نیه، هیچ خودانین جگه له‌ئهو، ههر ئهو شیاوی په‌رستش
بوٚ كړدنه ههرئهو به‌دیه‌ینه‌ره، ههرچی ئهو بیه‌ویٚ ببیٚ ده‌بیٚ، ههرچی
نه‌یه‌ویٚ ببیٚ نابیٚ، خاوه‌نی صیقاتی جه‌مال و كه‌ماله كه‌سیك ئهو بناسیٚ
به‌ندایه‌تی بوٚ بكا پا‌به‌ندی فه‌رمان و جله‌وگیریه‌كانی بیٚ به‌خته‌وه‌ری
دونباو قبا‌مه‌ته !!

بتيه رشت و موشریکه کان گومراپوون و سورن لهسه ر گومراپیی،
عیبادت بۆ غهیری به دیهینمه ده کهن، عیبادت بختی واده کهن دارای
زیانده و قازانجی نیه بۆ خودی خوی ! به لکوو له عیبادت که ره کان بی
دهسه لات ترن !!

هه‌لۆیست و ده‌خنه‌ی موشریکه‌کان له‌قورئان

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ
أَفْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ ۖ آخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا
﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۖ أَكُتِبَ لَهُمْ أَنْ يَكْتَتِبَ لَهُمْ مِمَّا
عَلَيْهِ بُكْرَةٌ وَأَصِيلًا ۖ ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۖ ﴿٦﴾

دەربارەي نازلبوونی ئەم ئايەتە کولەبی "موقاتیل" دەلیت: مەبەست (النضر) ی کورپی (الحارث) ە ئەبوو؛ پرماندی: کە قورئان دەست ھەلبەستە، مەبەستیش بە ﴿وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمَ آخِرُونَ﴾ (عەداس و یەسارو جەبر) ە ئەم سی کەسە ئەھلی کیتاب بوون، تەوراتیان دەخویندەو ھەوال و ئەحکامیان لیو ە قەڵ دەکرد. جا کە موسولمان بوون پیغەمبەر ﷺ زۆر لەگەڵیان ئاخوتنی دەکردو لەگەڵیان کۆدەبوو ە. ئیتر (النضر) ئەبوختانەي پرماند.

پەيوەندی ئەم کۆمەڵە ئايەتە بەھي پیشەو ە ئەو ە: پەروردار لە ئايەتەکانی پیشودا باسی یەکتا پەرستی کرد. بیرو بۆچونی بت پەرستەکانی رەتکردو ە، ئەجار دیتە سەرباسی پیغەمبەراییەتی و رەخنە و تانەي موشریکەکان: کە ئاراستەي قورئان و پیغەمبەراییەتی ھەزەرەتی موخەمەدیان دەکرد، ئەو واقعە رادەنوینی واتە دواي دەستدریژی کردیان بۆ سەرمەقامی خودا دەستدریژی دەکەنە سەر مەقامی پیغەمبەر ﷺ.

دواي بەشیو ەکی گالته پیکردن رەددیان دەداتەو ە، نەقامی و کەودەنیان دەخاتە روو: دەفەرمووی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا: ان هذا الا فک افتراه، وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمَ آخِرُونَ﴾ ئەو کافرو موشریک و نەقامانە دەلین: ئەم قورئانە جگە لە درۆیەکی ھەلبەستراو ھیچی ترنیە، موخەمەد خۆی ھەلی بەستو ە کۆمەلێکی تریش یارمەتی دەدەن، ئەوانەي ئەھلی کیتاب بوون و ئیستا ئیمانیان بە موخەمەد ھیناوە شتی فیژدەکەن و یارمەتی دەدەن بۆ کۆکردنەو ە ھەلبەستنی ئەم قورئانە!

ئەجار خودا بیرو بۆچونەکیان رەددەکاتەو ە و دەفەرمووی: ﴿فَقَدْ جَاوُوا ظُلْمًا وَ زُورًا﴾ بەراستی قسەيەکی پوچ و بی یناغەیان ھیناوە، بۆ خۆیان دەزانن کە درۆ دەکەن و ئەو ەي دەیلین درۆ ستەمە،

هيچى به سەر هيچه وه نيه، بئگومان درۆ ترين شت ئه وه يه: كافره كانى
قوره يش ئه و قسه يه بکه ن، له کاتيکدا ئه وان بۆ خۆيان له ناخى دليانه وه
ده زانن قسه که يان بى بناغيه .

ئه وان: به تايه تي هه ستيارو پياوما قول و ريشسپيه کانيان ده يانزاني
ئه م قورئانه ي مو حومده به سه رياندا ده خو ئيتته وه که لامى که جو دايه
له که لامى ئاده ميزاد، ئه وان به هه ست و چيژى خۆيان ده يانزاني ئه م
که لامه له ئاخواتنى ئاده ميزاد ناچى. نه يانده توانى پتي موته ئه شر
نه بن، ئه وان شاره زاي پيغه مبه ر بوون و پيش پيغه مبه رايه تي
ده يانناسى و لييان رون بوو که درۆ ناکاو خيانه تي لى روونادا، ئه دى چۆن
به ده م خودا وه درۆ هه لده به ستى، چۆن له خۆيه وه شت پال خودا ده دا ؟؟
وه لى ترسى له ده ستداني مه رکه زى کۆمه لايه تيان پالى پي وه ده نان
ئه م چارپا وه درۆ ده له سانه له ناو جه ما وه رى عه ره بدا بلا و بکه نه وه .
هه وليان ده دا ئه م چارپا وه له ناو که سانيى وادا بلا و بکه نه وه: که جيا وازى
له نيوان ئاخواتنى مو عجيزو قسه ي ئاسايى دا ناکه ن.

به راستى ئه م قسه يان که ده يانگوت: قورئان درۆيه کى ده ست
هه لبه سته و کۆمه لى تى تريش ها وکارى مو حومده ده که ن بۆ دانانى،
قسه يه کى هيچ و پوچ و بى بناغيه، شياوى ئه وه نيه بخريته به رباس و
ليکۆلينه وه! چونکه ئه گه ر ئاده ميزادى کى وه کوو مو حومده ﷺ
به ها وکارى که سانيى ديه که بتوانن ئه و قورئانه هه لبه ستن! ئه ي چى
ئه وانى مه نه کردوه: که وينه ي ئه و قورئانه بخه نه روو. بائه وانيش
به کۆمه کى خه لکى تر قورئانيى ئاوا دابنيى و به لگه ي پيغه مبه ر پوچ
بکه نه وه، ئه وه تا پيغه مبه ر ﷺ ته حه ددايان ده کاو ئه وانيش بۆريان
خواردوه و جۆش داماون و ده سته وسان بوون !

هەربۆيەشە كە پەرورەدگار لەم بارەو مونا قەشەيان ناكاو
 قسە پوچە كەشيان بەشياوى ئەو نازانى رەددى بداتەو، بەلكوو بەم
 رستەيە لەدەميان دەداو دەفەرمووى: ﴿فَقَدْ جَاوُوا ظُلْمًا وَ زُورًا﴾
 بىگومان ستم و بوختانيان ئەنجام داو، ستميان لەپىغەمبەر كردو
 لەخۆيان كردو، بوختانە كەيان ئاشكراو نايانە، پىويستى بەرەتدانەو
 بەلگە بۆهينانەو نىە! بوختانە كەيان كوفرو ستمىكى ئاشكرايەو
 درۆيەكى هەلبەستراو .

شوبهەو بوختانىكى تريان دەر بارەى قورئان و پىغەمبەر ئەو بوو: كە
 قورئان تۆمارى كردو دەفەرمووى: ﴿وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا،
 فَهِيَ قَمَلَى عَلَيْهِ بَكْرَةٌ وَأَصِيلًا﴾ كافرو موشرىكەكان گوتيان: ئەم قورئانە
 چىرۆكە كۆنى پيشينانە، درۆ دەلەسەى گەل و نەتەو پيشينەكانە كە
 لەچىرۆكە خەيالەوى دەست هەلبەستەكانيان دا تۆماريان كردو،
 دەشوبهيتە چىرۆكى شانامەو حىكايەتى ئەسفەنديار..... مو حەمەد بەهۆى
 ئەهلى كىتابەو نوسىويه تەو و بەيانى و ئىوارە بەدزىهەو بەسەريدا
 دەخويندريتەو بۆ ئەوەى لەبەرى بكە، چونكە بۆ خۆى نەخويندەوارە
 خويندەو نووسين نازانى.

ئەوان گوتيان لەو چىرۆكانە دەبوو: كە قورئان بۆ پەندو عىبەرەت و
 پەرورەدە كردن و رىنومايى دەيانهيئىو هەمويان چىرۆكى راست و واقعين
 لەجياتى ئەو پىيان پەند ئامىزىن دەيانگوت: ئەم قورئانەى: كە ئەم
 چىرۆكانەى لەخۆگرتون (أساطير الأولين) چىرۆكى خەيالەوى پيشينانەو
 مو حەمەد پال خودايان دەدا ! لەراستى دا ئەم بىروبوچونەى موشرىكەكان
 درۆو بوختانىكى تريانە، گومرايىو مو كابرەو لادانە لەحەق .

بىگومان ئەوان راستگويىو ئەمانەتپاريزى پىغەمبەريان لانمايان بوو،
 لەو پيش دەيانناسى، چل سال پيش پىغەمبەرايەتى لەناويان دا ژياو

شاره‌زای ناکارو ره‌وشتی بوون ته‌نانه‌ت له‌به‌ر راست‌گویی و راست‌آلی نازناوی (محمد‌الأمین) یان لیت‌ابوو؛ ده‌یان‌زانی نه‌خوینده‌واره‌و نووسین نازانی، که‌چی که‌په‌روه‌ردگار پله‌و پایه‌ی پیغ‌مبه‌رایه‌تی پی به‌خشی و س‌روش و نیگای بۆ‌نارد، دژایه‌ت‌یان کرد و تۆمه‌ت‌باریان کرد به‌و شتانه‌ی که‌لییان بی‌به‌ری بوو، به‌دروژنی و بوختان که‌ر له‌قه‌له‌میان دا، سی‌حرو جادو بازیان یال‌دا .

ئەو قورئانە كەياساي بونەوەرەو بەرنامەي ژيانە بەچيرۆكە كۆن و خەيالپلاويان حسيب دەکرد! كەدەيانگوت چيرۆكە كۆنينەي پيشينانە، ئامارەي ئەوەيان دەکرد كە ئەو چيرۆكانە لەبەر زۆر كۆني و تپەپرېووني رۆژگار بەسەرياندا، موحەمەد نايانزانئى مەگەر حيكايەتخوان بۆيخويننەو و پتي لەبەر بكەن!

تہ مجار پہروردگار وہ لآمی دانہوہو فہرموی: ﴿قل﴾ تہی موحوہ محمد
پییان بلی: ﴿أنزله الذي يعلم السر في السموات و الأرض﴾ تہو
قورئانہی کہ ہہوال؁ و سہرگوزہشتہی رابوردوانی تیدایہ خودایہک بو؁ منی
ناردوہ؁ کہ ہہموو نہیئی ئاسمانہکان و زہوی دہزانئ؁ ہیچ ہہوال؁ و
بہسہرہاتیکی پیشینان و دواینانی لی؁ ون نابئ؁ . ہہوالئ نہیئی و
ئاشکرای لہ لا چون یہکن؁ تہو قورئانہ لہ لایہن خودای زاناو داناویہ
لہ لایہن خودای ئاگادار بہسہر نہیئی ئاسمان و زہویہوہیہ.

خودا له کویږو حیکایه تخوان له کوی؟! حیکایه تخوان له کوی و غه بیزانی
تاسانه کان و زهوی له کوی؟! زانیاری حیکایه تخوان له بهرامبهر زانیاری
خودا وه کوو ریږه دی دلوپه ټاویک وایه له بهرامبهر ده ریای پیکه نار.

﴿انه کان غفوراً رحیماً﴾ بیگومان خودا لیخوشبوو خاوهن بهزهییه، لهروی رهحهتی بهرفراوانی خویهوه قورئانی نازل کردوه، قورئان دیاردهی رهحهتی خودایه، نایسته هوّی خیرا هاتنی عهزاب بو سههرتان،

ههريۆيه شه به پهلە عيقابتان نادا و مۆلە تي داو، خودا مۆلە تي داو بۆ
ئەوێ تۆبە بکەن و لەتاوان و کوفر پەشيمان ببنەو. چونکە وێراي ئەو
هەموو تاوان و کوفر و سەتەمەي کردوتانە ئەگەر تۆبە بکەن و بەدل
پەشيمان ببنەو بۆ لای خودا بگەرێنەو خودا لێخۆشبوو لێبوردو، لێتان
خۆش دەبێ.

وہ کوو لەشوینیکی تردا دەفەرمووی: ﴿لقد کفر الذین قالوا: ان اللہ
ثالث ثلاثۃ، وما من الہ الا الہ واحد، و ان لم ینتہوا عما یقولون
لیمسن الذین کفروا منهم عذاب الیم. افلا یتوبون الی اللہ و
یستغفرونہ، واللہ غفور رحیم﴾ (المائدہ/٧٣-٧٤) یان دەفەرمووی: ﴿ان
الذین فتنوا المؤمنین و المؤمنات ثم لم یتوبوا فلہم عذاب جہنم و لہم
عذاب الحریق﴾ (البروج/١٠).

حەسەنی بەصری دەفەرمووی: سەیری لوتف و کەرەم و سەخاوەتی
خودا بکەن. ئەوان بەندە خۆشەویستەکانی دەکوژن، کەچی ئەو بانگیان
دەکا بۆ تۆبە کردن بۆنەوێ رەحمیان پێ بکا. ئەم ئایەتانە بەلگەن لەسەر
ئەو: کە تۆبە راست تاوان ھەڵدەوەرێتی و تاوانی لەو پێش دەشواتەو،
ئەمەش بەشیکی لە کەرەم و فەزل و بەخششی خودا.

تائەو تەشەررەو رەخنەي موشریکەکان لەیغەمبەر ﷺ

وَقَالُوا

مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَوْلَا أَنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَى
إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ

الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً ﴿٨﴾ انظر
كيف ضربوا لك الأمثال فضلوا فلا يستطيعون
سبيلاً ﴿٩﴾ تبارك الذي إن شاء جعل لك خيراً من ذلك
جنت تجري من تحتها الأنهار ويجعل لك قصوراً ﴿١٠﴾

دهرباره‌ی سه‌بب نزولی ئەم نایەتانه ئیبنوئیسحاق و ئیبنوجەریر و ئیبنولموزیر لەئیبنوعەبباسەو ەریاویەتیان کردو ە دەلی: عوتبە‌ی کوری رەبیعە لەئەبو سوفیانی کوری حەرب و (النضر) کوری (الحارث) و ئەبولبوحتوری کوری هیشام و (الأسود) کوری (المطلب) و زەحمە‌ی کوری (الأسود) و (الولید) کوری (المغیرة) و ئەبو جەهلی کوری هیشام، و عەبدوللای کوری ئومەییە و ئومەییە‌ی کوری خەلف و عاصی کوری وائیل و مومەبیە‌ی کوری (الحجاج) کۆبونەو، لەناو خۆیاندا هەندیکیان بەهەندیکیان گوت: چەند کەسیکی عاقل و زوبانلوس بنیرن بۆ لای موحمەد قسە‌ی لەگەڵ بکەن و دەمە دەمی و دانوسانی لەگەڵ دا ئەنجام بدەن لێی بگەیه‌ننە تین تائەو پەری قسە و مونا قەشە لەگەلی دابدوین، ئەوانیش شان‌دیکیان پیکەو ەناو نار دیان بۆ خزمەتی و وتیان: ئەو پیاو ما قولانی گەلە کەت کۆبونەو ە هاتونە لات بۆ ئەو ە قسە لەگەڵ دا بکەن .

ئىتر پېغەمبەر ھات بۆلايان، وتيان: ئەي موحەممەد ! ئىمەھاتىن بزانين
تۆچىت دەوى ؟ ئەگەر ئەم داوايەت بۆ ئەوھىيە دەولەمەندىبىت ئەوھ
ئىمە لەمالى خۇمان مال و سامانت بۆ كۆدەكەينەوھ، ئەگەر دەتەوىبىيە
گەورەو پياو ماقول ئەوھ لەئىستاوھ دەتكەين بەگەورەو رىش سىپى

خۇمان، ئەگەر دەتەۋى بىيە فەرمانىدە، ئەو ئىمە ئامادەدىن پابەندى
فەرمان و نەھىيە كانت بىين و تۆمان بە پاشاي خۇمان قبولە !

يىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: نەخىر ئەۋەى ئىۋە دەيلىن ھىچيان لەمن
دانىن، ئەۋ پەيامەى بۆم ھىناون بۆيە بۆم نەھىناون سامانى
پى كۆبكەمەۋە، يان بىمە پىاۋ ماقول و رىش سىي، يان پاشايەتى
پى دەستەبەر بىكەم بەلگىۋودا منى ناردۋە بۆ سەر ئىۋە بەسيفەتى
يىغەمبەرى، نىگاۋ سىروشى بۆ ناردۋەم، فەرمانى پى كىردۋەم بىمە مژدەدەرو
ترسىنەر بۆتان، پەيامى خوداتان پى بگەيەنم ! جائەگەر ئەۋەى بۆم
ھىناون پەسەندى بىكەن و لىمى ۋەرىگىر ئەۋە دەيىتە مايەى خوشبەختى
دونىاۋ قىامەتتان، خۆ ئەگەر پەيامەكەشم رەت بىكەنەۋە ئەۋە من
ئەۋەندەم لەسەرە چاۋەرۋان بىم تاكو خودا نىۋانى من و ئىۋە يەكالا
دەكاتەۋە .

ئەبجار وتيان: ئەى موحەممەد: ئەگەر تۆ ھىچ كامى لەم پىشنىارنەمان
لى ۋەرنەگرى، ئەۋە داۋابكە باخۋا فرىشتەيەكت لەگەل بنىرى، راستى
پەيامەكەت بىچەسپىنى ۋ دەربارەى تۆ ئاخاوتنمان لەگەل بىكا، ھەروا
داۋابكە خودا چەند باخ و باخات و قەصرو بالەخانەى لەزىۋو زىو
دروستىكراۋت بداتى، لەۋشتانەى ئىمە پىشنىارمان بۆ كىردى بى ئاتاج
بى و پىۋىستت بەكاسپى كىردن و ھەۋلەدان بۆ بژىۋى پەيدا كىردن نەمىنى،
بۆئەۋەى بزائىن: كە تۆ لاي خودا رىۋو فەزىلت ھەيە و خاۋەن پەلە و پايسەى.
ئەگىنا ئەۋەتا ئىمە تۆ دەبىنىن لەبازاردا دىۋى و دەچى، ھەۋلى
پەيدا كىردنى بژىۋتە! ھىچ زىدە رىۋو قەدرىكت لەئىمە زىاتىر نىە !

يىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: نەخىر من شتى واناكەم، من ھەرگىز
لەۋانەنىم داۋاى ئاۋا لەخودا بىكەم، ۋەمن بۆ ئەۋە رەۋانە نەكراۋم داۋاى
ئاۋا لەخودا بىكەم و ئىۋە پەلپى لەۋ جۆرەم لى بگىر. بەلگىۋودا منى

ناردوه به موژده دهرو ترسيته: ئهوانه ي شوينم دهكهون موژده ي بههشتيان دهدهمي، ئهوانه ي بهدرۆم دهخه نهوه له ناگري دۆزه خ ده يانتر سينم. ئيتر پهروه ردگار ئه م ئايه ته ي نازل كرد .

په يوه ندي ئه م ئايه نانه به ه ي پيئشه وه له م روه وه يه :

دواي ئه وه ي پهروه ردگار دوو شوبه وه ره خه ي كافر ه كاني ده باره ي قورئان راگه ياند، ئه جا شوبه وه ره خه يه كي تريان ده باره ي پيغه مبهري قورئان بۆ هاتوو كه حه زره تي موحه مده باس ده كا. پاشان ئه و شوبه وه ره خه نانه ره ت ده كاته وه، پوچي و بي بايه خيان رون ده كاته وه، ئه وه راده گه يه ني كه ئه و شتانه ي ئه وان ده يكه نه ره خه له پيغه مبهري ﷺ له وه پري سه خافه ت و بيئناغه يي دان، به كه لكي ره خه نايه ن ئه وان به بيانوي بي پيژن، نيشانه ي سه ره ر ه ق و ئينكار يكر دني ئه و كافرا نه يه . هيچيان به ده سته وه نيه ناچار ن په نا بۆ شتي ئاوا به رن .

كافر ه كاني قوره يش پيئج ره وشتيان بۆ پيغه مبهري باس ده كردن به خه يالي خويان ئه و ره وشتانه له گه ل پيغه مبهري تي دا ناگو نجين .

ئه و پيئج ره وشته نه مانه بوون :

١- ﴿وقالوا ما هذا الرسول يأكل الطعام ويمشي في الأسواق﴾
كافر ه كاني قوره يش ده يانگوت: ئه م كا براه كه خوي له ئيمه كردوه به پيغه مبهري، هيچي له ئيمه جيا نيه و چ زيده فه زل و ريژيكي به سه ر ئيمه وه نيه، وه كوو ئيمه خواردن ده خوا، وه كوو ئيمه ئاوو شله مه ني ده خواته وه، وه كوو ئيمه پيويستي به خواردن و خواره مه ني هه يه، ئه گه ر ئه و راست ده كا پيغه مبهري ده بوو پيويستي به و جوړه شتانه نه بو اياه .

ئه دي ئه وه تا هه لسو كه وتي هه لسو كه وتي ئاده ميزادانه يه و كه چي لافي پيغه مبهري تي ليده دا ! چۆن ده بي ئه و وه كوو ئيمه ئاده ميزاد بي و له خودا وه نيگاي بۆ بي؟ چۆن ده بي هه لسو كه وتي وه كوو ئيمه وابي و

په یوه ندی به عاله میکی تره وه هه بی و نیگا و سروشی لی و هریگری؟ نه دی
ئیمه بۆچی نیگا و سروشان بۆنایه و هیچ لهو عاله مه نازانین: که موحه ممد
په یوه ندی پیوه ههیه !

۲- ﴿ويعيشي في الأسواق﴾ به ناو بازاردا دی و ده چی، هه ولای
پیدا کردنی بۆ پیوه تی و مامه له و بازارگانی ده کا، ئیتر چی له ئیمه زیاتره و
به چ فه زلیکه وه لافسی پیغه مبه ری تی لی ده دا ؟ بیگومان نه مه بیرو
بۆ چونیک کی ماد دیانه ی روته و بهرام به ریو پیکگرتنیکی نه فامانه یه ..
چونکه پیغه مبه ران له ره وشته ماد دیه حیسیسیه کانیان دا چ جودا
وازیه کیان له گه ل ئاده میزادی تر دا نیه، به لکوو جودا وازیان له قیمه ته
مه عنه ویه کان و نه خلاق و پاکی ده رون دا هه بووه، خودا ریزو نرخی لی
ناون و نیگا و سروشی بۆ کردون، وه کوو له شوینیکی تر دا ده فره موی:
﴿قل انما انا بشر مثلكم يوحى الي انما الحكم اله واحد﴾ (الكهف/ ۱۱۰)
۳- سییم ره خنه یان نه وه بوو: که ده یانگوت: ﴿لولا أنزل اليه ملك،
فيكون معه نذيرا﴾ نه ری نه وه بۆچی له خودا وه فریشته یه که نایه ت بۆ لای
موحه ممد دو شایه تی بدا له سه ر راستی داوا که یو قسه ی به ره له ستکارانی
ره ت بکاته وه، نه م ره خنه یان ده ق ده شو بهیته قسه که ی فیعه ون:
که ده رباره ی حه زره تی موسا عليه السلام گوتی: ﴿فلولا القي اليه اسورة من
ذهب، او جاء معه الملائكة مقترنين﴾ (الزخرف/ ۵۳).

۴- چواره م ره خنه یان نه وه بوو: که ده یانگوت: ﴿أولقي اليه كنز﴾
نه وه بۆ له ئاسمانه وه گهنج و خه زینه یه کی بۆ ناخریته خواره وه مه سه ره فی
خاوو خیزانی لی بکا و پیویستی به کاسبی کردن و مامه له و بازارگانی
نه بی؟

۵- ﴿أو تكون له جنة يأكل منها﴾ خو نه گهر گهنج و خه زینه ی بۆ
نه خریته خوار، ده با نه گهر هیچکه نه بی و وه کوو سامانداریک باباخ و

باخاتیکی هه بی له بهروبوومی بخواو مه سره فی خاوو خیزانی لی ده سته بهر بکا.

وه کوو تیینی ده کرا قوره یشیه کان سه ره تا ده یانگوت: ده بی پیغه مبهه فریشته بی و پیو یستی به خواردن و خواردنه وه و خه وو پشودان نه بی؛ دوایی وتیان: قهینا کا با پیغه مبهه هر ئاده میزادی به لام با فریشته یه کی له گهل دابی پشتگیری بکا، دوایی له وهش هاتنه خوارم و وتیان: با پشتگیری به وه بکری گهنج و خه زینه یه کی بو بخریته خوار، دوایی له وهش دابه زین وتیان: با پیاو یکی وابی خاوهن باخ و زهوی و زاربی.

ئه وان له هه موو بیرو بۆچونه کانیا ندا ماددیا نه هه لسو که وتیان ده کردو هه رده مه بیانویه ک و هه رده مه په لپیکیان لی ده گرت و له باز نه ی بواره ماددیه کان نه ده چونه دهر، نه ده هاتن ژیرانه بیر بکه نه وه، عه قل و هوشیان بجه نه کار پیان وابوو: پیغه مبهه رایه تی له ژور هیزو توانای ئاده میزاد دایه، هه رگیز ئه وه یان بۆ نه ده سه لما: که پیغه مبهه ئاده میزاده و له خودا وه نیگای بۆ دی!

ئه محار که به خه یالی خویان پیغه مبهه ریان له ککه دار کرد به و شتانه و چه سپاندیان که موحه مه د به که لکی پیغه مبهه ریتی نایه، له عه قل و هوشیش روتیان کرده وه به پیاو یکی خه ره فاویان له قه له م دا.

بیگومان ره وانه کردنی پیغه مبهه له ئاده میزاد بۆ سه ر ئاده میزاد حیکمه تیکی یه زدانییه، هه ست و شعوری هه ست و شعوری ئه وانه و ته جرو به و ئه زمونی ئه وانی هه یه، هه ست به ئیش و تازاری ئه وان ده کا، خه زو ئاره زوی ئه وانی هه یه، به زه یی به زه بونی و لاوازیاندا دیته وه، به سه ر که وتن و کامه رانیان به هه ره مه ند ده بی، هه نگاو به هه نگاو له گه لیان

دېروا د هزانى به چى ده ورورژين و به چى رام ده بن و به چى دينه ژير
فهرمانى خوداوه.

له لايه كى ترهوه خه لكه كه ده توانن شوينى بكهون و چاوى لى بكهن،
چونكه نه ویش ئاده ميزاد يكه وه كوو نه وان ورده ورده به رهو به رزى ده يانبا
به نه خلاق و كرده وه به جيته ينانى نه و نه ركانه ي پييان راده گيه نه: كه
خودا له سهري پتويست كردون، كه وابه نه و پيغه مبه ره ئاده مى سروشت و
جوان ره وشته، بوخوى ده بيتته ته رجهمه يه كى زيندوبو نه و بوروباه رپه ي
بانگه وازى نه وانى بو لا ده كا! نه وكاته ژيان و جم و جول و گوftarو
كردارى ده بيتته رويه رپكى رانواندراو بو يان و ديپه ديپ لييه وه نه قل ده كهن و
ماناكاني ده چه سپين و شوينى ده كهن، نه وان به چاوى خو يان رابه رى
خو يان ده بينن، حه زيان لى ده بى په رپه وى بكهن، چونكه نه و رابه ره
ئاده ميزاد يكه وه كوو خو يان و له قه باره ي ئاده ميزاد يك دا ده بينن!

نه گهر پيغه مبه ر فرشته بوايه هه رگيزاو هه رگيز بيريان له كردار و
هه لو يسته كانى نه ده كرده وه، هه ولى نه وه يان نه ده دا لاسايى بكه نه وه،
چونكه نه وان هه ر له سه ره تا وه هه ست ده كهن كه سروشتى نه و له سروشتى
نه وان جيا وازه، كه وابه و هه چ دورنيه هه لسوكه وتى نه و جيا بى
له هه لسوكه وتى نه وان، نه وكاته حه زى نه وه يان نابى هه لسوكه وتى نه و
له خو ياندا به يننه دى.

كه وابه و ره وانه كردنى پيغه مبه ر له ره گه زى ئاده ميزاد حيكه متي كى
يه زدانويه، حيكه متى نه و خودا يه كه هه موو شتيكى به نه ندازه دروست
كرده و هه موو پارچه كانى بوونه وه رى پيكه وه گونجاندوه.

حيكه متى خودا يه كه پيغه مبه رى له ره گه زى ئاده ميزاد ناردوه بو سه ر
ئاده ميزاد بو نه وه ي رولى خو ي بگيرى له رابه رايه تي كردنى ئاده ميزاد دا:

که و ابو ره خنه گرتن له ئاده میزادیه تی پیغه مبر ههست نه کردنه به و
هیکه مته یه زدانیه و نیشانه ی نه زانییه به ریز گرتنی خودا بو ئاده میزاد.

په‌روه‌دگار نه‌یویسته‌و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی گه‌نج و خه‌زینه‌ی هه‌بی، خاوه‌ن
باخ و ڤیلا بی، ساماندارو ده‌وله‌مه‌ندبی، چونکه‌ خودا ویستویه‌تی
پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی رابه‌رو پیشه‌وای گهل و ئومه‌ته‌که‌ی بی، ئه‌رکی
پیغه‌مبه‌رایه‌تی قورس و گرانی خۆی نه‌نجام بدا، له‌هه‌مان کاتدا هه‌ولتی
دابین کردنی بژیوی خۆی مال و منالیشی بدا وه‌کوو هه‌ر تاکیکی
کۆمه‌له‌که‌ی که‌خهریکی دابینکردنی پیداوایستی ژيانی مال و منالیه‌تی .
بۆ ئه‌وه‌ی یه‌کیک له‌ئومه‌ته‌که‌ی که‌خهریکی ده‌سته‌به‌رکردنی پیداوایستی
ژيانیه‌تی نه‌لی: پیغه‌مبه‌ر ژيانی مسۆگه‌ر بووه، خه‌می ده‌سته‌به‌رکردنی
پیداوایستی ژيانی نه‌بووه وه‌کوو من، بۆیه‌ لیپراوه‌ بۆ عه‌قیده‌و گه‌یاندنی
په‌یام و ئه‌رکی سه‌رشانی، وه‌کوو من کۆسپ و ته‌گه‌ره‌ی ژيانی نه‌هاتوه‌ته
پیش! بۆیه‌ توانی ئه‌و رۆله‌ بگێڕی که‌ گێرای!

نہوہتا پیغہ مبرہو ویرای نہ نجامدانی نہرکی پیغہ مبرایہ تی خہریکی
داین کردنی پیداوستی ژباننشہ!

ئەو ەتا لە لايەك مامەلەو بازرگانی دەكا بۆ ئەو ەي پێداويستی ژيانی
دابين بكا، لە لايەكی تر ەو ە لێپراو ە بۆ ئەنجام دانی ئەركی پێغەمبەراییەتی
دەي با گەل و ئوممەت و پەیرەوکارانیشی چا و لەو زاتە رابەرە بکەن،
بیکەنە مامۆستا و قودو ەو، ئەركی سەرشانیان لەخودا پەرستی دڵسۆزانە
لەگەل ە و لدان بۆ دەستبەرکردنی پێداويستی ژيان پێکەو ە جۆش بەدن و
ئاوێتەي یەکیان بکەن (ليس الرجل رجل الدنيا ولا الرجل رجل الآخرة، بل
الرجل رجلهما) پیاو ئەو پیاو ەنيە پیاوی دونیا بی، ەروا پیاو ئەو
پیاو ەنيە پیاوی قیامەت بی. بەلکۆو پیاو ئەو پیاو ەنيە پیاوی دونیاو
قیامەت بی.

بئگومان له دوایی دا مال و سامان به سهر پیغه مبهردا ﷺ رڙا دهستکه وتی جهنگ و غه نیمه ت زۆر بوو، له م کاتهش دا پیغه مبهردا ﷺ بوو به قودوهی حه سه نه و مال و سامان نهیتوانی له خودا په رستی و رابه رایه تی غافلی بکا، یان کۆلی بکا.. به لکوو له م تاقیکردنه وهش دا سهر که وتوو بوو، به خشندهیی و سه خاوه تی نمونهیی بوو، قیمه تی مال و سامانی له دلدا نه بوو، به لکوو له دهستی دا بوو، فیتنه ی مال تۆز قالیك کاری تی نه کرد!

به مهش ریگای له وانه برپییه وه: که بلین: پیغه مبهردا بۆیه توانی ئه رکی بانگه وازی له ئهستۆ بگریۆ به و په ری لیها تویی یه وه ئه نجامی بدا، چونکه به هه ژاری ژیاوه مال و سامان دهستی نه گرتوو وه مه شغولی نه کردوه، ئه وه تا ئه و زاته مال و دارایی ده رژی به سه ریدا، که چی تۆز قالیك له بانگه وازی کردنی خۆی بی تاگانابی و وه کوو سه رده می هه ژاری هه لسو که وت ده کا.

به لام و یرای ئه م راستیانه و سه رباری هه بوونی ئه و ره و شتانه و چه نه ده ره و شتی جوان و به رزی تر له پیغه مبهردا ﷺ کافره کان هه لوتیستی خۆیان نه گۆری و به خۆیاندا نه چونه وه به لکوو..

﴿وقال الظالمون: أن تبعون الا رجلاً مسحوراً﴾ کافره کان وتیان: ئیوه ئه گه ر شوین ئه م پیاوه بکه ون و ئیمانی پی یئینن، بئگومان شوین پیاویکی ده ست لیوه شاوو سیحر لیکراو که وتوون، شوین که سیک که وتون عه قلی تیک چووه و نازانی ده لئی چی و چی ده کا! ئه دی چۆن ئیوه په یره یی فه رمان و جله و گیریه کانی ده که ن؟!

ئه محار پهروه ردگار وه لامی ئه م شوبه دیان ده داته وه و ده فه رمووی: ﴿انظر كيف ضربوا لك الأمثال﴾ ئه ی پیغه مبهردا خۆشه و یست! به سه رسورمانه وه تی بفکره، به روانه چیت پی ده لئین؟: چۆن له خۆیان ه وه

صیفاتى جياحيات بۆ دادەتاشن . ناو و ناتۆرەى سەيروسەمەرەت لى دەئىن، بوختانت پى دەكەن و شتت بۆ ھەلەبەستى ؟ جارئك دەئىن: ساحيرو جادوبازى، چەلئك دەئىن: بۆ خۆى سيحرى لىكراو، چاخئك دەئىن: درۆزنە، جارئكيش دەئىن: شاعيرە يان دەئىن: قوتاييە لاي فلان و فلان دەخوينى و ئەوان ئەم قورئانەى فىر دەكەن !

ھەموو ئەم قسانەيان پوچ و بىبناغەن و بوختان و دەست ھەلبەستى، ھەركەسيك تۆزقالئيك عەقل و فامى ھەبى ئەم جورە قسانەى بەگوئى داناچى، ﴿فَضْلُوا فَلَاسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً﴾ رىگايان لى گوم بوو و سەرگەردان و گومرا بوون، رىگاي ھىدايەت و ھەق نادۆزنەو !

ئەبجا كۆتايى بەجەدەلەكە دەھىنى بەبەيانكردنى ئەو: كەئەو پىشنيارو داواكارىەيان، يان ئەو بىروبۆچونەيان دەر بارەى كالا و پروپىتالى دونياى چ نرختىكان نيەو ئەو: كەئەوان بەلايانەو گرنگە پىيان وايە ئەگەر موھەممەد پىغەمبەرى، دەبى گەنج و خەزىنەى ھەبى، يان باخ و زەوى و زارى ھەبى. لەراستى دا بىروبۆچونى نەفامانەو كورت پىنن، چونكە ئەگەر خودا مەيلى ھەبوايە لەوشتانە باشتى پى دەبەخشى:

دەفەرمووى: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قَصُورًا﴾ پاك و مونەززەھە، بەرزوپىرۆزە ئەو خودايەى ئەوتۆ ئەگەر بىويستايە لەدونىادا زۆر باشتى لەوەى ئەوان پىشنيارى دەكەن پى دەبەخشى، ئەونازو نىعمەتەى لەقيامەتدا وادەى پىداوى بۆ پىش دەخستى بۆ دونياو باخ و باخاتى وای پىدەبەخشى بەژىر درەختەكانى دا جوگا و جوبار بكشانايە، قەصرو بالەخانەى ناوازەو دلگىرى بۆ دەستەبەر بكرديتايە! زۆر باشترو بەنرخترى لەوەى ئەوان پىشنيارى دەكەن پىبەخشيتايە.

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ
 أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ
 لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ
 كَانَتْ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُورًا ﴿١٦﴾

جا که کار گهیشته ئەو هەددەو هەندێ لەشوبههه و قسه ناره واکانیانی
 ده‌بارە‌ی خوداو پێغه‌مبەری خودا رانواند، ئەجار پەردە لەسەر لایەنی‌ک
 لە لایەنەکانی کوفرو گومراییان هەڵدەداتەوه: ئەویش ئەوه‌یه بروایان بە
 قیامەت نیه بۆیه هیچ کۆ لەسته‌مکاری و بوختان و قسه هەلبەستن ناکەن،
 ترسی روژی قیامەتیان نیه، ترسی روژیکیان نیه که تییدا بەره‌پوری خودا
 دەبنه‌وهو لەسەر سته‌م و بوختان حیساییان لەگەڵ بکاو تۆلە‌ی تاوانه‌کانیان
 لی‌بستینی!

دە‌فەرمووی: ﴿بل کذبوا بالساعة﴾ بە‌لکوو ئەوان بروایان بە‌هاتنی
 روژی قیامەت نیه، ئەو بێ برواییه‌یانە بۆته‌ هۆی ئەوه‌ی ئەو قسه
 پڕپوچانە بکەن، ئەو هەموو درۆو دە‌له‌سانه‌ هە‌ل‌پژن! چونکه‌ که‌سی‌ک
 بە‌ته‌مای قیامەت نه‌بی، بە‌ته‌مای حیساب و لی‌کۆلینه‌وه نه‌بی، خیرا
 ده‌که‌وێته‌ هە‌له‌ی بوختان و تۆمه‌تبار کردنی که‌سانی دیکه‌وه‌و بیر لە‌ناکام
 ناکاته‌وه، سود له‌و بە‌ل‌گانە وەرناگری که‌ سەر ده‌کی‌شن بۆ تی‌ف‌ک‌رین و بیر
 کردنه‌وه ..

﴿واعتدنا لمن کذب بالساعة سعيراً﴾ ئێمه‌ ئاماده‌مان کردوه‌و بۆ
 که‌سی‌ک بروای بە‌قیامەت نه‌بی، ئاگری زۆر گه‌رمی وا که‌ خیرا بلێسه
 ده‌ستینی، سوتینه‌رو داپ‌لوخینه‌ره.

ئەجار وینە ی دیەنیکی سامناکی قیامت دە کیشی؛ دیەنە کە هیندە سامناکە دلی رەق دەکا بەئاو، هەست و شعوری مردوو وەلەرزه دینی .
کافران ئاگادار دەکا لەو عەزابە ی کە لەو رۆژەدا چاوەروانیان دەکا هەروەها موژدە بە موسولمانانیش دەدا بەنازو نیعەمتی بەهەشتی رازاو لەو رۆژەدا .

دەفەر مووی: ﴿اِذَا رَأٰتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِیدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِیْظًا وَ زَفِیْرًا﴾
ئێستا ئیمە لەبەردەم دیەنی ئاگریکی بلیسەداری پریشک هاوێژداین ئاگرە کە گیانی بە بەردا کراوە، دەروانی و دەبینی، قیامت بە درۆزانەکان دەبینی، لەدورەو دەیانبینی دەکەوێتە لرفەلف و نالەنال، دەنگی کلەوو کولانی دەبیستن، نیلەنیلەو چەپۆکانیەتی، نیشانە ی رق و قینی زۆریەتی لییان، لییان بەداخەو بۆیان دەسوتی فیشکەو نرکەونالە ی دەبیستن هیندە ی رق لیانە خەریکە لیک جیاییتەو، تاوانبارانیش بەرو ئەوی کیش دەکرین !

جاتۆ وەرە بەوردی بیر لەو دیەنە بکەرەو و بەزیندویی بیهینە پیش چاوی خۆت ! بەراستی دیەنە کە تابلیی سامناک و دل داچلە کینەرە !
(عبد الرزاق) و ئیبنولموتزیر و ئیبنو جەریر لەعوبەیدی کوری عومەیرەو ریوایەتیان کردووە دەلی: (ان جهنم لتزفر زفرة، لا یبقی ملک مقرب ولا نبی مرسل الا خر لوجهه ترتعد فرائصه، حتی ان ابراهیم علیه السلام لیجتوا علی رکبته، ویقول : رب ! لاأسألك اليوم الانفسی).

وەرە ژیرانە بیر بکەرەو، ئەو روو رەشانە بینەرە بەر چاوی خۆت، ئەو چارە رەشانە بەزنجیر کراوی بەرو روو دەخرینە بەرو کیش دەکرین بەرو کوی ؟ بەرو دۆزەخ دۆزەخیش خودا وای لیکردووە لەرقان خوی دەخواتەو، هەرلەدورەو ترس و لەرز دەخاتە دل و دەرویانەو، ئێستا وا گەیشتۆنە نزیکی و شالایان بۆ دینی، ئەمانیش بی دەسلات دەست و قاچ بەستراو! جا بەم حالە دەگەنە لای بەکوژ و زنجیر کراوی بەدەست و

قاچ به سترای تورده درینه ناو دۆزه خه وه، فری ده درینه ناو ئه و ئاگره داخ له دله سوتینه ره سامناکه .

﴿وَإِذَا الْقَوَا مِنْهَا مَكَانًا ضِيقًا مُقْرِنِينَ﴾ جاکه تورده درینه ناو دۆزه خه وه و ناخرینه شوینیکی پان و پۆرو بهر فراوان به لکوو تورده درینه ناو شوینیکی تهنگه بهر بۆ ئه وهی سزاو ئازاره که یان به ئیش ترو سهخت تر بی، دهست و قاچیان به مزخیر به ستره وه هیوای رزگار بوون و قوتار بوونیان بره وه .

﴿دَعُوا هَٰذَا لِكِ ثَبْرًا﴾ هاواریان لی هه لدهستی و ته مه نناي مردن ده که ن بۆ ئه وهی له م سزا سهخته رزگاریان بی، مردن ده بیته هیوای سه ره کی و ئاواتی رزگار بوونیان، خوا خویانه بۆ مردن به لام سه رباری ئه وهی که ئاواته که یان جیبه جی ناکری و بیسته که یان نایه ته دی، گالتسه و لا قرتیشیان پی ده کری !

ئه وان هاوار ده که ن ئه ی مردن له کوئی و ژیان کوشتینی فریامان بکه وه و رزگارمان بکه ! پێیان ده گوتری : ﴿لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثَبْرًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثَبْرًا كَثِيرًا﴾ نانا ئه مپۆ داوای مردنیک مه که ن داوای زۆر جوړ له مردن بکه ن، مردنیک به ته نیا به که لکی هیچ نایه و دادتان نادا، مه به ست گالتسه پیکردن و ناتومید کردنیانه له رزگار بوون، به لکوو سزایان نه بره وه و هه تا هه تاییه !!

جا له م کاته ناسک و ترسناکه دا پاش رانواندنی ئه م دیمه نه سامناکه، قورئانی پیروژ ههروه کوو ئوسلو به هه مه کاتیه که ی خوی، که باسی دۆزه خ ده کا باسی به هه شتیش راده نوینی، باسی هه رشتی بکا زۆربه ی کات دژه که شی دینیته گوژی . بۆیه له م کاته دا بهرام به ریه ک له نیوان سزای کافران و پادا شتی موسولماناندا ئه نجام ده داوده فه رموی:

﴿ قل ﴾ ئەي موحەممەد پەييان بلى: ﴿ اذلك خيرٌ أم جنة الخلد التي وعد المتقون ﴾ ئايا ئەوسزاو تۆلە باشە كەباسى كرا بۆتان يان بەهەشتى رازاوەى نەبراو؟ ئايا ئەو دۆزەخە باشتە يان بەهەشتى ئەبەدىي شويىنى ژيان بەسەربردنى ھەتا ھەتايى؟ ئەوبەھەشتەى بەلەين دراو بەدرى بەخۆپارىزان! بە لەخودا ترسەكان؟ ئەوبەھەشتەى كەدەبەخشرى بەوتەقواكارە خۆپارىزانەى لەدونىادا فەرمانبەردارى فەرمانى خودا بسوون، خودا كردويەتى بەپاداىتى چاكەكاران.

﴿ لهم فيها مايشاؤون خالدين ﴾ ھەيە بۆ ئەو خوداپەرستانە لە بەھەشتدا ھەرچى ئارەزو بکەن لەخواردن و خواردنەو و پۆشاك و شويىنى ھەوانەو، لەئامىرى سوارى ديمەنى جوان و ھەموو جوړە شتيكى جوانى وا كە بەچاو نەبينرابى و بەخەياليش پەى پى نەبرابى، ئەوان لەناو ئەو ھەموو نازو نيعمەتەدا بۆ ھەتا ھەتايە دەمىننەو و پراڻەو ھەى نىھو لىشى وەرەز نابن.

ئەمە بەلگەيە لەسەرئەو كە بەھەشتىەكان ھەموو داخوازيەكيان داين دەبى، ھەرچى بيانەوى بۆيان ديتەجى و وادەو بەلەينى خودايە پاشگەزبونەو ھەى تىدانىە ، بۆيە فەرمووى:

﴿ كان على ربك وعدا مسؤولاً ﴾ ئەمە ھەردەبى بىتەجى و شياوى ئەويە كە لەخودا داواكەرى و ئەنجام بەدرى، وەك—و لەشويىنىكى تردا لەسەر زوبانى خوداپەرستان دەفەرمووى: ﴿ ربنا آتانا ما وعدتنا على رسلك، و لا تخزنا يوم القيامة انك لا تخلف الميعاد ﴾ (آل عمران / ۱۹۴).

حال و وهزعی کافره کان لهروژی قیامت دا لهگهل
به رستراوه کانان دا

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا
يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي
هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ
وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ
كَذَّبَكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا
نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

له‌وه‌پیش په‌روه‌ردگار باسی ئه‌و عه‌زابه‌ی کرد که له‌قیامت دا: بۆ
کافره‌کانی داناوه، ئه‌هه‌مان کاتدا له‌گه‌ڵ نازو‌نیعمه‌تی ئاماده‌کراو بۆ
موسو‌لمانان به‌رامبه‌ری کرد.

ئەجار لێرەدا دیمەنێکی تر لە دیمەنەکانی قیامت بەیان دەکا: ئەویش
 حال و وەزعی عیبادەت کەرەکانە لە گەڵ عیبادەت بۆ کراوەکان دا،
 ئەوانەى جگە لەخودا عیبادەتییان بۆ کراوە؛ خودا گردیان دەکاتەووە
 پرسیاریان لى دەکا ئایا ئەوان عیبادەت کەرەکانیان گومرا کردووە
 لەربێبازی حق لایان داو؟ یان بۆ خۆیان خۆیان گومرا کردووە: دەفەرموی:

ئەو ھەشامەتە كۆكر اوتتەو ۋە ئو پەرسىيارەيان ئاراستە دەكرى رىسواكردن و ئەزىيەتدانى موشرىكەكانى تىددايە ھەپەرسىيارەكە خۇى عەزاب و سزايە، عەزابىكى ترسناكىشە.

ئەجار پەرورەردگار ۋە لامى مەعبودەكان باس دەكا كە لەو ۋەلامى ئەو پەرسىيارە لەو رۆژدە عەرزى پەرورەردگارى دەكەن ﴿قالوا: سبحانك ماكان ينبغي لنا أن نتخذ من دونك من أولياء﴾ دەئىن: پاك و مونەزەھى بۆتۆيە خودايە، شىاونىيە بۆ ئىمە و راست نىيە: كە جگە لەتۆ ھىچ پەرسىتارۋىكى تر بە رەواىزانىن و بىريارى بدەين! كەوابى چۆن بەندەكانى تۆ گومرا دەكەين، لەرىيازى پەرسىتاش كەردن بۆ زاتىپاكت لايان دەدەين! نەخىر ئىمە شتى وامان نەكردو، بەلكو ۋەوان بۆ خۇيان لەرىيازى تۆ لايان داو ۋە بۆخۇيان خۇيان گومرا كەردو، تاوانى خۇيان لەئەستۆى خۇيان!

﴿ولكن متعتهم وآباءهم حتى نسوا الذكر﴾ بەلكو تۆ ئەوانت ھەرلەباب و باپىريانەو لە نازونىعمەت دا پەرورەدە كەردو بە نازونىعمەتەو تەمەنت درىژكەردن و سەرگەرمى رابواردن و عەيش و نۆش و شۆينكەوتنى ھەزو ئارەزوى نەفسى خۇيان بوون، لە نازونىعمەتى ھەمە جۆردا نەقۇم بوون و پەيامى تۆيان لەبىرچۆو، ئەو ئەھكام و ئامۇژگارىانەى لەسەر زوبانى پىغەمبەرەكانت پىيان راگەيەندرابو لەبىريان نەماو بىئاگابوون لەيادى تۆ بىرۋابەتاك و تەنھايى تۆ تىفكرىن لەبەلگەكانى بونەو ۋەركە نىشانەى خودايەتى تۆن .

﴿وكانوا قوما بورا﴾ بەراستى ئەوانە گەل و نەتەو ۋەيەك بوون بىخىرولەناكاما بەھىلاك چوون.

نونه ي ئه م ئايه ته ئايه تيكي تره: كه ده فهرموي: ﴿ويوم يحشرهم جميعاً ثم يقول للملائكة: أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون؟ قالوا: سبحانه...﴾ (سبا/ ۴۰-۴۱).

ئه مجار به عيباده تكه ره كان ده گوتري: ﴿فقد كذبوكم بما تقولون، فما تستطيعون صرفاً ولا نصراً﴾ ئه وه ئه وشتانه ي ئيو به خوداتان ده زانين جگه له خودا ده تانپه رستن، پيتان وابوو يارمه تيدرو شه فاعه تكار ده بن بۆتان ده تانگوت له خودا مان نزيك ده كه نه وه، ئه وه تا به درۆيان خستنه وه وه ئه وه ي وتتان وا ده رنه چوو. ئه وه خودا درۆزاننه تواناي يارمه تيداني ئيوه يان نيه، ناتوانن سزاو تۆله ي خوداتان لي لادهن، هيچ بهرگريان له ئيوه بۆناكري، ته نانه ت يارمه تيداني خودي خو شيان بۆ ئه نجام نادري، وه كوو له ئايه تيكي ترده ده فهرموي: ﴿ومن أضل ممن يدعو من دون الله من لا يستجيب له الى يوم القيامة وهم عن دعائهم غافلون، وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء، وكانوا بعبادتهم كافرين﴾ (الأحقاف/ ۵-۶).

ئه مجار له كاتي كدا كه ديمه نه كه ديمه ني رۆژي قيامه ته وه رودا وه كساني راده نويني و چاوو دل و هه ست و شعور به وه رودا وانسه وه به ستراونه ته وه، وانيشان ده دا: كه ئيستا ئه وه رۆژديه و قيامه ت رابو وه مه خلوقات له سارا ي مه حشه ردا وه ستاون و مو شري كه كان خراونه ته قه فه سي تۆمه ته وه، چاوهرواني ئاكامي دادگايي كردنه كه ين .

ئاله م كاته داو كتوپر سياقه كه ده گويزر يته وه بۆ دونه ي ئيستا و هه ره شه ي توندوتير ئاراسته ي بي پروا كان ده كا و ده فهرموي: ﴿ومن يظلم منكم نذقه عذاباً كبيراً﴾ هه ركه س له ئيوه له م جيهانه دا هاوه ل بۆ خودا به ره وا بزاني و كافرو فاسق بي، ئه وه رۆژي قيامه ت عه زابي به ئيشي پي ده چيژين، عه زابيكي گه وه ره وي ئاماني ده ده ين، عه زابيكي بي سه رو بن .

پیغه مبه ران هه رده بی ئاده میزاد بن

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

ده باره ی نازل بوونی ئەم نایه ته واحیدی و ئیبنو جهریر له ئیبنو
عهباسه وه ریوایه تیان کردوه ده فەرمووی: کاتی موشریکه کان ره خه دیان
له پیغه مبه ر ﷺ گرت: وتیان: ئەوه چیه ئەم پیغه مبه ره خواردن ده خواو
به بازاردای دۆده چی بۆ وه دهسته ئینانی بژیو؟ پیغه مبه ر ﷺ غه مبه ر بوو
ئیتەر ئەم نایه ته نازل بوو!

ئیتستا که ئەوه پهری بوختان و به درۆ خسته وهو گالته پیگردن نیشان درا،
ره خه دیان له پیغه مبه ر ﷺ گه یشته چله پۆیه و ئیعترازیان له ئاده میزادیه تی
پیغه مبه ر گرت: سیاقه که ده گهریته وه بۆ دلدا نه وه ی پیغه مبه رو
چه سپاندنی ئەو حه قیقه ته: که موحه ممه د ﷺ له پیغه مبه رانی تر جوداواز
نیه وه هه موو پیغه مبه ران ئاده میزاد بوون و، دیارده سروشتیه کانی
ئاده میزادیان تیدا بووه، هه مویان خواردنیان خواردوه و شله مه نیان
خواردۆته وه، جم و جۆل و هاتوچۆیان کردوه نوستن و پشودانیان بووه.

به م نایه ته وه لایمی ره خه ی موشریکه کان: که وتیان: ﴿مالهَذَا الرَّسُولُ
يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ﴾ ده داته وه. ئەوه رون ده کاته وه: که
ره وانه کردنی ئاده میزاد به صیفه تی پیغه مبه ری داب و نه ریتیکی
یهزدانی یه وه هه موو پیغه مبه ران ئاده میزاد بوون و رخه گرتیان
له پیغه مبه ر لهم باره یه وه جگه له نه فامی و نه زانی هیچی تر نه.

ده فەرموئى: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَشْرَبُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾ ئىمە لەپىش تۆدا هىچ پىغەمبەر ئىكەن
نە ئاردا وە ئىلا كە ئاردا ومانن خواردن ئىان خواردو و بە بازاردا هاتوچۆيان
كردو و، واتە: هەموو پىغەمبەرانى پىش تۆ ئادەمىزاد بوون خواردن ئىان
خواردو و، بۆ ئەو وى درىژە بە ژيان بدەن و بە ئا و بازاردا هاتوون و چوون بۆ
كاسپى كردن و مامەلە و بازرگانى، خواردن و خواردنە و هە و ئدان بۆ
دەستە بەر كردنى پىدا وىستى ژيان دژايە تى نىە لە گەل حال و وە زعى
ئەوان و لە پەلە و پايە ئەوان دانابە زىنى.

رەسەنى و بە زى و بلىدى ئەوان راستى پىغەمبەرايە تىان بە ئە خلاق و
رەوشتى جوان و كردنى كارى چاك و دەر كە و تنى موعجىزە و نىشانەى
سەرنج راكيش لىيان دەر دە كە وى: بە جۆر كە هەموو خاوەن عەقل و
هۆش ك راستى پىغەمبەرايە تى ئەوانى بۆ دەر دە كە وى، دە زانى كە
لە خودا وە نىردراون، حەزەرە تى موحەممە دىش وە كو و پىغەمبەرە كانى تر
وايە، كە و ابى پىغەمبەر دە بى لە پرە گە زى پىغەمبەر بۆ سە نىردرا وە كان بى،
هە ژارى و كار كردن و هاتوچۆى ئا و بازار بۆ مامەلە كردن و بازرگانى نايىتە
شوىنى رەخنە و لە پەلە و پايە پىغەمبەر داناشكىنى.

كە و ابى كە ئەو قورەيشيانە رەخنە لە پىغەمبەر دەر گەرن رەخنە لە خودى
پىغەمبەر ناگەرن، بە لكو و لە راستىدا رەخنە لە داب و نە رىتى خودا دەر گەرن،
رەخنە لە داب و نە رىتىكى مەزەندە كرا و نە خەشە بۆ كيشرا و دەر گەرن،
لە داب و نە رىتىكى بىهودة نە خرا وە تە گەرو بى مەبەست و بى نىاز نىە.

﴿وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً﴾ هەندىكتان بە هەندىكتان تاقى
دە كە نە وە، پىغەمبەرى ئادەمىزاد دە نىر ئىن بۆ ئەو وى ئەوانەى دەر كى
حىكمە تى خودا ناكەن بر و ايان بە نە خەشە و مەزەندە كردنى خودا نىە
ئىعتىراض بگەرن، ئەوانەى متمانە ئىان بە خودا هەيە و بر وا بە حىكمەت و

دانايى خودا دەكەن، خاۋەن صەبرو ئارام بن خۇيان بدەنە دەست خوداۋ
پىشتى پىبەستى.

ھەرۋەھا بۇ ئەۋەى بانگەۋازى ئىسلامى بىكەۋىتە تىكۆشان و كىپر كىۋ
رۆژىك سەربىكەۋىۋ رۆژىك تىك بىشكىۋى صىراغەكە بەردەۋام بى! ھۆكارە
ئادەمىزادىيەكان و توانا بەشەرىيەكان رۆلى خۇيان بگىپن، دەربىكەۋى كىۋ
خۇراگرەۋ كىۋ بىۋى صەبرە، كىۋ لەۋ تاقىكرىدەنەۋە دەردەچىۋ كىۋ فاشىل
دەبى!

ئادەمىزادان چىن و تويژن لەزانىارى و نەفامىدا لە ساماندارى
ھەۋارىدا لەزىرەكىۋ كەۋدەنىدا، لە لەش ساغى و نەخۇشىدا، پەرۋەردگار
دەيتوانى ھەموو گەنج و خەزىنەى دۇنيا بىخاتە ژىردەستىيان و ئاتاجى ھىچ
نەبن، ۋەلىۋ خودا ۋىستى ۋابوۋە پىغەمبەران بەكالانى دۇنياۋە ھەلەۋ
گىرنەكا، ھەموو ھىزوتواناۋ كىردەۋەيان بۇ قىيامەت بىخەنە گەر، بۇ ئەۋەى
چاۋيان لىۋ بىكرىۋ بىنە قودۋە بۇ گەلەكانىيان.

ھەروا ۋىستى خودا ۋابوۋە ئەۋان بەگەلەكانىيان تاقى بىكاتەۋەۋ
گەلەكانىشىيان بەۋان تاقى بىكاتەۋە، تابۇيان دەربىكەۋىۋ فەرمانبەردار
كىۋ يەۋياخى چەس! كىۋ ئاشتىخۋازەۋ كىۋ زىانەخروۋىە .

﴿أَتَصْبِرُونَ﴾ ئايا خۆگرەدەبن، ۋاتە خۆگرو پىشو درىژىن لەسەر ئەۋ
رىبازەى خودا بۇى دىارى كردون.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ خۇداى تۆئەى موحەممەد! بىنایە دەزانىۋ كىۋ
خاۋەن صەبرەۋ كىۋ بەھات و ھاۋارە، كىۋ لەسەر رىبازى حەق بەردەۋام
دەبىۋ كىۋ لىتى لادەدا، ھەرىكەيان سزاۋ پاداشتى خۇى بەگویرەى
ھەلۋىست و كىردەۋەى ۋەردەگرىتەۋە .

ئەۋ دەرداء لەپىغەمبەرۋە رىۋايەت دەكا: دەلى: پىغەمبەر ﷺ
فەرموۋىەتى: (ويل للعالم من الجاهل، و ويل للسلطان من الرعية، و ويل

للرعية من السلطان، و ويل للمالك من المملوك، و ويل للشديد من الضعيف و للضعيف من الشديد بعضهم فتنة) هاوار بۆ زانا له چنگ نه زان
 نه گهر ههول نه دات شاره زای بکا، هاوار بۆ فه رمانپه واه له چنگ
 ره عییه ته که ی نه گهر به دلسۆزی و عه داله ت فه رمانپه واییان نه کا، هاوار بۆ
 ره عییه ت له چنگ فه رمانپه واه نه گهر به قسه ی نه که ن، هاوار بۆ خاوه ن
 له چنگ کۆیله کانی نه گهر سته میان لی بکا، هاوار بۆ به هیز له چنگ بی
 هیز، هاوار بۆ بی هیز له چنگ خاوه ن هیز، هه ندیکیان بۆ هه ندیکیان
 فیتنه و تاقیکردنه و نه .. نه جار نه م نایه ته ی و وجعلنا بعضکم لبعض
 فتنة هی خوینده وه .

موشریکه کان بۆ چه سپاندنی راستی پیغه مبه رایه تی موچه مه ده داوای
 نازلبوونی فریشته ده که ن بۆ سه ریان، یان خودا ببینن

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ
 أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًا كَبِيْرًا
 ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِيْنَ وَيَقُوْلُوْنَ
 حِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿٢٢﴾ وَقَدْ مَنَّ اِلٰٓى مَا عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ
 هَبٰٓءً مِّنْشُوْرًا ﴿٢٣﴾ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقْرَرًا
 وَاَحْسَنُ مَقِيْلًا ﴿٢٤﴾

نه مه ش شو به وگومانی موشریکه کانه ده رباره ی ئیناریکردنیان بۆ
 پیغه مبه رایه تی هه زره تی موچه مه دو رتکردنه وه ی په یامی قورئان،

پوختهی ره خنه که شیان ئه وه بوو ده یانگوت: بۆچی فریشته نایه ته خواری، شایه تی بدهن: که موحه ممد راست ده کا پیغه مبه ره، یان خودامان چاوی بکه ویۆ دلیامان بکا: که ئه وه موحه ممد دی بۆ سهر ئیمه ره وانه کردوه !!

بیگومان موشریکه کان به ته ما زیندوبوونه وه نین، چاوه رپوانی لبقای خودانین، حیساب بۆ رۆژی قیامت ناکهن، هه لسوکه وتیان له سهر ئه وینه مایه بنیات نانین، بۆیه هه ست به گه وه یی و شکۆمه ندیی خودا ناکهن، بۆیه زوبانیان هه لده سورپین به وشه و رسته ی وه ها که عاده ته ن له که سیکه وه نابیسترین بروای به خودا هه بیۆ به ته مای گه یشتن به خودا بی له قیامت دا...

به راستی ئه وه هه لویستیکی سهر سورپینه ره له هه لویسته کانی سهر رپه قی موشریکه کان، وینه ی سهر رپه قی و قولبونه و یانه له کوفرو بی دینی دا قورئان وینه ی کیشاوه ده فهرمووی:

﴿وقال الذين لا يرجون لقاءنا: لولا أنزل علينا الملائكة أن نرى ربنا﴾

ئه وانه ی موشریک و بی پروان ئینکاری زیندوبوونه وه سزاو پاداشتی قیامت ده کهن و به ته ما ئه وه نین به ئیمه بگهن، وتیان: ئه وه بۆ فریشته نایه ته سهرمان و به چا و بیبینین، وه کوو له وه پیش نازل ده بوونه سهر پیغه مبه ران! با فریشته یین و هه والمان بده نی: که موحه ممد راست ده کا، له وه دا که ده لی من پیغه مبه رم! یان با به رپۆژی روناک به ئاشکرا و بی په رده خودامان چا و پی بکه ویۆ پیمان بلای: ئه وه من ئه وه پیغه مبه رم بۆ سهر ناردون! فرمانان پی بکا به شوین که وتنی و بروا پی هینانی.

بیگومان کافره کان به دوریان ده زانی پیغه مبه ر ئاده میزاد بی، ده یانگوت: ناگو نجی ئاده میزادیکی وه کوو خۆمان بیته پیغه مبه ر، نه گهر راست ده کا با فریشته بیته خواری شایه تی بۆ بدا: که پیغه مبه ره یان با

خودا بۇ خۇي خۇيمان نیشان بداو پېمان بلى: ئەو پېغەمبەرى مەنەو برپاوى پېيىكەن !

بەر راستى ئەمە دەستدرىژىكردنە بۇ سەرمەقامى خودا،
دەستدرىژىكردنى ئادەمىزادى نەفامە بۆسەر جەلال و شەوكت و
شكۆمەندى پەرورەدگار، دەستدرىژىكردنى كەسانىكە قەدرو رىزى خودا
نازانن !! دەبى ئەوانە خۇيان پى چى بى: كەئەم دەستدرىژىيە دەكەنە سەر
بەدپەيتنەرى بونەوەر؟ ئەوان چىن؟ خۇ ئەوان لەمولكى خودادا وەكوو
گەردىلەيەكى سەرلى شىواو وان، ئەوانە چىن پەلپى ئاۋەھا دەگرن!

لەر راستى دا ئەوانە بەم پەلپ و بىيانو گرتنەيان جگە لەئىنكەبەرى و
سەر كەشى و مل نەدان بۇ حەق هېچى تریان مەبەست نەبوۋە، بۆيە
پەرورەدگار لەھەمان ئايەت داو پېش ئەۋەى كۆتايى بى رەددى دانەۋەو
فەر موۋى: ﴿لقد استكبروا في أنفسهم وعتوا عتواً كبيراً﴾ بىگومان
ئەوان تەكەببوريان كەردو لەناخى دليان دا برپاريان داۋە: كە ئيمان
نەھىنن، مل بۇ حەق نەدەن، خۇ بەزلزانى و مل نەدان بۇ حەق بوەتە
بىروباۋەرو لەدل و دەرونيان دا جىگىر بوۋە، وەكوو لەئايەتتىكى تردا
دەفەر موۋى: ﴿ان في صدورهم الا كبر ما هم ببالغيه﴾ (غافر / ۵۶) ئەوان
لەسەر رەقى و ياخى بوون دا گەشتونەتە چلەپۆپە، بۆيە جەسارەت دەكەن
پەلپى ئاۋا بگرن و بىيانوى ئاۋا بجنە روو! ئەوان لەحەقىقەت دا ئەگەر
فرىشتەش بىتە خوارى شايدەدى بدا لەسەر راستى پېغەمبەر، ئەوان ھەر
ئيمان ناھىنن !

ۋەكوو لەئايەتتىكى تردا دەفەر موۋى: ﴿ولو اننا نزلنا اليهم الملائكة و
كلمهم الموتى و حشرنا عليهم كل شيء قبلا ما كانوا ليؤمنوا الا ان
يشاء الله﴾ (الأنعام / ۱۱۱) بىگومان ئەوان خۇيان لەخۇگۇراۋە، بەتەۋاۋى
لەخۇيان بابى بوون، ھىندە خۇيان لاگەۋرەبوۋە بى تاگا بوون لەتەقدىر كەردنى

قىيە مى حەقىقى و پىئوهره كانيان لى شىئاون، له بهر خۆبه زلزانى تەنيا
هەست بە خۆيان دەكەن، هينده خۆيان له خۆ گۆراوه واده زانن شياوى ئەوهن
خوداى گەوره و مەزن خۆيان بۆ دەر خا تائيمان بهيئن !!

ئەجار پەرورەدگار قەشمەريان پى دەکا: که ئاگاداريان دەکا بەسەر
ئەوهەول و تەنگانەى که چاوهروانيانە لەوورژەدا که فریشتە دەبينن،
هەلبەتە بينينى فریشتە که مەترين داواکاریانەو بەلای خۆيانەو شەتیکى
ئاسايە، بىگومان ئەوان فریشتەيان چا و پى ئاکەوى مەگەر لەروژتیکى
سامناک دا کەلەو روژەدا سزايەک چاوهروانيانە خۆى بۆناگرن و قوتار
بوونيان لە دەستى نیه، ئەويش روژى حىساب و عىقابە.

دەفرەمووى: ﴿يَوْمَ يَرُونَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ، وَ
يَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾ واتە ئەوان لەحالى ئاسايى و خوشى دا فریشتە
نابینن، بەلکوو لەحاله تى شەروته نگانەدا چاويان بەفریشتە دەکەوى،
ئەوان بى شک لەکاتى مردن دا يان لەروژى قیامت دا فریشتە دەبينن،
پىيان دەلین: مزگینى خیرتان لى ئەبى، خوشى وئارامیتان نەیه تەپرى،
فریشتەکان مزگینى دۆزەخیان دەدەنى، هەوالى قارو غەزەبى خودايان
پى پرا دەگەیهنن .

ئەوورژەى پىشنيارەکیان دیتەجى و فریشتەيان چاوپى دەکەوى، روژتیکە
مزگینى تیدا نادری بەتاوانباران، بەلکوو سزا دەدرین، عەزابى بەئیش و
سامناکیان توش دى، فریشتە پىيان دەلین: ﴿أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ
تَجْزُونَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ، وَكُنْتُمْ عَنْ
آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ (الأنعام/ ۹۳) .

ئالەو روژەدا هەردەلین: ﴿حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾ پەنا دەگرین بەخوداو داواى
لى دەکەین: که ئەم عەزاب و خەتەرەمان لى دۆوربخاتەوه، واتە: داوا

دەكەن: كە غەزەب و خەتەرى فريشته يان لى دۈۈر بخرىتەۋە، ئەمە ئەگەر ئەم رىستەيە وتەي كافرەكان بى .

ئەگەر وتەي فريشتهكان بى ئاراستەي تاۋانبارەكانى بكن . ئەۋكاتە ماناكە بەم جۆرە دەبى: ﴿حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾ ياساغ و قەدەغەيە لەئىۋە مزگىنى و بەھەشت، ياساغ و قەدەغەيە رزگاربوتتان و ھەرگىزاۋ ھەرگىز لەچنگ سزاۋ تۆلە قوتاربوتتان نى، مزگىنيتان لى نەبى و بەفتارە چن .

ئەمەش بەپىچەۋانەي حال و ۋەزەئى موسولمانانە لەكاتى سەرەمەرگ دا لەۋكاتەدا ئەۋان مزگىنى خىرو خوشيان پى دەدرى: ﴿وَكُتِبَ عَلَيْهِمُ الْمَوْلُودُونَ أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَتَخَفُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَابْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ، نحن أولياؤكم في الحياة الدنيا وفي الآخرة، و لكم فيها ما تشتهي أنفسكم و لكم فيها ما تدعون، نزلنا من غفور رحيم﴾ (فصلت / ۲۰-۲۲).

لەفەرمودەي صەحیح و راست دا ھاتوۋە (البراء) ى كۆرى عازىب رىۋايەتى كەردوۋە دەفەرموۋى: فريشته بەگيانى موسولمان دەلى: ۋەرە دەرۋە ئەي گيانى پاك و خاۋىن؛ لەجەستەي خاۋىن.. ئەگەر تۆ تائىستا ئەم جەستەيەت ئاۋەدان كەردبوۋە ئىستا ۋەرەدەرۋە بچۆ ناو رۆح و رىحانەۋە، بچۆرە خزمەت خودايەكى خوشى دەۋى و رقى لىت نى!!

ئەمجار پەرۋەردگار ھەۋال لەپوچانەۋەي كەردەۋە باشەكانى كافرەكان دەدا، كاتىك بەخۇيان دەزانن ئەو كەردەۋە باشانەي لەدۇنيا خۇيان پى ھەلدەنانەۋە و بەتەما بون سوديان لى ۋەرىگرن بوونەتە تۆزۈ باۋ كەلگى ھىچيان نى. دەفەرموۋى:

﴿وقدمنا الى ما عملوا من عمل فجعلناه هباءً منثورا﴾ رۆژى قىامەت سەيرى كەردەۋە باشەكانى كافرەكان دەكەين لەكاتى حىساب و لىكۆلىنەۋەدا تەماشاي كارو كەردەۋەي خىرو شەپيان دەكەين، : كەپىيان

وابووسوديان لى دەبينىن، ھەموو كىردە ۋە كانىيانان كىردىنە تۆزۈبا ۋە ھىچ سوديان پى تاگەيەن، چونكى مەرجى كىردە ۋە ۋى باش ۋە پەسەندىيان كە - ئىمانە - تىدا نەھاتتە تەدى، لەبەر خاترى رەزامەندىيى خودا ۋە مەبەستى پەيپە ۋە كىردى شەرىعە تى خودا ئەنجام نەدراون.

ھەركىدە ۋە ۋە يەكش بە دىلسۆزى بۆ خودا ئەنجام نەدرى ۋە بەگۈيرە شەرىعە تى خودا جىبەجى نەكرى بەتال ۋە بىسودە . چونكى كىردە ۋە كانىيان لەسەربنەماي ئىمان ئەنجام نەداۋە، ئىمانىكى ۋاپالى پىۋەنەناون بۆ كىردى كىردە ۋە كانىيان كەدل ۋە دەرون بە خودا ۋە پەيۋەست بكا، پەيۋەست بونىكى ۋاكردارى باش بكا تە مەنھەج ۋە پەيپە ۋە پروگرام ۋە خەشە بۆ كىشراۋ ۋە بىنەمايەكى مەبەست .

بىگومان ۋە جودى ئادەمىزاد ۋىيانى كىردە ۋە ۋە بىروپۋچونى لەروانگەي ئىسلامە ۋە پەيۋەستە بەبىنەماي بونەۋەرە ۋە بەۋقانۋن ۋە ياسايانەي بونەۋەرى پى ھەللەسۈرى ۋە بەخودا ۋە دەيلىكىنى.

جاھەر كاتى ئادەمىزاد ۋىيانى خۆي لەۋجەمسەرو مىحوەرە جىا كىردە ۋە: كە پەيۋەستى دەكا لەگەل بونەۋەردا بەخودا ۋە بونەۋەرە ۋە، دەبىتە شتىكى فرىدراۋ بىنرخ ۋە كىش ھىچ نىرخىك بۆ كىردە ۋە كانى داناندرى !! ئىمان ۋە بىروباۋەرە كە ئىنسان بە خودا ۋە پەيۋەست دەكا ۋە كىردە ۋە كانى بەنرخ دەكا ۋە ۋەزىيان بۆ دادەنى، نەبۋونى ئىمانە كە كىردە ۋە ۋە باشى موشرىكەكان پۈچ دەكاتەۋە ۋە قورئان بەۋ دىمەنە ھىسسى ۋە خەيالىيە تەعبىر لەپۈچ كىردە ۋە كە دەداتەۋە ۋە دەفرمۋى: ﴿وقدمنا الى ما عملوا من عمل فجعلناه هباءً منثورا﴾.

ئەجار پەروەردگار ھاۋتەرازۋىيەك لەنىۋان حال ۋە ۋەزىيە كافرەكان ۋە ھالى موسولمانەكان دا ئەنجام دەدا ۋە كۋو ئوسلوب ۋە مەنھەجى خۆي باش باسى كافرەكان باسى موسولمانەكانىش دەكا ۋە دەفرمۋى:

﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾ ینگومان حال و وهزعی بههشتیه کان زۆر لهی دۆزهخیه کان باشتره لهبارهی شوین و نشینگهی تیدا حهوانهوه و ئارامی و خوشی رابواردن .
مه بهست ئه وهیه موسولمانه کان له خوشترین و باشترین کات و شوین دا ژیان به سهرده بن و هیچ کهم و کوریه کیان نیه، هه موو هوکاریکی خوش رابواردنیان بو دابین ده کری، هه لبه ته له دۆزهخ دا هیچ خوشی و خێرو بێرێک نیه .

که و ابو له رستهی ﴿خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾ مانای (اسم تفضیل) مه بهست نیه، واته مه بهست ئه وه نیه له دۆزهخ دا شوینی خوش ههیه به لام هی بههشت خوشتره جوانتره ! ئه و مانایه مه بهست نیه به لکوو مه بهست لۆمه کردن و سهرکو تانه وه ته قریع کردنیانه، وه کوو ئه وه کابرایه ک مال و سامانێک بدا به ژێر دهسته کهی خۆی، ئه ویش له جیاتی سوپاس کردنی لێی یاخی بی و سهرپیچی بکا . ئه بچار کابرا بیهگری و بیداته بهردارو فه لاقه و کوژ و زنجیرو له روی سهرزه نشت کردنه وه پێی بلی : ده بخۆ ئه مهت باشتره یان ئه وه !!

ترس و خۆفی روژی قیامهت و تهنگ و چه له مه کانی

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالْغَمِّ وَنَزَلَ الْمَلَائِكَةُ

تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى

الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعِضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ

يَا لَيْتَنِي أَخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَيْلًا ﴿٢٧﴾ يَتَوَلَّى لَيْتَنِي لَمْ أَخِذْ

فَلَا نَخْلِفُ لَكَ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ﴿٢٨﴾
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

دهرباره‌ی سه‌به‌ب نزولی ئايه‌تى ﴿ و یوم یعص الظالم علی یدیہ .... (الایة) ﴾ ریوایت کراوه: که عوقبه‌ی کورپی (أبی معیط) زۆر له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا داده‌نیشته، رۆژێک پیغه‌مبه‌ری داوهرت کرد بۆ ماله‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: شایه‌تومان نه‌هیته‌ی نان له‌مالته‌ ناخۆم، ئه‌ویش شایه‌تومانی هه‌نا، ئوبه‌ی کورپی خه‌له‌ف براده‌ری عوقبه‌ بوو، که بیستیه‌وه عوقبه‌ ئیمانی هه‌ناوه سه‌رزه‌نشته‌ی کردو وتی: وادیاره‌ خه‌له‌فاوی، عوقبه‌ وتی: نه‌خه‌یر به‌لام موحه‌مه‌د میوانم بووه‌و سویتیدی خوارد: که تا شایه‌تومان نه‌هیتم هه‌یج له‌مالتم نه‌خوا، منیش شه‌رمم به‌خۆم دا هات و شایه‌تومانم هه‌نا.

ئوبه‌ی وتی: من له‌گه‌لت ئاشت نابمه‌وه مه‌گه‌ر بێی قاچته‌ بجه‌یه سه‌ره‌شته‌ ملی پیغه‌مبه‌ر و تفیش بکه‌یه ده‌موچاوی. عوقبه‌ هات پیغه‌مبه‌ری له‌ (دار الندوة) دا بینى چوبوه سوژده: داخوازییه‌که‌ی ئوبه‌ی جیبه‌جی‌کرد پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (الالکاک خارجا من مکة الا علوت رأسک بالسيف).

ئه‌م هه‌ره‌شه‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هاته‌دی له‌غه‌زای به‌در دا ئه‌سیرکرا، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی به‌ علی کورپی ئه‌بو‌تالیب کرد کوشته‌ی، ئوبه‌ی کورپی خه‌له‌فیش له‌غه‌زای ئوحد دا پیکراو گه‌راپه‌وه بۆ مه‌ککه‌ و مرد، جا: که زانی ده‌مری وتی: (یالیتنی اتخذت مع الرسول سبیلا).

هه‌ناسه‌به‌ی ئه‌م کۆمه‌له‌ ئايه‌ته به‌هه‌ی پيشه‌وه له‌م ره‌وه‌یه:

دواى ئه‌وه‌ی په‌روه‌ردگار ئه‌وه‌ی به‌یانکرد: که موشریکه‌کان په‌لپی

هاتنه خواره وهی فریشته یان له پیغه مبه رگرت، پهروه ردگار باسی دیمه نه سامناکه کانی رۆژی قیامت ده کاو هه والی هاتنه خواره وهی فریشته کان لهو رۆژده راده گه یه نیۆ وینه ی دهوره دانیان بۆ ئاده میزادو کۆکردنه وهیان له سارای مه حشه ردا ده کیشی.

جاله و رۆژده سته مکاران دهستی خۆیان ده گه زن و په شیمانی و ناره حه تی خۆیان له سه ر هه لی له ده ست چویان ئاشکرا ده کهن، ئاواته خوازی : ئه وه ده بن که به گوئی پیغه مبه ریان بکردایه و پابه ندی فه رمان و جله و گیریه کانی بوونایه و کاریان به و حاله نه گه شتایه !

به م جۆره دیمه نیکی تری رۆژی قیامت راده نوینیۆ وینه ی په شیمانی و په نجه گه ستنی سته مکاره گو مپراکان ده کیشیۆ به دورو دریشی دیمه نه که نمایش ده کا، بیسه ر واده زانیۆ واهه ست ده کا: که ئه و دیمه نه کۆتایی نایه و به رده وامه !

ده فه رموی: ﴿و یوم تشق السماء بالغمام﴾ ئه ی پیغه مبه ر! بیر له ورۆژه بکه ره وه: که ئاسمان شه ق ده بیۆ هه وریشکی سپی لی ده رده چی! ویده چی ئه و هه وه سپی یه له هه لم و بوخاری ئه و ته قینه وه و شه ق بردنه وه په یدابی!

له و رۆژده یاسای بوونه وه ره ده گۆرپۆ خۆرو مانگ و ئه ستیره کان ده بنه نیمچه هه وریشک به هۆی په رته وازه بوون و به ربوونه وه و گۆرانکاری له پیکهاته کانیان دا، وه کوو له شوینیکی تردا ده فه رموی: ﴿اذا السماء انفطرت، واذا الکواکب انتثرت﴾ (الانفطار ١-٢) یان ده فه رموی: ﴿وفتحت السماء فکانت ابوابا، وسیرت الجبال فکانت سرابا﴾ (النبا ١٩-٢٠) .

ئهم ئایه ته و ئایه ته کانی تریش ئه وه ده چه سپینن: که رودای فه له کی گرنگ و ترسناک له کاتی رابوونی قیامت دا رووده دن و هه موو

ئايه تەكان ئامازە بەو دەكەن، كە سەر لەبەر ئەم بوونەوەرە تىك دەچى،
هېچ كامى لەبەشەكانى بوونەوەر پەيوەنديان بەيەكەوە نامىنى !
ئەستىرەو خۆرو مانگ و شارەئەستىرەكان و جەمسەرەكانيان ياسايان تىك
دەچى، ئىنقىلابىكى گشتى يەكانگىر بەسەر بوونەوەرەدا دىو كۆتايى بەم
جىهانە دى.

قورئانى پىرۆز لە زۆر ئايەت و سورەتى دا ديمەنى ئەو وىرانبونە
رادەنوئىنى ئەو دەچەسپىنى كەوئىرانبونە كە تايەت نابى بەزەو يەو،
بەلكو ئاسمان و ئەستىرەكانىش دەگرىتەو . وەكوو دەفەرمووى:
﴿اذا الشمس كورت، و اذا النجوم انكدرت، و اذا الجبال سيرت، و اذا
البحار سجرت﴾ يان ﴿واذا السماء انشقت، واذنت لربها وحققت، و اذا
الأرض مدت و القت مافيها و تخلت، واذنت لربها وحققت﴾ يان ﴿فاذا
نفخ في الصور نفخة واحدة، و حملت الأرض و الجبال فدكتا دكة
واحدة، يومئذ وقعت الواقعة وانشقت السماء فهي يومئذ واهية﴾
يان ﴿اذا زلزلت الأرض زلزالها و اخرجت الأرض اثقالها﴾ يان
﴿ويسألونك عن الجبال فقل ينسفها ربي نسفاً، فيذرها قاعاً صفصفاً
لا ترى فيها عوجاً ولامتاً﴾ يان ﴿وترى الجبال تحسبها جامدة وهي
تمر مر السحاب﴾.

ئەم ئايەتەنەو زۆرى تىرش لەم بارەو هەمويان ئەو دەچەسپىنن
كە كۆتايى هاتنى ئەم جىهانەى ئىمە كۆتايى هاتنىكى سامناك و
سەر سوپەينەرە ! چەندىك لىي وردىينەو كەمەندكىشى خەيال نابى و
زەين ناتوانى كۆتەروئى بكا.

قورئان ديمەنەكانى رادەنوئىنى بەلام روداوەكان هيندە سامناك و گەورەن
خەيال دەرهقەتيان نايە، زەوى رادەتەقى و پىكدە دەدرى، كىوەكان
دەتەقىندىرەنەو دەبنە تۆزوبا يان دەبنە لۆكەى كراو . دەرياكەن
دەتەقنەو دەبنە بوركان و گرگان، ئەستىرەو مانگ و خۆر روناكيان

نامینى و لیل دهن، ئاسمان شەق دەبى و قەلشت قەلشت دەكەوى، هەموو
شارە ئەستێرەو فەلەك و جەمسەرەكانیان و یران دەکرین و هەلده وەرن،
نێوانى قەبارەكان ئاسایی نامینى و تێك دەچى . مانگ و خۆر دەكەونه
نزیک یەكەو، ئاسمان چەلێك وەكوو دوکەل دیتە بەرچاو و دەمیکیش
وەكوو ئاگرى سورى هەلگیرساو....هتد.

ئا ئەو رۆژە کە لەئێمە نادیارەو ناتوانین بەخەيال وینەى بکیشین
روداوى گرنگ رودەدەن، یەکیك لەو روداوانە ئەوەیە: ﴿وَنَزَلَ الْمَلَائِكَةُ
تَنْزِيلًا﴾ فریشتە دادەبەزن بۆ سەر ئەو خەلکە نامەى عەمەلى بەندەكانیان
بەدەستەو، شایەدى لەئەو خەلکە دەدەن بەبەلگە بۆریان دەدەن.
وینەى ئەم ئایەتە ئایەتێكى ترە: کە دەفەرموى: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ
يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلُلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ﴾ (البقرة / ۲۱۰).

﴿وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾ بێگومان رۆژى قیامت لەسەر
کافەرەكان رۆژێكى ناخۆش و سامناکە، رۆژێكى قورس و پر تەنگانەى .
چونکە رۆژى عەدالەت و بریاردانە، ئەوان تاوانکارو ستمکارن، سزای
تاوانبارو ستمکاران ئاگرى دۆزەخە، وەكوو لەشوینێكى تردا دەفەرموى:
﴿فَذَلِكَ يَوْمًا مِنْ عَسِيرٍ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ﴾ (المدثر ۹-۱۰)

دەى بۆچى موشریکەكان داواى نازلبوونى فریشتە دەکەن، بۆچى
نازانن ؟ : کەفریشتە لەرۆژى ئاوەها تەنگانەدا نەبى دانابەزن ؟!

بەلام ئەو رۆژە سامناک و پرمەینەتیه بۆ موسوڵمانەكان رۆژێكى
خۆش و بێ تەرسىیە، وەكوو لەشوینێكى تردا دەفەرموى: ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ
الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ﴾ (الأنبياء/ ۱۰۳) ئیمامى ئەحمەد لەئەبوسەعیدى (الحدري)
یەوە رىوايەت دەکا : دەلى: عەرزى پێغەمبەر کرا، وتیان: ئەو رۆژەى
خودا بە ﴿يَوْمًا كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ وەصفى کردووە چەند
دورودریژە ؟ چۆن بەسەر دەچى! پێغەمبەر ﷺ فەرموى: (وَالَّذِي نَفْسِي

بیده، انه لیخفف علی المؤمن حتی یكون أخفَ علیه من صلاة مكتوبة یصلیها فی الدنيا) .

ئەجار دیمەنیکی تری روژی قیامت نایش دەکاو دەفەرموی: ﴿و یوم یعض الظالم علی یدیہ یقول: یا لیتنی اتخذت مع الرسول سیلاً﴾ ئەی موحمەد! بیر لەروژی قیامت بکەرەو، بیر لەو روژەبکەرەو: کە موشریکەکان و ستەمکاران دەستی خۆیان دەگەزن؛ ئەک دەستیکی بەلکوو هەردوو دەستی خۆی دەگەزی، جا یان بەنۆرە هەرجارە قەپال بەدەستیکی دا دەکا، یان بەیەکەوێ گاز لەهەردو دەستی دەگری، ئەمەش لەبەر ئەو تەنگانەو ناخۆشییەتی کەوتوو. بەهۆی پەشیمانی لەئەندازە بەدەری هەلی لەدەستچووی: بەهۆی ئەوێ کە لەدنیادا فرسەتی لەدەست داو، پستی لەحق کردو و شوێن پەيامی پیغەمبەر نەکەوتوو، پەنجە خۆی دەگەزی: کە بۆچی لەتەک پیغەمبەر دا ریگای سەرفرازی نەگرتەبەر! هاوار دەکاودەلی:

﴿یا ویلتا لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً﴾ ئەی هاوار بۆخۆم! ئەی مردن لەکویتی وەرەبۆم روژتەو فریام بکەرەو، ئای چم بەخۆم کرد! خۆزگە فلانکەسی: کە ریگای لی گوم کردم نەمکردایە بەدۆستی گیانی بەگیانی خۆم! شوینی نەکەوتایەو خۆم بەم مەرەدە نەبردایە و روژم بەم روژە رەشە نەگەشتایە!!

﴿لقد أضلني عن الذکر بعد اذ جاءني﴾ بێگومان ئەو هاوڵە خراپەم ریگە لی تیکدام، گومرای کردم، لەیادی خوداو قورئان لای دام، پاش ئەوێ قورئانم پی گەشت و یستم شوینی بکەوم سەری لی تیکدام و نەیهشت ئیمانی پی بهینم، لیم بوو بەشەیتان و لەخستە ی بردم! ئەجا پەرورەدگار دەفەرموی: ﴿وکان الشیطان للأنسان خذولاً﴾ بێگومان شەیتان بوو ئادەمیزاد ریسواکەرە، هەر دەیهوێ ئادەمیزاد

ئامادەى كۆرۈمە جلىسى بىن: كە بىنىنى خۇدانان بىر بىخاتەو، قسەو
گفتوگۆى زانىارىتان زىاد بكا، كردهوە كانى قىامەتتان بىر بىننەتەو .
زانانى ئىسلام فەرموئانە: ئىنسان تابۆى بكرى رەفاقەتى ئىنسانى
بىدین و دووروو ترسنۆك و ئەحمەق و رژد نەكا، نرىكبوننەو و دانىشتن
لەگەل ئەم جۆرە كەسانەدا پەسەندىنەو تابىتوانى پىوئىستە خۆتى لى دوور
بىخەوە مەگەر دلئىابى كە دەتوانى تۆ كار لەئەوان دەكەى و لەم رەوشتە
ناشېرىنانەيان ژىوان دەكەىەوە يان لىيان كەم دەكەىەو .

کافرہ کان قورئان پاشگوئی دہ خەن و دەلیین: بۆچی ھەمووی
بە یە کجار نازل نابێ

وَقَالَ الرَّسُولُ

يَكْرِهَ أَنْ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٢٠﴾ وَكَذَلِكَ

جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًّا

وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً

وَوَحْدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

الَّذِينَ يَحْسُرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ

مَكَانًا وَأَضَلَّ سَبِيلًا

ئىبنوئەبى حاتمەم و حاکم و ھى تریش لەئىبنوعەبباسەو ە رىوايەت دەکەن، دەفەرموى: (موشرىکەکان وتیان: ئەگەر موخەممەد وەکوو بۆ خۆی دەلى: پىغەمبەرەم، راست بکا بۆچى خوداکەى دىقەدىقەى پىدەکاو ھەررۆژە ئایەتتىكى بۆ دەنیرىو بەینا و بەینیش بۆى نانیرى. بۆچى ھەموو قورئانى بەجاریک بۆ نانیرى.

ئىتر پەرەردگار ئایەتى ﴿وقال الذين كفروا: لولا نزل عليه القرآن جملة واحدة﴾ ى ناردە خواری.

پەيوەندى نەم كۆمەللە ئایەتە بەھى پىتەو ە لەم رەو ە:

لەو پىش پەرەردگار پەلپ و بیانوى موشرىکەکانى باس کرد، قسەو بیروبۆچونى پوچیانى راناند: ئەجار لیڤەدا ئەو ە رۆن دەکاتەو ە کەو پىرای ئەو ەموو بەلگەو نیشانانە کافرەکان تەمبى خواردو نەبوون، بەگویتى پىغەمبەریان نەکردو پشتمان لەقورئان ھەلکرد!

دەفەرموى: ﴿وقال الرسول﴾ پىغەمبەر ھانای بۆ خودای خۆى برد: نارەحەتى خۆى لەچنگ موشرىکەکان راگەياندو وتى: ﴿يارب ان قومي اتخذوا هذا القرآن مهجورا﴾ ئەى پەرەردگارم! ئەو ەتا گەلەکەم بەئاشکرا پشت لەقورئان ھەلەدەکن و گوئى بۆ ئایەتەکانى ناگرن، ئیمانى پى ناھیتن، تەنانت کار گەشتۆتە ئەو ە لەکاتىک دا من ئایەتى قورئانیان بۆ دەخوینمەو ە ئەوان دەیکەنە گال و بوغل و ژاوەژا و بۆ ئەو ەى گوئیان لى ئەبى.

و ەکوو لەشوئىكى تردا دەفەرموى: ﴿وقال الذين كفروا: لاتسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه، لعلکم تغلبون﴾ (فصلت ۲۶) ئەوان لەھەموو رۆیەکەو ە قورئانیان تەرك کردبوو، گوئیان بۆ کلۆر نەدەکرد نەياندەو ەست گوئیان لى بى، دەترسان کاریان تى بکاو دوايى نەتوانن دلیان لەسەرى لا بەرن، تەركیان کردبوو لى و وردنە دەبوونەو ە، بۆ ئەو ەى حەقیقەتیان بۆ

دەربىكەوئى . پىي ھىدايەت ئامىزىن و نوورو ھىدايەتى لى ۆدەربىگرن،
تەركيان كەربو نەياندە كەرد بەياساى ژيانيان، رازى نەبوون قورئان
دەستورو ياساى ژيانيان بى.

بىگومان پىغەمبەر دەيزانى كە پەرورەردگار ئاگاي لىيەتى: كە
گەلەكەى قورئانيان تەرك كەردو، ۋەلى ئەو ۋە دوعا ۋە پارانە ۋە ھە، ھانا بىردنە
بۆ خودا، خودا دەكا بەشايەد: كەھەرچى توانا ۋە دەسلەتلى ھەيە خەرجى
كەردو، ھەموو رىيازىكى مەعقوول و رەواى گەرتۆتەبەر بۆ بلاۋكەردنەوى
ئايىن و چەسپاندنى قورئان لەدلى قورەيشىيەكان دا ۋەلى گەلەكەى گوئيان
بۆ نەگرت و رويان لى ۋەرگىرا.

ئەجار پەرورەردگار دلنەوايى پىغەمبەر دەكا ۋە دەفەرموى: ﴿وَكَذَلِكَ
جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْجَرْمِينَ﴾ ئەى پىغەمبەرى خۆشەويست!
بەھەلۆيىستى ئەو موشرىكانە خەفەتبار مەبە، ئەو سوننەتى خودايە
لەبوونەو ەردا، داب و نەپىتى پەرورەردگارە لەمەخلوقاتى دا، ۋەكو چۆن ئەو
موشرىكانەمان مۆلەت داو، بوختان و قسەى ناشىرىنت بۆ ھەلبەست،
ئىختىارمان پىداون بەويستى خۆيان قورئان پاشگوئى بىخەن، ھەر بەھوجۆرە
بۆ ھەموو پىغەمبەرىكى پىش تۆ لەپىغەمبەرى گەلە پىشەنەكان
بەرھەلستكارو دوژمن و ستەمكارمان داناون، بانگەوازى خەلەكەكەيان
كەردو بۆ گومرا بوون و ستەمكارى.. ۋەكو لەشويئىكى تردا دەفەرموى:
﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ﴾
(الأنعام/۱۱۲).

جا ئەو پىغەمبەرەنە سەبرىان گەرتوۋە، پشوو درىژبوون: تۆيش ئەى
موحەممەد! ۋەكو ئەو پىغەمبەرەنە سەبر بگرەو بەردەوام بە لەسەر
گەيانندى پەيامى خۆت و ئەركى سەرشارنت ئەنجام بەدە . ئىبنوعەبباس
دەفەرموى: دوژمنى پىغەمبەر ئەبوجەھل بوو، دوژمنى جەزەرەتى موسا

قارونی ئاموزای بوو. هه موو پیغه مبه ریك دوژمنی هه بوه پشتیان له په یامه که ی کردوه، خه لکیان هه لئاوه بۆ ئیمان نه هیئان و پشت هه لکردن، به لām پهروه ردگار ره هئومایی پیغه مبه رانی خۆی کرد بۆ دۆزینه وهی ریبازی سه رکه وتن به سه ر دوژمنه کانیان دا !

بیگومان ئەم دیاردهی هه بوونی به ره هئستکار بۆ هه موو پیغه مبه ریك حیكمه تیکی یه زدانیه، چونكه په یدا بوونی سته مکارو موشریك بۆ دوژمنایه تی پیغه مبه ران بوته هۆی به هیژبوونی و ره و عه زم و جه زمی پیغه مبه ره کان، له بۆته دانیان و قالبوونیان و سوربوونیان له سه ره رانه می خۆیان، تیگۆشان و جیهاد بۆ روبه ربوونه وهی تاوانباران رسته مکاران، هه رچه نده ئه رکیکی قورس و گران بووه و زۆری فیداکاری و ماندوبوون ویستووه، به لām ئه و تیگۆشان و جیهاده بووه ته نیشانه ی بانگه وازی حه ق و راست و جودا کردنه وهی له بانگه وازی ته زیرو پرپوچ، هه رئه و تیگۆشان و فیداکاری له بۆته دانه بووه ته ئامیژی مشت و مال کردنی بانگه وازی که ره کان و راست و ناراستی لیک جیا کردۆته وه .

ئه گه ر بانگه وازی کردن و جیهاد و تیگۆشان کاریکی ئاسان و ساده بوایه، ریگا ته خت و پان و پۆربوایه به گول و گولزار بپازینرایه وه، به ره هئستکار و دوژمن له ریگادا نه بوونایه، به درۆخه ره وه و سته مکار نه بوونایه به کۆسپ و ته گه ره، هه موو ئاده میزادیک ده بوو به خاوه ن ده عوه و هه رکه سه بۆخۆی لافی پیغه مبه رایه تی لی ده دا، بانگه وازی حه ق و ناحه ق تیگه لاوه دهبوون، ده بووه پشیوی و فیتنه و ناشوب . وه لی هه بوونی به ره هئستکارو دوژمنی ده عوه و په یامه کان ئه وانه واده کهن، تیگۆشانه که به جیدی بی و زامنی سه رکه و تنیش بی . ئیش و ئازارو قوربانی دانیش ده بنه ده سته چیله ی خه باته که .

سەرھەلدەدا، ئاكامىش لەوھپىش ديارى كراوھ، خاوھن باوھران بەمراد دەگەن و سەرکەوتن بەدەست دەھيئن و حق بالادەست دەبى، ھىدايەت بۆحق و ئاكام سەرکەوتنە.

﴿ و كفى بربك ھاديا ونصيرا ﴾ بەسە كە خوداى تۆ ھىدايەت دەربى و يارمەتيدەربى. ھىدايەتى ئەوانە بدا كە ئيمانەت پى دەھيئن و بەرژەوھندى دونيا و قىيامەت لەشوينكەوتنى تۆدا دەبين، يارمەتيت بدا بۆئەوھى سەرکەوتوبى بەسەر دوژمنەكانت دا لەدونيا و لەقىيامەت دا.

پەرورەدگار لەئايەتەكەدا ھىدايەت و سەرکەوتنى خستۆتە پەنايەكەوھ، چونكە ھىدايەت رىياز و ھۆكارى سەرکەوتنى موسولمانانە بەسەر موشرىكەكان دا، موشرىكەكانىش بۆيە خەلكيان لەشوينكەوتنى قورئان مەنع دەكرد چونكە دەيانزانى ئەگەر ئەو خەلكە شوين پەيامى قورئان بكەون، ئەوان باريان لاردەبى و تەرازوى ھيژ و بەرژەوھنديان لاسەنگ دەبى!

سەرھەلدانى بەرھەلستكارو تاوانباران لەسەر رىيازى پىغەمبەران شتىكى سروشتىيە، بانگەوازي حق بۆ چارەسەرى فەسادو نەخۆشيبەكە، كەلەناو كۆمەلگادا بنجى داکوتاو، بۆ چارەسەرى فەسادى ئىدارى و فەسادى كۆمەلایەتى و فەسادى بىروبۆچون و بارودۆخە، تاوانباران لەپشت ئەم فەسادە جۆراو جۆرانە خۆيان مەلاس داوھ، حەزو ئارەزۆكانيان لەم جۆرە كەش و ھەوايانەدا گەشە دەكەن و دەستەبەر دەبن، كوردى وتەنى: (ماسى لەئاوى قورپادا دەگرن) وەكوو مېشە پەشەوان لەجەوى پيس و بۆگەن دا دەژين و نەش و نا دەكەن، بەبۆنى گول و گولزار گيانيان دەردەچى، وەكوو كرمە پيسەوان لەناو ئاوى پاك و رەوان دا ناژين حەزيان لەزەلكاوو ئاوو بۆگەنەيە .

ئەجار سىياقە كە شوبهەو رەخنە يەكى تىرى موشرىكە كان رادە نوپىنى و دەفەر موى: ﴿ وقال الذين كفروا: لولا نزل عليه القرآن جملة واحدة ﴾ كافرە كان وتيان: ئەو: بۆچى قورئان بەيە كجارو بە كۆمەل بۆ موخە مەد نايە تە خوارى؟ ئەم چكە چكە چيە ھەر رۆژە ئايە تىكى بۆ دىو ھەر رۆژە سورە تىكى بۆ دىتە خوارى؟ بۆچى وەكوو تەورات كە بەيەك چەل بۆ موسا ﷺ ھاتە خوارى، يان ئىنجىل بۆ عيسا و زەبوور بۆ داود كە بەيە كجار نازل بوون، ئەمىش ئاوا نازل نابى؟

بۆ وەلامى ئەو رەخنە يە دەفەر موى: ﴿ كذلك لنثبت به فؤادك ورتلناه ترتيلا ﴾ ئىمە بۆيە بەو جۆرە قورئان بۆ تۆ رەوانە دەكەين، بەشەش و پارچە پارچە دەينىرىنە خوارى بۆ ئەو دىل بەو قورئانە پتەو بىكەين، بتوانى لەبەرى بىكە يۇفىرى بىي* و تەنقىزى بىكەي، ھەربە شىيىكى بۆت دى بەتەواوى لەدلىت دا جىگىرى بىي* و موسولمانە كان پىئوھى رايىن و ئەحكامە كانى بەجوانى ھەزم بىكەن!

يىگومان قورئان بەرنامەي ژيانەو كەتەلۇكى بوونەو ھەرە، بۆيە نىردراو ھەل و نەتەو ھەرەسەت بىكا، كۆمەلگا پىكەو ھەبىي، دەستور دابىي!!

پەرورەدە كىردنى كۆمەل و رام كىردىيان لەسەر دەستور و ياسا پىئويستى بەكات ھەيە، پىئويستى بەو ھەيە زەمىنە خۆش بىكى و شەو رستە كانى قورئان كاريگەرەين، بەگويىرەي پىئويستى ئەو كۆمەلەو بۆ وەلامى روداو پىرسىارە كانى، بۆ چارەسەر كىردنى دەردو نەخۆشە كانى ئايەتە كان نازل بن.

دل و دەرونى ئادەمىزاد و ادارىژراو ھەشەو رۆژىك ناتوانى سەر لەبەر گۆراني بەسەردابى، بەماو ھەيەكى كورت ناتوانى كىتابىيىكى وا ھەزم بىكا: كە ھەموو دەستورى ژيانى تىدا كۆكرابىتەو... بەلگەو دەبى دىلە كان تىنويان بىو روداو سەر ھەلبدەن و موشكىلە بەرپا بىن ئەجار رۆژ بەرۆژ بەگويىرەي پىئويستى و چارەسەر كىردنى موشكىلە كان قورئان بىتە خوارىو

ورده ورده ئەو كۆمەلگايە بەهونورە يەزدانيە ئاشنا بکریۆ باربە
هەلگرنتی و کارپێکردنیەو بەگرن و لەسەری رابین!

قورئان غیذايە و دەبی بەگوێرە ی پێویست پێشکەش بکریۆ هەر
وەجەبە دەیدریتی لەو جەبە ی پێشووی لای خۆشتر بی و زیاتر ئامادە باشی
تێدابی بۆ وەرگرنتی . قورئان هاتوو بە ئێوە ی بەرنامە ی هەموو
بوارێکی ژيان بی، بەرنامە ی پەروەردە یەك بی لە گەل سروشتی
ئادەمیزاددا گونجاو بی، بۆیە بەشەش و پارچە پارچە بەگوێرە ی پێویستی
کۆمەلگای موسوڵمانان نازل بوو، بۆیە بەو شیوە هاتوو پیت بە پیت و
رستە بەرستە ی هەزم بکریۆ تەنفيذ بکریۆ پەیرەوی بکری، ئەمەش
پێویستی بە کات و زەمینه بۆ خۆشکردن هەبوو .

**زانایانی تەفسیر زۆر حیکمەت و سوودیان بۆ بپرپووونی قورئان و هاتنە
خوارووەی بەوشیوە بەشەشیە ی بەیانکردوو:**

هەرە گرنگە کانی ئەمانەن :

١- ئارامگرنتی دلی پیغەمبەر ﷺ و موسوڵمانان و وەگری بوونیان
بە شەریعەتی خوداوە .

٢- زەمینه خۆشکردن بۆ لەبەرکردنی قورئان و لی تێگەیشتنی و
پەیرەوکردنی حوکمە کانی بەشیوە یەکی وردو چرپ . چونکە پیغەمبەر ﷺ
بۆ خۆی نە خویندە واربوو، گەل و نەتەوێکەشی لەسەرەتادا
نە خویندە واربوو . ئەگەر قورئان هەمووی بەیە کجار نازل ببوایە
نەیان دەتوانی کۆنترۆلی بکەن و یە کسەر هەمویان بۆهەزم نەدە کرا .

٣- بینینی پیغەمبەر بۆ جویرائیل لە کات و شوێنی جیایادا وزەو
ورە ی زێدە ی بە پیغەمبەر بەخشیو، بۆتە هاندەری کە لەسەر گەیانندنی
بانگەوازی یە کە ی بەردەوام و پێشو و درێژی، لەبەر امبەر سەر رەقی
موشریکەکان دا خاوەن عەزم و حەزم بی.

٤- لابر دنى حەرەج لەسەر ئەوانەى موکولەفن: واتە نەهاتووە بەیە کجار ئەحکامى زۆرو جۆراو جۆر بخاتە سەرشانى موکەلەفەکان، ئەگەر داوا لەموسولمانان بکرایە کەبە یە کجار ئەحکامەکانى شەریعەت تەنفیز بکەن دیارە تووشى ئەرك وئورکى قورس دەبوون و نەیان دەتوانى بەجێیان بهێنن.

٥- رەچا وکردنى یاسای تەدەرەوج و سەرکەوتنى پلەبەپلە لەیاسادانان دا. بێگومان داب و نەرپیتی کۆنینهو عورف و عادەتى گشتى لەناو عەرەبەکان و غەیری عەرەبەکانیش دا کاریگەرى خۆیان هەبوو، جا ئەگەر بهاتایەو بەیە کجار داوايان لى بکرایە واز لەو داب و نەرپتە میراتىەو عورف و عادەتە سەردەمە بهێنن ئەركى قورس و گران دەبوو، وەکوو دەگوترى: (ترك العادة مرض) پشتیان هەڵدەکردو نەهاتنە سەرخت و یە کسەر بانگەوازییە کەیان رەت دەکردهو .

کەوابوو لەروى حیکمەت و دانایی یەو یەو بەرژووەندى کۆمەلگا داخوازی ئەو هەبوو: کە گۆرپنى ئەو داب و نەرپتە وردەوردەو قوناغ بەقوناغ بىو بەگۆترەى پتویست بۆ ئەو گۆرانکارییە قورئانى پیرۆز نێردراو تە خوار .

٦- چارەسەرکردنى روداوە هەنوکی یەکان و وەلامدانەوى پرسیارە جیاجیاکان بەشیو یەکی گونجاوو لەبار. ئەگەر بەیە کجار قورئان بهاتایەتە خوارى پلان و نەخشەکانى شەپو ئاشتى پێش وەخت بۆ دوژمنان ئاشکرا دەبوون، دوژمنان دەیان توانى فرت و فیل بدۆزنەو بۆ سەرکەوتن بەسەر موسولمانان دا .

بێگومان قورئان بەو مەنەج و پرۆگرامە ناوازهى خۆى شۆرشىکی بنەرەتى بەرپاکرد، دل و دەروونەکانى واپەرودەکردن لەواقیعی ژيان دا موعجیزە دروست بکەن، موسولمانان بەتەواوى ئەو مەنەجەیان لەخۆیان

دا بهرجهسته کرد ئاوینهی بالا نما بوون بۆ ئەو مەبدەئو بنه مایانهی قورئان لەخۆی گرتوون، بەلام کاتێ موسوڵمانان لەم مەنھەجە بێ ئاگابوون، قورئانیان واخسته بەرچاو که کتیبی رۆشنیری یە یان کتیبی خویندنه وهیە بە مەبەستی عیبادهتکردن وبەس ! ئەک مەنھەجی پەرورده کردن و یاسای ژیان و دەستوری کار، ئیتر موسوڵمانان وه کوو پیویست سودیان لەقورئان وەرنه گرت ، چونکه لهتهوهره ی ئەو مەنھەجە چوونه دەر وه که خودای زاناو دانا بۆی دانا بوون !

بهراستی قورئان پيش نه‌وهی کتییی به‌لاغه و نه‌دهب بی، یان نمونه‌ی هه‌ره‌به‌رزى چمکی نه‌ده‌بی ده‌قی به‌لاغه ئامیز بی، یان به‌مه‌به‌ستی عیبادەت و خود‌اپه‌رستی بخویندریته‌وه و له‌به‌ر بکری، یان کتییی رۆشنیری و چیرۆک و میژوو بی، پيش نه‌مانه هه‌موو یاسای ژيانه، قانونی کۆمه‌له، به‌رنامه‌ی په‌روه‌رده‌کردن و ریک‌خستنه، کتییی نه‌خلاق و ره‌وشته، نامه‌ی به‌ندو ئامۆژگاریه، که‌ته‌لوکی بوونه‌وه‌ره...

ته مجار پٽوه ده چي و زياتر متمانہ ده خاتہ دل و دہروونی پٽغہ مبرہ وہ ،
پتر دلنيای ده کا له سر ته وه که به به لگہی به هيژو دوزمن بوردہر پشتگيري
ده کا ، هه تا موشريکه کان زياتر کيشه و نيزاع به ريا بکه ن و په لپ و
بيانووی جيا جيا و ناقولا بگرن و ره خنه ی ناشيرين و بي بنه ما ئا راسته
بکه ن خودا زياتر پشتگيري پٽغہ مبرہ ده کا و به لگه و ئاياتي زياتري
فترده کا .

ده فەرموی: ﴿ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴾ ئەو
 موشرىك و سەررەق و پەلپ و بیانووگرانە گومانىك ناخەنەو و بەلگەيەك
 ناھيئەنەو و قسەيەك ئاراستە ناكەن بەمەبەستى دژايەتى كردنى حەق و
 گومان خستەنە سەر پيغەمبەرئىتى تۆئەى موحەمەد ! ئىللا ئيمە
 وەلاميان دەدەينەو و بەلگەى بەھيئە چەسپا و بەجۆرىك: كە ھەموو

بەلگەكانى ئەوان دەپوچىننەو و رەخنەكانيان ھەل دەو شىننەو و
گومانەكانيان دەپوچىننەو: بەجۆرىك كە بەلگەو دەلىلەكانى ئىمە
ئاوینەى واقع و نیشانەى راستى پەيامى ئىسلام و شىكەرەو و
چەسپىنەرى حەق و قەلاچۆكەرى بەتال و گومرايىن، وەكوو
لەشونىكى تردا دەفەرموى: ﴿بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه فاذا
هو زاهق﴾ (الأنبياء / ١٨).

ئەجار دواى ئەو ھى پەرورەدگار سەرپىچىكارانى پىغەمبەرى بە درۆزن
لەقەلەم دان، رەخنەو گومان و پەلپ و بيانوہەكانى رەتدانەو، ھال و
وہزەى قىامەتيان بەشىوہىيەك رادەنوئىنى موحورکە بەجەستەى خوئىنەرو
بىسەردا دىنى، ئەو بەيان دەکا: كەوہزە و ھالىيان لەو رۆژەدا تابلىتى
دژوارەو زىندوكردنەو ھەشرو نەشرىيان بەناخۆشترىن شىوہەنەنجام دەدرىو
دەفەرموى:

﴿الذين يحشرون على وجوههم الى جھنم، أولئك شر مكاناً وأضل
سبيلاً﴾ ئەو كافرو موشرىكە بوختانكەرو رەخنەگرو سەرپىچىكارانەى
بوختان بە پىغەمبەر دەكەن، پەلپ و بىيانووى ناشىرىن و نامەعقولى
لى دەگرن، ئەوانە ئەو بەدبەختانەن: كە رۆژى قىامەت لەسەر رو بۆ لای
دۆزەخ رادەكىشترىن. بە مەبەستى رىسواكردن و زەلىل كەردن بە زنجىر
لەسەر رو بەرەو دۆزەخ كىش دەكرىن، ئەوانە شوئىنى ھەوانەو ھەيان
شوئىنىكى شەرو نەگبەتىيە، رىبازيان گومرايىيە: كەس بە ھالىيان نەبى..
ئەو رىسوايىيە ھەر بۆ ھۆيان بى.

وشەى (شر) و وشەى (اضل) ھەرچەندە لەسەر شىوہى (أسم تفضيل)
ھاتوون بەلام ماناى (تفضيل) يان تىدانىيە واتە ماناى وانىە شوئىنى ئەوان
لەشوئىنى بەھەشتىيەكان ناخۆشترە بەلكو شوئىنى بەھەشتىيەكان لەئەو پەرى
خۆشى داھەو شوئىنى ئەوان لەئەو پەرى ناخۆشى داھە..

مەبەست بەيانکردنى خراپى وەزەج و ھالى موشرىكە كانە لەبەر امبەرى
خۆشى و كامەرانى موسولمانە كان دا .

لەصەحیحى بوخارى دا فەرموودەيەك ھەيە لەئەنەسەو ە رىوايەت كراو ە
دەفەرموى: پياويك وتى: ئەي پيغەمبەرى خودا ! چۆن رۆژى قىامەت
كافرەكان لەسەر رو دەرۆيەندرين ؟ لەو ەلام دا پيغەمبەر ﷺ فەرمووى:
(ان الذي أمشاه على رجليه قادر على أن يمشيه على وجهه يوم القيامة).

بيگومان ئەو كەسەي لەسەر دووقاچ لەدونيادا دەپرۆيىنى دەتوانى
رۆژى قىامەت لەسەر رو بپرۆيەنى. تيرمىزى لەئەبوھورەيرەو ە رىوايەت
دەكا: دەلى: پيغەمبەر ﷺ فەرمووى: رۆژى قىامەت بەسى كۆمەل ەشر
دەكرين: كۆمەلتيكيان بە پيادە، كۆمەلتيكيان بەسواری، كۆمەلتيكيان
لەسەر رو دەرۆيەندرين. وترا: ئەي پيغەمبەرى خودا ! چۆن ئادەمىزادان
لەسەر رو دەرۆن؟ پيغەمبەر ﷺ لەو ەلام دا فەرمووى: (ان الذي أمشاهم
على أقدامهم قادر على أن يمشيهم على وجهم أما أنهم يتقون بوجوههم
كل حذب و شك).

چيرۆكى ھەندى لەپيغەمبەران و سزاي بەدرۆخەرەو ەكانيان

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا أَذْهَبَا إِلَى
الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَذَمَّرْنَاهُمْ تَذْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ
نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ سِلَاسًا
ءَايَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادَ آوْتَمُودَا

وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَقرُونَا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٢٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا
لَهُ الْأَمْثَلَ وَكُلًّا تَبَرَّنا تَنْبِيرًا ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ
الَّتِي أَمْطَرَتْ مَطَرًا سَوًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلْ
كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٣٠﴾

له وه پيش شوبه وه گومانی موشريكه كانی ده باره ی قورئان و
پيغه مبهرايه تی چه زه تی موحه مه د ﷺ و رابوونی قيامه ت رانواند، نه مجار
بو دلنه وایی پيغه مبه ر ﷺ چيروکی بري له پيغه مبه ران له گهل گهل له كانيان
ده گيريتته وه . ويرا ی دلنه وایی پيغه مبه ر ﷺ هه ره شه و ترساندن ی
موشريكه كانيشی تيدايه . ده يانتر سينی له وه ی نه گهر به رده وام بن له سه ر
کوفرو بيدينی خويان، دوور نيه هه مان عه زاب و عيقابی گهل
پيشينه کان نه مانيش بگريتته وه و به ده ردي نه وان بچن .

ئيسنا نيتر جه وله يه كه به نيوباس و خواسی شيوه ی له ناوچونی هه ندی
له و گهل به ده بخته چاره ره شانهی رابوردو ده کاو چوار چيروکمان بو
ده گيريتته وه :

چيروکی چه زه تی موسا و هارون (عليهما السلام):

يه كه مجار به چيروکی چه زه تی موسا و هارون ده ست پي ده کاو
ده فهرموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا﴾
سویند به خودا ئيمه موسامان کرده پيغه مبه ر و نامهی ئاسمانيمان پيداو
ناردمان بو سه ر فيرعه ون، هارونی برايشمان کرده يارمه تيده رو وه زيری،
نه ویش پله وپایه ی پيغه مبه ريمان پي به خشی، ﴿فَقُلْنَا: أَذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ

الذین کذبوا بآياتنا ﴿ فرماغان پی کردن که په یامی ئیمه به فیرعهون و دارودهسته که ی رابگه یهنن .

فیرعهون و دارودهسته که ی پیش رهوانه کردنی موسا و هارون بۆ سهریان ئایاتی خودایان به درۆ خستبوونهوه، به لگه و نیشانه ی هه بوونی خودایه کی تاك و ته نها و خاوهن ده سه لات و زانا و دانا هه موو کاتی ههن و له گۆرپن، پیغه مبه ران ته نها ئایه ته کان و هبیری بی تا گایان ده هیهنه وه !
حه زره تی موسا و هارون هاتنه سه ر فیرعهون و دارودهسته که ی، په یامی په روه رد گاریان پی را گه یاند، نیشانه و موعجیزه ی جوړاو جوړیان نیشان دا، فیرعهون به درۆ خستنه وه و یاخی بوو.

وه کوو له ئایه تی کی تر دا ئاماژه بۆ ئه وه ده کاو ده فهرموی:
﴿ اذهب الی فرعون انه طغی، فقل: هل لك الی ان تزکی، واهدیک الی ربک فتخشی، فأراه الآیة الکبری، فکذب و عصی ﴾ (النازعات/ ۱۷-۲۱).
له شوینیکی تریش دا ده فهرموی: ﴿ اذهب انت و اخوک بآیاتي، ولا تنیا فی ذکرې، اذهب الی فرعون، انه طغی، فقولاً له قولاً لینا لعله یتذکر او یخشی، قالاً ربنا انا نخاف ان یفرط علینا او ان یتطغی، قال : لا تخافا اننی معکما اسمع و اری ﴾ (طه/ ۴۲-۴۶) .

جا که فیرعهون و گه له که ی په یامی موسا و هارونیان به درۆ خستنه وه و دانیان به تاك و ته نه های خودا دا نه نا ﴿ فدمرناهم تدمیراً ﴾ به ته واوی له ناومان بردن و ئاسه وارمان برینه وه، ده ی ئیوه ش ئه ی موشریکه کانی مه که که، سه رنج له سه ره نجامی کوفرو به درۆ خستنه وه ی پیغه مبه ران بدهن، بترسن ئیوه ش به و ئاکامه بگهن ! چونکه داب و نه رپیتی خودا له بوونه وه ردا یه ک سیسته مه و گوپانی به سه ردانایه .

چېرۆكى گەلى نوح ﷺ:

ئەمجار دىتە سەر نامىش كىردنى چېرۆكى دووھەم و دەفەر موى: ﴿وقوم نوح لما كذبوا الرسل﴾ ئەى موحەممەد باسى ئەو غەزەب و لەناو بىردن و قەلاچۆ كىردنە بىكە: كە دەر حەق گەلى نوح ئەنجام درا لە كاتىك دا پىغەمبەرى خۇيان - كە حەزەرەتى نوح بوو - بە درۆخستەو، نۆسەدو پەنجە سال لەناو يان دا بوو، بانگەوازی كىردن بۆ يەكتا پەرستى و شۆين كەوتنى پەيامەكەى، و پىراى مانەوەى ئەو ھەموو ماوہ درىژە لەناو يان دا جگە لە كۆمەلىكى كەم نەبى كەسى تر ئيمانى پىتەھىنا.

كە دەفەر موى: ﴿كذبوا الرسل﴾ مەبەست بە درۆخستەو ھەى حەزەرەتى نوحە، بە لام چونكە كەسىك پىغەمبەرىك بە درۆبخاتەو ھەكوو ئەو ھەى وايە ھەموو پىغەمبەرانى بە درۆخستەو ھەى - بۆيە لە جياتى (رسول) (رسل) ھىنا. چونكە ھىچ جوداوازى لەنىوان ئەم پىغەمبەرەو ئەو پىغەمبەرانەدا نىە، ھەموو يان بنەماكانى بانگەوازیە كەيان يەكتا پەرستى و ازەھىنان لەبتە پەرستى و بىروا بىوون بە پىغەمبەرايەتى و رابوونى رۆژى قىامەتە. ئەو كەسى پىغەمبەرىك بە درۆبزانى ھەكوو ئەو ھەى ھەموو پىغەمبەران بە درۆبزانى..

جا كە نەتەو ھەى نوح حەزەرەتى نووحيان بە درۆخستەو ﴿أغرقناهم﴾ بە توفان خنكاندمانن. ﴿وجعلناهم للناس آية﴾ كىردمانن بە پەندەو عىبەرەت و ئامۆژگای بۆ نادەمىزادانى دوا خۇيان، ھەر كەسى روداو كە بخوینىتەو ھەى بىرى لى بىكاتەو پىتە پەندامىز دەبى.

﴿واعتدنا للظالمين عذابا أليماً﴾ ئىمە ئامادەمان كىردو ھەى بۆ ستەمكاران غەزەبى بەئىش و كوشندە، ھەر كەسى ستەمكار بىو بىروا بە ھەبوونى خوداى تاك و تەنھا نەكا، ئيمان بە پىغەمبەرەكانى نەھىتى،

ریبازی گهلی نوح بگریته بهر له به درو خستنه وهی پیغه مبه ران، شه وه
عه زایی سهخت و به تشمان بو سته مکاران ئاماده کرده ..

جیروؤکی عادیو تھمودو (أصحاب الرس) :

ئەجار دىتە سەر گىرانهۋەى چىرۆكى عادو شەمودو (أصحاب الرس) دەفەرموى: ﴿ وعاداً وثمود وأصحاب الرس ﴾ ئەى پىغەمبەرى خۆشەويست ! چىرۆكى نەتەۋەى (عاد عليه السلام) كە پىغەمبەرى خۆيان (هود عليه السلام) بە درۆخستەۋە، ھەروا چىرۆكى نەتەۋەى (ثمود عليه السلام) كە پىغەمبەرى خۆيان (صالح عليه السلام) بە درۆخستەۋە، ھەروا چىرۆكى (أصحاب الرس) خاۋەنانى بىرو ئاژەل: كە نەتەۋەىيەكى بىپەرست بوون خۇدا ھەزرىتى شوعەبىي بۆ سەر رەۋانە كىردن، بانگەۋازى كىردن بۆ يەكتاپەرستى و بىروا بە پىغەمبەرايەتى، ئەۋانېش بە درۆيان خستەۋە، جا لەكاتىكدا ئەۋان سەرگەرمى پەرۋەردە كىردنى ئاژەلەكانيان بوون و لەدەۋرى بىرەكانيان بوون خۇدا بە خۆيان و مال و سامانىيەنەۋە بە زەۋىدا بىردىيە خوارى.

ثيبنو جهريير ده فہرموی: مہ بہ ست بہ (أصحاب الرس) (أصحاب
الأخدود) ن .

﴿وقرونا بين ذلك كثيرا﴾ ئەي پېغەمبەرى خوشەويست ! ھەرۋا بۆ
موشرىكە كانى مەككە باسى زۆر گەل و نەتەۋەي تىرىش بىكە: كە لەنىۋان
سەردەمى گەلى نووح وگەلى عادو (أصحاب الرس) دا ھاتوونەتە كۆپى
ژيانەۋە، ھەموويان كاتى پېغەمبەرانىيان بەدرۆخستەۋە لەناومان بىردن و
ئاسەۋارمان بىرىنەۋە .

﴿وَكَلَّا ضَرْبًا لَّهُ الْأَمْثَالُ﴾، وکلاً تبارنا تبتیرا ﴿بۆ هه‌ریه‌کی له‌و گه‌ل و نه‌ته‌وانه‌ نمونه‌و په‌ندمان بۆ هه‌ینانه‌وه، به‌لگه‌مان بۆ روون کردنه‌وه، په‌لپ و بیانوو مان برین، که‌چی ئیمانیان نه‌هه‌یناو په‌یغه‌مبه‌رانیان به‌دروخته‌وه،

ئیمهش به توندیو به شیوهی ترسناک له ناومان بردن . وه کوو له ئایه تیکی تردا ده فرموی: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِنُوحَ﴾ (الاسراء/۱۷).

چیرۆکی حه زه تهی لوط عليه السلام:

ئه جار دیته سه ر چیرۆکی حه زه تهی لوط عليه السلام و ده فرموی: ﴿وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا مِنْ السَّوَاءِ﴾ واته: په ندو ئاموژگارییه کی تر بو موشریکه کانی مه ککه بگپه وه، ئه ویش ئه وهیه: ئه و موشریکانه له کاتی هاتووچۆیان بو شام له وه رزی هاوین دا به لای شاری (سدوم) دا: که گه وه ترین شاری گه لی لوط بوو هاموشو ده کهن، به چاوی خۆیان شوینه واری ئه و شاره ویرانه ده بینن! په روه ردگار ئه و شاره ی هه لگپه رایه وه، ژێروزه بهری کرد، به رد بارانی کردن به به ردی سوآله ت: چونکه سه رپێچیان کردو پیغه مبه ره که یان به درۆخسته وه!

﴿أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا، بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا﴾ ئایا ئه و قوره یشییانه له کاتی هاموشو کردنیان به و ده قهره دا شوینه واری ئه و گونده یان نه بینیه؟ نازانن خودا چی به سه ره یێنان له سه ر ئه وه ی پیغه مبه ره که یان به درۆخسته وه، سه رپێچی فه رمانی خودایان کرد؟ خو ئه وان به چاوی خۆیان ئه و ئاسه واره ده بینن، به لام په ند وه رناگرن!

بنه مای ته مبی نه بوونه که یان به درۆخسته وه ی پیغه مبه ره و ئیمان نه هیتانیان ئه وهیه: ئه وان گه ل و نه ته وهیه کن برۆایان به زیندو بوونه وه نیه، پێیان وایه دوای مردن جاریکی تر ئاده میزاده کان روژی قیامهت زیندوونا کرینه وه، ئه و حیساب و کیتاب و سزاو پاداش و عیقابیه ی تێیدا روده دا درۆیه! هۆکاری بنه رته ی پشت هه لکردنیانه له په یامی ئیسلام و بانگه وازی پیغه مبه ر برۆا نه بوونیانه.

ئه وان ئه گه ر برۆایان به قیامهت هه بوایه و چاوه پوانی سزاو پاداشتی دواروژ بونایه ئاوا پشتیان هه لنده ده کردو

پشتيان وهرنه ده گيرا !! هۆي دلره قى و دلره شيان پروانه بوونيانه به قيامهت
هه موو هه لس و كهوتىكى خراب و ناپه سهنديان له م بى پروايى يه وه
سه رچاوه ده گرى !

گالته كردنى موشريكه كان به پيغه مبهري ﷺ و دروشم دار كردنى

بانگه وازيبه كهى به گومپايى

وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَخِذُواكَ
إِلَّا هُزُؤًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنَّ كَادَ
لَيُضِلَّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ حَيْثُ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ
مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوْنَهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾
أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا
كَأَلْفٍ نَّعِمٍ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

ريوايه تىكراره كه نهم نايه ته، واته نايه تي (٤١) ده رهق به نه بوجهل
نازل بووه، چونكه داب و نه ريتى وابوو: ههر كاتى پيغه مبهري ﷺ له گه
هاوه لانى به شويتىكدا برويشتايه نه بوجهل به گالته پيكر دهنه وه ده يگوت:
﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا؟﴾ .

دوای راواندنی هه لۆیستی موشریکه کان ده رباره ی نازل بوونی قورئان له خوداوه و تانه دان له پیغه مبه رایه تی حه زره تی موحه مده و ئیمان نه هیتانیان به په یامه که ی گو مان نانه وه و په لپ و بیانو و گرتن، ره خنه گرتنیان له شیشه ی هاتنه خواره وه ی قورئان و له وه پیشیش راواندنی دیمه نه تر سناکه کانی رۆژی مه حشه ریان و له دونیاش دا شوین تیشکاندنی به درۆخه ره وه کان و چۆنیه تی له ناو بردنیان.

ئه بچار دیتسه سه ر باسی شه وه: که ئه ونه فامانه به هه یج شتیک په نندا میژنابن و عارنانین. به لکوو په ره به قسه و قسه ناشیرینه کانی خۆیان ده ده ن، گالته به خودی پیغه مبه ره ده که ن و ده یانه وئ له ریزو نرخ ی دابشکینن، لا قرتی به وه ده که ن که چۆن شه و بۆ شه رک ی پیغه مبه رایه تی هه لبژێراوه. زیده رۆی له بیرو بو چونی گو مپا ئامیژیان دا ده که ن.. به جوړیک په یامه که ی به گو مپا نازده ده که ن و هه واخواهانی خۆیان له وه ده تر سینن: که بانگه وازییه که ی کاریان تی بکا و ئیمان به پیغه مبه ره بهینن.

ده فهرموی: ﴿وَأَذْأ رَأُوكْ اِنْ يَتَخَذُوكْ اِلَّا هَزْوَا﴾ شه ی پیغه مبه ره! ئیمه ئاگامان لییه شه و موشریکه نه فام و گیل و که ذابانه، شه وانه ی بروایان به خودا و پیغه مبه ری خودا نیه: هه ر که چاویان پیت ده که وئ ده تکه نه شوینی گالته کردنی خۆیان و به چاوی سوکه وه سه یرت ده که ن.

بیگو مان له وه پیش پیغه مبه ره پر به چاوانیان بوو، تا نه کرابوه پیغه مبه ره خاوه ن ریزو پله و پایه بوو له ناویان دا، ده یانزانی: که له خانه واده یه کی ره سه ن و خیل و هۆزیک ی ریزداره، له هه ل سوکه وت و ره وشتی رازی بوون، ته نانه ت به نازناوی (الأمین = محمد الأمین) بانگیان ده کردو ناویان ده هیتا.

رۆزى كىشەى بەردە رەشەكەى كابەش كىرديانە براگەورەو بەبريارەكەى رازى بوون، ئەو رۆزەى لەسەر كىيى صەفا كۆي كىرگەنەو پىرسىارى لى كىرگەن و پىيانى فەرموو: ئەرى ئەگەر بلىم: ئىستا وا لەپشت ئەو كىيە سوپايەك ھەيەو دەيەوى لەبەرەبەيان دا پەلامارتان بدا، ئەرى بىروام پى دەكەن؟ ھەمويان وتيان: بەلى بىروات پى دەكەين، تا ئىستا درۆمان لى نەديوى. وەلى كەكرا بە پىغەمبەر و بۆ سەريان رەوانەكرا، ئەو قورئانە گەورەو بەفەرەى بۆ ھىنانون، دەستيان كىرەو بەگالتە پىكردنى و دەئىن:

﴿أهذا الذي بعث الله رسولا؟﴾ ئەو ئەمەيە خودا كىرەيەتى بە پىغەمبەر و رەوانەى كىرەو؟! بەراستى قسەكەيان و بەم جۆرە تەعبىرە شتىكى ناشىرىن و قىزەون بوو!

ئەجار ئايا ئەوان ئەم قسەيان لەقەناعەتەو بوو پىيان و ابوو: كەسايەتى پىغەمبەر ﷺ شىاوى ئەم گالتە پىكردنەيە؟؟ بىروايان و ابوو ئەو پەيامەى ئەو ھىناويەتى شىاوى ئەم بىر كىرەنەيە؟؟ نەخىر ئەو پىلاننىكى نەخشە بۆ كىشراو بوو لەلەيەن گەورە گەورەكانى قورەيشەو ئەنجام دەدرا، دەيانەويست لەكەسايەتى پىغەمبەر كەم بىكەنەو، كارىگەرى قورئان پىچىننەو.

ھۆكارىك لەھۆكارەكانى بەرەنگار بوونەو بى بانگەوازىيەكەى پىغەمبەر ئەو بوو: كە دەترسان پىلە كۆمەلەيەتەكەيان لەدەست بچى، بارە ئابورىيەكەيان لى بشىوى بىر و بۆچونە جۆراو جۆر و بى پىناغەو خەيال پىلاو كەيان بى شىوئىكەوتو بىننىتەو! كۆرۈكۆمەلەيان دەبەستە بۆ دارشتىنى پىلان و نەخشە بۆ بەرەنگارى كىرەنى پەيامى پىغەمبەر ﷺ و لەسەر ئەم جۆرە پىلانە رىك دەكەوتەن و دەشيانزانى كە لەواقىع دا درۆ دەكەن!

ئىنرئىسحاق لەسىرەكەى دا رىوايەتى كىردوۋە دەئى: ۋەلىدى كورى
 موغەيرە پىار ماقوللى قورەيشىيە كان بوو، كۆمەللىك لەپىاۋەكانى
 قورەيش لى كۆبوۋنەۋە، كاتەكەش كاتى ھەجىردىن بوو، پىي گوتى: ئەى
 كۆمەللى قورەيش! ئەۋا ۋەرزى ھەجىردىن نىزىك بۆتەۋە، لەھەموو
 لايەكەۋە شاندىكانى ھەرەب دىنە ئەم ۋلاتەۋە مىۋانى ئىۋە دەبن،
 ھەمووشىيان ھەۋالى ئەم كابرايەى ئىۋەيان بىستە - مەبەستى
 پىغەمبەرە - ھەموۋتان راۋو بۆچۆنتان دەربارەى ئەۋ بىكەن بەيەك،
 نەچن ھەر يەكە لەلاى خۆيەۋە قسەيەك بىكاۋ قسەكەتتان دژايەتتىيان
 تى بىكەۋى ۋ قسەى ئەمتان قسەى ئەۋتان بە درۆ بختەۋە، قسەى
 ھەندىكتان قسەى ھەندىكى تىرتان رەت بىكاتەۋە !!

ھەموۋيان تىكرا وتىيان: دە بفرموو: (ئەبو عبدشەس) تۆ پىمان بلىۋ
 فەرمانان پى بىكە تا ئەنجامى بدەين!

ۋەلىد وتى: نەخىر ئىۋە بلىن من گوى بىستم.

وتىيان: ھەموۋومان دەللىن: كۆلەۋەنانىيە.

وتى: نا ۋەللا ئەۋ كاھىن نىيە ۋ ئەۋەمان بۆ ناچىتە سەر، چونكە ئىمە
 بۆخۇمان كۆلەۋەنانىمان دىۋن، ئەم قورئانە لەپىرتەپىرتى كۆلەۋەنانى ناچى.
 وتىيان: دەللىن: شىتە.

وتى: نەخىر شىت نىيەۋ ناتۋانن بەشىت لەقەلەمى بدەين.

وتىيان: دەللىن: شاعىرە.

وتى: نەخىر شاعىر نىيە ئىمە بۆ خۇمان شىعر دەناسىن ۋ ئاشناى ھەموو
 جۆرەكانى شىعرىن، ئەم كەلامە لەشىعر ناچى.
 وتىيان: دەللىن: ساحىرە.

وتى: نەخىر موحەممەد ساحىر نىيە ۋ ھەلەس ۋكەۋتى لەجادو باز ناچى ۋ
 فرت ۋفلىلى ساحىرانى نىيە.

ئەبجار ئەي (عبدشمس) تۆ فەرمانت بەچىيە؟

وتى: بەخودا قسەكانى كارىگەريەكى تەواويان ھەيە، ئەوھى دەيلى تابلې شيرين و تۆكمەو پەرمانا و دل و ھەست و ھۆش وە خورپە ھېنەرن، ئىمە ھەرچەندە بە نەتەوھيەكى زمانپاراو و رەوانبېژ ناسراوين ناتوانين كەلامى ئاوا جوان و پەرمانا دابرىژين. باشتين قسە ئىمە دەرھەق بە موھەمد بىكەين و بلاوى بکەينەو و ھەمومان جەختى لەسەر بکەينەو ئەوھيە بلىين: ساحيرىكە سىحريكى ھېناوہ كورپو باوك ليك دەکا، براو برا ليك جيادەكاتەوہ، ژن و مېرد ليك دېردۆم دەکا. پياو لەھۆزو عەشیرەتى دوور دەخاتەوہ.

لەسەر ئەم پلانە برپاريان دا و كۆتاييان بە كۆرەكە ھېنا. ئيتەر لەوہ دوا قورەيشيەكان لەسەرە پىگاي خەلك دادەنيشتن لەكاتى وەرزی ھەجدا ھەرکەسيكى غەريبە بەلايان دا تېپەربووايە پىيان دەگوت: دەخيل سەد دەخيل توخن موھەمد نەكەوى و وريابە نەكەويە داو تەلەكەيەوہ !! ئەمە نمونەيەك بوو لەداو و پىلان و فرت و فيليان دژى پىغەمبەر بە مەبەستى كەمكردنەوہى ريزو نرخی لەدلى ئادەمیزادان دا، بۆ خۆيان دەيانزانى: كە درۆ دەكەن بەلام ترسى لەدەستدانى پلەو پايسى كۆمەلايەتى خۆيان ھەبوو، دەيانەويست بەوجۆرە درۆ و فرت و فيلانە لەپيش چاوى جەماوەر سووكى بکەن لەريز و نرخی دابشكىتن.

جا لەكاتىكدا گالتەيان پى دەكردو لەريزو نرخیان دەشكاند لەقسەو گفتو گۆيان ئەوہ دەرەكەوت: كە پىغەمبەر ﷺ تەواو كارى تىكردون و قورئان سەرسامى كردون، ھەرچى دەكەن دەرەقەتى نايەن و نازانن چىبەكەن، لەناو خۆيان دا بە يەكتريان دەگوت:

﴿ان كاد ليضلنا لولا أن صبرنا عليها﴾ نزيك بوو موھەمد لەبت پەرستى ژيوانان بكاتەوہ و امان لىكا واز لەنايىنى باوك و باپىرى

خۆمان بهيئنين ويماختاه سهر ئاييني ئيسلام، ئه گهر خۆمان نه گرتايه و ريخۆله به كيئش نه بووينايه ده ميك بوو هه لي خه له تاند بووين !! ئه مه به ئاشكرا ئه وه ده گه يه ني كه ئه وه ي ده يلين: پيچه وانه ي ئه وه يه له ناخيان دايه. چونكه ئه وان بۆ ماوه ي چل سال پيغه مبهريان ناسيوه رۆژي ك له رۆژان درۆيان لي نه بينيوه، تانه و ته شه رتيكيان ئاراسته نه كرده، هه ميشه له بهرچاويان خاوهن ريزو حورمهت و ته قدير بووه.

ئه مجار لهم قسه شيان دا كه ده لئن: ﴿ان كاد ليضلنا لولا ان صبرنا عليها﴾ داننا نه به كاري گهري بانگه وازي پيغه مبهر له سهر دل و دهروونيان، به جوړي ك خه ري كبوون واز له ئاييني خۆيان بينن و چي تر بته پرستي نه كهن و موسولمان بن و ده ست بكهن به يه كتاپه رستي. ئه مجار له بهر خۆ به زل زاني و سهر ره قى و عينا د بانگه وازي به كهي به گومرا كردن و ري لي ونبوون له قه لهم ده ده ن !

بۆيه پهروه ردگار به شيويه كي كورت هه ره شه يان ئاراسته ده كا و ده فهرموي: ﴿وسوف يعلمون حين يرون العذاب من أضل سبيلا﴾ له وه بهولا وه ده زانن: ئايا ئه وه ي بۆيان هاتووه هيدايه ته يان گومرايي به! بيگومان ئه و كاته ي عه زابيان بۆدي ده زانن: كي ريگاي لي گوم بووه و سهر لي شيواوه ؟ ئه وان يان موسولمانان: كه پيغه مبهر پيشه وايانه !

بيگومان ئه مه هه ره شه يه كي سامناكه له سهر خۆ گيل كردن و روو وه رگي ران له به لگه و ده ليل و تيفكرين، له سهر ئه وه ي پيغه مبهر به گومرا ناوزه ده كهن ! وه لي ئه و كاته ي كه حق و ناحه قيان لي مه علووم ده بي، زانباريه كه يان سود به خش نابي، كاتي عه زاب ده بينن كاتي سه ره مهرگ و غه ر غه ريه، يان له رۆژي قيا مهت دايه، ئه و كاتانه ش تيگه يشتن و ئيمان هيتان بي سووده .

ئه‌جار روی خیطاب ده‌کاته پیغه‌مبه‌ر ﷺ و دل‌خوشتی ده‌داته‌وه له‌سه‌ر
سه‌ر په‌ر ه‌تی موشریکه‌کان و گالت‌ه‌پیکردن و ئه‌زیه‌تدانی، له‌کاتیکدا
پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌مته‌رخه‌می نه‌کردوه به‌دلسۆزی په‌یامی خسۆی
پی‌گه‌یاندون و به‌لگه‌و نیشانه‌ی پتۆیستی بۆ ه‌یناونه‌وه . شیایو ئه‌وه نیه
ئاوا به‌ناپیایو به‌گژی‌دا بچن و هه‌لۆیستی ئاوا ناشیرینی به‌رامبه‌ر
بنۆینن.

ده‌فه‌رموی: ﴿أَرَأَيْتَ مَنْ أَتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ، أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا﴾
ئایا تۆ پیت وایه ئه‌ی موحه‌مه‌د ! که‌سیک هه‌واو ئاره‌زۆبازی به‌سه‌ریا
زال‌بی و ئاره‌زو په‌رست بی، سه‌رپیچی و یاخی‌بوونی لی‌بووبیتسه‌ خویه‌کی
سروشتی، تۆ ده‌توانی هیدایه‌تی بده‌ی له‌گومرایی ده‌ری به‌ینی ؟!

که‌سیک هه‌زو ئاره‌زۆ په‌رست بی، ئاره‌زه‌کانی کردبن به‌خودای خو‌ی
فه‌رمانبه‌رداریان بی و لاسایی کردنه‌وه‌ی کویرانه‌ی به‌سه‌ردا زال‌بی،
گوپچکه‌ی خو‌ی له‌ئاست هه‌ق و راستی هاخنین، به‌لگه‌و ده‌لیلی رون و
ئاشکرا نه‌یسی، هه‌رچی هه‌واو ئاره‌زۆی داخوازی بی پابه‌ندی بی.

بی‌گومان ئه‌ی موحه‌مه‌د تۆ ناتوانی بیخه‌یه سه‌ر هیدایه‌ت و به‌رپبازی
به‌خته‌وه‌ری ئاشنا بکه‌ی . ئه‌و هه‌رچی هه‌واو هه‌وه‌سی به‌جوانی بزانی ئه‌و
ده‌یکاته مه‌نه‌ه‌ج و ئایینی خو‌ی . ده‌ی که‌سیک وابی زۆر زه‌حه‌مه‌ته
له‌گومرایی رزگاری بی. وه‌کوو له‌نایه‌تیکی ترده‌ ده‌فه‌رموی: ﴿أَفَمَنْ زَيْنَ لَهُ
سُوءَ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا، فَاِنَّ اللَّهَ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ ..﴾ (فاطر/۸) .

ئیب‌نوعه‌بباس ده‌فه‌رموی: له‌سه‌رده‌می نه‌زانی‌دا پیایو وا هه‌بوو
ماوه‌یه‌ک بتیکی داتاشراو له‌به‌ردی سپی ده‌په‌رست پاش ماوه‌یه‌ک بتیکی
جوانتری ده‌بینی وازی له‌په‌رستنی بتی پیشوو ده‌هیناو ده‌ستی ده‌کرد به
په‌رستنی بتی تازه .

كەوابى موشريك و بىپەرستەكان ھىچ بەلگەو دەلىلىيان بەدەستەو
نەبوون لەسەر بىرو بۆچوونەكانيان جگە لەلاساىي كردنەوہى كۆيرانەو
شۆينكەوتنى ھەواو ئارەزۆ.

بەكورتى پىغەمبەر ﷺ تەنھا راگەياندن و ئامۆژگارى لەسەرە، ئەرکى
پىغەمبەر مۆژدەدانە بە تەقواكارن و ترساندنى سەرپىچىكارانە . خستە
سەر رىيازى ھەق و تۆفيقدانيان بە دەست خودايەو بەس !
وہ كوو لەشـوینىكى تردا دەفەرموى: ﴿لست عليهم بمسيطر﴾
(الغاشية/۲۲) يان دەفەرموى: ﴿وما انت عليهم بجبار﴾ (ق/۴۵).

ئايەتەكە دەربرىنىكى سەرسوڤھىنەرى تىدايە، وینەى نمونەى
حالەتتىكى قول دەكىشى، حال و ھەزى نەفسىك بەيان دەکا : كە ھىچ
كىشەرو پتوھرىكى راست و دروستى نىە . گەردنكەچى ھەواو ئارەزۆى
خۆيەتى و ھەزو شەھوت پەرستە، گەردنكەچى ھىچ تەرازويەكى
عەدالەتكارى نىە، مەنطىق و بەلگەكارى تىتاكەن، ھەواى سەرکەشى
خۆى كردوہ بە خوداى خۆى دەپەرستى.

جا لەم روانگەوہ پەروردگار خىطاب ئاراستەى پىغەمبەرى خۆى دەكاو
بەھىدى ھىمنى دەربارەى ئەو جۆرە كەسانە دەدوى و بەوشەى
﴿أرأيت...﴾ دەست پىدەكاو وینەى ئەم جۆرە كەسانە كە بەلگەو دەلىل
كاريان تىتاكەو ھەقىقەت لايان نەرخى نىە، دەخاتەرو، ئەمەش بۆ
دلدانەوہوى پىغەمبەر ﷺ بۆ ئەوہى بە ئيمان نەھىنانى موشرىكەكان
دلتەنگ نەبى، پىتى رادەگەيەنى: كە ئەو جۆرە كەسانە نەھلى
ھىدايەت نىن، بە كەلكى ئەوہ نايەن پىغەمبەر ﷺ زۆرە ملييان لى بكا
بۆ ئەوہى ئيمان بىنن .

ئەجار ھەنگاويكى تر دەھاوژۆى بۆ تەحقىرکردنى ئەوانەى ئارەزۆ
پەرستەن و گوچكە بۆ بەلگەو دەلىل ناگرن و خۆپەرست و

ههواپهرستن. ده فهرموی: ﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ،
 إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ وشه ی (أم) به مانا (بل) ه واته:
 نه تو واز له وهی پیشو بیته، پیته وایه: کهوا زۆربه ی نهوان شنهوان و
 بیستنه که یان سود به خشه؟ به تی فکرین و لی وۆرد بونه وه گوی راده گرن؟
 یان پیته وایه لهو په یامه ی به سهریان دا ده خوینیه وه جوان جوان حاله
 ده بن و نه خلاق وره وشتی جوانی لی وۆرده گرن؟!

پیته وایه نه وانه شیای نه وهن: کهوا خۆتیان له گهل ماندوو بکه ی و
 بانگه وازیان بکه ی بۆ نه وهی له عه قیده ی به تاله وه بیانگوژییه وه بۆ بیرو
 باوه ری راست و سه حیح؟

نه خیر وامه زانه پیته وانه بی، چونکه نهوان له تاییه تمه ندی ئاده میزادی
 روت کراون، ئاماده باشی تی فکرین و ده رک کردنیان تیدا نیه نهوان ده ق
 وکوو ئاژه له وه هان، به لکو له ئاژه لیش گو مپا ترن و له وانیش بی عه قل ترن،
 چونکه نهو ئاژه لانه هه لسوکه وتی واده نوینن سودو قازانجی خۆیان و
 خاوه نه کانیشیان تیدابی، خۆده پارێزن له زۆر شت که زیانی
 خۆیان تیدایه.

به لام نهو موشریکانه هه ست به بهر ژه وه ندی خۆیان ناکهن،
 نه وه تا له تاوان دا رۆچوون و خۆیان فری دا وه ته ناو هیلاکه ته وه، سوپاسی
 نازو نیعمه ته کانی خودا ناکهن به سهریان وه، دان نانین به چاکه ی خودا
 له گه لیان دا و نازانن شه یتان چهند دوزمنیانه . شتیک ناکهن له پاشه روژدا
 پاداشتی له سه ر وه برگر نه وه، خۆیان ناپارێزن لهو شتانه ی
 ده بنه هۆی سزاو عیقابی کوشنده بۆیان، بۆ خۆیان به ده ستی
 خۆیان عه قل و بیرو فکری خۆیان له کار خستون تا حالیان بهو حاله
 گه یشته وه !!

پیچ به لگه له سه ره به بوون و تا که و ته نهایی خودا

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ
 الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَائِمًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا
 ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ
 لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ مَبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾
 وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا
 مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُخْشِيَ بِهِ بَلَدَهُ مَيِّتًا وَنُشْقِيَهُ
 مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَمًا وَأُنَاسِي كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ
 لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا
 لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تَطِيعُ الْكَافِرِينَ
 وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ
 الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا
 وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ
 نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

پاش ئه وهی پهروه دگار نه فامی و سه ره قی موشریکه کانی راگه یاند، پشت هه لکردن و رو وه رگپرانیان له حق و راستی و مونا قه شه و ده مه ده مییان له و باره وه روون کرایه وه، نه مجار قسه و قسه لۆکی موشریکه کان به جی دلی و به شیوه یه کی ناسک و له طیف ئاخاوتن له گه ل پیغه مبه ر ده ست پی ده کا .

ئاخاوتنه که بریتیه له جه و له یه کی کورت به ناو بوونه وهر دا، دلی پیغه مبه ری بۆلاده کیشی و په یوه ستی ده کا به خودای به دیه ینه ر، هه ر ئه م په یوه ندیه به سه بۆ ئه وهی پیغه مبه ر ﷺ هه موو غه م و ناره حه تی سه ریچی موشریکه کانی له دلدا نه مینی، سه رنجی راده کیشی بۆلای دیارده کانی بوونه وهر (به شیک له دیارده کانی) ئه و په نجه ری بۆ ده کاته وه بۆ ئه وهی لییه وه بروانیته ئه و ئاسۆ به ر فراوانه و فرت و فیلی موشریکه کان له به ر چاوی ببه تارماییه ک و له هیچ هیچ ترین .

هه میشه قورئانی پیروژ دله کان و عه قله کان ته وجیه ده کا بۆ ئه وهی سه رنج له بوونه وهر بده ن، عه قل و دله کان پیکه وه ده به ستی و ئاراسته ی دیارده کانی بوونه وهر یان ده کا .

هه سه ته کان ده ورژینی بۆ ئه وهی به هه ستیکی تازه وه به دلکی کراوه و عه قلیکی وردینه وه پیشوازی له ده نگ ورهنگی دیارده کان بکاو بیانکاته نیشانه ی هه بوونی خودایه کی زاناو دانا . له گه ل بوونه وهر دا تیکه ل بی و تی رامینی و نیشانه کانی سه ر روبه ری بوونه وهر بیینی و بزانی ئه م که ونه ده ستی قودره تی به دیه ینه ریکی زاناو داناو تاك و ته نها نه خشه ی بۆ کیشاوه و به دی هیئاوه، له هه موو کون و قوژنیکی دا له هه موو دیارده و گوپان و تارمایی و گه ردیله و قه باره یه کی دله هه ر شتیکی حیسی ده رکی ده کاو چاوی ده بیینی و گوچیچه ی ده بییسی هه موو ئه مانه به تاك و به کو بکاته شوینی لی ورد بوونه وه فکر کردنه وه و

په یوه ست بوون به خداوه، ئەو خدا یه ی ئەم بوونه وهره سهرنج راکێشه ی هیناوه ته وجود!

جا کاتی ئاده میزاد به چاوی کراوه و دلی کراوه وه لێم بوونه وهره دا ژیان به سهر به ری، هه ست و گیانی به ئاگابن، فکرو بیر به خداوه په یوه ست بن، ئەوکاته ژیا نی له چلک و پۆخلا واتسی زهوی پاک ده بیته وه و هه موو کاتی هه ست ده کا: که ئاسۆی بوونه وهر زۆر زۆر له روبه ری ئەم زه مینه بچکۆ له تره! هه ست ده کا: که هه موو بوونه وهر به دیه ی نه ری ک به دی هیناوه، هه موو بوونه وهر یاسایه کی هه یه و رو ده کاته خدا یه ک: که تاک و ته نها و بی شه ری ک و هاو له وخیزان و مناله. هه ست ده کا که ئەو بۆ خو ی تاکێ که له و مه خلوقاته زۆر هه مه جۆرانه ی په یوه ست به خداوه، ده ستی قودره تی خدا له هه موانیاندا ده بینێ.

بیگومان هه ستی ته قوا و هه ستی ئونس و هه ستی متمانه به خدا تی که لاو به یه ک ده بن و به سهر گیانی دا ده رژی سن، سروشتی تایبه تی پی ده به خشن، بهرچاوی رونا ک و خدا ویست و دلتارام له سهر زهوی ژیان به سهر ده با و ژیا نی بریتی ده بی له گه شت و گوزار به نا و دروست کراوانی خدا دا.

دیه نه کان جۆرا و جۆرن سییاقه که له دیه نه ی که وه ده گوژی ته وه بۆ دیه نه ی که تر، له دیه نه ی سی به ری هی دی و له سه ره خو وه ده گوژی ته وه بۆ دیه نه ی پر ئارام و بی هه ست و خو ستی شه و بۆ دیه نه ی رۆژی پر جمو جول و ها تو چۆ، بۆ دیه نه ی (با) ی مزگی نی ها وهر و پیش باران، به شوین ئەودا دیه نه ی ئاوی باران و زیندو که ره وه ی مردو و!

ئه مجار ده گوژی ته وه بۆ دیه نه ی دوو ده ریای جیران و لیک دراوی تی که له به یه کتری نه بو و! ئه مجار له ئاوی ئاسمانه وه بۆ ئاوی (نوطفه) که به نه ماو سه ره تای په یدا بوونی ئاده میزاده.

دهی باچه ند ساتیک لهو فیستیقاله که ونیهی: که پهروهردگار
 بانگه وازیمان دهکا بۆ ته ماشا کردنی وچانیك بدهین و تیی رامینن!
 ۱- ﴿الم تر الى ربك كيف مد الظل، ولو شاء لجعله ساكنا﴾ ته تو
 ناروانی نهی پیغه مبهرا! ههروا هه موو که سیك ئه م خیطابه ده بیسی
 بابروانی. بۆ به دیهینراوی خودای تو که نه به دیهینراوانه نیشانهی
 به توانایی و تاك و ته نهایی خودان و به لگهن له سهر لوطف و رهحه ته بۆ
 بهنده کانی، نه وه تو ناروانی و نابینی خودای تو چۆن سیبه ری دریش
 کردۆته وه؟ بهنده کانی چۆن له سایه ی دا دهحه سین هوه، خویان له گهرمای
 خۆر ده پارێزن، له خۆرهه لاته نه وه تا خۆرئاوا بوون هه رکه و یستیان له گهرمای
 خۆر خویان بپارێزن په نا بۆ سیبه ری خودا کرد ده بهن!

خۆ نه گهر خودا بیویستایه سیبه ری و دروست ده کرد گۆرانی به سه ردا
 نه هاتایه وه هه لکشان و داکشانی نه بویا به، کورت و دریشی تیدا
 نه هاتایه ته دی. به لام خودا بۆ به رژه وهندی بهنده کانی له ساته کانی رۆژدا
 به گویره ی وهرزو شوین جواداوازی تیدا به دی هیناوه، بۆ نه وه ی سودبه خش
 بی بۆ ئاده میزاد و ئاژهل و گیانه به رانی ترو گژو گیاو درهخت، بۆ نه وه ی
 بیکه نه نیشانه ی کات و مه زهنده ی کاته کانی رۆژی پی بکه ن.

ته نانهت شه رعزانان سیبه ریان کردوه به نیشانه ی کاتی هه ندی نویش بۆ
 نمونه ده لێن: نویشی نیوه رۆ له کاتی لادانی خۆره له هیللی (نصف النهار)
 واته : کاتی گه رانه وه ی سیبه ر به ره و خۆرهه لات و مه یل کردنی خۆر
 بۆلای خۆرئاوا، هه روا کاتی عه صر ئه و کاته یه: که سیبه ری هه موو
 شتیك به نه ندازه ی شته که بی یان دوو هینده ی بی.

بیگومان دیه نی سیبه ری نهرم و له طیف ئارامی یه که به دلی ماندوی
 پیغه مبه ر ده دا، شنه بایه کی فیتکی نه سیمی به سه ر گیان و جهسته دا
 هه لده کا، ئیش و ئازاریك که له موشریکه کانه وه توشی بویوو ده رمانی

ده‌کا، ئەوەتا دواى ئەوەى ئەزىت و ناپەهەتى جۆراوجۆرى لە کافەرەکانەوه توش بوو، پەرورەدگار تەو جیهى دلى بەندهى خۆى حەزەرتى موحەممەد ﷺ کرد بۆ وردبۆونهوه لە دیمەنىكى سروشت، ئەو تەوجیهه شىفای دەر دو گیانى زیندوکه‌رەوه بوو، روناكى و ئارامى و هیوا بەخش بسو لەبەرەمبەر تاریكى کوفرو ئینکه‌به‌رى و پاخی‌بوونى موشریکەکانى مەککە .

﴿ ثم جعلنا الشمس عليه دليلاً ﴾ پاشان ئىمە خۆرمان گىيپراۋە بەنیشانەو بەلگەى ھەبوونى سىبەر! ئەگەر دەرکەوتنى خۆر نەبوایە، کەس ھەستى بە سىبەر نەدەکرد، چونکە ھەموو شتىک بەدژەکەى دەناسرئ! سىبەر برىتتە لەتارىکايىيە کى خەفیف، بەھۆى قەبارەيەکەو تيشکى خۆر ناکەوئتتە سەر شوئىنئىک چونکە ئەو قەبارەيە بوەتە ناوہند لەنىوان تيشکەکەو ئەو شوئىنەدا . ئەبجار ئەو سىبەرە بەگۆيرەى جولائى زەوى لەبەرەمبەرى خۆردا ھەلکشان و داکشانى بەسەردا دئ، کورتى و درئژئ لئ پەيدا دەبئ، خۆر بەتيشک و گەرمايىيەکەى نیشانە دەبئ لەسەرى !

﴿ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا﴾ پاشان سیبهرمان لادا و جی گۆزکی پی ده کهین ورده ورده و به کاله خو به گویره ی بهرزبونسه وه ی خوړو پیته لالچونی بهره و ناوهراستی ناسمان ، سیبهری هه موو شتیك هه لده کشیته وه ، جگه له ژیر درخت و هه لاش دا نه بی سیبهر نامینی و خوړ هه موو شوتنك ده گرتته وه .

له‌په‌یدا‌بوونی سیبهره‌و‌گۆرانکاری تییدا‌دوای‌هه‌له‌هاتی‌خۆر‌تا
ئا‌وابوونی‌وجی‌گۆرکی‌له‌حالی‌که‌وه‌بۆ‌حالی‌کی‌ترو‌هه‌ل‌کشانه‌وه‌ی
سیبهره‌کان‌و‌داکشان‌و‌شۆرپوونه‌ویه‌یان‌به‌گویره‌ی‌حیکمه‌تی‌کی‌یه‌زدانی،
به‌ل‌گه‌ی‌به‌هێزن‌له‌سه‌ره‌به‌بوونی‌خودای‌به‌تواناو‌زاناو‌داناو‌خواهن
ره‌حه‌مت‌و‌فه‌ضل‌و‌به‌خشش.

جا وه کوو چۆن خه و ده شوبه يته مردن و نمونه يه كه له و، ههروه ها به خه به رها تن و جم و جول ده ست پي كردن و بلا و بوونه وه به ناو زه وي دا ده ق ده شوبه يته زيندو بوونه وي رۆژي قيامه ت.

نوستن دا پرانه له جم و جول و ديتن و بيستن و هه ست كردن، نووستن خپ بوونه، دوايي كه به ره به يان هه ناسه هه لده يني و جم و جول ده كه ويته وه ناو زينده وه رانه وه، ژيان ده گه رپته وه بو ناويان ده ق ده شوبه يته زيندو بوونه وي رۆژي قيامه ت، كه وابو نوستن نيمچه مردنيكه و به خه به رها تن له خه و جوړه رابونيكي ره ستاخيزه. كه وابي له هه موو خوليكي زه وي و مانگ و خوړ دا مردن و زيندو بوونه وه يه كه به سه ر ئاده ميزاد و گيانله به راني تر دا راده بري.

له وه تاي ئه م چه رخ و فه له كه له گه ردان و ئاده ميزاد له سه ر زه وي په يدا بووه جگه له مردنه راستي يه كه، له گه ل هه موو خوليكي دايه زه مين دا كه به رده وام و بي ماندو بوون و راوه ستان و سوان و له كار كه وتن له گه ردايه و دي ده چي رۆژانه ديارده ي ئه م نيمچه مردنه دووباره ده يته وه به سه ر ئاده ميزاد و گيانله به راني تر دا تيده په ري به لام ئاده ميزاد لي بي ئاگان و لي وردنابنه وه و به عه قل و هۆشه وه سه رنجي ناده ني. بير له وه ناكه نه وه: كه ئه مه نيشانه ي هه بووني خودايه كي زاناو دانايه و ئه نه خشه ي ئه م دياردانه ي كي شاوه و ساته وه ختيك و چركه يه كي بي ئاگا نابي و نوستني به سه ردا نايه .

٣- ئه م جار ديتته سه ر ديارده ي (با) ي مزگيني هاوهر به باراني ژيانبه خش و زيندو كه ره وه ي سروشت ده فه رموي: ﴿وهو الذي أرسل الرياح بشراً بين يدي رحمته﴾ په روه رداگار خودايه كي وه هايه (با) هه لده كا بوئه وه ي مزگيني باريني ره حه تي خودا بدا به ئاده ميزادان، نيشانه ي ئه وه بي كه نزيكه هه ور گه وال گه وال بوه ستن و باران بباري تن .

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾ ئىمە لەبەرزاىى يەوہ؛ لەھەرورەوہ ئاویکی پاك و پاکەوہ کەر دەنیرینە خواری، ھۆی درێژە پێدانى ژيان و پاککەرەوہی جەستەو پۆشاک و شتى تریشە، بۆ ھەموو بواریکی ژيان سودی لی دەبینن. بێگومان ژيان لەسەر زەوی بەھەموو جۆریکیەوہ، لەسەر ئاوی باران دەژیا، جا یان راستەوخۆ یان دەبیته ھۆی پەیدا بوونی جۆگەو کانیاو و بیروچۆم.

وەلی ئەوانەى کە ژيانیان راستەوخۆ لەسەر بارانە ئەوان زیاتر ھەست بەم رەحمەتە دەکەن، ئەوان چاوەروانی بارانن و ھەست دەکەن کە ژيانیان پابەندە بەبارینی بارانەوہ، ئەوان چاوەروانی ھەلکردنی باى وادەن و دەزانن: کە ئەو بايە ھەرورەکان کۆدەکاتەوہ و نیشانەى بارینی بارانە. بەکورتى ئاو سەرچاوەی ژيانە ﴿وَخَلَقْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (الانبیاء/۳۰). ئەگەر ئاو نەبێ ژيان نابێ ژيانى گيانلەبەرەن و روہک و درەخت و گژو گيا پەيوەستە بەبوونی ئاوەوہ.

ئەبجار بايىسى باران بارینە کە دەھیننیتەوہ و دەفەرموى: ﴿لنحيي به بلدة ميتاً﴾ واتە باران لەھەرورەوہ دەبارینن بۆ زیندوکردنەوہی زەوی تینوو، زەوییەك گژو گياکانى بوونە پوش و پەلاش و نەش و نمایان تێدانەماوہ، دارو درەختەکانى پێویستیان پێیەتى، گيانلەبەرەکانى ژيانیان لەسەر ئەو بارانە بەندە، جا کە بارانە کە دەبارى و زەوی تێرئاو دەبێ و گژ و گياى ناوسکی زەوی ھەمووی چەکەرە دەکا و سەردەردینى و دەخەملی و وزەوی دەپازینیتەوہ. وەکوو لەئایەتیکى تردا دەفەرموى: ﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ، وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ (الحج/۵).

﴿ونسقيه مما خلقنا أنعاماً و أناسي كثيراً﴾ بۆئەوہی لەئاوی ئەو بارانە بخواتەوہ گيانلەبەرەکان و ئادەمیزاد بەتایبەتى: کە ئەوان زیاتر پێویستیان

پێیه تی بۆ درێژه دان به ژیان و ئاودێرکردنی کشت و کالیان، وه کوو له نایه تی کی تر دا ده فەرموی: ﴿هو الذي ينزل الغيث من بعد ما قنطوا وينشر رحمته﴾ (الشوری/٢٨).

به کورتی پهروهردگار له سود به خشی ئاودا دووشتی باس کردوه، یه که میان: رسکان و شین بوونی گژو گیاو درهخت. دووه میان: بۆ درێژه پێدانی ژیانی ئاژهل و ئاده میزاده. ههر بۆیهش به تایبه تی باسی ئاده میزاد و ئاژهلێ کرد، چونکه بالنده و گیانله به ره کانی تر ههر چه نده ئهوانیش به بی ئاو ناژیهن و پێویستیان به ئاو بۆ درێژه پێدانی ژیان، به لام ئهوان له ئاژهل و ئاده میزاد پشوو درێژترن و ده توانن ماوه یه کی زۆر به بی ئاو بژین، ده توانن رینگایه کی دورو درێژ بپن بۆ پهیدا کردنی ئاو.

له نایه ته که دا ئاژهلێ پێش ئاده میزاد خست، چونکه ئاژهل زیاتر پێویستی به ئاو ههیه و ناتوانی وه کوو ئاده میزاد تهعبیر له پێویستی خۆی بۆ ئاو بکا، به لام ئاده میزاد جوهره ها پیلان و نهخشه ده زانی بۆ وه دهسته پێنانی، له لایه کی تره وه ئه گهر ئاده میزاد ئاویان دهست کهوت بۆ کشت و کال و ئاژهلێان دیاره بۆ خواردنه وهی خۆشیان ههیه.

تهعبیره قورئانیه که مانای پاک و پاککردنه وه بۆ ئاو که به زهقی ده رده خا، تارمایی یه کی تایبه تی ده خاته سه ر ژیان، ئه ویش دیارده ی پاک و خاوی نی یه، چونکه یه زدان ده یه وێ ژیان پاک و خاوی نی بی، ههر به و ئاو پاک و پاکه وه که ره وه روبه ری زه وێ ده شو و ژیان ده خاته ناو ره گه گیاو ده نکه تۆم و ده یانها و سیستی و چه که ره یان پی ده کاو ده یان ره خسیتی! ئاده میزاد و ئاژهلێش تیر ئاو ده کا.

ئه بجا ر دوا به دوای رانواندنی ئهم دیمه نه که و نییانه: که به نازل کردنی ئاوی پاک و پاکه وه که ر کو تاییان هات، لایه کیش له قورئان ده کاته وه: که له ئاسمانه وه نازل کرا وه بۆ پاککردنه وهی دل و گیان، سه ره زه نشی ئه وه یان

ده كا: بۆچى به باراندنى باران كه يىفخۆشن و به نازل بوونى قورئان
كه يىفخۆش نابن ؟

﴿ ولقد صرفناه بينهم ليدكروا ﴾ بىگومان به لگه و ده ليله كانى قورئان
له حالتيكه وه ده گۆرپن بۆ حالتيكى تر، جاريك به شيوهى هه رپه شه و ده ميك
به شيوهى سه رگوزه شته و چه ليك به شيوهى فه رمان و جله و گيرى و كاتيكيش
به شيوهى رانواندى ديمه نه كانى بوونه وهر، بۆ ئه وهى ئاده ميزاد به خويان دا
بچه وه و پهنو عيبره ت وهر بگرن . به هه موو شيويه كه قورئانيان به سه ردا
را ده نوينين، ئاراسته ي دل و ده روون و هه ست و گيانى ده كه ين،
له هه موو لايه كه وه به لگه يان بۆ ده هيئينه وه، هه موو هو كاريكيان بۆ
ده خه ينه گه ر بۆ ئه وهى ئاده ميزاده كان بير بكه نه وه، هه ركاتي ريگه ي
بير كرده وه و به خۆدا چونه وه يان گرته بهر ريگاي حقيقي ده دۆزنه وه و ئيمان
ده هيئن. په ي به و ئيمان ده بن: كه له سروشتيان دا رسكا وه هه واو
ئاره زو بازيى له بيرى بردونه وه، به لام

﴿ فأي أكثر الناس إلا كفوراً ﴾ زۆربه ي خه لك په نندا ميژ نابن، ئيمان
ناهيئن، له جياتى شو كرو ملكه چ كردن بۆ خودا كافرده بن و ئينكارى
نيعمه ته كانى خودا ده كه ن !

ئمه ئه گه ر راناو له ﴿ صرفناه ﴾ دا بگه رپته وه بۆ قورئان . به لام
هه ندى له موفه سسرين راناوه كه ده گيپنه وه بۆ باران ئه و كاته ماناي
ئايه ته كه به م جوړه ده بي، بىگومان ئيمه باران بلا و ده كه ينه وه،
له شوينيكه وه ده يگويژينه وه بۆ شوينيكي تر و ئه م زه وي پى ئاو ده ده ين و
له وزه وي ده گرينه وه .

له ولاتيكن ده ييارينين و له ولاتيكن نا، هه و ره كان له ناوچه يه كه وه
ده گويژينه وه بۆ ناوچه يه كي تر بۆ ئه وهى ئاده ميزادان شو كرو سوپاسى
خودا بكه ن به سه ريانه وه . په ندو عيبره ت وهر بگرن، بزانن: كه ئه و بارانه

خودا ده یبارینی، خودا وهرزه کانی بۆ دهره خسینی و هه وره کان تیک ده چرژینی و له کوی پی بوی له وی باران ده بارینی .

جا له باتی نه وهی ئاده میزادان سوپاسی بکه ن پی کافر ده بن، باران بارینه که پال غهیری خودا ده ده ن، ده لئین: وهرزو ژینگه، یان فلان نه ستیره بارانی بۆ باراندین . به هه ر حال ئه م مانایه ش هه ر چه نده وی چووه به لام مانای یه که م جوانتره و باشت ده چه سپی.

﴿ولو شئنا لبعثنا في كل قرية نذيرا﴾ ئه گه ر بمان ویستایه له هه موو شارو شارو چکه یه که دا پیغه مبه ریکمان ره وانه ده کرد، خه لگی له سزای به ئیشی دۆزه خ بترساندایه، به لام ویستمان وانه بووه بریاری نه وه مان داوه : که تۆ ره وانه بکه یین بۆ سه ر عاله می جندۆکه و ئاده میزاد، بۆ سه ر هه موو دانیشتوانی سه ر زه وی و فه رمانمان پی کردوی: که ئه م قورئانه به هه موو جیهان بگه یه نی و پیغه مبه ری هه موو ئاده میزادی هه ر له ئیستاوه تا دنیا کۆتایی دی.

که وابی ئه رکی سه رشانی پیغه مبه ر قورس و گرانه؛ به تاقی ته نیا به ره و رووی ئاده میزاد ده بیته وه، زۆربه شی هه و او ئاره زۆ په رسته، په ره وردگار ته نیا یه که له به نده کانی بۆ ئه م کاره هه لبژاردوه و نه و ئه رکه گران و پیروزه ی خستۆته سه رشانی نه و. وه کوو له ئایه تی کی تر دا ده فه رموی: ﴿لتنذر ام القرى ومن حولها﴾ (الشوری/٧) یان ده فه رموی: ﴿قل يا ايها الناس اني رسول الله اليكم جميعا﴾ (الأعراف/١٥٨) .

له سه حیحی بوخاری و موسلیمیش دا هاتووه ده فه رموی: (بعثت الى الأحمر والأسود) واته: من نیردراوم بۆ لای ناعه ره ب و عه ره ب. هه روا له فه رموده یه کی تر دا که دووباره بوخاری موسلیم ریوایه تیان کردوه، ده فه رموی: (وكان النبي يبعث الى قومه خاصة وبعثت الى الناس عامة) پیغه مبه رانی پێشوو ده نیردراوان بۆ سه ر گه له که یان به تایبه تی، به لام من

رهوانه كرام بۆ سهر هه موو ئاده ميزاد به گشتي: ئهم يه كانگيرييه ي
پيغه مبهرايه تي پيغه مبهري ﷺ بۆ يه كديگير بووني په يامي ئاده ميزاده، بۆ
په زمهنده كردني پاداشي زۆرو گه ورهيه، بۆ خودي پيغه مبهري ﷺ .

كهوابي ئهركي سهرشانت ئهويه: ئهي پيغه مبهري! كه جيهاد بكهي
پشوو دريژبي، گوي به پشت هه لكردني موشريكه كان نه ده ي، له سهر
راگه ياندن و په يامي خۆت بهرده وام بي.

﴿فلا تطع الكافرين وجاهدوهم به جهادا كبيرا﴾ ئه تو ئهي
پيغه مبهري! به گوتي كافره كان مه كه لهو شتانه ي داوات لي ده كهن؛ كه
ده لئين: دري خواكاني ئيمه مه دوي، وهره سهر بيرو باوهري ئيمه و ئهم
جوهره شتانه، به لكوو جيهاديان له در بكه، به هه موو چه كيك مادي و
مه عنه وي له گه ليان بكه وه شه ره وه، ئه وه قورئان بيكه چه كي كوشنده ي
خۆت و دري موشريكه كان بوهسته. بيگومان ئهم قورئانه هيژو تواناو
كاريگه ريه كي واي ههيه، ناتوان به رهنگارت بينه وه، به ناساني ده تواني
بۆرييان به دي و به سهريان دا زال ببوي، به بيستني نايه ته كاني دليان
وه له رزه دي و هه ناسه پر كتيان پي ده كه وي و چي بكن ده ره قهتت نايهن.

بيگومان قورئان له سهر دلي گه وره و سه راتي قوره يش زۆر كاريگه
بوو، به بيستني نايه ته كاني هه چينيان لي هه لده گيرا، نه يانده زاني
چي بكنه و چۆن به رهنگاري بوهستن، هيچي تريان پي ته ده كرا
به جه ماوه ره كه يان ده گوت: ﴿لا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه، لعلكم
تغلبون﴾ (فصلت / ٢٦) گوي بۆ ئهم قورئانه مه گرن و له كاتي
خويندني دا بيكه نه ژاوه ژاوو گال و بوغل. به لكوو ئيمه
سهر كه و توو بين.

ئه گه ر قورئان كاريگه ريه كي توندي له سهر موشريكه كان نه بوايه
سه راني قوره يش ئهم داوايانه يان له شوينكه و تواني خويان نه ده كرد، ئه گه ر

له قولایی ناخیانه وه به بیستنی ئایه ته کانی نه هه ژانایه و ترس
له قورئان وه له رزه ی نه هیئانایه هه رگیز ئهم فرمانانه یان
به جه ماوه ری خو یان نه ده کرد!!

دوای ئهم ئاوردانه وه سه ریته له قورئان ده چیته وه سه ر رانواندنی
دیمه نه کانی بوونه وه ر، ئه وه تا دوای دیمه نی (با) ی خوشوه زو باراندنی
ئاوی پاک و پاکه وه کمر دیمه نی ده ریا راده نوینی و ده فهرموی:

٤- ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فَرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا﴾ پهروه ردا گار خودایه کی وه هایه
دوو ده ریای ئاوی سویره شیرین له په نایه که وه ی خستوونه گوپی، ناهیللی
ئاوه کانیان تیکه له به یه ک بن، ئهم ئاوه یان شیرین و گه واریه، ئه وه یان تال
و سویره له په نایه که وه ن هه ردوکیان ئاون که چی تیکه له به یه کتری نابن
ده لئی په رده له ناویان دایه ده لئی دووشتی دژ به یه کن و پیکه وه
هه ئناکه ن، ئه وه دوو ده ریایه له پیش چاو هه ردوکیان ئاون، به لام له راستی دا
له یه کتر جوداوازن.

وه کوو له ئایه تیکی تر دا ده فهرموی: ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ، بَيْنَهُمَا
بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ، فَبَأَى آلاءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ﴾ (الرحمن/١٩-٢٠) یان
ده فهرموی: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَمْ يَعْزِزْهُمُ اللَّهُ بِأَكْثَرِهِمْ
لَا يَعْلَمُونَ﴾ (النمل/٦١) به لئ: له نیوان دوو ده ریادا په رده یه کی قودره ت
هیه، ناهیللی تیکه لاوبن.

پهروه ردا گار له سروشتییان دا هیژیکی مانیه وه دافیه ی وای
دروستکردوه ناهیللی بچن به ناو یه کدا. سروشتی و دارشتوون له ناو
یه کتر دا حل نه بن، مونا فهریه کی وایان له نیوان دایه: که له وانه نیه ئه وه
مونا فهریه تیک بچی، ئهم حاله ته یان به رده وامه و گوپانی به سه ردا نایه.

خودا وای داناره مهجاری چۆم و جوگاو زینه کان له روبه‌ری ده‌ریا کان به‌رزتر بی، که وابوو ئاوی شیرین و گه‌وارا ده‌رژیته ناو ده‌ریای تال و سویره‌وه به‌ده‌گمه‌ن نه‌بی پیچه‌وانه نابی.

به‌م ته‌قدیرو مه‌زه‌نده کردنه، به‌پی‌ی ئه‌م پلان و نه‌خشه یه‌زدانییه، ده‌ریا طوگیان به‌سه‌ر ئه‌و چه‌م و زینیانه‌دا ناکا: که سه‌رچاوه‌ی ژیا‌نی گیانله‌به‌رو شیناوردن، ده‌ی ئه‌م نه‌خشه‌و مه‌زه‌نده کردنه به‌گو‌تره‌ نیه‌و صودفه‌و هه‌لکه‌وت چ ده‌خ‌لیکیان تی‌یدا نیه، به‌لکو‌و به‌ویست و پلان و نه‌خشه‌ی په‌روه‌ردگار هات‌ونه‌ته‌دی.

خودا یاسای بو‌ونه‌وه‌ری واداناره: که ئاوی ده‌ریا لو‌وشه‌ تال و سویره‌کان به‌سه‌ر ئاوی زینه‌کان دا طوگیان نه‌کا‌و وشکانیش دانه‌پۆشی، ته‌نانه‌ت له‌و حاله‌تانه‌ش دا: که له‌ ده‌ریادا به‌هۆی هی‌زی کی‌شنده‌ی مانگه‌وه‌ مه‌دو جه‌رز په‌یدا ده‌بی‌و ئا‌و له‌ناستی روبه‌ری زه‌وی زۆر به‌رز ده‌بی‌ته‌وه !!

ده‌بی‌ چ به‌لگه‌یه‌ک له‌وه به‌هی‌زتری‌و نیشانه‌ی قودره‌تی په‌روه‌ردگاری‌ی ؟ هه‌ر دوو ئاوه‌که شله‌مه‌نین، که‌چی ئاوی شیرین تی‌که‌ل ئاوی تال و سویره نابی، خودا بۆ خۆی هه‌ردووک ئاوه‌که‌ی به‌دی هی‌ناون ئه‌مه‌یان شیرینه‌و ئه‌وه‌یان تال و سویره، ئاوی چۆم و زی‌و بیرو سه‌رچاوه‌ شیرین و گه‌وارایه، ئاوی ده‌ریا لو‌وشه‌کان له‌ خۆره‌لات و خۆرئا‌وا و له‌پینچ مو‌حیطه‌کان دا سویره، به‌هۆی ئه‌و سویره‌یه‌وه بۆ‌گه‌ن نا‌کا‌و به‌پاکی ده‌می‌نی‌ته‌وه. به‌هۆی مه‌دو جه‌زره‌وه هه‌وای ناو ده‌ریا تازه ده‌بی‌ته‌وه و ماسیه‌کان ده‌توانن له‌ قولایی ده‌ریا‌کان دا در‌ژه‌ به‌ژیان به‌دن.

هـ ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا، فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا، وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا﴾ په‌روه‌ردگار خودایه‌کی وه‌هایه ئاده‌میزادی له‌دۆ‌یه ئاو‌یکی زه‌عیف به‌دی‌هیناوه، په‌روه‌رده‌ی کرد‌وه‌و پی‌ی گه‌یانده‌و، ریکی خست‌وه، کردویه‌تی به‌ ئاده‌میزادی‌کی ته‌وا‌و، به‌ویستی خۆی کردویه‌تی به‌ نیرینه

يان مېينە، دابەشى كىردۈن بەدوۋ بەش: نېرىنە نژادىيان وەپال
دەدرى، مېينە دەكرىنە ھۆكارى خىمايەتى ژن و ژن خىوازىي و
خەزۈرۈ زاوايەتى .

ژيانى ئادەمىزاد كە لەودلۆپە ئاۋە پەيدا دەبى زۆر سەرسۈرپەينەرترە
لە پەيداۋونى ژيان بەھۆى ئاۋى ئاسمانەۋە لە خانەيەكى ناۋ (ھەزاران
خانە كە لە دلۆپە ئاۋى پياۋدا ھەيە) لە مىنداللان دا تىكەل بە ھىلكەى
ئافرەت دەبى ئەۋ ئادەمىزادە سەرسۈرپەينەرە دەخولقى: كە
سەرسۈرپەينەرترىن كائىناتى زىندۈە.

لەنىۋ ئەۋ خانە وىكچوانەى ناۋ دلۆپە مەنى پياۋو ئەۋ ھىلكە
وىكچوانەى ناۋ مىنداللانى ئافرەت كەبە شىۋەيەكى
سەرسۈرپەينەر خانەيەك لەگەل ھىلكۆكەى ئافرەت تىكەلاۋ دەبن، نېرو
مىدروست دەبى. چۆنىەتى پەيداۋونى نېرىيان مى، ئادەمىزاد
نەينىيەكەى نازانى، زانىارى ئادەمىزاد ناتوانى ئەۋ زانىارىيە كۆنترۆل
بكاۋ بەدەستى بېنى، يان عىللەت و بايسى بزانى.

بەلى زانىارى (طب) گەيشتۆتە ئەۋە بزانى: كە ئەگەر فلان
جۆرى مەنى پياۋ تىكەل بە فلان ھىلكۆكەى ئافرەت بوۋ، مىندالەكە
كوپ يان كچ دەبى، بەلام نەينى ئەۋە بۆچى جارى ۋاھەيە ئەۋ فلان جۆرە
خانە تۆماۋە لەگەل فلان جۆرە ھىلكۆكە يەككەگرن ؟ ئەم سەرو سىماۋ
رەنگ و روخسارە ، قەدو بالاۋ لەش و لارە چۆن لەناۋ ئەۋ خانە ھەرە
بچكۆلەيەدا لەباۋك و دايكەۋە گواسترايەۋە بو ئەۋ ئادەمىزادە
تازە پەيداۋوۋە . چى ۋاى كرد ئەمە كوپىي و ئەۋە كچ بى. ھىچ ۋەلام
نېن جگە لەۋە كە دەفەرمىۋى: ﴿وكان ربك قديراً﴾ خوداى تۆئەى
موھەممەد! خاۋەن تواناۋ دەسەلاتە.

ئەگەر ئادەمىزاد وردەكارى لەو تۆماوہ بکا: كە ئادەمىزادى لى پەيدا دەبى، سەرى گىژ دەبى و توشى و رېوون و سەرسوپمان دى لە كاتىك دا: كە لىكۆلېنەوہ ئەنجام دەدا دەربارەى ھەبوونى ئەو ھەموو تايىبە تەندىيە مادى و مەعنە و يىانەى ئادەمىزاد كە لەوخانە بچكۆلەدا ھەشار دراون، چۆن ئەو ھەموو پىكھاتە گەرايى و رەچەل كىيانەى باوك و دايك و خزم و كەس و كار لەناو ئەو خانە ھەرە بچكۆلەيەدا گواسترايەوہ بۆ ئەو كۆرپەلە نىرینە يان مېینەيەو ھەريە كەيان بە گوێرەى خۆى!؟

ھەموو خانە رەچەلەك و گەرايەك نىر بى يان مى بى، چەند كرومۆسوم و جینەى لە خۆگرتوون، كرومۆسوم مادەيەكى عوضويە خالە گەردیلەيەكى زۆر بچوكە دەورى جینەكەى داوہ، رۆلى ھەيە لەنەقل كردنى رەوشتە ميراتيیەكان دا. جین: ھۆكارىكى سەرەكى و يەكالاگەرەوہيە بۆ ئەو شىوہ و روخسارەى دوايى كائینە زیندوہ كە لەسەرى دەبى.

ھەر لەخانەكەى دا وێرەى كروموسوم و جیناتەكان مادەيەكى تر ھەيە پى دەگوترى: (السييتوبلازم) ئەمەش تەركىباتىكى كىمىاوى سەيرو سەمەرەيە دەورى كرومۆسوم و جینەكانى داوہ.

ئەمە بەلگەيەكى ترە لەسەر بەتوانايى خودای مەزن، كە ئادەمىزادى لەجوانترين شىوہدا دروست كردوہ، ھىژو توانای جىسى و عەقلى داوہ تى، رىيازى زانين و بىر كردنەوہى نیشان داوہ، بەسەر ھەموو دروستكراوانى جىھان دا بالا دەستى كردوہ، دەتوانى بۆ بەرژەوہندى خۆى بەكارىان بىنى. پاك و مۆنەرزەھە ئەو خودايەى كەوا دەست رەنگين و كاردروست و ژيان بەخش و بەدییەنەرى بوونەوہرە.

نه فامی موشریکه کان له باره ی به درستی شتی نه شیاده وه
رینمویی کردن بو به ندایه تی کردنی خودا

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۚ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ

مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ

عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ ۚ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ۚ وَكَفَىٰ بِهِ يَذُنُوبٍ

عِبَادِهِ خَيْرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَأَلْ بِهِ

خَيْرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ

أَنْسَجِدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ نَبَارَكُ الَّذِي جَعَلَ

فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ

الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ

شُكُورًا ﴿٦٢﴾

لەم كەش و ھەوايەدا؛ كەش و ھەواي دروست كردن و مەزەندە كردن، و پراي ئەوھي كە خودا ژيانى زىندە و ھەرانى لە ئاوى ئاسمان و ئاوى تۆماو دروست كەردوھ، ئەو ھەموو تايبەتەندايانەي تيدا بەدى ھيئان، ئەو ھەموو رەوشت و دياردانەي لەناو ئەو خانە ھەرە بچكۆلەيەدا لە باوك و دايكەوھ گواستوھتەوھ بۆ ئەو ئادەمىزادە تازە رسكاوھ، خانەيەكي بە نير داناوھو ھەموو دياردەو رەوشتە ميراتەكانى تيدا ھەشار داو، خانەيەكي بە ميئنە بپيارداوھو ھەموو رەوشتە ميراتەكانى تيدا ھەشار داو !

ئا لەنيۆ ئەم كەش و ھەوايەدا عىبادەت كردن بۆ غەيرى خودا بەشتيكي نەفامى و سەير دادەنرى. بۆيە ليژەدا سووربوونى موشرىكەكان لەسەر پەرستنى بتەكانيان رادەنوئينۆ دەفەر موى:

﴿ويعبدون من دون الله مالا ينفعهم ولا يضرهم﴾ ئەو موشرىكە نەفامانە عىبادەت دەكەن جگە لەخودا بۆ شتيك: كە عىبادەت كەردنەكەيان بۆ سۇديان پى تاگەيەنۆ عىبادەت نە كەردنيشيان بۆيان زيانيان بۆ كيش ناكە. ھيچ بەلگەيان بەدەستەوھ نين لەسەر پەرستش بۆ كەردنيان جگە لەشوئن كەوتنى ھەواو ھەوھسى خۆيان و لاسايى كەردنەوھى كوئرانەيان بۆ باوك و باپيرانيان.

﴿وكان الكافر على ربه ظهيراً﴾ كافرو موشرىكەكان بە سەرپيچى كەردنيان بۆ فەرمانى خوداو ئەنجامدانى تاوان و يارمەتيدەرى شەيتان، ھەمئاهەنگى ئەو دەكەن، دژى خودا دەجولئينەوھ، دوژمنى ئايىنى خودان، ئەوان كە دژى پيغەمبەرن، دژى خودان، جا ئەوان چين ھەتا دژى خودا بچوولئينەوھ، و بەرەبەرەكانى خودا بكەن!؟

ئەجار دلنەوايى پيغەمبەر دەكاو ئەركى سەرشانى سووك دەكاو پيى رادەگەيەنۆ: كە ئەوھى لەسەر پيغەمبەرە تەنيا موزدەپيدان و ترساندنە، جىھاد كەردنە لەگەل كافرەكان و پەيام گەيانندنە، ئيتەر لەوھەدا گوئى

به دژايه تي تاوانباران نه داو به هيچيان نه زاني، خودا بو خوي دهره قه تيان دي و له عوده يان دي دهره زاني شياوي چ عه زاييكن !
ده فهرموي: ﴿وما أرسلناك الا مبشرا و نذيرا﴾ بيگومان موشريكه كان نه حمق و نه فامن، چون دهنه يارمه تيدهري شهيتان و سهرپيچي فهرماني خودا ده كهن، پيغه مبهري ره وانه كرده به موژده دهره ترسيئنه؛ موژده ي به هشت بدا به وانه ي پابه ندي فهرماني خودان، سهرپيچيكارانيش بترسيئي له ناگري دوزه خ. نه تو ش نه ي پيغه مبهري ! ته نها ترسيئنه رو موژده دهره ي، حيساب و ليك ولي نه وه عيقا بيان به ده ست خودايه، به وه خفه تبار مبهري كه ئيمان ناهيئن. ئايا كي له وه نه فامتره بيه وي نه زيه تي كه سيك بدا كه هه ولي نه وه يه تي له دونيا و قيامت دا تووشي به خته وهري كا ؟!

﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ ئەمى پيڭەمبەر ! بەو كافرانە بلى :
 من لە پيڻاو ئەم بانگ کردن و راگەياندنە داواى کريستان لى ناکەم ، من
 پاداشتى خۆم لەخودا داوا دەکەم و مەبەستم دەستەبەرکردنى
 رەزامەندى خودايە !

﴿الّا من شاء أن يتخذ الى ربه سبيلاً﴾ واته: ههريگيز من داواي پاداشتان لي ناکهم، به لام نه گهر که سيک بيهوي له خودا نزيک بيتهوه، له ريگاي خودا دا مال و گيان ببه خشي بو ئه وهي پاداشتي باشي دهست بکهوي با دهست به کاري و ساته وه ختيک رانه وهستي. واته: وامه زانن نهو عيبادته ي ده يکه ن کر تيهو ده يدن به من. به لکوو ئيه داواي نه جر بکه ن بو خوتان به کردني کاري باش و عيبادته ي خوداو سوپاسگوزاري نيعمه ته کاني. پاداشي من لاي خودايه و نه و پاداشم ده داته وه!

پیوسته نماژ به و بگری: که کاکله و پوخته ی بانگه وازی
پیغمبر ﷺ بریتی بووه له مرژده دان و ترساندن، واته: با وانه زانین: که

ئەم نایه ته چونکه مهككيه به نایه تي (قتال) هه لوه شاوه ته وه . به لكوو
ئەم نایه ته وه كوو چۆن له مهككه كاری پێ كراوه، له مه دینه ش
حوكمی هه رماوه، شهركردن و جهنگان دژی كافران ته نها كاتی رهوايه: كه
بۆ لا بردنی كوۆپ و ته گهری سهر ریبازی بانگه وازی یه كه بسی. نه گینا
هه رگیز ئاین به زۆره ملی نه چه سپاوه و ناچه سپی، زه برو زهنگ و شمشی
كاتیک به كاردی: كه به ربه ست و ته گهره بخړیته به ردهم بانگخوازان و
نه هیلدری دهعهوی ئیسلامی ریبازی ئاسایی خوێ بگریته بهر.

له لایه کی تره وه وه كوو له وه پیشه وه ئاماژه مان پێ كرد: پیغه مبه ر ﷺ
چ ته ماعی کی دونیای نه به له پاسای بانگخوازییه كه ی دا، به ته ما کری و
پاساودانه وهی نه وانه نه به: كه هیدایه تی ئیسلامیان وه رگرتوه.

له ئاینی ئیسلام دا به رتیل و باج و گوهرگی بۆ چوونه ناو ئاین نیه،
کابرا شایهت و ئیمان دینی و به زمان ئیقرار ده کاو به دل باوه ری به و
شایهت و ئیمان هه یه به کرده وش ته صدیقی نه و ئیمان ده کا، نه مه یه
میزه ی ئیسلام جیا بوونه وه ی له ئاینه کانی تر، له ئیسلام دا کو له وه نانی
نیه کری تی کو له وه نانی یه كه ی وه رگری، واسیته و ناوه ند نیه کری تی
ناوه ندی یه كه ی وه رگری. ره سمی چوونه ناو ئاین نیه !

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ﴾ ئە ی پیغه مبه ر !
گوی به هه لسوکه وتی کافره کان مه ده، به رده وام به له سه ر گه یانندی
په یامی خو ت، له هه موو کاروباریکت دا پشت به و خودایه به سه ته: كه
زیندوه و نامری، ته نها پشتیوانی نه وت به سه، هه ركه سی خودای له پشت
بی له شه ر پارێزراوه كه س ناتوانی زیانی پێ بگه یه نی، پشت به غه یری
خودا مه به سه ته، هه موو شتیك جگه له خودا به ره و مردن و فه وتان ده چی
جگه له خودا هه ی شتیك نامی نیتیه وه زوو یان درهنگ ده چی ته ده ریای
عه ده مه وه.

پشت بەستىن بەغەيرى خودا پشت بەستىن بەشتىكى روخاۋو بەرقەرار نەبوو، خۆ پەنادانە بۇ سىبەرىك كە زوۋ بەسەر دەچى، كەۋابى پشت بەستىن ھەر دەبىي بە خودايەك بى: كە زىندەۋو نامرى، بەرقەرارەۋو نافەۋتى، پشتى پىبەستەۋو ھەمدو سوپاسىشى بىكە، لەھەموو عەيب و خەۋشىك لەھەموو كەم و كورپىيەك بەدوۋرى بگرە، گوى مەدە بەھەلۋىستى كافرەكان كارى ئەۋان ھەۋالەي خوداي ھەمىشە زىندو بىكە، ئەۋ ئاگادارى تاۋان و ھەلۋىستىانەۋو ھىچى لى گوم نابى.

﴿و كفى به بذنوب عباده خبيراً﴾ ئەتۋ بەستە ئەي موحەممەد! كە خودا ئاگادارىيەكى تەۋاۋى ھەيە بە تاۋانى بەندەكانى، نەيتىۋ ئاشكرائى لاچون يەكەۋ ھەموو كارو كەدەۋەكانىيانى لەسەر تۆمار كەردون و سزاۋ پاداشتىيان لەسەر دەداتەۋە چاكە بەچاكەۋ خراپە بەخراپە .

ئەمەش تەسەللادانەۋەيە بۇ پىغەمبەر و ھەرپەشەيە لەكافرەكان: كە ئەگەر ئيمان نەھىتن بابزانن خودا لىيان غافل نىەۋ ئاگادارى ھەموو شتىكىانە !

ئەمجار ھەر لەروانگەي غمايش كەردنى زانىياري رەھاۋ تواناي رەھا لەسەر سزاۋپاداشدانەۋەي خودا بۇ بەندەكانى. باسى بەدەھىتەكانى ئاسمانەكان و زەۋىۋ كۆنترۆل كەردنى گەۋرەترىن مەخلوقات دەكا: كە عەرشى مەزنە .

دەفەرموى: ﴿الذي خلق السموات والأرض في ستة أيام ثم استوى على العرش، الرحمن فاسأل به خبيراً﴾ خوداي باخەبەرۋو زانا بەھەموو شتىك، ئەۋ ئاسمانەكان و زەۋىۋ ئەۋەي تىيان دايە، لەماۋەي شەش رۇژدا بەدى ھىنانۋ پاشان كۆنترۆللى عەرشى كەردو بەۋشەۋەي: كەشياۋى خودايە ئىستىۋاي لەسەر كەرد. وپراي بالادەستىۋو كۆنترۆل كەردنى عەرش، خاۋەن رەحم و بەزەيىيە، لەگەل رەھمەتەكەشىدا ئاگادارە بەسەر ھەموو شتىك دا .

شایانی باسه ئەو رۆژانە ی بوونە وەریان تێدا دروست کراوە جیاوازی لێم
 رۆژە ئاساییانە ی ئیستای ئیمە لەسەر زەوی، چونکە رۆژی ئیمە دیاردە ی
 یاسا و نیظامی کۆمەڵە ی خۆرین. پێوەریکی هەڵخولانی فەلەکین، ئەم
 پێوەرە دوا ی بە دیھینانی ئاسمانە کان و زەوی ھاتۆتە کایە وە ، رۆژی ئیمە
 ئەندازە زەمەنییە کە بەھۆی خولانە وە ی زەوی بە دەوری خۆی داو
 لە بەرامبەر خۆردا دیتە کایە وە . کەوابی ئەم شەش رۆژە ی بوونە وەری تێدا
 خراوە تەگەر لە ورۆژانە ی کە ھەر خۆدا بۆخۆی دەزانێ ئەندازە کە یان
 چەند بوو و چون بوون، لەوانە یە ئەو شەش رۆژە بریتی بن لە شەش
 قوناغ و ئەطواری دورو درێژی ناو ئاسمانە کان و زەوی تا سەرەنجام ئەم
 بوونە وەریان لی پێک ھات .

کەچی وێرای ئەم ھەموو شکۆمەندی و زانایی و دانایی و بەدەسەلاتییە ی
 خۆدا ، ئەو موشریکە نەفامانە ئەگەر بانگیان لی بکری بۆ خۆدا پەرستی
 بە شیوە ی گالته پیکردن و مل نەدان بۆ بەنداییە تی دەلێن: عیبادە تی چی و
 بۆ کی تی بکەین ؟!

دەفەرموی: ﴿واذا قيل لهم: اسجدوا للرحمان قالوا وما الرحمن؟﴾
 ئەگەر پێیان بگوتری: سوژدە بۆ ئەو خۆدایە بەرن ناوی (الرحمن) ە وێرای
 شکۆمەندی و خاوەن دەسەلاتی و بە توانایی خۆی خاوەن رەحم و بەزەبێشە ،
 لەو ھەلام دا دەلێن: (الرحمان) کی یە ؟ ﴿أنسجد لما تأمرنا؟﴾ ئایا سوژدە بۆ
 کەسێک بەرین فەرمانان پێ دەکە ی بە سوژدە بۆ بردنی ؟ ھەر بەو ھەندە
 کە تۆ فەرمانان پێ دەکە ی بە بێ ئەو ی ئیمە بیناسین و بزاین کی یە سوژدە ی
 بۆ بەرین ؟ بەم لەھجە و شیوە ناخۆتنە وەلامی بانگەوازی یە کە دەدەنە وە!
 دەلێن: رەھمان کی یە ئیمە سوژدە ی بۆ بەرین ؟ سەرپرەقی و خۆ بەزلزانییان
 گەیشتبووە ئاستێک بلێن: ئیمە جگە لە و رەھمانە ی لە یەمامە یە رەھمانی تر
 ناناسین !! مەبەستیان (مسیلمە) ی درۆزن بو.

﴿وَزَادَهُمْ نَفُورًا﴾ ئەم فەرمان پێکردنەیان بەسوژدە زیاتر شیلگیری کردن و پتر رویان وەرگێراو لەحەق و راستی دوور کەوتنەوێ . ئەمجار خودا رەدەدی دەمدریژی و خۆبەزلزانی و گالته کردنیان بەخودا و بە پیغەمبەردانەوێ بەوێ ئەو خودایە ناوی (الرحمان) ه داوایان لی دەکری سوژدە بۆ بەرن خودایەکی خاوەن دەسلالت و شکۆمەندە، ئەگەر تۆزیک بیر بکەنەوێ خێرا دەیناسن و سوژدە بۆ دەبن و عیبادهتی بۆ دەکەن !

ده فەرموی: ﴿ تبارک الذي جعل في السماء بروجا ﴾ پاك و مونه ززه هه ئه و خودایه ی یه کیک له ناوه پیروزه کانی (الرحمان) ه و له ئاسمان دا ئهستیڤه ی گه و ره زه به لاهی دروست کردون قوناغ و مه دارو جه مسه ری بۆ ئه و ئهستیڤانه داناوه: که ژماره و قه باره یان هه ر خودا بۆ خۆی ده یزانی چه نده و چۆنن. ئه وه تا ئه و خودایه ی ئیوه برۆای پی تا که ن برێک له مه خلوقاته کانی ئه و ئه براجه گه و ره جوړاو جوړانه ن .

﴿وجعل فيها سراجاً﴾ ھەر لە چوار چێوہی ئەو بورجانەدا خۆری کردوہ بە چرای پرشنگذارو روناکی بۆ گۆی زەوی و وەکوو لە شوێنێکی تردا دەفەرموی: ﴿وجعلنا سراجاً وھا جا﴾ (النبا/۱۳) .

﴿وقمراً منيراً﴾ ههروههها مانگی نورانی داناوه که له شهودا روناکایی
خۆی دهدا به گۆی زهوی .

﴿وهو الذي جعل الليل والنهار خلفة لمن أراد أن يذكر أو أراد شكورا﴾ پەرۋەردگار خودايەکی وەھايە شەو و رۆژی بەدیھێنان و یەك بەدوای یەك پەیدادەبن، رۆژ تەوا و دەبێ شەو دیتە جیگای شەو دەروا و رۆژ دیتە شوینی، ھەریەکیان دەبیتە جی نشینی ئەوێریان، کەسیك بەرۆژ ئیشی رۆژی بۆ تەوا و نەکرا دەتوانی بەشەو ئەنجامی بدات، ئەگەر شەو ئیشی شەوی بۆ تەوا و نەکرا دەتوانی بەرۆژ قەرەبوی بکاتەو.

له حەدیشی بوخاری و موسلیم دا هاتووە دەفەرموی: (ان الله عزو جل یبسط یدە باللیل لیتوب مسیء النھار، و یبسط یدە بالنھار لیتوب مسیء اللیل).

ٺهڻ لاءِ (الطیالسی) لاءِ (الحسن) رڳو ایت ڏهه ڪاڊ ڏهڻی: عومهری ڪوڙی (المطاب) رڳو ڏی ڇهه شته نگای زوری ڪرد (صلاة الضحی) ی زور ڏی ڪردوهه، پیان وت: ٺهه ڇی بوو ٺهڙو شتیڪت ڪرد لهه پيش نه ڪردوهه؟ لهه لام دا وتی: شتیڪم مابوو لهه ویردی شهوم بیخوینم ویستم ٺیستا ته واوی بکهه .

شەھەر رۆژ بۇخۇيان دوونىشانەي بە توانايى و گەورەيى پەرورەدگارن بەلام بەھۆى زۆر دووبارەبوونەوہيان سەرئى ئادەمیزادان راناكىشن ، ئانەم مەزەندە کردنەو يەك بەدوايەك دا ھاتنەيان بەسە بۆكەسانىك بيانەوئ بىر بکەنەوہو بزائن چيان لەسەر پئويستە بىکەن، شوکرو سوپاسى نىعمەتە جوړاو جوړەکانى خودا بکەن ، بىر لەنىعمەتە زۆرو لەبن نەھاتوہکانى بکەنەوہ .

خۆ ئەگەر خودا ئاوا بەو جۆرە بەدی نەهێت نایەو لەناو خۆیان دا نۆرەیان نەکرد نایە ژیان لەسەر گۆی ئەم زەوییه بەردەوام نەدەبوو، نەئادەمیزادو نەگیانلەبەرێ. ترو نەدرەخت و روەکی لەسەر نەدەژیا.

زانایان ده‌لین: ئیستا کوره‌ی زه‌وی هه‌موو بیست و چوار کاترمی‌ریک به‌ده‌وری میحوهری خو‌ی دا خولی‌ک ته‌واو ده‌کا. یان ده‌لین: له‌هه‌موو کاترمی‌ریک دا هه‌زار میل ده‌بری، خو ئه‌گهر وابهاتایه له کاترمی‌ریک دا (۱۰۰) میلی بېریایه ئه‌و کاته شه‌وو روژمان ده‌هینده‌ی ئیستا دريژ ده‌بوون له‌م حاله‌دا به‌روژ خو‌ر هه‌موو شتی‌کی ده‌سوتانده‌، هه‌رچی گ‌یاو گ‌ژو دارو دره‌خت هه‌یه، به‌روژ گ‌ری ده‌گرت . به‌شه‌ویش هه‌موو شتی‌ک ده‌یبه‌ست ، که وابوو پا‌ک و مونه‌ززه‌هه له‌هه‌موو عه‌یب و نه‌نگی یه‌ک ئه‌و خودایه‌ی ئاسمانه‌کان و

زهوی به دیهینان، هموو شتیکی به نه ندازه و نه خشه
دروست کرده، هموو دروستکراویکی نیشانهی حکمت و
داناییه !

رهوشتی به ننده کانی خودا

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ
هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ
يَبْتَغُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيمًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا
﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا
لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾
وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ
أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ
مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا
قَالَ لَكَ بِأَنَّ اللَّهَ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا

رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ
 مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ
 مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ
 لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
 هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا
 لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا
 صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ
 فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبُؤُنِيكُمْ رَبِّي
 لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

ئەم کۆمەڵە نایەتە لەم سورەتە پێناسەی بەندە راستالەکانی خودا
 دەکەن، رەوشتە تاییەتیەکانیان و کەسایەتییان دیاری دەکەن،
 ھەر دەلای ئەوان پالشتە ئادەمیزادن و لەناکامی ئەم جیھادە
 دورو درێژەی پێغەمبەران سەرەنجامی مەعرەکەی نێوان حەق و بەتال
 ھاتوونە بەرھەم و بەروبوومی ئەو ھەول و تێکۆشانە دورو
 درێژەی پێغەمبەران.

لەو پێش ئەوێ راگەیاندا: کە موشریکەکان گالتهیان بەناوی
 (الرحمان) دەکردو دەیانگوت رەحمان کی یە تا ئێمە بەندایەتی بۆ بکەین ؟؟

ئەو ەتا پىغەمبەر ﷺ كە لە ھەموو رەوشىتىكى بەرزو جوان دا
مامۆستای مەروفايەتى بوو: كە بەرىگادا دەروىشت بەجوانترین شىو ە
دامەزراوى لەسەرەخۆيى دەروىشت ، لە ھەمان كات دا گورج و گۆل و
چاپوك و پتەو !

ئەبوھورەيرە دەفەرموى: كەسەم نەديو ە بەئەندازەى پىغەمبەر ﷺ جوان
بى، دەتگوت خۆر لە دەم وچاوى دا شۆق دەداتەو ە، كەسەم نەبينو ە ھىندەى
پىغەمبەر ﷺ خوشرەوبى، دەتگوت زەوى دەپىچىتەو ە، ئىمە زۆر تىنمان بو
خۆمان دەھىنا ھەتا پىي رابگەين ، لە ھەمان كاتدا پەلەپەل و ھانكە
ھانكى لى نەدەبينرا، كە دەروىي ھىزو توانا و ەزم و ەزمى لى ھەست
دەكرا.

جا موسولمانان : كە شوين كەوتوى ئەو رابەرە مەزنەن، ھەموو
شتىكيان بەجيدى و يقارو شكۆمەندييە، دليان پەرە لەمەبەستى بەرزو
گەرەو پىرۆز، گوئى بەنەفامى ئەھمەق و شەقاو ەكان نادەن، كات و
جوھدى خۆيان بەو ەلام دانەو ەى موھاتەراتى نەفامان بەفەرۆ نادەن، خۆيان
زۆر بەبەرزتر لەو ە دەزانن دەم لە دەمى ئەوان بىنن و خۆيان بكەنە
ئەولاشى خوئىرى و سەرەسەرى بازان ..

تەنانت ﴿واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما﴾ كە نەفام و سەرەسەرى
يەخەيان پى دەگرن، دەلین: سلاوتان لى بىو ەلام دانەو ەى ئىو ە كارى ئىمە
نە، ئىمە كات و جوھدى خۆمان بە دەمە دەمى لەگەل ئىو ەدا بەفەرۆ
نادەين، ئەگەر سەرەسەرى و نەزانىك قسەيەكى ناشىرينيان پى بلى:
بە ھەمان شىو ە ولامى نادەنەو ە، بەلكوو لىبوردوىى نىشان دەدەن و
چاوپۆشى دەكەن، نەك لەبەر زەعيفى و بى ھىزى، بەلكوو لەبەر ئەو ەى
خۆيان زۆر لەو ە بەبەرزتر دەزانن: كە خۆيان ھەلەو گىرى وەلامدانەو ەى
ئەوانە بكەن ، نایانەوى كاتى زىپرینى خۆيان بەو وشە بى سودانە بكوژن !

ئەمە ھەلسو كەوتىانە لەرۆژ دا بەشەویش سەرگەرمى تەقوا و
خوداپەرستىن، بىر لەبوونەوەر دەكەنەو، لەترسى عەزابى خودا
فرمىسك دەپژن، دەمىك سوژدەبردن و قورئان خویندنە،
تاوئىكىش بىر كەرنەو، بە خوداچوونەو، دادگايى كەردنى نەفس و
ويژدانە. رۆژيان لەشەويان باشتەر شەويان لە رۆژيان
بەفەرتر .

دەفەرموى: ﴿والذين يبيتون لربهم سجداً و قياماً﴾ ئەوانەى شەو
بەرۆژ دەكەنەو، خەرىكى نوێژ كەردن، تاوئىك بەپێوە و دەمىك
لەسوژدەدان .

تەعبىرەكە لەناو كەردارەكانى نوێژدا ھالەتى سوژدەو ھالەتى راوەستان
زەق دەكاتەو، بۆ وێنە كێشانى جەم و جولى (عباد الرحمن) لەناو تارىكايى
شەودا خەلك نووستون و ئەوان بەخەبەرن.

ئادەمىزادانى تر لەپەرخەى خەودان و ئەوان خەرىكى نوێژن بەپێوە
فاتىحا دەخوینن يان چوونە سوژدەو سەريان لەسەر زەوى داناو، بىرو
ھۆشيان، چپەو ئاخاوتنىان، راوەستان و روكون و سوژدەيان تەنيا بۆ
خودايەو بەو ھەو ھەشغولن، وازيان لەخەوى شىرىن ھىناو، خەرىكى
شتىكى شىرىنترن، گيان و ھەست و شەوورى بەخوداوە پەيوەستە،
لەخودا دەپارێنەو، چاويان بپوێتە بارەگاي پەروەردگار !

لەم ھالەت و جەم و جولى و خوداپەرستىيەيان دا دليان پەرە لەتەقوا، پەرە
لەترس و خۆفى عەزابى دۆزەخ.. وەكوو دەفەرموى: ﴿والذين يقولون:
ربنا اصرف عنا عذاب جهنم﴾ ئەوانەى لەخودا دەترسن بەترس و
لەرزەو لى دەپارێنەو، بەحەزەرەو ھاواری لى دەكەن، دەليان: خودايە
ئاگرى دۆزەخان لى دۆوربخەيەو، ھەلەو گيرى ئەو شوینەمان نەكەى،
چونكە ﴿ان عذابها كان غراماً﴾ بىگومان ئاگرى دۆزەخ بەردەوامەو

له یه خه ی ئاده میزادی تاوانبار نابیتتهوه، وه کوو خاوهن قهرز وایه بو
قهرزدارو بهربینگى پى ده گرى تا تۆله ی خو ی لی نهستینى وازی
لی تاهینى!

﴿انها ساءت مستقراً و مقاماً﴾ بیگومان دۆزه خ خراب جیگه یه کی
حه وانه وهو تیدا مانه وهیه، نه وانه به چاوی خو یان دۆزه خیان نه بینیه به لام
بروایان به هه بوونی هه یه و نه و وینه ی قورئان کیشاویه تی بو یان ده رباره ی
دۆزه خ هه میشه له بهر چاویانه، بو یه به و جوړه ترسیان لی ی هه یه و
هه میشه ده ستی دوعاو پارانه وه بهرز ده که نه وه، ده لالینه وه ده پارینه وه:
که خودا تووشی نه و عه زابه یان نه کا، نه وان به شه و نو یژو راوه ستان و
سوژده بردن بو خودا دلنیا نابن و پشتینى لی ناکه نه وه، پیتیان وایه
چه ندیک تاعه ت بکه ن نه گهر فه ضل و ئیحسانى خودا نه بی، نه گهر
ره همت و عه فوی خودا نه یانگریته وه له و عه زابه رزگاریان نابى بو یه
سه رباری نه و شه و نو یژو خودا په رستیه یان نه و پارانه وه و لاله وه یه ش
نه نجام ده دن.

ته عبیری قورئانه که وادیه نه که ده کیشى وه کوو نه وه بلینى دۆزه خ
بهربینگى هه موو که سیك ده گرى، دهسته و یه خه ی هه موو که سیك
را ده وه ستى، ده می کردۆته وه خه ریکه هه موو که سیك هه لלוوشى. چنگى
کردونه وه و ئاماده یه هه موو که سیك له دور و نزیک تیکه وه پیچى!

به نده کانی خوداش شه و به خه بهرو سه رگه رمى نو یژو کردن و پارانه وهن و
ترسى نه وه یان هه یه دۆزه خ بیانگریته وه بو یه له خودا ده پارینه وه که
له و عه زابه سامنا که بیان پار یزی و شالای بی تامانى ترسناکی دۆزه خ
نه یانگریته وه! نه و شوینه ناخۆشه: که هه رئا وه که ی ئاده میزاد وه له رز
دینى نه بیتته شوین و نیشته مه نییان!

ئەوان واتە: (عباد الرحمن) وپىراي ئەو رەۋىشتە بەرزانىيان و سەربارى ئەو لەخودا ترسان و تەقۋا كارىيەيان، لەژيانى ئابورىشىيان دا ميانەپرەۋو موعتەدىلن. دەفەرمۇي:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يَسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامٌ﴾
ئەوانە ئەگەر بۆ خۇيان و مال و منداليان مال خەرج بىكەن دەست بلاۋى ناكەن، زىياد لەپىتويست سەرف ناكەن، ئەۋەندەيش رۇدو چروك نين پىداويستى خۇيان و مال و منداليان دابىن نەكەن، بەلكو بەئەندازەى پىتويست مال و دارايى خۇيان دەبەخشن و خەرجى دەكەن، ميانەپرەۋو ناۋەندكارن.

شايانى باسە لەئىسلام دا ھەرچەند (ملكية فردية) لەچاۋپەۋو سنورىكى تاييەتى دا ئىعتىرافى پىدەكرىۋ ھەموو كەسىك بۆى ھەيە دارايى و خاۋەنىيەتى ھەبى بۆ ئەندازەيك لەمال، ۋەلى كەس ئازاد نىيە لەۋە مالى خۆى چۆن خەرج دەكا بىكا، بەلكو مال خەرجكردنەكەى سنووردارە، بەۋەدەبى ميانەپرەۋبى، (نەشيش بسوتى نەكەباب) نابى ھىندە دەست بلاۋبى زەرەر بەخۆى مال و كۆمەل بگەيەنى. نابى ئەۋەندەش دەست قوچاۋ بى دلى نەيە مال و سامان لەشتى پىتويست دا خەرج بكا، نەخۆى نەكۆمەل سودى لى ئەبىنن.

مال و سامان ئامىرو ئەداتى كۆمەلەيتىن بۆ دەستەبەركردنى خزمەت بۆ كۆمەل! دەى دەستبلاۋى دەست قوچاۋى ئەو ياسا كۆمەلەيتىيە دەشپوئىنن و ھەبس كردنى مال و سامان ئەزمەى ئابورى لى دەكەۋىتەۋە، بەرەللا كىردنىشى بەبى حىساب و مەزەندەكردن ئەخلاق و رەۋىشت تىك دەدا.

ئەۋەكوومامە ئەھەى كىرنو پارە لەھەمبانەى دا بشىريەۋە نەھىلى روناكى بىبىنى، دلت بىروا نەدا جوتى پىلاۋى لى بىكرى! نەۋەكوو(ئەۋە

کابرایه ی که له بنه ماله یه کی خانه دانی هه ولیر بووه و له بهر ریزی
 بنه ماله که ی ناوی ناهینم) نرخ ی مال و سامان نه زانی. ده گێرنه وه ده لێن:
 شه وێک ئه و زاته چوه ده ست به ئاو بگه یه نێ که چوه له سه ر پێشاو
 دانیشته وه چرای لی کوژاوه ته وه یان روناکی پێویست و به دلی ئه و نه به وه،
 ده ستی به باخه لی دا کردوه و پارهی ده ره یێناوه وه کوو که ره گه لاو شقارته ی
 لی داوه و دینار به دیناری سوتاندوه بۆ ئه وه ی له بهر روناکی کاری ده ست
 به ئاو گه یاندنی ته نجام بدا، هه تا لی بۆ ته وه چل و پینج تاکه دیناری
 کردوه به قوریانی میز کردنی ک له بهر روناکی، ئه مه له کاتی ک دا که (٤٥)
 دینار بژێوی مانگی کی (٢٠) خیزانی پی ده سه ته بهر ده بوو!

بێگومان میانه ره و ی به ئه ندازه ی به ره قاچ راکی شان بناغه ی ئابوریه و
 کۆله که ی پارێزگاری کردنی مال و سامانه ئیمام ئه حمه د له عه بدوللای
 کوری مه سعو ده وه ریوایه تی کردوه ده لێ: پێغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی:
 (ما عال من اقتصد) که سێک یاسای ئابوری به رچا و بگری و به ئه ندازه و
 پێوان مال و سامان خه رج بکا هه رگیز هه ژار ناکه و ی.

ئه بوبه کری (البزار) له حوزه ی فه وه ریوایه ت ده کا ده لێ: پێغه مبه ر ﷺ
 فه رمویه تی: (ما احسن القصد في الغنى ، ما احسن القصد في الفقر، ما
 احسن القصد في العبادة) زیده ره و ی له هیچ شتی ک دا په سه ند نیه ته نانه ت
 له عیباده ت و خودا په رستیش دا، پێغه مبه ر ﷺ: که بیستی هه ندی
 له هاوه لان بریاریان داوه ته رک ی دنیا بکه ن بانگی کردن و ئامۆزگاری
 کردن، پاشان فه رموی: چا و له من بکه ن ئه وه تا من شه ونوێژیش ده که م و
 ده خه وم به رۆژوش ده بم و پێش نا بم، ژنیش ماره ده که م و پێداویستی
 هاوسه ری تی دا بین ده که م، هه ر که سێک له سوننه تی من لا بدا ئه وه له من
 نیه و په یره و ی په یامی منی نه کردوه !

به كورتى ئىسلام ميانه پره وه ميانه پره وى خوش ده وى، ده ستبلاوى هوى
 فهوتانى مال و دارايى تاك و كۆمه له، ده ستبلاوان برائى شه يتانن په پره وى
 فهرمانى ئه وه ده كه ن، وه كو وه لى شوينكى تر دا ده فه رموى: ﴿ان المبذرين
 كانوا اخوان الشياطين﴾ (الاسراء/٢٧) ئه وه شمان له بير نه چى هيچ كاتى
 ئيسراف له خيتر دا نيه، خي ريش له ئيسراف دا نيه.

حه سه نى به صرى ده فه رموى: كه سيك له ريگاي خودا دا مال بيه خشى
 چه نديك بيه خشى به ده ستبلاو ناژميردرى. عومه رى كورى خه تتاب
 ده فه رموى: به سه بۆ ئاده ميزاد ده ستبلاوى كه هه رشتيكي ئاره زۆ لى بوو
 بيكرپۆ بيخوا. ئينبو ماجه له ئه نه سه سى كورى ماليكه وه ريوايه ت ده كا
 ده لى: پيغه مبه ر ﷺ فه رمويه تى: (ان من السرف ان تاكل كل ما اشتهيت).

نيشانه وه ره وشى (عباد الرحمن) وى پراى ئه وه ره وشت و صيفاتانه ي
 باسكران دوور كه وتنه وه يانه له ها وه لدانان بۆ خودا وه ئاده ميزاد كوشتن و
 له داوين پيسى! ده فه رموى:

﴿والذين لا يدعون مع الله الهاً آخر﴾ به نده راستاله كانى خودا
 كه سانيكن: كه ها وه ل بۆ خودا دانانين، كه س ناكه نه شه ريكي خودا
 به لكو وه به خاليصى و دلسۆزى عيباده ت ته نها بۆ خودا ده كه ن.

﴿ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق﴾ به ناره وا وه ئه نه قه ست
 كه س ناكورن، مه گه ر كوشتنه كه حه ق بى كابر تاوانىكي كردبى شياوى
 كوشتن بى: وه كو وه له ئايىنى ئىسلام پاشگه ز بيته وه، يان دواى
 ده سه به ر بوونى خي زانى حه لال بۆ داوين پيسى بكا، يان به ناحق
 ئاده ميزادىك بكوژى ئاله م حالانه دا به فه رمانى حاكم و قاضى ئه وه
 تاوانبارانه بكوژى كوشتنه كه ي به قه تل بۆ حيساب ناكري، چونكه به حه ق
 و به پيى شه ريعه تى خودا ئه نجامى داوه، ﴿ولا يزنون﴾ هه روه ها داوين
 پيسى ناكه ن!

بىگومان هاوهلدانان بۆ خوداو كوشتنى بهئه نقهست و زينا گه وره ترين تاوانن، هاوهلدانان بۆ خودا دهستدرىژيكرنه بۆ سهر خودا، كوشتنى بهئه نقهست دهستدرىژيكرنه بۆ سهر مروقايله تي، داوين پيسى دهستدرىژيكرنه بۆ سهر ناموس و مافى خه لك !.

﴿ومن يفعل ذلك يلق أثاما﴾ كه سيك تاوانيك لهو تاوانانه نه نجام بدا له قيامهت دا سزاي كوشندهو به ئيشى توش ده بى، تۆله ي تاوانه كه ي لى ده سه ندرى. نهك هه رعه زابى توش ده بى و بهس به لكوو ﴿يضاعف له العذاب يوم القيامة﴾ عه زابى بۆ دووچه ندانه ده كرته وه چونكه وى پراي تاوان كردن كافريش بووه ﴿ويخلد فيه مهانا﴾ بۆ هه تاهه تايه له ناو دۆزه خ دا ده مينى ته وه وى پراي عه زابى سوتانندن سو كايه تىيان پى ده كرى و ريسوا ده بن.

ئه مجار په روه ردگار ده رگاي تۆيه ده كاته وه بۆ نهو تاوانبارانه ي له تاوانه كانيان په شيمان ده بنه وه به خويان دا ده چنه وه ده فهرموى: ﴿الا من تاب و آمن و عمل عملاً صالحاً﴾ مه گه ر كه سيك تۆيه بكاو واز له تاوانه كانى بىنى و به دل په شيمان بىته وه، بپراي به تاك و ته نهايى خوداو راستى پىغه مبه رايه تي پىغه مبه رانى و زيندوو بوونه وه هاتنى رۆژى قيامهت هه بى .

﴿فأولئك يبدل الله سيئاتهم حسنات﴾ ئانه وان به هوى تۆيه كه يانه وه خراپه و تاوانه كانيان مه عف ده كاته وه، له شوينى تاوانه كانيان چا كه يان بۆ ده چه سپينى، پاش تۆيه كردنيان له شوينى خراپه كارى كارى باش ده كه ن و خوداش له شوينى نه وه ي تاوانيان بۆ تۆماربكا چا كه و طاعه تيان بۆ ده چه سپينى يان به هوى تۆيه كردنيانه وه خراپه و تاوانى له وه پيشيان بۆ ده كاته كرده وه ي باش .

بە كۆرتى راقە كەران لە ماناس ﴿فأولئك يبدل الله سيئاتهم حسنات﴾ دوو رايان ھەيە :

۱- ئەوان لە جياتى خراپە كارى و تاوان چاكە دەكەن .

ھەسەنى بەصرى دەفەرمۆي: خودا كارى خراپەى بۆ گۆرپىون بە چاكە، لە جياتى ھاوەلدانان بۆ خودا يەكتاپەرستى دەكەن، ، لە جياتى داوین پىسى و فېسق و فجور خۆپارىزو تەقواكارن، ، لە جياتى كوفرو ئىلحاد موسولمان بوون و يەكتاپەرستن. واتە: ئەوان گۆرانكارى لە ھەلسوكەوتى خۆياندا دەكەن، خوداش لە قىامەت دا پاداشتيان دەداتەوہ .

۲- راي دوو ھەم ئەو ھەيە: دەلێن: ئەو تاوان و خراپە كارى ھەيان بە ھۆى تۆبە كردنەوہ دەبنە كارى باش و پەسەندو تۆبە كار روپەرپكى تازە لەژيانى خۆى دا دەكاتەوہ، ئەمەش لەم رووہ دیتەجى چونكە ھەركاتى دواى تۆبە كردنەكەى بىر لە تاوانەكانى رابوردوى دەكاتەوہ تۆبە ئىستېغفارى زياد دەكاو تاوانەكانى رابوردوى بۆ دەبێتە چاكەو خێر .

بىنگومان ھەموو كاتى دەرگای تۆبە كراو ھەو لەسەر پشتم، ھەركەسى وێژدانى بە ناگابى و بىھوى تۆبە بكاو بگەریتەوہ بۆ لاى بەدییەنەرى خۆى، كەس نىە بتوانى بىگىریتەوہ دەرگای تۆبەى لى دا بجا، ھەركەسىك بى و ھەرتاوانىكى ئەنجام دابى: كە وىستى تۆبە بكا تۆبەى قبولە مەگەر لە حالەتى سەرەمەرگ و گيانە لاودا، يان لە كاتى ھەلاتنى خۆر لە لاى خۆرئاواوہ .

طەبەرانى لە ھەدىشى ئەبولمۇغەيرەوہ لە صەفوانى كورپى عومەرەوہ لە عەبدوررەھمانى كورپى جوبەيرەوہ لە ئەبوفەرەوہ دەلى: پياوى ھاتە لاى پىغەمبەر ﷺ وتى: ئەى پىغەمبەرى خودا ! ئايا ئەگەر پياوىك ھەرچى تاوان ھەيە بىكاو ھىچ نەمىنى نەيكا، ئايا رىگای تۆبەى دەمىنى؟!

پيغهمبر ﷺ فەرموی: موسولمان بووی ؟ وتی: بەلێ ئیمانم هیناوه .
 پيغهمبر فەرموی: (فافعل الخيرات واترك السيئات فيجعلها الله لك
 خيرات كلها) کاری چاکه بکهو واز له خراپه کاری بهیینه، ئیتر خودا
 هه موو خراپه و تاوانه کانی پيشوت بۆ ده کاته خیر و فەر . وتی: تاوانه
 گه وره کانیشم ؟ پيغهمبر ﷺ فەرموی: بەلێ: ئیتر کابرا تاگوم بوو هه
 (الله اکبر)ی ده کرد .

ئه بجا مەرج و یاسای تۆبه کردن داده نی و ده فەرموی: ﴿ومن تاب
 وعمل صالحاً فانه يتوب الى الله متاباً﴾ که سیك له تاوانی رابووردوی
 په شیمان بیتهوه، کردهوی باش ئه بجا بدا .

تهوبه به په شیمان بوونهوه و از هینان له تاوان دهست پێ ده کاو
 ئاکامه که شی ئه بجا دانی کاری باش و په سنده به جوړیک بیسه لینی: که
 تۆبه کهی به راست بووه . واته: و از هینان له تاوان و ئه بجا دانی
 کردهوی چاک چونکه تاوان کردهوه و جم و جو له، که وازت لی هینا
 ده بی بهشتیکی دژ شوینه کهی پر بکهیهوه، به کردهوی دژو به جم و جو لسی
 دژ ئه و فراغه پر بکهیهوه . ئه گینا به کاری گه ری ئه و بۆشاییه نه فس
 ده گه ری تهوه بۆ سهر تاوانه که .

هه لته له قورئان دا نمونه ی ئه م ئایه ته زۆرو زه به ندن وه کوو
 ده فەرموی: ﴿الم يعلموا ان الله هو يقبل التوبه عن عباده﴾
 (التوبه/ ۱۰۴) یان ده فەرموی: ﴿قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم
 لا تقنطوا من رحمة الله، ان الله يغفر الذنوب جميعا، انه هو الغفور
 الرحيم﴾ (الزمر/ ۵۳) .

ئه بجا دوا ی ئه م رو نکر دنه وه ناواخه ده گه ری تهوه بۆ رانواندن نیشانمو
 ره وشتی (عباد الرحمن) و ده فەرموی: ﴿والذين لا يشهدون الزور واذا
 مروا باللغو مروا كراماً﴾ ئه وان ی: که شایه دی درۆ نادهن، به ئه نه قه ست

درؤ له سهر كه ساني دي هه ئابا به ستن، يان ئاماده ي شويني درؤ نابن، ههر شويني ئيك بزائن درؤو ده له سه ي تي دا ده كرى ئه وان توخنى ناكه ون، خو يان به رز ده گرن و دوور ده كه ونه وه له ئاماده بوون له و شوينانه، ئه گهر واش ري كه وت به لاي كۆرؤ كۆمه لئىكى له و جوړه دا تي په ر بوون خو ياني تي وه نا گلي نن، به لكوو به شي وه يه كى خو پار يزي و به رز سروس تى به لاي دا تي په ر ده بن. ئه وه نده في راغى نيه به وشته پر و پو چانه وه خو خهريك بكا.

ئايه ته كه به زه قى دوو حوكمى لى وه رده گر ين:

١- شا يه تي داني به درؤ حه رامه و تا واني گه و ره يه .

٢- خو پار است له كۆرؤ كۆمه لى له غوو له هوو شويني درؤ كردن و ئه و جوړه شتانه پيويسته.

له صه حيحى بوخارى و موسليم دا فهرموده يه ك هاتوه: ئه بو به كره ريوايه تي كرده ده لى: پيغه مبهر ﷺ فهرمو ي: (ألا أنبئكم باكر (الكباثر؟) سى جار فهرمو ي: ئه رى هه وال تان نه ده مى به گه و ره تر ينى تا وانه گه و ره كان؟ عه ر زمان كرد: به لى قوربان بفهرمو؛ ئه و يش فهرمو ي: (الشرك بالله و عقوق الوالدين) ها وه ل دانا ن بو خدا، ئه زيه تدانى باوك و دا يك. جا له و كاته دا كه ئه مانه ي فهرموون پالى دابو وه ئيتر هه ستاو دانيشت و فهرمو ي: (ألا وقول الزور) بشزانن شا يه تي درؤش له تا وانه گه و ره كانه، ئيتر ههر دوو باره ي ده كرده وه و ده ي گوته وه هه تا له دلى خو ماندا و تمان خو زگه بيته ننگ بوايه.

عومه رى كور ي خه تتاب چل جه لده ي له شا يه دي به درؤ ده دا و دم و چاوى ره ش ده كردن و سه رى ده تاشين و به بازار دا ده ي گي ران!

یه کیکی تر له نیشانه کانی (عباد الرحمن) ئه وه یه: که شتیان بیر هیئرایه وه زوو بیریان ده که ویتته وه، ئه گهر په ندو ئامۆژگاری کران زوو په ند ئامیز ده بن، دل و ده روونیان بۆ ئایه تی خودا کراوه یه ده فهرموی:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعِمَانًا﴾

ئه وانه ی که ئایاتی خودایان یاد بخړیتته وه به سه ریاده که ون و جوان گوئی ده ده نی و سوورن له سه ر ئه وه ی گوئیان لی بی و تی بگهن، به گویتچکه ی کراوه و چاوی وردبینه وه، به دلی کراوه به ئاگاوه ئایه ته کان ده بیسن و تییان ده گهن!

نه که وه کوو کافرو مونافیق و موسولمانه تاوانباره کان: که قورئان ده بیسن هیچ کاریان تی ئاکاو واز له و وه زع و حاله ی خۆیان باریان پتیه گرتوه ناهینن. به لکوو به رده وام ده بن له سه ر کوفرو تاوانباری خۆیان و سوورده بن له سه ر نه فامی و یاخی بوون! هه رچه نده قورئانیان بۆ بخویندری کاریان تی ئاکا ده لی ی که رو کوپرن و هیچ نابیسن و هیچ نابینن!

یان ده توانین ئایه ته که به و جوړه مانا بکهین که به کینایه تانه له په رستشی بته رسته کان بکا. واته: (عباد الرحمن) وه کوو ئه و بته رستانه نین کوپرانه باوهشیان بۆ بته رستی گرتبیتته وه و خۆیان به سه ردا دابی و حه ق نه بیسن و راستی نه بینن و چاوه پروانی هیدایه ت وهرگرتن نه کهن. به لکوو (عباد الرحمن) حه ق ده بیسن و راستی ده زانن و به چاوی رون و دلی کراوه هه ست و هۆشه وه بیرو باوه ری خۆیان وهرگرتوه، ده زانن قورئان هه قه و ئایه ته کانی راست و پیروژن، ئیمانیکی راستالانه یان پی هیئناوه و له ناخه وه بروایان به په یامی په روه ردگاره، کوپرانه خۆیان به سه ردا نه داوه و سووربوونیان له سه ر خودا په رستی له زانیاریه وه سه رچاوه ی گرتوه.

له ئاكام دا (عباد الرحمن) هەر به وهنده وازناهیتن كەشەو به خەبەر و
سەرگەرمى خوداپەرستين و ئەو هەموو رەوشتە بەرزانیان تیدا كۆبونەو،
بەلكوو ئاواتە خوازی ئەوین وەچەو نەوێهە كیان هەبى شویتى ئەوان
بگرنەو، لەسەر رێبازی ئەوان بڕۆن، مەل و خێزانیان لەرەگەزو جوړی
خۆیان بى، چاویان پى فیتك ببەنەو، دلیان پێیان ئارام بگري و ژمارەى
(عباد الرحمن) زۆر بێن، هەروا ئاواتەخوازن خودا بیانكاتە (قدوة حسنة) و
رابەرى باش بۆ رێبازی حق.

دەفەرموى: ﴿والذين يقولون: ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة
أعين، واجعلنا للمتقين إماما﴾ واتە: ئەوانەى لەخودا دەپارێنەو: كە
هاوسەرى خوداناس و مندالى صالح و بەئەمەك و پەپرەو كاری ئایین و
خێرخوازو لاشەریان بداتى. وەچەو نەوێهە وایان لى بکەوێتەو چاوو دلیان
پێیان رون بێتەو، وێژدانیان ئارام بگري: چونكە موسوڵمان : كەدەبینى
موسوڵمانانى تر كاری باش و پەسەند ئەنجام دەدەن چاوو دلیان روژن
دەبنەو، هەروا لەخودا دەپارێنەو كە ببەنە (قدوة) ى باش و خەلكى
چاویان لى بکەن .

ئەمەش نیشانی ئەوێهە كە (عباد الرحمن) پێیان خۆشە خوداپەرستى
خۆیان و هاوسەرو وەچەو نەوێهەیان پەيوەست ببن و كۆرپو كچ و نەوێهەیان
تێكرا ببەنە خوداپەرست و خێرو پاداشتى ئەوانیشیان دەست بكەوى.

ئیمامى موسلیم فەرمودەیهەكى لەئەبوهورەیرهەو رىوايەت كردو:
دەلى: پێغەمبەر ﷺ فەرمویهەتى: (إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من
ثلاث: صدقة جاریة أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له) هەركاتێك
ئادەمیزاد مرد، لەهەموو كردەوێهەك دادەبڕى مەگەر سێشت نەبى:
خێرىكى هەمیشەبى و نەبراوێ كەردبى، وەكوو ئەو كاریزێكى لى دابى
بیریكى ناوى هەلكەندبى. یان زانیارییهەكى بلاو كەردیتهەو و خەلكى

سودی لی وەر بگرن، یان مندالئیکی صالحی له دوا به جیمایی دوعای خیری بۆ بکا.

ئەجار پەرورەدگار پاداشتی ئەوانەیی ئەو رهوشته و صیفاتیانە دیاری دەکا و دەفرموی: ﴿اولئك يجزون الغرفة بما صبروا ويلقون فيها تحية وسلاما﴾ ئەوانەیی ئەو رهوشته بهرزانهیان هەن ئەو کردەوه پەسندانە ئەنجام دەدەن قەصرو بالەخانەیی بهرزو رازاوهی بههشتیان به پاداش دەدەینی، چونکه بهردهوام بوون له سەر ئەو کردەوه پەسندانەیان، وێرایی شۆینی خۆش و رازاوه دڵگیر سلاویان لی دەکری و ریزیان لی دەگیری، له ناشتی دا ژیان به سەر دەبەن، وه کوو له ئایه تیکی تر دا ده فرموی: ﴿والملائكة يدخلون عليهم من كل باب، سلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار﴾ (الرعد/٢٣-٢٤).

ئایه ته که ئەو ده گه یه نی: که خودا په رستان وێرایی له زهت و خۆشی بههشت ریزو ئیحتیرامیشیان لی دەگیری، به پیچه وانەیی موشریک و سته مکاران: که وێرایی سزای دۆزهخ سوکایه تیشیان پی دەکری.. ﴿خالدين فيها حسنت مستقرأو مقاما﴾ خودا په رستان له ناو نازو نیعمه تی بههشت دا ده میننه وه بۆ هه تاهه تایه نابریته وه، لی ی وه ره زانبن، لی ی ده رناچن، ده ریان ناکن.

﴿قل ما يعبا بكم ربي لولا دعاؤكم﴾ ئەی پیغه مبه ر به وموشریکانه بلی: خودای من بی تاجه له بهنده کانی و چ پتویستیه کی به ئیوه نیه، که ئهرکی ئیمان و عیباده تیشی خستونه ئەستۆ بۆ سوودی خۆتانه، که عه زایه شتان ده دا له بهر یاخی بوونتانه، ئەگه ر ئیمانی پی نه هیتن و عیباده تی بۆ نه کهن چ موبالایه تیکتان پی تاکا و هیچ ریزتان لای خودای من نابێ.

بیتگومان پهروهر دگار بهنده کانی بو ټهوه دروست کردون عیباده تی بو
 بکهن و به تانک و تنها بیناسن ! وه کوو له شوینیکي تردا ده فهرموئ:
 ﴿وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون﴾ (الذاریات/۵۶) ټهوه موشریکانه
 به چی دهنازن ؟ چ سهروره ټیکیان هیه ؟! خو ټهوه زه وییه ی هه موو
 ټاده میزادی له سهره له ئاست بوونه وهردا وه کوو گهر دیله یه ک وایه
 له یوشایی به کی فراوان دا .

نه مجار ئاده ميزاد هه موويان به شيكن لهو هه موو گيانله بهرانه ي له سهر
زه وي ده زين، نهو موشريكانه هه موويان گهل و نه ته وه يه كن لهو حه مكه
گهل و نه ته وان ه ي سهر زه وي. چين و توئيژيكي ئاده ميزاديش له روژگار يك دا
بريتيه له روپه ريك له كتيبيكي قه باره گه وره كه ههر خودا بوخوي
ده زاني ژماره ي لاپه ره كان ي چه نده !!

﴿ فقد كذبتم فسوف يكون لزاما ﴾ ئیوه ئه‌ی کافرو موشریکه‌کان !
 ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌رانی من به‌درۆبجه‌نه‌وه‌و برواتان به‌زیندوبونه‌وه‌ نه‌بی
 ئه‌وه‌ باش بزانی: ئه‌و به‌درۆخستنه‌وه‌و سه‌رپیچیکردنه‌تان
 ده‌بیته‌ هۆی له‌ناوچون و سزا دانتان له‌دو نیاو قیامه‌ت دا .

بەيارمەتى خودا لىڧەدا سورەتى (الفرقان) تەواۋ بوۋ
خودا يارمەتيمان بىدا بۆ تەواۋ كىردىن سورەتەكانى تىر ...

کۆتایی هات، لیڤهش دا سوره ته که بهه ره شه له سسته مکاران و راگه یاندنی ره زامه نندی خودا له موسولمانه کان کۆتایی پی ډی.

ناوه‌پۆکی سـۆره‌ته‌که‌ش وه‌کـوو هه‌مـوو سـۆره‌تـه
 مه‌کـکیه‌کان باسی عه‌قیده‌یه‌و جه‌خت ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر
 یه‌کـتـاپه‌رستی و راستی پیغه‌مبه‌رایه‌تی و زیندوبوونه‌وه و هاتنی
 قیامت.

سهره تا دهست ده کا به باسی قورئانی پیرو زو رونکردنه وهی مه بهسته
سهره کییه کانی دهر باره ی هیدایهت و مزگینتی دان به موسولمانان و
هه ره شه کردن له کافره کان و چه سپاندنی هاتنه خواره وهی قورئان به شیوهی
نیگا و سروش بو سهر پیغه مبه ر، ههروه ها دلدانه وهی پیغه مبه ر ﷺ:
که به پشت هه لکردن و رو وهر گیپرانی گه له که ی خه فه تبار نه بی،
ئه مجار به لگه هیئانه وه به رسکاندن و دروستکردنی گژو گیا له سهر
هه بوون و تاك و ته نهایی خودا !

زۆربەى سورەتەكە لەچىرۆك پىك ھاتووە ، لەمە جموعى (۲۲۷) ئايەت (۱۸۰) ئايەتى چىرۆكە، ھەموو چىرۆكىكى پىشەكى و كۆتايى ھەيە، چىرۆكەكە بەخۆى پىشەكى و بەدوادا چونيەو (تعقيب) بابەتتىكى تەواو و يىكچوو دەخاتە رو، تەعبىر لەباس و ناوەرپۆكى سورەتەكە دەدەندەو .

چیرۆکه کانی ئەم سورەتە تارمایی سەرپرەقی و بەدرۆخستنهوهی گەل و نەتەوێ کافرە کانی پێتوێ دیارە: کە پەیامی پێتغەمبەرە کانیان رەتکردۆتەوێ و پەرورەدگاریش هەرپەشەیی لەناوبردن و عەزایی دۆزەخی لی کردون، چونکە ئەم سورەتە لەناکامی روبرو بوونەوهی کافرەکانی قورەیش لەگەڵ پێتغەمبەردا هاتۆتە خوارێ.

چیرۆکی پیغه مبه رانی پیشوو له گهل نه ته وه کانیان دا غمایش ده کا، بۆ
ئه وهی قوره یشییه به درۆ خه ره وه کانی پیغه مبه ر بترسن و به خویان دا
بچنه وه !

سه ره تا چیرۆکی هه زره تی موسا عليه السلام و موعجیزه کانی و گفتوگۆی له گهل
فیرعه ونی مله ور دا ده رباره ی یه کتا په رستی، ئه مجار ئیمان هینانی
ساحیره کان به خودای موسا و هارون راده نوینی، به شوین ئه ودا چیرۆکی
هه زره تی ئیبراهیم عليه السلام له گهل باوکی و گه له بته رسته که ی داو
پوچکردنه وهی بته رستی و چه سپاندنی تاک و ته نهایی
په روه ردگار تۆمار ده کا.

ئه مجار چیرۆکی پایه به رزانی وه کوو هه زره تی نوح و هود و صالح و
لوط و شوعیب (عليهم السلام) ده هی ننی و جیهاد و تیکۆشان و
هه ول و ته قه للائی ئه و پیغه مبه رانه بۆ ئیمان هینانی
نه ته وه کانیان و ره خنه و هیرشی ئه و زاتانه بۆ سه ر بیرو باوه ری پوچی
گه له کانیان و سه ره نجامی به درۆ خسته وهی پیغه مبه ران و تیداچونی
مله ورپو سه ر ره ق و یاخی بووه کان به عه زابی سه ختی
ریشه کیشکه رو بی ئامانی خودا یه که یه که تۆمار ده کا.

ئه مجار پاشه کییه کی بۆ سه ر ته که هینا وه ئه وهی تیدا
ده چه سپیننی: که قورئان نیگای خودایه و هه لبه سترای شه یاتینی نیه و
موحه مه د ره وانه کراوی خودایه بۆ سه ر هه موو گهل و نه ته وه کان،
کو له وه نانی و شایه ر نیه، له نه وهی یه کتا په رستانه و دووره له کرده وهی
موشریکه کان .

﴿لعلك باخع نفسك ألا يكونوا مؤمنين؟﴾ ئەو ھەمچە تۆ ئەمە
 موحەممەد خەریکی خۆت بھەوتیئی چۆنكە ئەوانە ئیمان ناھیتن؟!
 نانا ئەو ھەندەت بەلاو ھە ناخۆش نەبی: كەپروات پێناكەن . ئەتۆ لەو ھە
 بەرپرسیار نیت، تۆ بەس گەیانەن پەيامی خۆت لەسەرە، ترساندن و
 موژدەدانى خۆت لەئەستۆیەو بەس ! ئەو ھە نەجام بەدەو ئیتر بەئیمان
 نەھیتنایان خەفەتبار مەبە . وەكوو لەئایەتیكى تردا دەفەرموی: ﴿فلا
 تذهب نفسك عليهم حسرات﴾ (فاطر/۸) یان دەفەرموی: ﴿فلعلك باخع
 نفسك على آثارهم ان لم يؤمنوا بهذا الحديث اسفا﴾ (الكهف/۶) ئەوان
 خۆیان لەئیمان نەھیتنایى خۆیان بەرپرسیارن .

﴿ان نشأ نزل عليهم من السماء آية فظلت أعناقهم لها خاضعين﴾
 پەرورەدگار بەسەر ھەموو شتێك دا بەتوانا دەسلەتە، ئەگەر مەیلمان
 لى پێ ئەناسمانەو ھە نیشانەى كەى وایان بۆ نازل دەكەین ناچاریان دەكەین بۆ
 برۆاكردن و ملیان پێ شۆردەكەین بۆ ئیمان ھیتان، بەزۆرە ملی وادەكەین
 ملھوور گەورەكانیان ملکەچ بكەن و ئیمان بێتن، بەلام خودا ئەوویست و
 ئیرادەى نەبوو وای بریار نەداو: كە بەزۆرە ملی خەلك ئیمان بەھیتن،
 ئیمە نامانەوئ ھیچ كەس بەزۆرە ملی بەنا بەدلى موسولمان بێ.

دەمانەوئ ئادەمیزاد بەوویست و رەزامەندى ئیختیارى خۆیان برۆا
 بكەن و ئایین قبول بكەن ئەك بەزەخت و زۆرە ملی. وەكوو لەئایەتیكى تردا
 دەفەرموی: ﴿ولو شاء ربك لآمن من في الأرض كلهم جميعاً، أفأنت تكره
 الناس حتى يكونوا مؤمنين﴾ (يونس/۱۱۸).

سوننەتى خودا و اجارى بوو، پێغەمبەرەن بنیروی بۆ گەل و نەتەو ھەكان،
 نامەیان بۆ بنیروی، بانگەوازی بكرێن موژدەو مزگینییان پێبدری بۆ
 ئەو ھە بەقەناعەتەو ھە لەناخەو موسولمان ببن .

بەلەم بى پروايان بەگشتى و قورەيشىيە كان بەتايىبەتى لەكوفرو
گومرايى دا رۆچون، سەررەق و ملنەدەرن، ﴿وما يأتهم من ذكر من
الرحمن محدث الا كانوا عنها معرضين﴾ نامەيەكى ئاسمانىيان بۆ نايە،
پەياممكى خودايان پى رانگەيەندرى ئىللا: كە بۆيان دى زۆرەيان روى
لى ۋەردەگىپن، بەدرۆى دەخەنەو، مەبەست و بايىسى تازەكردنەو
نازلكردنى نامە ئاسمانىيە كان بۆ دوبارەكردنەو تەئكىد كرنەو
بىرخستەو موژدەدان و ترساندنە، بۆ رونكرنەو جۆراو جۆرە، بۆ
ئەو سەرنج بەدن و فىكرى خۆيان بخەنەكار، ھىدايەت وەربگرن و
ئىصلاحى خالى خۆيان بكەن، وەلى ھەتا ئىمە پەياميان بۆ تازە
بكەينەو، وەعظ و ئامۆزگارىيان بكەين ئەوان شىلگىرتدەبن و پتر
سوردەبن لەسەر بەدرۆخستەو پىغەمبەرانى ئىمە !

ٲه وه تا ريژدار تر ٲاده ميزادمان كرده به فروستاده و دانامه ي
 ئاسمانيمان پيدا ناردوه: كه قورئانه، نامه يه كي ناوازه و سه رٲاسايه له باره ي
 ته عبير و ته نسيقي فه نني يه وه موعجيزه يه، له روي فكه و هزره وه، له روي
 پيكه وه جو شخواردني ئايه ت و سوره ته كانپيه وه موعجيزه يه.

لههه موو باريكه وه توكمه وه تهواو سه رئاسايه، هه موو ته وجيهات و ته شريعاتي پيكه وه گونجاو له بارن، هه موو بواريكي ژياني گرتوته وه، وه لامى هه موو روداويك و پرسيارىكي تيدايه، تو زقائيك دژايه تي تيدا به دي ناكري، په پره وه پروگراميكي كامل و تهواوي ژيانه له گه ل سروشتي ئاده ميزاد گونجاو له باره، هه موو هي له كاني ده چنه وه سه ري له كه جه مسهرو به يه كه قولقه وه په يوه ست ده بن، له هه موو رويه كه وه مو عجزيه وه له تواناي ئاده ميزادو جندو كه دا نيه كه لامىكي ئاوا بجنه رو... كه چي ئاده ميزاد پشتي لي هه لده كهن و روي لي وهرده گيرن !

بیگومان پهروهردگار ویستی وابوه قورئان موعجیزه‌ی په‌یامی ئیسلام بی، نه‌یویستوه موعجیزه‌ی پیغه‌مبه‌ری ئیسلام موعجیزه‌یه‌کی مادی کاتی بی، نه‌یویستوه موعجیزه‌یه‌کی زه‌خت ئاسایان بۆ بنیروی به‌زۆره ملی ناچاریان بکا بروای پی‌بکه‌ن. چونکه په‌یامی ئیسلام دواپه‌یامی ئاسمانه بۆ دانیش‌توانی سهر زه‌وی، په‌یامیکه ئاراسته‌ی هه‌موو گهل و نه‌ته‌وه‌کان کراوه بۆ هه‌موو سهرده‌م و روژگاریکه، په‌یامیکه تایبه‌ت و داخراو نیه بۆ گه‌لیک و سهرده‌میکی تایبه‌تی .

که وابوو واپیویست بوو موعجیزه‌ی پیغه‌مبه‌ری سهردارو خاتهم موعجیزه‌یه‌کی کراوه به‌رده‌وام بی، بۆ نزیک و دوور، بۆ هه‌موو گهل و نه‌ته‌وه‌کان، بۆ هه‌موو چین و توێژه‌کان، بۆ هه‌موو چه‌رخ و سهرده‌میکی دواروژگاری هاتنی ئیسلام . ئاشکرایه موعجیزه‌ی مادی له‌عاده‌ت به‌ده‌ر، ته‌نها کار له‌وانه ده‌کا: که‌چاویان پیی ده‌که‌وی و هاوچه‌رخ‌ی رودانی موعجیزه‌که‌ن، پاشان ده‌بیته‌ چه‌روک و ده‌گی‌پردیته‌وه‌و کاریگه‌ری له‌واقیع دا نامینی، به‌لام ئه‌وه‌تا قورئانی پیروژ (۱۴) سه‌ده‌یه ئاده‌میزاد پیی ئاشنابوون، نامه‌یه‌کی کراوه و نه‌خشه بۆ کیش‌راوه، ئاده‌میزادی هه‌موو سهرده‌میکی یاسای ژيانی خو‌یانی لی‌هه‌لده‌گوێزن و، هه‌تازیاتر پییه‌وه پابه‌ندبن باشتر پیشیان ده‌خاوه‌ ژیان دا سهرکه‌وتووترده‌بن و به‌رزیان ده‌کاته‌وه بۆ جیهانیکی بالاترو ئاسۆیه‌کی به‌رفراوان‌تر و به‌رزتر.

ئیستا ئیمه ده‌توانین جوانترین یاسای ژيانی لی‌وه‌ربگرین و ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئیمه‌ش دین ده‌توانن زیاتر له‌ئیمه‌ی لی‌را‌گوێزن. چونکه بۆ هه‌موو داواکاری‌یه‌ک ده‌گونجی و بۆ هه‌موو که‌س وه‌لامی پی‌یه‌و سهرچاوه‌یه‌کی صاف و رونو و تالی‌ی هه‌لینجی به‌کو‌تانایه‌و برانه‌وه‌ی نیه. که‌چی وێ‌پای ئه‌وه هه‌موو خێرو فیه‌رو په‌سه‌ندی‌یه‌ی زۆربه‌ی ئاده‌میزاد پشته‌ی

لى ھەلەدە كەن و گوێى پى تادەن، نايكەنە بەرنامەى ژيانىيان، لى
وردنابنەو و ناخویننەو و پروایان پى نىو بەراستى نازان:

﴿فقد كذبوا فسيأتهم أبناء ما كانوا به يستهزئون﴾ بىگومان ئەو
موشرىكە قورەيشىيە سەررەقانە قورئانىيان بە درۆخستەو، پروایان بەو
ذىكرە حەقە يەزدانىيە نە كرد، نەك ھەرئەوئەندەو بەس! بەلگەو
گالئەشيان پى كرد. لەو بەولەو ھەوالئى ئەم بە درۆخستەو ھەيان بۆ
پىغەمبەر و پەيامەكەى دەزانن، بۆيان ئاشكرا دەبى چەند ھەلەبوون و چۆن
خۆيان تووشى چارەپەشى و بەدبەختى كردو!

و ھەكوو لەشوینىكى تردا دەفەرموى: ﴿ولتعلمن نبأه بعد حين﴾
(ص/٨٨) يان دەفەرموى: ﴿يا حسرة على العباد ما يأتهم من رسول
الآ كانوا به يستهزئون﴾ (يس/٣٠) با بەكەفى خۆيان گالئە بەقورئان
بەكەن گالئە بەو ھەرەشانە بەكەن: كە تى یدايەو ئاراستەى ئەوان كراو
لەو بەولەو ھەوالئى ئەو عەزابەيان بۆدى، نەك ھەوالئى روت بەلگەو خودى
عەزابەكە دەچيژن و بۆ خۆيان دەبنە روداو ھەوالئى روداو كەيان ھەكوو
چيژوك دەكەوئە سەردەم و زوبانى چينەكانى دوا خۆيان! سەيرە ئەو
موشرىكانە داواى ئايەتى خارىق و سەرنج راكیش لە پىغەمبەر دەكەن و
بى تاگان لەو ھەموو نیشانەو بەلگەو دیمەنە سەرسورپھینەرانی
دەوروپەريان!

﴿أو لم يروا الى الأرض كم أنبتنا فيها من كل زوج كريم﴾ ئەو بۆ
بەدلىكى كراو ھەستىكى بينەرانەو سەيرى بوونەوەر ناكەن!!
خۆھەموو روپەرىكى بوونەوەر نیشانەيەكەو دل ئارایش دەداو ئيمانى
تیدا دەرسكىنى!

ئایا ناروانن بۆ زەوى: كە ئیمە دروستمان كردو ھەموو دارو
درەخت روەكێك جۆرەھامان تیدا رسكاندو، بەروبووم و میوہى جۆراو

جۆرمان لهو درهخت و روهكانه پهيداكرده، بابه دل و چاوی وردبینیه وه
بروانن بۆ ئه و دیاردانه و بیانکه نه به لگه له سهر گهره بی و به دهسه لاتنی
خودا و بزائن: که به دیهیننه ری ئه و شتانه و هه موو بوونه وهر خودایه کی
بالاده ست و زانا و دانا و کاردرسته !!

﴿ان في ذلك لآية و ما كان اکثرهم مؤمنين﴾ بیگومان لهم رسکاندن و
رواندنه ی درهخت و گژو گیایه لهزهوی دا به لگه ی به هیز ههیه له سهر
به دهسه لاتنی خودا له دروستکردن دا، له هینانی عهزاب و فهوتاندنیان و
ئه مجار زیندوکردنه و هی رۆژی قیامهت و سزاو پاداشت دانه و هیان ههرکه سه
به گوێره ی کرده و هه کانی، وێرای هه بوونی ئه م هه موو به لگه و نیشانانه
زۆریه ی زۆری ئاده میزاد ئیمان ناهینن، به لکوو پیغه مبهرو په یامه که ی
به درۆده خه نه وه، سه ریچی فهرمانه کانی ده که ن !!

﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بیگومان خودای تۆ ئه ی پیغه مبهر!
توانای به سهر هه موو شتیك دا ههیه، ده توانی هه موو مله پریك پیرویتی و
هه رچی بیهوی بیكا ده توانی ئه نجامی بدا، به ره حم و به زه ییه بۆ
به نده کانی، ههرکه سیك لی ی یاخی ببی خیرا عه زابی بۆ نانیری، به لکوو
مۆله تی ده دا ناردنی عه زابی بۆ سهر دواده خا بۆ ئه وه ی له گومرایی خو ی
بگه ریته وه، ئه مجار که ههر سووربوو له سهر تاوان و یاخی بوون، به توندی
ده یگری و ئیتر رزگار بوونی نیه.

بیگومان له بوونه و هردا زۆر به لگه و نیشانه هه ن بۆ ئه وه ی ئاده میزاد
له ریگه یانه وه ئیمان بهینن، وه لی سهرباری ئه وه ش ره حه تی خودا
واداخوازبووه پیغه مبهرانی ش بنیری بۆ روشن کردنه وه و ریگا
نیشانانان بۆ مۆژده دان و ترساندن، بۆیه دوا به دوای ئه و
ئاماره کردنه چیرۆکی پیغه مبهر هه کان ده گی ریته وه.

چیرۆکی یه کهم: چیرۆکی موساو هارون (علیهما السلام) له گهل

فیرعهون و دارو دهسته که ی دا

بهشی یه کهم: منه تگردنی فیرعهون به سهر موسادا:

که به خپوی کرد

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ أَنْتَ الْقَوْمَ
 الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلا يَتَنَبَّؤُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ
 أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ
 إِلَيَّ هَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىٰ ذُنُوبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ
 كَلَّا فَادْهَبَا بِأَيَّتِنَا أَنَا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَآتَا فِرْعَوْنَ
 فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ
 ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرٍ سِنِينَ ﴿١٨﴾
 وَفَعَلْتَ فَعَلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾
 قَالَ فَعَلْنَاهَا إِذَا وَانَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ
 فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّهَا
 عَلَىٰ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٢﴾

چیرۆکی حه زه ته تی موسا و هارون له گه لّ فیرعه ون و دارو دهسته که ی داو
له گه لّ نه ته وه ی ئیسرائیل دا زۆرجار له قورئان دا دووباره بوو ته وه:
له (سورة البقرة) و (الأعراف) و (یونس) و (هود) و (طه) و (الشعراء)
و (النمل) و (القصص) و (المؤمن) و (فصلت) و (النازعات) دا به ئوسلوبی
جیا جیا و به کورتی و به درێژی نمایش کراوه، دووباره کردنه وه ی چیرۆکی موسا
به و شیوازه جیا جیا یانه بۆ دلدانه وه ی پیغه مبه ره تاخه فته به سه ره قی و
نه فامی قوره ی شیهه کان نه خوا، نه زیه تدانی کافره کانی مه که ی له سه ره
شان سوك ببی .

ئه م کۆمه له ئایه ته زنجیره یه کن له چیرۆکی حه زه ته تی موسا
له سوره ته که دا جیگای گونجاویان وهرگرتوه! له گه لّ ناوه پۆکی سوره ته که و
مه به ستی سوره ته که دا ویک ده که ون، ئاماژه ده کا به سه رنجامی
موشریکه کان و ئاکامی به درۆخه ره وه کان دیاری ده کا، دئه وایی
پیغه مبه ره ده کا له سه ره ئه و نه زیه ت و نا په حه تی ه ی له گه له که یه وه توشی
ده بی. ئاماژه ی ئه وه ی تیدایه: که په ره وردگار چاودیری بانگخوازانی
ئایینی خۆی ده کا و هه رچه نده به روا له ت بی ده سه لات و که م ده ست و
زه عیفن و دوژمنانیان مله ورو خاوه ن ده سه لاتن، خاوه ن دارو ده ست و
یاسا و زه برو زه نگن، سه ره نجام سه ره که وتن هه ر بۆ رێه وانی ئایینی
خودایه .

بێگومان ئه و مه وقیفه ی چیرۆکه که نمایشی ده کا ده ق ده شو به یته ئه و
مه وقیفه ی پیغه مبه ره و موسو لمانانی تیدابوون له مه که و له کاتی
نازلبوونی ئه م سوره ته .

ئه م ئه لقه یه ی چیرۆکه که ئه لقه ی پیغه مبه رایه تی و به درۆخسته وه یه،
باسی هه لۆیستی فیرعه ون و دارو ده سته که ی ده کا: که موسایان
به درۆخسته وه، هه رچه نده حه زه ته تی موسا ﷺ موعجیزه ی جۆرا و جۆری

لهسەر راستی پیغه مبهرایه تی خۆی هیئایهوه، برۆیان پیتسه کرد،
موعجیزه و نیشانه کاری لهو ملهوپه و دارو دهسته که ی نه کرد تاسهره نجام
پهروهردگار بهعهزایی ریشه کیشکه ری خۆی لهناوی بردن لهدهریادا
خنکاندن. تۆله ی سهر رهقی و مل نه دانی لیستاندن، عهزایی
دۆزه خیشیان لهوی بوهستی !!

سهره تای چیرۆکه که به نیگا کردنی پهروهردگار بۆ موسا عليه السلام دهست
پیتده کاو دهفرموی: ﴿وَاذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَى﴾ ئه ی موحه مه د! ئه وه بۆ
گه له که ت باس بکه و بۆ په ندو نامۆژگاری بۆیان بگپه وه کاتیک خودای تۆ
نیگای بۆ موسا کردو له ته نیشتی راستی کیوی طوره وه (الوادی المقدس)
دا ئاخاوتنی له گه ل کردو کردی به پیغه مبهرو فروستاده ی خۆی، فهرمانی
پیت کردو پیت فهرموو:

﴿أَنْتَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ برۆ بۆ سهرگه لی سته مکارو له خودا یاخی
بوو (قوم فرعون) گه لی فیرعه ون و دارو دهسته که ی. بانگه وازیان بکه بۆ
خودا په رستی و یه کتاپه رستی، پیتان بلی: وازیین له فیرعه ون په رستی و
سته مکاری، له هاوه لدانان و خۆ به زلزان.

ئه حجار خیطاب ئا راسته ی حه زره تی موسا عليه السلام ده کاو دهفرموی:
﴿أَلَا يَتَّقُونَ﴾ ئه وه بۆ فیرعه ون و دارو دهسته که ی لیم ناترسن؟ بۆ خۆیان
لهعهزایی سهختی خودا ناپاریژن؟ بۆ ترسی سهره نجامی سته مکاری
خۆیان نیه؟ بۆ له ملهوپری خۆیان واز ناهینن؟ به راستی کاری ئه و
سته مکارانه سهرسورپهینه ره و شیایوی ئه وه یه خه لکی سهریان لییان
سورپهینی، هه روا هه موو سته مکاریکی وه کوو ئه وان جیگای
سهرسام بون و سهرسورمانن !!

هه لبه ته هه لویستی فیرعه ون له لای حه زره تی موسا رون و ئاشکرا بوو؛
دهیزانی چ ملهوپو سته مکارو خۆبه زلزانیکه، دهیزانی ئه و ئه رکه ی

خراوه ته ئهستوى ئهركيكي قورس و گرانه، بۆيه هانا بۆ خودا دهباو لى ئى
دهپاريتتهوه نهك بۆ ئهوهى خو له هه لگرتنى ئهركه كه قوتاربكا، به لكوو بۆ
ئهوهى بشتگيرى لى بكاو يارمهتى بدا بۆ هه لگرتنى ئهوه ئهركه قورسه.

﴿قال رب اني أخاف أن يكذبون﴾ وتی خودایه ده ترسم به دروم
بخنه وه؛ ئیتر خفه تباریم به و هه لویسته یان و ئازار به دل و دهروم بگا.

﴿ويضيق صدري ولا ينطق لساني﴾ تەنگە تاو بېم بەو ەي: كە پېم دەلەين و زوبانم ەو كوو پېويست بۆ نە گەرپى و نە توانم مەبەستى خۆمیان بىڭا بگەيەنم.

﴿فأرسل إلى هارون﴾ هارونی برام له من ده مپراست ترو قسه زانتره،
ئەویش له گه لمدا بکهره فروستاده، جویرائیل بنیره بۆلای ئەوو نیگای بۆ
بنیره باله گه ل من دا ئەویش ئهرکی پێغه مبهرايه تی هه لبگری و یارمه تیم
بدا بۆ بانگه وازی و ئاخوتن له گه ل فیرعه ون دا، بۆ ئەوهی بتوانین ئهرکی
سه رشانمان به ریکوپێکی ئه نجام بدهین.

له لایه کی ترهوه ﴿وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُون﴾ هۆزو نه ته وهی قیبطیه کان تاوانیکیان له سه رمنه، کاتی خوی به هه له قیبطی یه کم له ده ست کوژراو له ئاکامی ئه و روداوه دا له میصر ده رچووم، ده ترسم نه گهر به ته نیا برۆم بۆ سه ریان بمکوژن و ئه و کاته له ریه په یامه که م پوچ بیه ته وه، به لام هارون هیچ تۆمه تیکی له م باره وه له سه ر نیه و نه گهر ئه و ببیه ته هاو به شم له هه لگرتنی په یامه که دا ئیتر مه به سه ته که مان دیه جی و کاره که مان مه یسه ر ده بی.

ئەم ئايەتتە ئامار ھەي ئەو ھەي تەدائە: كە پەغەمبەر ئانىش ترس و خۇفیان بە سەردادى ۋە كوو باقى ئادەمىزادى تر. پەغەمبەرى ئىسلامىش لەيئش نازلەبۇونى ئايەتى ﴿وَاللّٰهُ يَعِصْمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ (المائدة/۶۷) دا

جۆره ترسيكى هەبوو لەدوژمنەكانى، بەلام بە نازئېوونى ئايەتەكە دلتىابوو ترس و خۆفى نەماو حەرەس و حىمايەكانىشى ئىزن دان.

يىنگومان حەزرەتى موسا عليه السلام خەمى بانگەوازيەكەى بوو، خەمى ئەوەى بوو لەيەكەم ئاخاوتن و دەست پىكردنى بلاوکردنەوەى پەيامەكەى دا زمانى بگىرىو نەتوانى بەباشى پەيامى خودا بگەيەنىو بانگەوازيەكە بەكزو لاوازی بگەويىتە بەرگوچكەى فیرعەون و نەتەوەكەى.

ئەجار ترسى ئەوەى لى نىشت بىكوژن و ئىتر بەتەواوى دەعوەكە پەكەى بگەوى. كەس نەبى بىگرىتە ئەستۆى خۆى! ئىتر پەرورەدگار دلتىابى کردو ئەو ترس و خۆفەى لى رەواندەوە. ﴿قال: كلا فاذھبا بآياتنا انا معكم مستمعون﴾ پەرورەدگار فەرموى: ئەى موسا ئەو گومانە لەدەرەوونى، خۆت دەرھاوێژە، لەھیچ شتێك مەترسە، چونكە فیرعەون و دارو دەستەكەى ناتوانن بتكوژن، ئەمە دەربارەى داخوازی یەكەم بوو، بەوشەى ﴿كلا﴾ وەلامى داپەوە.

دەربارەى داخوازی دووهم بەوشەى ﴿فاذھبا﴾ وەلامى داپەوە، هەلبەتە تەعبیرەكە وەكوو دەلێن: (تەى مەسافەى كردو) قۆناغى قېوولبەوونى داخوازیەكە، قۆناغى ناردنى بۆ لای هارون، قۆناغى گەيشتنى موسا عليه السلام بۆ مېصرو چاوپىكەوتنى لەگەڵ حەزرەتى هارون دا، ئەم قۆناغانەى هەموو پێچاوانەووە یەكسەر دیمەنەكە حەزرەتى موسا و هارون بەیەكەو نیشان دەدا: كە فەرمانى خودایان ئاراستە دەكرى: كە بچن بانگەوازی خودا بەگوچكەى فیرعەون دا بدەن.

دەفەرموى: ﴿فاذھبا بآياتنا﴾ ئەى موسا ئەتۆو هارونى برات: كە داوات كرد بېتە یارمەتیدەرت برۆن بۆ لای فیرعەون بەنیشانەو موعجیزەى ئیمە: كە نیشانەو بەلگەى راستى پێغەمبەراییەتى و پەيامەكەتانە، ئەمن

هه‌لبه‌ته فیرعه‌ون سه‌ری سوڤم‌یاوه له‌حه‌زه‌تی موسا علیه‌السلام: که ئه‌م داوا
گه‌وره‌یه‌ی ئاڤاسته‌ کردو وتی: ﴿اَنَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ هه‌روه‌ها وتی:
واز له‌نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل به‌یینه‌و له‌گه‌ل خۆمان ده‌یانبه‌ینه‌وه بوو خاکی
فه‌له‌ستین! چونکه فیرعه‌ون دوا‌دیداری له‌گه‌ل موسادا ئه‌وه بووه
مندالێکی بی‌باوک و دایکه‌و له‌باله‌خانه‌ی پاشایه‌تی‌دا گه‌وره‌بووه‌و دوا‌یی
کا‌برایه‌کی قیبطی کوشته‌وه‌و هه‌لا‌ت‌وه‌.

ئىستا ھاتۆتەو لە جياتى ئەو ھى داواى عەفو لىبوردن بكا ھەول بەدا
فەرمانى لىبوردنى بۆ دەرچى و نەيكۆژنەو، ئەم داوا گەورەيە دەكاو بەم
شيوەيە ھاتۆتە پىشەو، بۆيە فیرعەون بەو جۆرە ئىستىھزاو بەكەم زانینە
و ھەلامى ھەزەرەتى موسای دایەو. وتى: ئایا ئەمە پاداشتى ئەو
پیاو ەتییەمانە كە لەگەلمان کردى، بەمندانى دەبوايە وەكوو منداڵەكانى
تر بكوژرايەى نەمانكوشتى، ئەمجار لەبالەخانەى كۆشكى پاشايەتىدا
بەخىومان کردى ئىستا ھاتووى داوامان لى دەكەى وازىنەن لەو ئاين و
ياسايەى لەسەرى راھاتووين و دەرەوى دەسەلا تمان لەچنگ دەرپىنى ، ئەو
كۆشك و بالەخانەى تىیدا گەورەبووى بىروخىنى ؟؟ سەربارى ئەو ھەش
پیاوئىكى دەربارى ئىمەت كوشتو ھەلاتى، ئەو (رب العالمین) ھى
ئەمرو بانگەوازی بۆ دەكەى ئەو كاتە نەتدەناسى و ھىچ باسى ئەوت
نەدەكرد !!

تابه‌م جوّره فیرعه‌ون هاته ئاخاوتن و وه‌لامی حه‌زهرتی موسای دایه‌وه، به‌خه‌یالی خوی موسا علیه‌السلام بوّرده‌او ده‌مکوت ده‌بی، به‌تایه‌تی رودای کوشتنی کابرای قیبطی، حه‌زهرتی موسا علیه‌السلام ده‌بارهی پیاوه‌تی به‌ختوکرده‌که وه‌لامه‌که دواده‌خا، بوّ رودای کوشتنه‌که وه‌لامی دایه‌وه..

﴿قال: فعلتها اذن وأنا من الضالین﴾ حه‌زهرتی موسا به‌فیرعه‌ونی گوت نه‌من نه‌و کاره ناشیرینه‌م کرد؛ نه‌و کابرا قیبطی یم له‌و کاته‌دا

کوشت بههله بوو، بهته نقه سست نه مکوشت شه و کار هم کاتیک شه نجام دا نیگام بو شه کرابوو، شه رکی پیغه مبه رایه تیم نه خرابوه سهرشان، یان نه مزانی شه مسته کوله یه هم ده بیته هو ی گیان ده رچوونی به مبه سستی کوشتن شه مسته کوله یه هم لی شه دا. به لکوو به مبه سستی ناو بیژیکردن و ته مبی کردن لیم دا، لیذانه که سهری کیشا بو گیان ده رچوونی.

به کورتی ئه و کوشتنه ی منی پی تاوانبار ده که ی به ئه نقه ست نه مکردووو به هله بووه. ئه و کاره م ته نجام دا من له و کاته دا نه فام بووم، ده مارگیری نه ته وه یی پالی پیوه نام نه ک دلسۆزی بۆ بیرو باوه ری راست.

﴿ففررت منكم لما خفتكم﴾ که کاره که شم له ده ست قه و ماو کا برا
کوژرا، هه لایم بو ولاتی مه دیهن له ترسی سزای ئیوه، چونکه کا برا به کی
ده رباری خۆتان هات و هه والی دامی: که ئیوه خه ریکن ده ستگیرم بکه ن و
بمکوژنه وه، پئی گوتم : تازوه خۆت ده رباز بکه ﴿ان الملائم یأتمرون بک
لیقتلوك﴾ (القصص/۲۰) ئه منیش له ترسی گیانی خۆم قاچاندم !
به لایم خودا بو ی به خیرگی پام ﴿فوهب لی ربی حکماً﴾ خودای خۆم
تیگه یشتن و زانیاری و دانایی پی به خشیم .

﴿وجعلني من المرسلين﴾ کرد وومی به ره وانه کراو و پیڼغه مبهړ! ته گهر به پیر بانگه وازی به که مه وه بی ټی ټاسوده ده بی، ته گهر سهر پیچی بکه ی به هیلاک ده چی، ته من نیگام بو هاتوه و کراوم به پیڼغه مبهړ، شتیکی تازه قه ټلا نیم و یه کیکم له کو مته ټی پیڼغه مبهړان، زور خودا پیدای تریش وه کوو من خودا نیعمه تی فروستاده یی پی به خشیون و نه رک ی پیڼغه مبهړایه تی خستونه ته نه ستو!

نه بچار حه زره تي موسا ده رباره ي به خيټو كړدنه كشي وه لامى ده داته وه به وه: كه هه رچه ند ئوى به مندالى به خيټو كړدوه به لام گڼل و نه ته وه كه ي چه وساندو ته وه، چا كه ي له گڼل يه كڼك كړدوه، نه ته وه به كي بازار داوه.

ده فەرموئ: ﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنْهَا عَلَىٰ أَن عُبِدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ ئەو چاکەییەى لە گەڵ منت کردو منە تم بە سەردا دە کەى، ھۆیە کەى ئەو ھە: کە نە تەو ھە کەم (نە تەو ھە ئیسرا ئیل) ت چە و ساندۆتەو ھە، بە خێو کردنى من لە مالى تۆدا لە ئاکامى بە کۆیلە کردنى نە تەو ھە ئیسرا ئیل بوو ھە، سەرەنجامى ئەو ھەبوو نیرینە کانت دە کوشتن، ئیتر دایکەم ناچار بوو لە ترسى تۆ بمخاتە ناو سندوقێکەو ھەو فریتم بداتە ناو چۆمەو ھە دوا یى بمرنەو ھەو لە مالى تۆدا بە خێو بکریتم، نە ک لە مالى باوک و دایکى خۆم دا، نایا ئە مە یە فەزل و پیاو ھە تیت بە سەر مەو ھە؟ ئەو چاکە یە م دە خەیتە بەر چا و؟! ئە بچار فیرعەو ن باری گف تو گۆ کە دە گۆرێ و لە ناو ھەو ڕۆ کى بانگەوازی یە کەو ھە پرسیاری لى دە کا بە لام بە شیو ھە گالتەو ئیستی ھەزاو ھە کوو لە مە دواو ھە قورئان ئاماژە ی بۆ دە کا.

چيروڙڪي موساو هارون (عليهما السلام)

بهشی دووهم: نیقاش و جیدالی نیوان ههزرهتی موسا العظیمه و فیرعهون

دەربارەي چەسپاندني ھەبووني خودا

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

﴿٢٢﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمِعُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ

الْأَوَّلِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٦٧﴾

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٨﴾ قَالَ

لَئِنْ اُتَّخَذَتِ الْاِلٰهَآ غَيْرِیْ لَا جَعَلَنَّاكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِیْنَ ﴿۲۹﴾ قَالَ
 اَوْ لَوْ جِئْتُكَ بِشَیْءٍ مُّبِیْنٍ ﴿۳۰﴾ قَالَ فَاْتِ بِهٖ اِنْ كُنْتَ مِنَ
 الصّٰدِقِیْنَ ﴿۳۱﴾

وه کوو زانیمان چه زه تی موسا علیه السلام به راشکاوی ره ددی فیرعه ونی
 دایه وه، پاساوی بۆ پیاو کوشتنه که هینایه وه، پیاوه تی به خپو کردنه که شی
 پووج کرده وه.

جا: که فیرعه ون نهو وه لاهمه راشکاوانه ی له موسا وه بهرگویی که وت و
 بۆی ده رکه وت موسا و هارون سوورن له سهر بانگه وازی خویان و ده یانه وی
 فیرعه ون واز له نه ته وه ی ئیسرائیل بی نی و بگه پرینه وه بۆ خاکی پیروزو
 ده ست بکه ن به خودا په رستی و چیدی فیرعه ون خویان به سهر دا نه کا
 به خودا!

فیرعه ون باری مونا قه شه که ی گۆری و ره خنه ی له ناوه پرۆکی
 بانگه وازی به که گرت وه کوو ده فهرموی: ﴿فَالْاِلٰهَآ اَوْ هَآؤُلَآءِ اَوْ مَا رَبُّ
 الْعَالَمِیْنَ؟﴾ فیرعه ون پرماندی وتی: خودای بوونه وهر چی به؟ نهو خودای به ی
 تو به (رب العالمین) ناوی ده به ی و ده ئینی نهو کردوومی به پیغه مبه ر
 چیه و چ که سه !؟

پر سیاره که ی به نه و په ری ئینکاری و سهر سو پرمانه وه ناراسته کرد،
 به جوړیک: که نهو شته ناگو نجی و عه قل وهر ی ناگری و به که لکی نهو نه یه
 له باره یه وه بدوی ئین. هو ی نهو پر سیاره ناشیرینه ی نهو به و ده یگوت: جگه
 له من خودای تر تان نه، وه کوو له شو ئینی کی تر دا ده فهرموی: ﴿مَا عَلِمْتُ
 لَکُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَیْرِیْ﴾ (القصص/ ۲۸) بر وای وانه بوو خودای به دیه ی نه ر
 ه به ی، پی ئی و ابوو بۆ خوی خودایه و به س!

حزره‌تی موسا عليه السلام وه لأمی ده داته وه به سیفه‌تیک: که نیسانی
خودایه‌تی په‌روه‌ردگار ده‌فرموی: ﴿قال: رب السموات والأرض وما
بینهما ان کنتم موقنین﴾ حزره‌تی موسا عليه السلام وتی: ئه‌و خودایه‌ی منی
کرده به پیغه‌مبه‌رو ره‌وانه‌ی کردوم به‌دیته‌رو خاوه‌نی ئاسمانه‌کان و
زه‌وی و ئه‌وه‌ی تیایاندایه له‌ئسته‌یره مانگ و خۆر، ئه‌و خودای ئه‌و
بوونه‌وه‌ره به‌رفراوانیه: که تو ئه‌ی فیرعه‌ون ده‌ستت به‌دامانی ناگا،
نه‌ده‌سه‌ل‌ت ده‌یگاتی نه‌زان‌یاریت که‌شفی ده‌کا، خودای هه‌موو بوونه‌وه‌ره
به‌ئاسمان و زه‌وی و هه‌رچی تیایاندایه له‌ئسته‌یره ده‌ریاو کی‌وو چۆم و دارو
دره‌خت و روه‌ک و ئاده‌میزادو هه‌موو گیانه‌به‌رانی ترو هه‌موو
شته‌کانی تریش ..

﴿ان کنتم موقنین﴾ ئەگەر ئۆيۈ بروتان ھەيەو خاۋەنى ويژدان و ھەست و شعورن، ھەموو ئەو شتانە خەلقندەو بەندەي پەرۋەردگارن، گەردنكەچ و ژيربارى يەزدانن، بەويستی خۆي ھەليان دەسووريني و گۆرانكاريان تيدا دەکا. يان ئەگەر ئۆيۈ بروتان وايە ئەم مەخلوقاتە جوړاو جوړانە دەبي خودايەك بەدي ھينابن ئەو بەزانن ئەو بەديھينەرە (الله) يە ئەو خودايەيە شويندەستی لەناو بوونەو ھەردا ديارەو دروستکراو ھەکانى نيشانەي ھەبوونی خوینی، ھەکوو لەشوينيکی تردا دەفەرموي: ﴿قال: فمن ربكما ياموسى؟ قال: ربنا الذي اعطى كل شئي خلقه ثم هدى﴾ (طه/۴۹-۵۰).

فیرعهون وه لامه کهی موسای به دل نه بوو، ترسی نهو هشی هه بوو
 قسه کانی موسای عليه السلام له دلی ئاماده بو ان دا کاریگه ری بی، بۆیه روی کرده
 دارو دهسته کهی، ویستی نه هیلی و ته کانی حه زره تی موسا له دلیان دا
 کاریگه رب **﴿قال لمن حوله ألا تسمعون؟﴾** فیرعهون به ده وروبهر و
 دارودهسته کهی گوت نهو گویتان لی یه چ قسه یه کی سه یرو سه مه ره

ده‌کا؟! ئاگاتان لی‌یه ده‌لّی چی ؟ ئاها چون له‌به‌ر پرسیاره‌کان هه‌لدی ؟
من ده‌لّیم: (رب العالمین) چیه؟ ئهو کردارو ره‌وشته‌کانی
باس ده‌کا بۆمان !

به‌لام حه‌زهره‌تی موسا عليه السلام مۆله‌تی نه‌داو خیرا صیفه‌تیکی تری
په‌روه‌ردگاری به‌گۆی‌دا دا ﴿قال: ربکم ورب آبائکم الاولین﴾ حه‌زهره‌تی
موسا عليه السلام وتی: ئهو خودایه‌ی منی ره‌وانه‌کردوه خودای ئیوه‌ش و خودای
باوک و باپیرانی رابوردوتانه، ئهو به‌دییه‌تیه‌ری ئیوه‌ش و باوک و
باپیرانیشتانه، مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه بلّی: ئیوه به‌که‌لکی خودایه‌تی نایه‌ن،
باوک و باپیرانتان هه‌بون و ئیستا نه‌ماون، کاتیکیش هه‌بوه ئیوه نه‌بوون
دوایی په‌یدا بوون و ئیوه‌ش ده‌مرن و که‌سانی دیکه شویتان ده‌گره‌وه،
که وابی ئیوه له‌نه‌بوه‌وه هاتوونه‌گۆره‌پانی بوونه‌وه، دواییش
ده‌چنه‌وه ده‌ریای عه‌ده‌مه‌وه، ده‌ی که‌سیک ئه‌مه‌ حالّی بی‌ چون
به‌که‌لکی خودایه‌تی دی؟!

خودای من خودایه‌کی (واجب الوجود) هه‌ر هه‌بوه‌وه هه‌رده‌بی،
سه‌ره‌تاو کۆتایی نیه، هه‌ر ئهو خودایه هه‌ر ئهو شیاوی خودایه‌تییه.
هه‌لبه‌ته ئه‌مه زۆر له‌سه‌ر شانی فیرعه‌ون قورس و کاریگه‌ر بوو،
چونکه موسا به‌ره‌وروی خۆی له‌به‌رده‌م ده‌ست و پێوه‌ندو پیاو ماقولانی
ده‌باردا پی‌ی راگه‌یاند: که (رب العالمین) خودای هه‌موو بوونه‌وه‌ره
به‌فیرعه‌ونیشه‌وه، فیرعه‌ون به‌نده‌یه‌که له‌به‌نده‌کانی و خودانیه‌و شیاوی
خودایه‌تی نیه، به‌لکو خودای گه‌له‌که‌شی و خودای باوک و باپیرانیشیانه،
که‌وابوو فیرعه‌ون به‌میرات خودایه‌تی بۆ نه‌ماوه‌ته‌وه‌وه له‌وه‌پیش و
له‌وه‌دواش و له‌هه‌موو سه‌رده‌م و رۆژگارێک دا ته‌نها یه‌ک خودا هه‌یه جگه
له‌ (رب العالمین) خودای ترین !

ئيتير فيرعون واقسى وپماو قسهى ويچوى دهست نه كهوت ره ددى
موساى پى بداته وه، په ناي بۆ وه لامى ههرزه گۆيانه بردو ويستى له بناغه وه
مه سه لهى فروستاده بى و پيغه مبهرايه تى رت بكا ته وه و به شتيكى
بى بناغه دابنى و له دل و سهرنجى بيسهرانى دوور بخاته وه..

﴿قال: ان رسولكم الذي ارسل اليه مجنون﴾ فيرعون به دارو
دهسته كهى خۆى گوت: بىگومان پيغه مبهره كه تان: كه گوايه رهوانه كراوه
بۆ سهرتان پياويكى بى عه قل و فامه، شيت و ويته، له پرسى تى تاگا
تا وه لامى بداته وه، قسه تيكه لا و پيكه لا و ده كا و لافى شه وه لى دى دا: كه
جگه له من خوداى تر تان هيه!! ئه رى تايست ئيه قسهى وا
بى جيتان بيستوه؟!

به لام ئه م گالته كردن و بوختانهى فيرعون، ئه م بى ته ده بى و سهر ره قى و
مله ور پيهى فيرعون ده ستى موساى نه به ست و نه يتوانى تۆز قالىك
له هه لويستى خۆى بيهي نيته خوار، به لكوو به رده وام بوو له حه ق بى ژى
خۆى و سوور تر بوو له سهر گه ياندنى په يامه كهى .

﴿قال: ربّ المشرق والمغرب وما بينهما ان كنتم تعقلون﴾ هه زره تى
موسا ^{عليه السلام} وتى: خوداى من خاوه ن و به ديهي نه رى خۆر ه لات و خۆر ئاوايه،
خوداى من خۆر ه ل دى نى و رۆژ به دى دى نى، خۆر ئاوا ده كا و شه و ده ي نى،
خودايه كى وه ها يه له خۆر ه لاته وه هه موو جۆره ئه ستيره و مانگ و خۆر
هه ل دى نى، له و يوه ده يان ه ي نى و له خۆر ئاوا وه ئاودى ويان ده كا.

ئه م هه موو بوونه وه ره هه ل ده سو پر ي نى و گۆر انكار يان تى دا به دى دى نى.
ياساى بۆ داناون و هه ريه كه يان كارى خۆى ئه نجام ده دا، هيج يان
له جه مسه رى خۆى ده ر نا چى و به ته وه ره ي خۆى دا دى و ده چى، شه وه ي
سه ره رشتى ئه م بوونه وه ره ده كا هه ل ده سو پر ي نى خوداى من (رب
العالمين) ه ئيه نين، ئه گه ر عه قل و به صيره تان هه بى، له ديار ده كانى

بووننهوهر ورد بینهوه، ده‌نازن: که‌سه‌ره‌رشتی کردنی ئەم بووننهوهره
 له‌توانای ئیوه‌دا نیه، جا ئە‌گەر فیرعه‌ون راست ده‌کاوه‌و خودایه‌ بایاسای
 بووننهوهر پی‌چه‌وانه‌ بکاته‌وه، باخۆرو مانگ و ئە‌ستیره‌کان له‌خۆرئاواوه
 هه‌ڵینی، باتاویک له‌هه‌لسوران راگیران بکا !

بیگومان هه‌لهاتنی قه‌باره‌ پرشن‌گداره‌کان له‌خۆره‌ه‌لاته‌وه‌و ئاوا بوونیان
 له‌خۆرئاواوه‌ دیمه‌نیکی گه‌وره‌و سه‌رنج راکێشن، به‌لام به‌هۆی
 دووباره‌بووننه‌وه‌ی به‌رده‌وام و رۆژانه‌یان ئولفه‌تیان پیوه‌ گیراوه‌و که‌متر
 سه‌رنجیان ده‌دریتی، ده‌ی به‌دییه‌تیه‌ری ئەم دیاردانه‌ ده‌بی کی‌بی؟ خو
 فیرعه‌ون و غه‌یری فیرعه‌ونیش هه‌رچه‌نده‌ مله‌ورو سه‌رره‌ق بن جورته‌تی
 ئە‌وه‌یان نیه‌ پال‌خۆیانی بدەن !!

جا: که‌ حه‌زره‌تی موسا (علیه‌السلام) له‌بوا‌ری به‌ل‌گه‌ هینانه‌وه‌دا به‌سه‌ر فیرعه‌ون
 دا زال‌بوو، فیرعه‌ون هیچی به‌ده‌سته‌وه‌ نه‌ما به‌ربه‌ره‌کانی حه‌زره‌تی
 موسای پی‌یکا، په‌نای بۆ هه‌ره‌شه‌کردن برد، ئە‌وه‌ داب و نه‌ریتی مله‌ورو
 طاغوته‌کانه‌ هه‌ر که‌ له‌بوا‌ری مونا‌قه‌شه‌دا بۆریان خوارد‌ه‌خیرا په‌نا بۆ
 هه‌ره‌شه‌و زه‌برو زه‌نگ ده‌بن، به‌هیزو گورزو ده‌سه‌لاتی خۆیان ده‌نازن !

له‌لایه‌کی تره‌وه‌ مله‌ورو طاغوت هه‌میشه‌ له‌هۆشیار بووننه‌وه‌ی گه‌ل و
 نه‌ته‌وه‌ ده‌ترسن، له‌به‌ئاگا هاتنه‌وه‌ی گه‌ل زه‌نده‌قیان ده‌چی، رقیان له‌هیچ
 که‌س نیه‌ هینده‌ی ئە‌وانه‌ی گه‌ل و نه‌ته‌وه‌ هۆشیارده‌که‌نه‌وه‌، زۆر به‌دا‌خن
 له‌وانه‌ی کۆمه‌ل‌به‌ئاگا دیننه‌وه‌، هۆشیاری ده‌که‌نه‌وه‌، بۆیه‌ ده‌بینین
 فیرعه‌ون که‌ هه‌ست ده‌کا قسه‌کانی حه‌زره‌تی موسا (علیه‌السلام) کاری‌گه‌ره‌و
 له‌وه‌ته‌ری حه‌ساس ده‌ده‌ن، خیرا هه‌ل‌ده‌چی و چاوی لی‌ده‌چنه‌ پشتی
 سه‌ری، به‌هه‌ره‌شه‌ی توند کۆتایی به‌حیواره‌که‌ ده‌هینی، گۆره‌پانی دانوسان
 وه‌لا ده‌نی‌و چه‌کی هه‌ره‌شه‌ ده‌خاته‌ کار !

﴿قال: لئن اتخذت الهاً غيري لأجعلنك من المسجونين﴾ فيرعون به ئهوپه پرى تورپه يى و بوغرايى يه وه وتى: نه گهر جگه له من كه سيكى تر به خودا بزاني و بانگه وازى بۆ پرستنى بكه ي له به نديخانه ت ده په ستيم، ده تخزينمه ناو چوارچيويه ديوارى به نديخانه له ژير زهوى داو ده تخمه ژير نازارو نه شكه نجه وه تا گيانت ده رچى !

به لام هه ره شه كار له حه زره تى موسا عليه السلام ناكهن و پييان چاو ترسي ن نابى، له چى بترسى ؟ نه و خودا ي له گه لدايه و پيغه مبه رى خودايه، نه و روپه رهى فيرعون ده يه وي داي بخاو لى ي بیده ننگ بن سه ره له نو ي هه ليده داته وه و به شيويه كى تر ده يخاته سه ر مي زى مونا قه شه و جيدال، له به رامبه ر هه ره شه و گو ره شه ي فيرعون دا موعجيزه ده خاته كارو به لگه ي راستى پيغه مبه رايه تى خوى راده نويتى.

﴿قال: أو لو جئتكم بشيئ مبین؟﴾ حه زره تى موسا عليه السلام فه رمووى: نايا نه گهر راستى په يامى خومت بۆ بي نى و به لگه ي حاشا هه لئه گريشت بجه مه به رده ست هه ر ده مخديه به نديخانه ؟؟ به مەش حه زره تى موسا عليه السلام فيرعونى خسته ناو مه وقيفيكي حه ريجه وه، له به رچاوى بينه ران و ناگادارى دارو ده سته ي بينه رانى ده ربار: كه گو ييان له قسه كانى موسا بوو فيرعون كه وته به رده م دوور پيانيكي خه تر، نه گهر گو ي زانا گرى بۆ به لگه ي موسا و داواكه ي ره ت ده كاته وه نه وه نيشانه ي نه وه يه فيرعون له به لگه كانى موسا ده ترسى. له وه پيشيش گوتويه تى: موسا شيته ، ده ي چۆن پياو له به لگه ي ناده ميزادى شيت ده ترسى . كه و ابو و ناچاره ده بى بلى: باشه به لگه كان نيشان بده و بيانهيته .

﴿قال﴾ فيرعون به ناچارى وتى: ﴿فأت بها ان كنت من الصادقين﴾ ده ي نه و شته ي به لات وه به لگه يه كى به هي زه بيه يته باي بينين، كوا نه و موعجيزه ناشكرايه ي لات وه به خه يالى خوت پيغه مبه رايه تى خوتى

پی ده چه سپینی ؟ نه گهر راست ده که یو درۆ ناکه ی ده کوا نیشانمان بده !
 بیگو مان فیرعه ون به هه موو جوړیک ده یه ویست شک و گو مان له ده وری
 موساو په یامه که ی دروست بکا بو نه وه ی به لگه کانی له دل و دهروونی
 بیسه راندا کاریگهر نه بن .

موعجیزه ی حه زره تی موسا علیه السلام و هه لویستی فیرعه ون به رامبه ری

فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعُ يَدَهُ
 فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظَرِ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِحْرُ
 عَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا
 تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ
 ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

وه کوو له وه پیش زانیمان، مونا قه شه ی فیرعه ون و موسا علیه السلام گه یشته
 بنه ست و فیرعه ون به ته حه دداوه داوای له موسا کرد: که موعجیزه ی خوی
 بنوینی. جا که ته حه ددا که ی فیرعه ون گه یشته قوناغی کوتایی، نیتر
 حه زره تی موسا علیه السلام دوو موعجیزه ی ماددی خوی نیشان دا.

﴿فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾ حه زره تی موسا علیه السلام عه صای
 دهستی هاویشت، له پریکا بوو به ماریکی گه وره به رچاوو ناشکرا، واته
 بوو به ماریکی راستی و هیچ چاوبه سته کی و روکش کردنی تیدا نه بوو،
 عه صایه کی بی گیان به قودره تی خودا گیانی تی چوو، بوو به ماریکی
 تاسایی .

ده لټن: كه عه صاكه بوو به مار به نه ندازه ي ميلنك بهرز بووه وه دوايي
به ره وړوي فيرعه ون هات و ده يگوت: نه ي موسا فرمانم پي بكه
چي بكه م ؟!

لێڤه‌دا فه‌رمووی: (ثعبان مبین) له‌ئایه‌تیکی‌تردا ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى﴾ (طه/۲۰) له‌ئایه‌تیکی‌تردا ده‌فه‌رموی: ﴿كَأَنَّهُمَا جَانِ﴾ (القصص/۳۱) هۆیه‌که‌ی ئه‌وه‌یه (حیة) ناوه‌ بۆ ره‌گه‌زی مار (ثعبان) یشی پێ‌ده‌گوتری: چونکه‌ نێره‌ ماریکی زۆر گه‌وره‌ سوو و پێ‌پای گه‌وره‌یی و زه‌به‌للای زۆر گورج و گۆل‌بووه‌، بۆیه‌ به‌ جندۆکه‌ شوپه‌یتراوه‌..

جا: که فیرعهون ئه مهی بینی وتی: نیشانهی تریشت لایه هه زره تی
موسا علیه السلام فهرموی: بهائی ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ﴾ فاذا هي بيضاء للناظرين ﴿دهستی
خسته ناو باخه لیه وه ده ری هینایه وه له پریکا سپی بوو ده دره وشایه وه
وه کوو خۆر پرشنگی ده داو چاوی له بهر هه لئه ده هاتن. که چی ویپرای
ئه مهش فیرعهون ویستی رودا وه که له پیش چاوی بینهران چه واشه بکا،
هه زره تی موسای به چهند شتیکی نه شیواو تاوانبار کرد:

۱- (قال: للملأ حوله: ان هذا لساحرٌ عليم) به دارو دهسته‌ی ده‌ورو بهری خو‌ی گوت به‌راستی ئەم پیاوه ساحیریکی کارامه‌یه، له‌بواری سیحرو جادوبازی‌دا زۆر پیشکەوتوووه ویستی روداو‌ه که به‌سیحر بدری‌ته قه‌لەم ئەک به موعجیزه. ئە‌جار ده‌یه‌وی دارو ده‌سته‌که‌ی هه‌لنێ بۆ ئە‌وه‌ی گیانی به‌ربه‌ره‌کانی موسایان تیدا به‌هێژ بکاو سووربین له‌سه‌ر سه‌ره‌پیچی کردنی حه‌زه‌رتی موسا و ئیمان پێ‌ته‌هێنانی.

نهمه داب و نه ریتی طاغوت و مله پوره کانه، هر کاتې هه ست به خه تر بکه ن ژیر قاچیان وه له رزه بکه وی پوځیان ده که نه نه رم و نیان و په نا بو رای گه ل و نه ته وه کان ده بن... له وه پیش نیریان له سمر مل داده نان و ده یان چه و ساند نه وه، ئیستا که تینی له قبوونی کورسییه که یان بو

ھاتوۋە دەبنە دىموكراتى و دەگەرپىنەۋە بۆ راي گەل . لەۋە پىش بەملھورى
خۆى دەپزىشت و كەسى بەھىچ نەدەزانى و حىسابى بۆ
كەس نەدەکرد!!

بۆيە فىرەئون لەپەيامى موسا ترساۋ ناۋقەدى پىچراۋ دلى ۋەلەرزە
كەۋت، ناچار پەناى بۆ گەل بردو وىستى بيان وروژىنى ۋ ئەۋان لەدژى
بجولتىنى ! وتى: ئەم كابرا سىحربازە..

﴿يَرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ؟﴾ دەيەۋى
ئىۋە لەخاكى باوك و باپىرى خۆتان ۋەدەرنى ۋ بەھۋى سىحرەكەيەۋە
بەسەرتان دا زال بى، دەيەۋى دووبەرەكى بخاتە نىۋانتانەۋە كۆمەلتان
بەشەش بكاۋ دارو دەستەى خۆى زۆر بكاۋ وردە وردە كىشەۋەتان لى بكا
تا لاواز دەبن ئەجار فرمانرەۋايى يەكەتان لى داگىربكا، نەتەۋەى ئىسرائىل
لەگەل خۆى بەرى ! ئەمە پلان و نەخشەى ئەم كابرايەيەۋە دەيەۋى ئەۋ
ئامانجە بەدەست بىتى، راۋو بۆچونى خۆتانم بۆ رون بكەنەۋە، پىم بلتىن: چى
بكەم باشەۋ چۆن بەرەنگارى ئەم خەتەرە بىمەۋە، من لەقسەى ئىۋە
دەرنانچم، چىتان بىرپاردا من تەنقىزى دەكەم.

ئەمە جۆرە ئوسلوۋىيىكە دەيەۋى بەم جۆرە راپەرپىنيان تىدا دروست
بكاۋ ھەلىاننى بۆ يەكەتەى و يەكپىزى لەبەرەمبەر ھەزەرەتى موسادا،
بەلكو بەسەرىدا زالبن ۋدەرى بكەن !

ھەلبەتە ئەمانىش ھەموو پىاۋى دەربارى كۆشكى فىرەئون و چلكاۋ
خۆر بوون، دەترسان ئەگەر موسا ^{عليه السلام} سەرېكەۋى بەرژەۋەندىيە كانيان
لەكىس بچن، پلەۋ پاىەيان نەمىتى، بۆيە خىرا يەكيان گرت و بەكۆپراى
ھەموانيان چارەسەريان ئەۋە دۆزيەۋە: كەبەرەنگارى سىحر بەسىحر بكرى!
﴿قَالُوا: أَرْجِهْ وَأَخَاهُ﴾ وتيان: پاشا كارى موساۋ براكەى دۋانجە، جارى
پەلە مەكە لەسزادانىان.

وَإِنكُمْ إِذَآ لِمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُّقْنُونَ
 ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ
 الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ
 ﴿٤٥﴾ فَأَلْقَىٰ السَّحَرَةُ سِحْرَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٤٦﴾ فَأَلْقَاهُ اللَّهُ بِأَمْرٍ إِلَىٰ الْأَرْضِ هَدًّا
 ﴿٤٧﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَهَارُونَ قَالَ ءَا مَن تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَقُلْ لَّكُم مِّنْهُ
 لَكِبَرُكُم الَّذِي عَلمَكُمُ السَّحَرُ فَلَسَوْفَ تَعْمَلُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ
 وَأَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا أَصْلَابَتْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَرِيرَ إِنَّا
 إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَتَنَا أَن كُنَّا
 أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

فيرعهون و ياساوله كانى ويستيان به (فسو) نورى خودا بكوژيننهوه،
 هدرچهند كافرو بى پروايان پييان ناخوش بى خودا نورى خوى بلاو
 ده كاتهوه، تهواوى ده كا. داب و نهرىتى خودا وايه له بوونه وهردا هدركاتى
 ثيمان و كوفر بهرامبهر يهك بوهستن، له هدرشويتيك حق و بهتال
 روبهروى يهك بوهستن، له هدرشويتيك حق و بهتال روبهروى يهك بوونهوه،
 هدردهبى ثيمان و حق سهر بكهوى، ببل نقذف بالحق على الباطل
 فيدمغه فاذا هو زاهق ولكم الويل مما تصفون ﴿الانبياء/١٨﴾ وقل
 جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل كان زهوقا ﴿الاسراء/٨١﴾.

بەللى بىر يارەو فىرەھونى ملھور دەرى کردە، بەتايىھەتى كە لەسەر
پىشنىيارى پىاوماقۇلان و دارو دەستەى دەربار پەسند كراوہ دەبى
جى بەجى بىرى پاشگەز بوونەھى تىدا نىہ.

﴿فجمع السحرة لىقات يوم معلوم﴾ ساحىرەكان كۆكرانەھو
لەھەر چواردەھورى مىصرپراھىندران لەرۆژى دىارى كراودا: كە دەللىسن: رۆژى
نەورۆز بوو، لەكاتى چىشتەنگاودا لەشوىنى دىارى كراودا خىركرانەھو
ئامادەكران !

وہكوو لەرىوايەتى جۆراو جۆردا ھاتوہ ساحىرەكان زۆرزان و لىھاتو
كاراما بوون، لەفەننى سىحرادا دەستيان زۆر بالا بوو، كۆمەللىكى
رۆشنىرو تىگەيشتو بوون، ژمارەيان زۆر ھەمە جۆر بوون، ھەندىك
دەللىن: دوانزە ھەزارو ھەندىك دەيىژن: زياتر بوون.

ئىبنو ئىسحاق دەللى: ھەموويان لەژىر نەخشەو پلانى چواريان دا
كاريان دەکردو ئەو چوار كەسە مامۇستاو رىش سىپيان بوون ناويان
(سابوور، عاذوور، حطحت، مصفى) بوو دىارىكردى رۆژى
بەرامبەرىكردى لەلايەن ھەزەرەتى موساوە دىارى كرا: وہكوو دەفەرموى:
﴿قال: موعدم يوم الزينة، وان يحشر الناس ضحى﴾ (طە/۵۹).

ھەزەرەتى موسا عليه السلام ويستى رۆژەكە رۆژىكى قەرەبالغ و رۆژىكى
پشودان بى، بۆيە رۆژى چەژنى نەورۆزى ھەلبۇاردو ئەوانىش بەلايانەھو
پەسند بوو! ھەزەرەتى موسا عليه السلام ويستى (مباريات) ھەكە لەبەرچاوى
زۆرتىنى خەلك دا ئەنجام بدرى، زۆرىەى جەماوەر ئاگايان لى بى چۆن ھەق
بەسەر بەتالدا سەردەكەوى !

﴿وقيل للناس: هل أنتم مجتمعون﴾ داوا لەجەماوەر كرا ئامادەى
ئەو (مباريات) ھەبن، ياساؤل و دارو دەستەى فىرەھون خەلكيان ھەلدەنا بۆ
ئامادەبوون و بىنىنى ئەو شتەى لەو رۆژەدا رودەدا. چونكە فىرەھون و

پیاوه‌کانی دُنیا بوون له‌سهرکه‌وتن و بالاده‌ستی خۆیان و پێیان وابوو: هه‌ر
ئه‌وان سه‌رده‌که‌ون، بۆیه پێیان خۆش بوو زۆرتینی جه‌ماوه‌ر کۆبیسته‌وه‌و
سه‌رکه‌وتنی خۆیان و تیشکانی هه‌زه‌تی موسا بیهین و که‌س له‌وه‌دوا بپروا
به‌موسا نه‌کا. له‌لایه‌کی تره‌وه هه‌زه‌تی موسا عليه السلام ده‌یه‌ویست زۆرتینی
جه‌ماوه‌ر ئاگاداری روداوه‌که‌بین و بزانی چۆن په‌یامی حه‌ق به‌سه‌ر به‌تال دا
زال ده‌بی و چۆن موعجیزه سیحر ده‌پوچینه‌ته‌وه !!

یاساول و پیاوه‌کانی فیرعه‌ون دنه‌ده‌نه‌ی خه‌لکیان ده‌دا بۆ کۆبوونه‌وه‌و
هاوبه‌شی کردن و ده‌یانگوت: ﴿لعلنا نتبع السحرة ان كانوا هم الغالبين﴾
هیوادارین ساحیره‌کان سه‌ربه‌که‌ون و ئیمه له‌سه‌ر بیرو باوه‌ری خۆمان
بیتینه‌وه‌و شوین ئه‌م ئایینه نه‌که‌وین: که موسا بانگه‌وازی بۆ ده‌کا.
سه‌یره وتیان: شوین ساحیره‌کان بکه‌وین، نه‌یانگوت: شوین حه‌ق
ده‌که‌وین چ له‌ساحیره‌کانه‌وه بی چ له‌موساوه بی. چونکه وه‌کوو گوتراوه:
(الناس علی دین ملوکهم) ئه‌وانیش چلکاو خۆری فیرعه‌ون بوون و
هه‌زیان لی‌بوو ساحیره‌کان سه‌ربه‌که‌ون.

ئه‌جار دیمه‌نی ساحیره‌کان راده‌نویتی له‌خه‌مه‌ت فیرعه‌ون داو پێش
ده‌ست پێکردنی به‌رامبه‌ریکردنه‌که دُنیا ده‌بن له‌پاداش وه‌رگرتن و پله‌و
پایه پێدان! ده‌فه‌رموی: ﴿فلما جاء السحرة قالوا لفرعون: ائن لنا
لأجراً ان كنا نحن الغالبين؟﴾: که ساحیره‌کان هاتنه لای فیرعه‌ون و
ده‌مپراست و لیپرسراوو مامۆستاکانیان له‌گه‌ل فیرعه‌ون دا گفتوگۆیان کرد
وتیان: ئه‌گه‌ر ئیمه سه‌ربه‌که‌وتین و موسامان بۆردا، پاداش و پله‌و پایه‌مان
ده‌دریتتی؟ جه‌نابی پاشا جائیزه نه‌غدینه‌ی بۆ دیاری کردوین؟!

﴿قال: نعم﴾ فیرعه‌ون وتی: به‌لێ پاداشی نه‌غدینه‌م بۆ دیاری کردوون،
ئه‌گه‌ر سه‌ربه‌که‌ون مال و سامانیکی زۆرتان به‌سه‌ردا ده‌رپێژم، وێرای
ئه‌وه‌ش و زیاده‌وه‌ش ﴿وانکم اذا لمن المقربين﴾ ئیوه له‌من نزیک

ده بنه وه ده تانکه مه هاو نشینی خۆم، واته: ساحیره کان داوا ی پاداشی
مالی یان پله و پایه یان کرد فیرعه ون واده ی هه ردوک پاداشته که ی پیدان!
هه لۆیستی خۆیان نواند کۆمه لێکی به کریگی راو، فیرعه ون به کاریان دینسی
بۆ مه بهستی خۆی به هره و زانیاری خۆیان ده فرۆشن به بیره پاره یه ک، یان
به پله و پایه و مهره بایه کی فیرعه ون چ په یوه ندیه کیان به بیرو باوه رپوه
نیه، هه ر ئه م جۆره چلکا و خۆرانه ن به درێژایی میژوو طاغوت و
مله ورپه کان به کاریان دینن، خزمه تی خۆیان یان پی ده که ن، درۆ ده له سه یان
بۆ هه لده به ستن به شیعو په خشان پیان دا هه لده لێن! شایه تی دلسۆزی و
پیو چاکیان بۆ ده دن!!

ئێستا ئه و ساحیره کان له خزمه ت فیرعه ون دا واده ی پاداش دانه وه
به خشی نی پله و پایه یان وه رگرت. فیرعه ون واده ی زیاد له پیویستی پیدان،
ئه مجار ساحیره کان ده که ونه گفتوگو له گه ل هه زره تی موسادا ده رباره ی
ئه وه ی ئایا کیان ده ست پێشکه ربن ..

﴿قال لهم موسى: ألقوا ما أنتم ملقون﴾ هه زره تی موسا عليه السلام کریگی دا:
که ساحیره کان له پێشدا سیحری خۆیان بنوینن، پی و تن: ئیوه ئه وه ی
ده تانه وی بیخه نه به رچاوو بیهاویژن با بزاندری چیه! گوریس و هه بل و
په تکی خۆتان به اویژن، هه زره تی موسا عليه السلام دلتیا بوو له سه رکه وتن،
متمانیه ی به خودای خۆی هه بوو.

﴿فألقوا جواهرهم و عصيهم﴾ ئیتر ساحیره کان گوریس و گۆچان و
عه صاکانی خۆیان هاویشتن هه موو ده ست ره نگینی و کارامایی خۆیان
خسته کار، جیه یان کردبوه ناو گوریس و عه صاکانیان، به ته واوی
کارامایی خۆیان به کار هی نابوو، ته نانه ت سیحره که یان هی نه ده گه وره و
سه رسوپه ی نه ر بوو، ترسیکی خسته ناو دلی هه زره تی موساوه، هه بل و
عه صای خۆیان هاویشتن..

﴿وقالوا: بغزة فرعون وانا لنحن الغالبون﴾ وتيان: به هيممه تي فيرعه ون و هيئرو تواناي نهو ئيمه سهركه وتوده بين . كاته كه چيشته نكاو بوو، گوريس و عه ساكانيان به جيوه (زئبق) ناواخن كرابوون، خۆره تاو گهرماي گه يانده جيوه كه و گوريس و عه صا له گۆره پانه كه دا كه وتنه جم و جول و گۆره پانه كه يان پر كرد، ته نانه ت حه زره تي موسا ﷺ واي گومان برد: كه نه وه جم و جولي سروشتي به .

چاو به سته كييان له خه لكه كه كرد، ته نانه ت بينه ران هه موويان به حه زره تي موسا شه وه ترسان و ايانزاني ماري راستين . وه كوو له نايه تيكي تر دا ده فرموي: ﴿فاذا حبالهم و عصيهم يخيل اليه من سحره انها تسعى، فأوجس في نفسه خيفة موسى قلنا لا تخف انك انت الأعلى﴾ (طه/٦٦-٦٨) يان ده فرموي: ﴿فلما ألحقوا سحرنا عينا الناس واسترهبوهم، وجأؤا بسحر عظيم﴾ (الأعراف/١١٦) ئالهم كاته دا فيرعه ون و دارو ده سته كه ي كه يفخوش بوون و پييان وابوو: ساحيره كان سهركه وتنيان به ده ست هيتاو ئيتر عه صاي موسا تازه ده ره قه تي نهو هه موو مارو نه ژديها يايه نايه !!

نه مجار پهروه ردگار فرماني به حه زره تي موسا ﷺ كرد: كه هيچ ترسي نه بي و عه صا كه ي بهاويژي، ﴿فألقي موسى عصاه، فاذا هي تلقف ما يأفكون﴾: كه حه زره تي موسا ﷺ عه صا كه ي هاويشت، ئيتر له پريكا هه رچي گوريس و عه صا هه بوون: كه به هو ي جيوه وه و ايان لي كرد بوون، وه كوو ماري راستي بينه به رچاو، هه مووي قوت دان و هيچي لي نه هيشتنه وه، مو فاجه نه روي دا، به خه يالي ساحيره كان دا نه هاتبوو، نه وان هه رچي كارامايي و ده ستره نگيني خويان هه يه خستبو يانه گهرو له هه موو لايه كه وه ساحيري ماهيرو ليتزان كو كرابوونه وه، موسا به تاقى ته ني و كه سي له گه ل نيه جگه له عه صا كه ي . كه چي له ماوه يه كي زور

که مدا هم موو ئەو مارە سیحر کردانە ی هەلگوشین و ئاسە واریان نەما، ئەو
هەموو مارە درۆزنانە ی ساتیک لەو پێش گۆرە پانیان پێکردبوو، دەهاتن
و دەچوون هیچیان نەمان و عەصای موسا لولی کردن و قوتی دان! وەکوو
لە ئایەتیکێ تردا دەفەرموی: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ، فَإِذَا
هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ، فَوَقَّعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾
(الأعراف/ ۱۱۷-۱۱۸).

ئێتر عیلم و زانیاری کاربەگەری خۆی دەرخت، ئەوان زانیان: کە
ئەمە ی موسا دەینوێت سیحر نیە و لەه ی ئەوان ناچێ، جگە لە ئیمان
هێنان هیچی تریان بە دەستەو نەما، ﴿فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ﴾
ساحیرەکان بە ناچاری بەرپۆدا کەوتن و چوونە سوژدە، چونکە دلتیا بوون
ئەو ی حەزەرە تی موسا کردی لە ژوور توانای ئادەمیزادە وە یەو ئەو
کرده وە ی خودای بوونە وەرە، بۆیە هیچیان بە دەستەو نەما جگە لەو ی
کە خزانە حالە تی سوژدە بردن بۆ ئەو خودایە ی: کە بە دیهێنەری بوونە وەرە
ئەوانە و موعجیزە ی ئاوا ی بە خشیو بە موسا.

﴿قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ، رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ واتە: ساحیرەکان
بە یە کدەم وتیان: ئیمانمان هێنا بە (رب العالمین) بە خودای بوونە وەر،
خودای موسا و هارون. چی تر لە حالە تی گومرایی دا نامێنینه وە، ئیمانمان
هەلبژارد بە سەر کوفردا، حەقمان وەرگرت و بە تالمان وە لانا، فیرە وە
بە هیچ نازانین و لە زەبرو زەنگی ناترسین و بە تەما بە خەشش و پاداشی نین.

پێش ساتیک بە تەما سەرکەوتن و پاداش وەرگرتن بوون لە فیرە وە،
بە تەما بوون کیسە پارە وەر بگرن و ببنە هاو نیشینی فیرە وە و
لە مە جلیسی دا کاتی لە گەڵ بە سەر بەرن، خاوەن عەقیدە و قەضییە نە بوون،
بە لām ئەو حەقە ی چاویان پێ کەوت و کاری لە ناخیان کرد، یە کسەر
لە ناخە وە هەموو بیرو بۆچون و خەیا لیکێ هەلۆە شانندە وە، سەر لە بەر

گۆرانکاری بهسهردا هیئان ، ههژاندنی وایتلاقاندن و تیکی وهردان و ئیمانی گهیانده ناوقولایی دلیانهوه و پهردهی کوفرو گومراییی لهسهر لابردن، دل و دهروونی صاف و بیگهرد کردن و بهنووری ئیمان ئاوهدانی کردهوه، لهچهند سات و کاتیکی زۆر کورت و قیاسی دا خۆیان بینیهوه، کهوتونه سوژدهو بهناچاری زوبانیان بهوشهی ئیمانیهیئان دهگهری و دهئین ئیمانان به خودای بوونهوهر هیئا، پروامان بهخودای موساو هارون کرد.

دلی ئادهمیزاد تابلیتی عهجایب و سهرسوپهینهره، ههر لهگهڵ شتیکی کاریگهری ویکهوت ، خیرا دهگۆری، بۆیه پیغهمبر ﷺ دهفهرموی: (ما من قلب الا بین اصبعین من اصابع الرحمن ان شاء اقامه وان شاء ازاعه) (بوخاری و موسلیم) ئهوهتا لهماوهی چهند ساتیکدا ساحیره بهکری گیراوهکان ئهوه گۆرانکارییهیان بهسهردا هات و بوونه ئهوه خواهن ئیمانه پتهوه، لهپیش چاوی ئهوه جهماوهرهو فیرعهون و دارو دهستهکهی ئیمانیهیئانی خۆیان رادهگهیهنن و هیچ باکیان لهفیرعهون و زهبرو زهنگی نیهوه گوی بهههرهشهو دارو فهلاقی نادهن. بهلایانهوه مهبهست نیه دواي ئیمانیهیئان و رو بهروبوونهوهی فیرعهون چییان بهسهردی چییان لی دهکری !!

ئهوه هیژو قوهتی ئیمانهو پروا بهژیانی دواييیه، ئاوا چاونهترس و بی یاککی کردن. بیگومان ئهوه روداوه؛ ئهوه ئینقیلابه کتوپرییه وهکوو تریشقه وابوو، بوومهلهرزیهکه بووله فیرعهون و دارو دهستهکهی دا، ئهوه حهکه جهماوهره کۆکراوتهوه، دارو دهستهو یاساوهکانی فیرعهون گۆشیان کردون و جۆرهها درۆو دهلهسهیان بهگۆی دا، داون، پییان گوتوون: موسا ئیسرائیلییه که ساحیره و دهیهوی بهسیحرو جادو بازی خۆی، ئیوه لهخاکی میصر دهریکاو بۆخۆی بیته حوکمران، وهرن پروانن چۆن

ساحىرەكانى پاشا بۆرى دەدەن و دەمكوتى دەكەن، ساحىرەكانىش خۆيان
ئامادەكردەو بەتەما وەرگرتنى جائىزەو پاداشن، تەنانەت :
كەگورىسەكانىشيان ھاوئىشتىق بەھىمەت و عىزەتى فىرەئون ھاوئىشتيان،
دەى ئەوئەتالەچەند ساتىك دا تىدەشكىن و دان بە تىشكانى
خۆيان دا دەنن!

شۆرپىشكى گەرەو مەزن بوو، كورسى فىرەئونى لەقاند، بەلكو ژىرو
زەبەرى كرد، ئەو خەيال و بىرو بۆچونانەى پوچ كردهو : كەگوايە فىرەئون
خودايە يان لەنەوئەى خوداكانە - وەكوو لەبىرى سەردەم و رۆژگاردا
وابابوو - !

ئەوانەى لىى ھەلگەرەنەو ساحىرەكان بوون، چىن و توئىشكى كارىگەر
لەژىر دەسەلاتى چوونەدەرەو، ساحىرو جادوگەر لەو رۆژگارەدا چىن و
توئىشكى خاوەن پلەو پاىە بوون، سىحر كارىكى پىرۆزو رىزدار بوو،
كاھىن و بەرپرسەكانى پەرستگاكان ئەنجاميان دەدا، ئەمانىش چىن و
توئىشكى زۆرو قسە رۆىشتووبوون، دەى ئەوا ئەوانە تىكرا ئىمانيان
بەخوداى موسا و ھارون ھىئا، ھەلبەتە جەماوەرەش ئەمپۆيا سبەى
شۆئىيان دەكەون، حەقىقەتيان بەچاوى خۆيان دىوئەلەپىش چاوى ئەوان
ساحىرەكان خودايەتى فىرەئونيان رەت كردهو كەوتنە سوژدەو ئىعلانى
ئىماننەئىنانى خۆيان كرد؛ دەى تازە جگە لەزەبرو زەنگ و قامچى و دارو
فەلاقە ھىچ شتىكى تر نەماوە پارىزگارى عەرشى فىرەئون بكا، زەبرو
زەنگ و ھىزو دەسەلات بەبى بىرو باوەر كورسى و فەرمانپەرەوايى
پىناپارزىرەن .

بۆيە فىرەئون بەتەواويى ترساو تىنى بۆ ھات و پەناى بىردە بەر
تەھدىدو ھەرەشەى توند، سەرەتا ويستى ساحىرەكان تۆمەتبار بكا بەوئەى:
كە لەگەل مۇسادا لەژىرەو يەكيان گرتووەو مۇئامەرەيان كردهو.

﴿قال: آمَنتُم له قبل أن آذن لکم!﴾ وتی: ئەو به بی ئەو هی من ریگاتان پی بدهم و رازی بم ئیماتتان هیئا؟ ﴿انه لکیر کم الذی علمکم السحر﴾ بیگومان موسا مامۆستاو ساحیره گهوره که تانه، ئەو فیتری سیحری کردون و له وه پیش ریگ که وتوون، ئەگینا چۆن به بی پره زامه ندی من ئیمان ده هیئن؟ وادیاره به ئەنقه ست سیحره کانتان و ئەنجام دا ژیر بکهون!!

بیگومان ئەم تۆمه تبار کردنه ی فیرعه ون بۆ ساحیره کان په یوه ندی یه کی دووری هه یه، چونکه ئەوکاته ی حه زره ته ی موسا عليه السلام له مائی فیرعه ون دا په روه رده ده کرا، هه ندی له کاهینه کان سه ره رشتی په روه رده کردنه که یان ده کردو حه زره ته ی موسا عليه السلام هاتو چۆی هه ندی له کاهینه کان کانی کردوه، جا فیرعه ون ئەم په یوه ندی یه دیرینه ی زیندو کرده وه هینایه وه گۆری، به لام به پیچه وانه وه چونکه ده بویه بلی: موسا قوتابی ئیوه بووه و ئیوه فیتری سیحرتان کردوه، به لام بۆ چه واشه کاری و زلکردنی مه وزوعه که له بهر چاوی جه ماوه ئاوا پاساوی دایه وه!

ئەجار دهستی کرد به هه ره شه کردن و وتی: ﴿فلسوف تعلمون﴾ له وه به ولاره ده زانن: تۆله ی من چۆن ده بی و چیتان پی ده که م. ﴿لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلاف و لأصلبنکم أجمعین﴾ به ته نکید ده ست و قاچتان به پیچه وانه وه ده بریم؛ دهستی راست و قاچی چه پتان ده بریم و ئەجار به ده ست و قاچ براوی هه مواتان هه لده ها وه سم و به و ته عزیبه ده تانکوژم!

به لام هه ره شه کوا کار له ودله ئیمان داره تازه موسو لمانبوانه ده کا؟ هه رچه نده ده یان زانی: فیرعه ون مله ورو طاغووته و ئەو هی ده یلی: ته نفیزی ده کا، به لام ئەوان بری و ئیمانه که یان زۆر له زولم و سته می فیرعه ون به هیتر بوو، به هیواشی و بی ئەو هی خو یان تیگ بدهن، یان بیارینه وه و سکا لاکه ن.

وتیان: ﴿لا ضیر انا الی ربنا منقلبون﴾ چ زهره رو زیانی کمان پی ناگا،
چیت له ده دست دی بیکه، چ باکمان له هه ره شه و عه زابی تو نیه،
هه موومان گیای مردن، هه موو کهس ده بی بمری، ئیمه بو لای خودای
خۆمان ده گهری ینه وه، پاداشتی خودامان ده وی، خودا بوخوی ده زانی
چمان پی ده که یو چۆن ته عزیزیمان ده ده ی، ئه وه له پاساوی ئه وه دا پاداشتمان
ده داته وه، ژیا نی به خته وهریمان ده داتی: که ژیا نی جاویدانی ناو به هه شتی
راز او به .

﴿انا نطمع ان یغفر لنا ربنا خطاینا ان کنّا اول المؤمنین﴾ ئیمه
به ته مای ئه وه ی خودای خۆمان له تاوانه کاتمان ببوری، له تاوانی ئه وه
سیحرو جادو بازییه ی به زۆر پیت ئه نجام داین چاوپۆشیمان لی یکا. له بهر
خاتری ئه وه ی له م فستیقاله دا یه که م ده سته و کۆمه ل بووین ئیمانمان هیئا،
یان له بهر ئه وه ی یه که م کۆمه ل لیه قیبطی یه کان: که ئیمانمان
هیئا، ئیتیر فیرعه ون هه موویانی شه هید کردن و هه ره شه ی خوی برده
سه ر، به ته نکید خوداش واده ی خوی بردۆته سه رو به به هه شتی به رینی
شادمان کردن.

ئه لّلا له کایگهری ئیمان کاتی که له دل و ده روون دا پهیدا ده بی و جیگیر
ده بی، کاتی که گیان داده پۆشی و ئارامی ده خاته نیو نه فس و هیزو توانای
ده داتی: دل و ده روون تیر ده کاو هه رچی له جیهان دایه به لایه وه
پوشیکه !!

وشه ی (طمع) له م شوینانه دا به مانا یه قین دی. وه کوو حه زره تی
نبراهیم (علیه السلام) فرموی: ﴿والذی اطمع ان یغفر لی خطیئتی یوم الدین﴾
(الشعراء/۸۲).

راست و ملیان نه‌دا، زۆر به‌تون‌دو تیژی به‌ره‌نگاری موساو په‌یامه‌که‌ی بوونه‌وه، عه‌زاب و چه‌وسانه‌وه‌یان بۆ نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل رۆژ به‌رۆژ زیادی ده‌کرد، په‌روه‌ردگار فه‌رمانی به‌حه‌زهره‌تی موسا عليه السلام کرد: که‌ ره‌و به‌نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل بکا له‌خاکی میصره‌وه به‌ره‌و فه‌له‌ستین بیانبا، به‌شه‌و خۆیان ساز بده‌ن و له‌شار ده‌رچن.

حه‌زهره‌تی موسا عليه السلام فه‌رمانی په‌روه‌ردگاری به‌جی‌هینا، له‌پیش دا نه‌ندازه‌یه‌کی زۆر خشل و زیرو زیویان له‌ قیبطی‌یه‌کان وه‌رگرت به‌ناوی نه‌وه‌وه جه‌ژنیانه‌و خۆیانی پی‌ده‌رازینه‌وه، شه‌وداهات و مانگ له‌که‌لین سه‌ری ده‌ره‌ینا ئیتر نه‌وان ده‌ستیان به‌ره‌و کردو که‌وتنه‌ری.

حه‌زهره‌تی موسا عليه السلام پرسیاری له‌په‌ره‌ژنیکی کۆنه‌سال کردبوو گۆری هه‌زهره‌تی یوسفی نیشان دا، ئیتر له‌سه‌ر وه‌صییه‌تی هه‌زهره‌تی یوسف خۆی: که‌ رایسپاردبوو هه‌رکاتی نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل له‌میصر ده‌رچوون، نه‌وتابوته‌ی جه‌سته‌ی نه‌وی تیدا له‌گۆرناوه، له‌گه‌ل خۆیان بیبه‌نه‌وه بۆ خاکی فه‌له‌ستین و له‌وی به‌خاکی بسپیژنه‌وه، تابوته‌که‌ی هه‌زهره‌تی یوسفیشیان له‌گه‌ل خۆیان برد !

هه‌لبه‌ته‌ لیته‌دا قورئان چه‌ند روداوو رۆژگاری پیچاوه‌ته‌وه، نه‌گینا دوا‌به‌دوای نه‌و به‌رامبه‌ری موباره‌یاته‌ی نیوان هه‌زهره‌تی موساو ساحیره‌کان و ئیمان هینانیان و ئیعدام کردنیان له‌لایه‌ن فیرعه‌ونه‌وه، هه‌زهره‌تی موسا عليه السلام زۆر ماوه‌ته‌وه، گه‌لێک موعجیزه‌و روداوو بینه‌وبه‌رده له‌نیوان هه‌زهره‌تی موساو فیرعه‌ون و تاقمه‌که‌ی دا رویان داوه، له‌سوره‌تی (الأعراف) (ئایه‌تی ١٢٧-١٣٧) دا ئاماژه‌یان بۆکراوه. (١)

به‌لام سیاقه‌که‌ هه‌موو نه‌و روداوانه‌ی پیچاونه‌وه‌ها‌تۆته‌ سه‌ر رانواندنی

(١) سه‌یری جزمی (٩) ی ئهم ته‌فسیره‌ لاپه‌ره‌ (٤٥-٦٣) بکه‌.

كۆتايى چىرۆكه كهو ئه وه نمايش ده كا: كه له گه ل مه و زوعى سوره ته كه دا ده گونجى! ده فهرموى: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا أَنْكُم مُّتَّبِعُونَ﴾ واته: نى گامان بۆ موسا كرد: كه شه و ره و به نه ته وهى ئىسرائىل بكا، به شه و له گه ل قه و مه كهى به ره و ده رىا بكه و نه پرى، (وادىاره فهرمانىيان پى كراوه به ره و خالى به يه كگه يشتنى خلىجى سوئس به ره و ناوچهى ده رىا چه كان ره و بكهن).

حه زره تي موسا ﷺ چۆنى فهرمان پى كرابوو ئاوا هه ل سو كه وتى كرد، په ره و ردگار هه والى ئه وهى دابوو به موسا ﷺ: كه فىرعه ون و له شكره كهى شوئىيان ده كه ون، به لام پىيان ناگهن و خۆى به نى ئىسرائىلى يه كان رزگار يان ده بى و فىرعه ون و له شكره كهى ده خنكىن! وه كو و رىوايه ت كراوه: نه ته وهى ئىسرائىل چوار سه دو سى سال له خاكى مى صردا مانه وه . ئه و شه وهى ره و يان كرد جه ننى (فصح) بوو، ژماره ي ره و كهران وه كو و له ئىبنوعه بىاسه وه رىوايه ت كراوه شه شصه د هه زار پىاده بوون له پىاو، جگه له ژن و مندال .

فىرعه ون به م كه ين و به ينه ي نه ته وهى ئىسرائىلى يه كانى زانىبوو، فهرمانى كرد ئاماده باشى يه كى ته واو (تعبئة عامة) يه ك بكرى بۆ به رهن گارى بوونه وهى ره و كردنه كه و نه هى لى به ئا كام بگا .

بۆ ئه م مه به سته ﴿فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾ كه فىرعه ون د ئىابوو له پىلانى به نوئىسرائىلى يه كان و زانى برىارىيان داوه مى صر به جى پىلن، رقى هه ل ساو به ته واوى فسقه ل بوو، خىرا فهرمانى دا بنىرن بۆ شارو شارو چه كه كانى ولاتى مى صر سه ربازو پىاوى سوپا كۆبكه نه وه، چلكاوخۆرو ياسا و له كانى فىرعه ون به ولات دا بلا بوونه وه، ده ستىيان كرد به كۆ كردنه وهى سه ربازو پۆلىس به لام وادىاره فىرعه ون هه ستى به خه ته رو هىزو تواناى هه زره تي موسا ﷺ شوئىنكه و توانى كرد بوو، بۆيه هه ولى دا

ورەى لەشكرو دارو دەستەكەى بەرز بىكاتەو، ھەلىنان بۆ ئەوھى لەگەلدا
بەكونەپرى و دووى بەنوئىسرائىلىيەكان بەكون نەھىلن دەرچن، بۆ ئەم
مەبەستەش سىسيفەتى بۆ نەتەوھى ئىسرائىل دىارى كىرد، بۆ ئەوھى
لەشەئەن و شكۆمەندى شوپىنكەوتوانى موسا كەم بىكاتەوھو جۆرە
شەرىيەتەك بدا بە بەدودا چون و گىرپانەوھى بەنوئىسرائىلىيەكان بۆ ژىر
ركىنى خۆى دۇنيا كىردنەوھى لەشكەرەكەش لەسەر كەوتن.

دەلى: ﴿ان هؤلاء لشرذمة قليلون﴾ نەتەوھى ئىسرائىل: كە شوپىن
موسا ﷺ كەوتوون كۆمەللىكى كەم و بىھىزن، بەئاسانى دەتوانىن دىليان
بەكەين، يان بىيانكوژىن، يان بىيانخەينەوھو ژىر ركىنى خۆمان. دەى كە ئەوھ
حالىانە ئەدى ئەم ھەموو لەشكەر كۆكردنەوھو لەچى و ئەم تەعبىئە گشتىيە
لەچى.

﴿انهم لنا لغائظون﴾ ئەوان سەرىپچى فەرمانى ئىمە دەكەن و ھەرچى
ئىمە پىمان ناخۆش بى ئەوان ئەوھ دەكەن، ئاشوب و فەتئەبى بەرپا
دەكەن، خىل و زىرو زىوھەشىيان بىردوین و رەويان كىردە، لەژىر ركىنى
ئىمە چوونەدەر. كە وابى ئەوانە خەتەرن و ئىمە بەئاسانى
نايانوئىرىنى !!

﴿وانا لجميع حاذرون﴾ ئىمە ھەموومان و رىياو بەئىگەين دەزانىن
چى دەكەن و بەتەما چىن، ناھىلەن بەمرەز بگەن، جەلەوى فەرمانپەرەوايى
بەدەست ئىمەوھىيە، چەك بەدەست و خاوەن ھىزو تەوانىن، دەمەوى
قەلاچۆيان بەكەم و لەناويان بەرم. بەكورتى فەرەون نەيدەزانى چۆن پاسا
بۆ لەشكركىشىيەكەى بىئىتەوھو بەج بىيانوئىيەك سۇپاكەى ھەللى بۆ
بەدودا چوونى بەنوئىسرائىلىيەكان.

﴿فاخرجناهم من جنات وعيون و كنوز ومقام كريم﴾ دل و
دەروونى تاقمى فەرەونمان ھىنايە سەر ئەوھ بەدواى بەنوئىسرائىلىيەكان

بکەون، لەناو ئەو باخ و باخاتەى تىیدا دەژيان دەرچوون، سەرچاوەو
کانياوى سازگارو باخى پى دارى ميوەو سەوزو بەرەونەقيان بەجى ھىشت،
مال و سامانى پەزمەندەکراوى ناو زەوى خەزنەکانيان وازلى ھينا، خانو
کۆشک و بالەخانەکانيان لەدوا خويان ھىشتەو دوا نەتەو ھى ئيسرائيل
کەوتن و شوين پتيان ھەلگرتن، ئەم چوونەدەرەو ھيان دوا چوونەدەرەو
دوا دیداريان بوو بەو مال و سامان و باخ و کانياو ھى ھيانبوو، بوى
نەگەرانەو ھى نەياندىيەو.

﴿كذلك وأورثناها بني اسرائيل﴾ پەرەردگار دەفەرموى: کار بەوجۆرە
بوو: کە بپيارمان داو، فیرەون و دارو دەستەکەيان لەمیسەر و دەرناس
شوين و گەنج و خەزینەو باخ و کانیاو جوگا زەوى زارى ئەوانمان
بەمیرات دا بەنەتەو ھى ئيسرائيل، ئەو نەتەو ژیردەستەو چەوسینراو ھەمان
رزگار کردو نازادى و ملک و سامانمان پى دان. وەکوو لەئایەتیکى تردا
دەفەرموى: ﴿وأورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون مشارق الأرض و
مغاربها التي باركنا فيها﴾ (الأعراف/۱۳۷).

﴿فأتبعوهم مشرقين﴾ فیرەون و لەشکرەکەى لەکاتى خۆرەلاتن دا
لەلای خلیجى سوئس بە بەنوئيسرائيلی یەکان گەیشتن، نیتەر س و
خۆفیکى زۆر کەوتە ناو نەتەو ھى ئيسرائيلەو پيشيان دەریاو
دواو ھيان دوزمن!

دەفەرموى: ﴿فلما تراءى الجمع﴾ کە ھەریەک لە لەشکرى
فیرەون و نەتەو ھى ئيسرائيل یەکتريان بینى ﴿قال أصحاب موسى: انا
للمدرکون﴾ تاقم و پىپى حەزەرەتى موسا وتیان: ئەوا فیرەون و
لەشکرەکەى پیمان گەیشتن و بەتەئکید دەمانکوژن و تازە گیان
دەرنابەین. ناھا ئیستا نا ئیستا قەلاچۆمان دەکەن.

حه زه رته موسا عليه السلام دلنه وایی کردن و دلی دانه وه **﴿قال﴾** پییانی فرموو: **﴿کلا﴾** نه خیر ئه وان به ئیمه ناگهن، ناتوانن قه لاچومان بکن، به سهرمان دا زالتابن **﴿ان معي ربي سيهدين﴾** بیگومان من خودام له گه ئه، شاره زاییم ده کا بۆ ریگهی رزگار بوون . ئیمه سهرده کهوین، مه ترسن و خه متان نه بی.

نالهم کاته ناسکه‌دا لهم ویستگه ترسناکه‌دا: که نه‌ته‌وهی ئیسرائیل گیانیان گه‌یشت‌بوه سه‌ری لوتیان و ده‌ستیان له‌خۆیان شوشتبوو، به‌هیوای ژیان نه‌ما‌بون و چه‌زهره‌تی موسا علیه‌السلام وهری به‌رده‌نان و ترس و له‌رزوی لی‌دهره‌واندنه‌وه ، فریاد‌ره‌سیان پی‌گه‌یی و شه‌وه‌زه‌نگی نا‌ئومیدییان لی‌ به‌روژبووه‌وه ﴿فَاَوْحَيْنَا اِلٰی مُوسٰی اَنْ اَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ﴾ سروشان بو موسا علیه‌السلام کرد: که به‌عه‌صاکه‌ی له‌ده‌ریا بدا.

ئەویش عەساکەى لە دەریا دا ﴿فانقلق، فکان کل فرق کالطود العظیم﴾ دەریا لێک بلاؤبوو، دوانزە جادەپێی تێکەوتن و ئاوەکە تەبارى بەست، ھەر تەبارە ئاوێک دەتگوت: کێوی بەرزو سەرکەشە، رینگاکان بەھەواو بەتیشکی خۆر وشک بوونەووە تەپرایان تێدا نەما، رینگاکان بەگوێرەى تايەفەو ھۆزەکانى بەنوئیسرايلى بوو، ھەر ھۆزەیان بەرینگایەک دا روشتن، بەبى ترس و بيم بەناو دەریادا و بەریبازی وشک دا کەوتنە رى! وەکوو لەشوتنێکى تردا ئاماژە بەئەو دەکاو دەفەرموی: ﴿قاضرب لهم طريقاً في البحر يبساً لاتخاف درکا ولا تخشى﴾ (طە/۷۷).

فیرعه‌ون و له‌شکره‌که‌ی که نه‌مه‌یان بین‌ی سهر‌سام بوون و چه‌په‌سان، به‌چاوی خو‌یان به‌روناکی چی‌شته‌نگاو ئه‌و دیمه‌نه سهر‌سور‌ه‌ینه‌ریان بین‌ی و تیر‌تیر سه‌ریان کرد.

﴿وَأَرْسَلْنَا ثَمَّ الْآخِرِينَ﴾ تا قم و پیړه کې تر که جه ماعه تی فیرعون
 بوون له دهریا نزیکیمان کړدنه وهو شوین جه ماعه تی موسا که وتن، پاشه تای

بەنۇئىسرائىلىيەكان لەدەريا دەرچون و پاشەتاي جەماعەتى فیرەھون
ھاتنە ناو دەریاوە .

﴿وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَّعَهُ أَجْمَعِينَ﴾ موساو تاقم و کۆمەللی لەگەللی
بوون ھەمویانمان رزگارکردن ، کەسیان تێدا نەچوو .

﴿ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ﴾ پاشان دەریامان وێک ھێناوە ، فیرەھون و
سوپایە کەیان ھەموو خنکاندن و کەسیان لێ دەرەنچوو .

﴿إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةٍ﴾ بێگومان لەم چیرۆکەدا ، لەروداو
سەیر و سەر سوپەھینەرەکانی دا پەندو ئامۆژگاری و نیشانەھەن
لەسەر بەتوانایی خوداو راستی پێغەمبەراییەتی موسا عليه السلام ،
لەسەر رزگارکردنی خوداپەرستان و لەناوبردنی
ستەمکاران .

کەچی وێرایی ئەم بەلگەو نیشانانە ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾
زۆربەیی زۆری قیبطیەکان کە مابوونەو لەناو میصردا ھەروا زۆربەیی
زۆری بەنۇئىسرائىلىيەکانیش ئیمانیا نەھێنا .

کەوابێ ئەتۆش ئەی موحەمەد! دلتەنگ مەبە بەوہی کە
زۆربەیی قورەیشیەکان بەدرۆت دەخەنەو و ئیمانێ پێتھێنن ،
ئەمە داب و نەریتی زۆربەیی گەلە پێشینەکان بوو .

﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَھُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەمەد!
بالادەست و خاوەن دەسەلاتە ، تۆلە لەدوژمنەکانی دەسیینی و
وازیان لێتھێنێ ، خاوەن رەحم و بەزەییە بۆ بەندە موسولمانەکانی و
چاودیرو پارێزگاریانە !!

چیرۆکی دووهم: چیرۆکی حه‌زره‌تی ئیراهیمه‌(علیه‌السلام)

ئهم چیرۆکه پێک دی له‌سی‌به‌ش:

۱- هه‌ره‌شه‌کردن له‌وانه‌ی بته‌به‌رستی ده‌که‌ن و به‌یانکردنی

صیفه‌تی ئهو خودایه‌ی شیای پهرستنه

وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ

نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظُلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَ كُرًا إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يُضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌که‌دا باسی خه‌فه‌تباری حه‌زره‌تی موحه‌مه‌دی کرد
له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئیمانی پی‌تاهیتن، نه‌جار بۆ دلدانه‌وه‌ی ئه‌و، چیرۆکی
حه‌زره‌تی موسای گێرایه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر بزانی: که ئه‌و خه‌م و

خهفته ته تووشی هه زه تی موساش هاتوو، نه مجار به شوین نه وه دا چیرۆکی
 هه زه تی ئیبراهیم عليه السلام ده گێریتته وه بۆ نه وه ی پیغه مبه ر بزانی که خه م و
 ناره هه تی ئیبراهیم عليه السلام له هی موساش زیاتر بووه: چونکه ده بیینی باوک و
 خزم و کهس و کاری به ره و دۆزه خ ده پۆن و ناتوانی رزگاریان بکاو له و
 ریبازه چه وته لایان دا.

هه موو نه م چیرۆکانه ئامازه به وه ده کهن: که سه رپیچی کردنی
 نه ته وه کان بۆ پیغه مبه ره کانیا ن داب و نه ریتیکی کۆنه و به رده وامه،
 پیویست به غه م و ناره هه تی ناکا.

جائیستا دیینه سه ر به شی یه که می چیرۆکی هه زه تی ئیبراهیم
عليه السلام له گه ل نه ته وه که ی دا: که بریتییه له ده رپینی ناره زامه ندیی هه زه تی
 ئیبراهیم عليه السلام دژی خزم و کهس و کاری: که بته ره ستیا ن ده کردو هاوه لیا ن
 بۆ خودا داده نا، مه روا نه وه ش رون ده کاته وه کیّ خودایه و کیّ شیاوی
 عیباده ت بۆ کردنه.

ده فهرموی: ﴿واقل عليهم نبأ ابراهيم﴾ نه ی موحه ممه د! چیرۆکی
 هه زه تی ئیبراهیم عليه السلام بۆ گه ل و نه ته وه که ت بخوینه وه بۆ نه وه ی ئیما ن
 به یئن و چاو له ئیبراهیم بکه ن له دل سوژی و پشت به ستن به خودا و عیباده ت
 بۆ کردنی و یه که تاپه رستی دا، له ته به رپرا بوون له موشریک و سته مکاران.
 بیگومان په ره و ردگار هیدایه تی ئیبراهیمی دابوو، هه ر له مندالی یه وه
 به خودا ناسی گه وه ربووو. جاکه پی گه یی و ده ست و دوی خو ی ناسی دژی
 نه ته وه که ی وه ستاو ناره زامه ندی خو ی ده رپری دژی بته ره ستییه که یان.

نه ی موحه ممه د نه وه یان بۆ بخوینه وه ﴿اذ قال لأبيه وقومه: ماذا
 تعبدون؟﴾ کاتی به باوکی و به گه له که ی خو ی گوت: نه وه چی یه ئیوه
 ده یان په رستن؟ نه م په یکه ره بی گیانانه چین ئیوه به سه ریا ندا کۆم بوونه وه و
 له ده وریان خو تان کۆشه له کرده، بۆیه به م شیوه په رسیاره ته حقیر ئامیژه

ئامازەى بۆ کردن، بۆ ئەوێ سەرنجیان رابکێشێ کە ئەو شتانەى ئەوان عیبادهتیان بۆ دەکەن بەهیچ شتوێهێک شیایى پەرستن نین، هیچ عەقل و یاسایهێک پەسندی ناکا.

خزم و کەس و کارەکەى وەلامیان دایەو، بەشانازیوێ دانیان نا بەبێپەرسییەکیان دا ﴿قَالُوا: نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظْلُهَا عَاكِفِينَ﴾ وتیان: ئێمە بەشانازیوێ ئەم بتانە دەپەرستین و بەخودایان دەزانین و بەردەوامیش دەبین لەسەر پەرستنیان، شەوو روژ بەندایەتیان بۆ دەکەین!!

حەزەرەتى ئیبراهیم عليه السلام وىستى بەئاگایان بێنیتەوێ دلى مردویان زیندو بکاتەو، عەقلى خەرەفاویان ئاگادار بکاتەو، ﴿قَالَ: هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يُضْرُونَ؟﴾ پێى گوتن: ئەرى کاتێک ئێوێ لەو بتانە دەپارێنەوێ عیبادهتیان بۆ دەکەن گوتیان لیتانە؟ ئایا هیچ خێرو قازانجتان بۆ کێش دەکەن؟ یان زیانتان لى دۆور دەخەنەو؟ کەمترین شت بۆ خودایهێک پەرستشی بۆ بکری ئێوێ: کە نزاو پارانەوێ عابیدهکان ببیسی؟ دەى کە ئەم بتانەى ئێوێ بەخودایان دەزانن بێگیان و هیچ نەبیس بن دەبێ سوود لەپەرستنهکیان دا چی بێ؟ بۆ تۆزى بیرناکەنەو، بۆچی بەخۆتاندا ناچنەو؟ چۆن رینگا بەخۆتان دەدەن عیبادهت بۆ ئەو پەیکەرە بێگیانانە بکەن؟!

هەلبەتە ئەوان وەلامیکیان پێتەبوو بۆ ئەم پرسیارەو گومانیشیان نەبوو لەوێدا: کە ئیبراهیم عليه السلام گالتەو قەشمەرییان پێدەکاو پرسیارەکەى بەتوانجەوێهێ. بۆیە وەلامیکی سەخیفانەیان دایەو ﴿قَالُوا: بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾ وتیان: بەلکو ئێمە باوک و باپیری خۆمانمان ئاوا دیوێ بەم شتوێ ئەم پەیکەرانیان پەرستوێ! ئێمەش چاوە ئەوان دەکەین، ئەم پەیکەرانی بێهەست و قازانج و زیانیان پێدەستەبەرنابى،

بەلام ئىمە پېشىنانى خۇمان بېنىوۋە عىبادەتتە بۇ كىرەن ئىمەش بۇيان
دەكەين !

بەراستى ۋەلامىكى خەجالت ئامىزە، بەلام ئەو پەيكەرپەرستانە
شەرميان نەكردو وتيان، ۋەكوو چۆن قورەيشىيەكانىش بىشەرمانە ھەمان
ھەلسوكەوتيان نواندو پاساۋى بىپەرستىيەكەيان بەۋە دىننايەۋە: كە باوك و
باپىرائيان كىردويانەۋە ئەۋانىش شۆين پىئى ئەۋانىيان ھەلگىرتوۋە.

ئەمە بەھىزترىن بەلگەيە لەسەر ئەۋە: كە لاسايى كىردنەۋە لەعەقىدەۋ
بىرو باۋەردا كارتىكى ناپەسندەۋ پىتويستە عەقىدەۋ باۋەر پىشت بەبەلگەي
عەقلى ۋە قلى بىبەستى ئىمان لەسەر بىنج و بناغەي پتەۋ دابمەزى.

جا لەبەرەمبەر ئەۋ مىشك وشكىيەى موشرىكەكان حەزەرەتى
ئىبراھىم عليه السلام ۋىراي بارقولى ۋ پشودرىتى كەم وىنەى، ناچاربوو ھىرشى
توندىيان بىكەتە سەرۋ دوزمنايەتى خۆى دۇيان رابگەيەنى، بەتوندى رەخنە
لەۋ بىروباۋەرە فاسىدە بگىرى: كە رىگادەدا عىبادەت بۇ ئەۋ جۆرە
پەيكەرەنە بگىرى، ﴿قال: أفرأيتم ماتعدون﴾ وتى: ھەۋالەم بىدەنى ۋ پىم
بلىن: ئەۋ شتانەى ئىۋە دەيانپەرستى ۋ بەخودايان دەزانن ﴿أنتم و آباءكم
الأولين﴾ ئىۋەۋ باوك و باپىرائى پىشىنەتان، ھەر لەكۆنەۋە ھەتا ئەمىر
ئايان ئەۋ عىبادەتكىردنەى ئىۋەۋ پىشىنەكانتەن چ سودىكى ھەبۋە؟ لە
جىئى خۇيداۋوۋە؟

دەى ئەگەر ئەم پەيكەرەنە كارىگەرپەكەيان ھەيە، با من توۋشى زىيان
بىكەن! خراپەم پىبگەيەنن، چۈنكە ﴿فأنهم عدو لي الا رب العالمين﴾
ئەۋانە دوزمىنن، عىبادەتتە بۇ ناكەم، بەخودايان نازانم، ھىچ
گىرگىكەيان پىئادەم؛ بەلام ﴿رب العالمين﴾ كە خۇدايەكى حەق ۋ راستەۋ
بەدبەيئەرو رىزق ۋ رۆزى دەرەمە، لە دۇنياۋ لەقىيامەت ۋەلىۋ سەر
پەرشتىارمە، ئەمەن ھەر سەرى بەندايەتى بۇ ئەۋ نەۋى دەكەم،

عبادەت و پەرستىشى خۆم ھەر ئاراستەي زاتى پاكى ئەو دەكەم و
كەسى تر بەخودا نازانم، كەوابوو عبادەت كردنم بۆ ئەو بتانە
عبادەت كەردنى دۆژمنە، بۆيە خۆمى لى دەپارىژم و عبادەتى كەسىك
دەكەم خىرو فەر ھەمووى بە دەست ئەو .

ئابەوشىو ھەزەرەتى ئىبراھىم عليه السلام لەپىناوى عەقىدەو بىرو باو ەردا
دەسبەردارى خزم و خویشى بوو ، جارى جودابوونەو ەو دۆژمنايەتى خۆى
بۆ خۆيان و خودا درۆژنەكانيان راگەياند، ئەو زاتە پىرۆزە (قدوة حسنة) يە
بۆ موسولمانان تا رۆژى قىامەت، بۆيە دەبى بىرواداران بزانشن كە
لەعەقىدەدا مۇجامەلەو موساۋەمە نىە، ھىچ شتىك لەبەرامبەر
عەقىدەدا كىشى نىە، نابى بۆ خزم و باوك و گەل و نىشتىمان
دەستبەردارى بىرو باو ەرىن، دەبى لەپىناو عەقىدەدا دەستبەردارى ھەموو
شتىك بىن، پەيۋەندى پەيۋەندى بىروباو ەرە، شتەكانى تر دوا عەقىدەن،
عەقىدە بناغەيەو شتەكانى تر لەسەر ئەو دادەمەزرىن!

ھەزەرەتى ئىبراھىم عليه السلام بۆيە (رب العالمين) ى چەرت كرد چونكە لەوانەيە
برىك لەباوك و باپىرە پىشىنەكانيان خودايان پەرست بى، يان لەتەك
خودادا شتى تريان پەرست بى، كەوابوو ئەم چەرتكەرنە بۆ ئىحتىياط
پىويست بوو، چونكە باسەكە باسى عەقىدەيەو ھەسساسە!

ئەم ھەلۋىستە مەبدەئىيە ھەلۋىستى خاۋەن باو ەرانى راستەقىنەيە،
ھەلۋىستى ئەوانەيە: كە پشت بەخودا دەبەستىن و چ باكيان لە غەيرى
خودا نىە، دلىان لەراستى ھەلۋىستى خۆيانە و مۇجامەلەو موساۋەمە
بەھىچ شىۋەيەك ناكەن!

ئەو ەتا ھەزەرەتى نوح عليه السلام بەرامبەر كۆمەللى كافرو موشرىكەكان
دەفەرمى: ﴿فَأَجْمَعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرَكُمْ عَلَيْكُمْ غَمَةً،
ثُمَّ اقْضُوا وَلَا تَنْظُرُوا﴾ (يونس / ۷۱) .

ده‌کا، خواردن و خواردنه‌وه‌ی بۆ گیانله‌به‌ران فه‌راهم هیناوه‌و پیداو‌یستی
بۆ دابین کردوون.

۳- ﴿وَإِذَا مَرَضْتَ فَهُوَ يَشْفِيكَ﴾ هه‌رکاتێ توشی نه‌خۆشی‌یه‌ک بووم
هه‌ر ئه‌و شیفابه‌خشه‌، هه‌زه‌ته‌ی ئیبراهیم عليه السلام پیغه‌مبه‌ره‌و ده‌زانێ
نه‌خۆشی و هه‌موو کاریک به‌ویست و ئیراده‌ی خودا دیته‌جی، به‌لام
په‌یدا‌بوونی نه‌خۆشیه‌که وه‌پال خودا نادا، چونکه لی‌ره‌دا مه‌قامه‌که
مه‌قامی رانواندنی نیعمه‌ته‌کانه‌و له‌به‌ر ئه‌ده‌ب و شه‌رم نه‌خۆشیه‌که پال
خۆی ده‌دا شیفاکه پال خودا .

هه‌روه‌کوو چۆن له‌زۆر شوینی تری قورئاندا شتی شه‌رو خراب پال
غه‌یری خودا دراوه بۆ نمونه ﴿وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ﴾ له‌بیرچونه‌وه‌که
پال شه‌یتان دراوه یان له‌تایه‌تی ﴿وَأَنَّا لَآنَدْرِی أَمْرًا یُّرِیدُ بَعْدَ فِی الْأَرْضِ أَم
أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشْدًا﴾ (الجن/۱۰) ئه‌وه‌تا (شر) پال غه‌یر مه‌علوم دراوه
به‌لام (رشد) پال خودا دراوه، لی‌رشدا هه‌زه‌ته‌ی ئیبراهیم عليه السلام
نه‌خۆشیه‌که‌ی پال خۆی داوه.

۴- ﴿وَالَّذِی یُعِیْتَنِی ثُمَّ یَحْیِیهِ﴾ په‌روه‌ردگار خودایه‌کی ئه‌وتۆیه له‌ژیانی
دونیا‌دا ده‌مریتنی و پاشان له‌ قیامه‌ت دا زیندوم ده‌کاته‌وه، که‌سی تر
توانای ئه‌وه‌ی نیه.

۵- ﴿وَالَّذِی أَطْمَعُ أَن یَغْفِرَ لِی خَطِیئَتِی یَوْمَ الدِّینِ﴾ په‌روه‌ردگار
خودایه‌کی وه‌هایه، به‌ته‌مام رۆژی قیامه‌ت تاوانه‌کانم داپۆشی و لیم خۆش
ببی، چونکه که‌سی تر دارای ئه‌وه‌ی نیه له‌دونیا و له‌قیامه‌ت دا له‌تاوان
خۆش بسبی. وه‌کوو له‌تایه‌تی‌کی تر دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَنْ یَغْفِرِ الذَّنُوبَ
إِلَّا اللَّهُ؟﴾ (آل عمران/۱۳۵) .

وشه‌ی ﴿أَطْمَعُ﴾ ی به‌کاره‌ینا، وتی: به‌ته‌مام وره‌جام وه‌ایه خودا لیم
خۆش بی. تا ئاماژه‌بی به‌ئه‌وه که‌هیچ شتێک له‌سه‌ر خودا واجب نیه،

پاداشدانەو ھەلگرتنی عەزاب و لیخۆشبونی تاوان فەزل و بەخششی
خودایەو بەمەحضی خودایەتی خۆی ئەنجامی دەدا.

ئەمە نیشانەیی بەندەیی بەخۆچاراوو موخلیص و راستالە، ئەو ھەتا
ھەزەرەتی ئیبراھیمی پێغەمبەر و خەلیل، وێسرای ئەو خۆتەسلیم کردن و
بەندایەتی کردنەیی بۆ خودا و ھەست کردنی بەو نزیکییەیی لە زاتی کردگار،
کەچی ترسی ئەو ھەییە تاوانی ھەبن، پشت بەتاعەت و خوداپەرستی
خۆی نابەستی، کردەو ھە باشەکانی خۆی بەلاو ھە بیبایەخن لەناستی نەعمەتە
جۆراو جۆرەکانی خودا، بۆیە لەناخو ھە بەتەمای رەھمەت و فەزلی خودایەو
ئەو ئاسۆیە بەفریادەرەسی خۆی دەزانسی وێسرای لیبران بۆ
خوداپەرستی و بەندایەتیکردن بەم ھەییوا گەشەو ھە بەرەو ژیانە
جاویدانی ھەنگاودەنی !!

بەرەستی ئەمە ھەستکردنە بەتەقواو لەخودا ترسان، ھەستکردنە
بەئەدەب و حیشمەت، ھەستکردنە بەنرخ و بەھاو نەعمەتە جۆراو جۆرە
زۆرەکانی خودا کە لەژمارە نایەن، نرخاندنی کردەو ھە ئادەمیزادە کە
لەبەرەمبەر نەعمەتی خودا: کە زۆر کەم و بیئەودن.

سەعدی شیرازی دەلی: ھەموو ھەناسەدانیک دوو نەعمەتە، یەکەمیان:
دریژەپێدەری ژیانەو ھە ئەو ھە تریان: راحەتی جانە، دەی ئادەمیزاد ئەگەر
بەدریژایی ژیانە خەریکی سوپاس و ھەمدی خودایی پاساوی ھەناسە
دانەکە ناداتەو !!

۲- دوعا و پارانەو ھە بەسۆزی ئیبراھیم عليه السلام

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾
وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْ لِي وَرَثَةً جَنَّةً

النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاعْفِرْ لَائِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

دوای نه‌وهی حه‌زره‌تی ئیبراهیم علیه‌السلام به‌وشیوه دلسۆزیه سوپاسی
په‌روه‌ردگاری کردو نیعمه‌ته‌کانی رانواندن. ئه‌جار دوعاو
پارانه‌ویه‌کی به‌سۆزو دلسۆزانه ئاراسته‌ی خودا ده‌کاوه‌ده‌فرموی:

﴿رَبِّ هَبْ لِي حَكْمًا﴾ خودایه! حیکمه‌ت و خاص ناسییه‌کی وه‌هام
بده‌ری چاک و خراپ لیک جیا بکه‌مه‌وه، حه‌ق و به‌تال لیک هه‌لاویرم
بۆ نه‌وه‌ی له‌سه‌ر رییازی حه‌ق و راست بده‌روام بم تاده‌گه‌مه‌ ئاکام .

﴿وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ خودایه! توفیقم بده بۆ به‌ندایه‌تیکردنی خۆت،
بۆ نه‌وه‌ بچه‌ پێرو ریزی صالحانه‌وه، له‌کۆمه‌لی نه‌وان که‌ دوورن له‌تاوانی
گه‌وره‌و بچوک، خودایه له‌دونیاو له‌قیامه‌ت صالحم بکه‌ .

پێغه‌مبه‌ری ئیسلامیش له‌کاتی سه‌ره‌مه‌رگا سی‌جار فهرموی: (اللهم في
الرفيق الأعلى). له‌کاتی دوعاکردن و پارانه‌وه‌ش دا ده‌یفه‌رموو: (اللهم
أحينا مسلمين، وامتنا مسلمين، و ألقنا بالصالحين، غير خزايا و
لامبدلين). بێگومان په‌روه‌ردگار دوعاکه‌ی حه‌زره‌تی ئیبراهیمی وه‌رگرت
وه‌کوو له‌شوێنیکێ ترده‌ده‌فرموی: ﴿وانه في الآخرة لمن الصالحين﴾
(العنكبوت/۲۷) .

﴿واجعل لي لسان صدق في الآخرين﴾ خودایه توفیقم بده کاری چاک
به‌نه‌نجام بگه‌یه‌نم و بمکه‌ره ره‌چه‌شکێنی کاری باش و خه‌لك شوینم بکه‌وی
دوای خۆم به‌باش ناوم به‌یئن، حه‌زره‌تی ئیبراهیم علیه‌السلام دوعای نه‌وه‌ی کرد
له‌عه‌قیده‌و بیرو باوه‌ردا وه‌جاخ کویر نه‌بی، دوا خۆی که‌سانیک هه‌بن شوین

ئەو بکەون و بەریبازی ئەودا بپۆن، خودا زمانی شیرین و پاراویان بداتسێ
بانگەوازی ئادەمیزادان بکەن بۆ رێبازی حەق و راست .

وێدەجی حەزرەتی ئیبراھیم علیه السلام هەمان دوای کردبێ کاتێک لە گەڵ
ئیسماعیلی کۆری دا دیواری کەعبەیان بەرز دەکردەو: کە دەفەرموی:
﴿ربنا واجعلنا مسلمین لك ومن ذریتنا امة مسلمة لك وارنا مناسکنا
وتب علینا انک انت التواب الرحیم، ربنا وابعث فیهم رسولا منهم یتلوا
علیهم آیاتک ویعلمهم الکتاب والحکمة ویزکیهم، انک انت العزیز
الحکیم﴾ (البقرة/۱۲۷-۱۲۹).

پەرورەدگار دوای کە ئیبراھیمی گیراکردو ئاواتەکانی هێنانەدی
دەفەرموی: ﴿وترکنا علیه فی الآخرین، سلام علی ابراهیم، کذلک نجزي
المحسنین﴾ (الصافات/۱۰۸-۱۱۰) یان دەفەرموی: ﴿وانه فی الآخرة
لمن الصالحین﴾ (العنکبوت/۲۷).

هەندێ لەدوای ئاواتەکانی حەزرەتی ئیبراھیم علیه السلام دوای هەزاران سال
گیرابوون، ئەمەش لەلای ئادەمیزاد ماوێهەکی زۆر دوورو درێژە، وەلی لای
پەرورەدگار کاتێکی دیاریکراوە بۆ تێدا هاتنەجێ گیرابوونی دوای
هاتنەدی ئاواتەکان !

﴿واجعلني من ورثة جنة النعیم﴾ خودایە! بمخەرە پێری ئەوانەو: کە
دەبنە میراتگری بەهەشت و لەناو نازو نیعمەتەکانی دا ژیان بەسەر دەبن.
لەو پێش دوای کرد خودا بیخاتە گەڵ پێری پیاوچاکان بەو تۆفیقی بدا
کردەوێ چاک ئەنجام بدا، بەهەشتیش بەمیرات دەدرێ بە پیاوچاکان .

ئەجار دوای بۆ باوکی دەکا، هەرچەندە باوکی و گەلە کەسی قسە
ناخۆشیان پێگوتن و بەرێرەکانییان کرد، بەلام لەو پێش وادە پێدایوو:
کە دوای بۆبکا و وادە خۆی بردهسەر و فەرموی: ﴿واغفر لأبي انه کان
من الضالین﴾ خودایە! لەتاوانی باوکم خۆش ببو و هیدایەتی بدە بۆ ئیمان

هینان، چونکه ئەو گومرایه و سه‌ری لی تیکچووه، هه‌لبه‌ته وه‌کوو
 ئاماژه‌مان پێ کرد دوعا کردنی هه‌زره‌تی ئیبراهیم عليه السلام بۆ باوکی پیش
 ئه‌وه‌بوو: دلنیا بێ: که ئیمان ناهیتنی و دوزمنی خودایه، هه‌روا چونکه
 وه‌عدی پێ دابوو: که دوعای بۆ بکا، وه‌کوو ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا كَانَ
 اسْتِغْفَارُ اِبْرَاهِيمَ لِابْنِهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ
 لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ، اِنَّ اِبْرَاهِيمَ لَآوَاهٌ حَلِيمٌ﴾ (التوبة/١١٤) جا که بۆی
 ده‌رکه‌وت باوکی دوزمنی خودایه، لیتی ته‌به‌رپا بوو، زانی: که خزمایه‌تی
 خزمایه‌تی ره‌گه‌ز نیه و هۆزایه‌تی و که‌سایه‌تی: که عه‌قیده پێکیانه‌وه
 نه‌به‌ستیتته‌وه چ بایه‌خیکێ نادریتی! دۆستایه‌تی و خزمایه‌تی ده‌بی له‌سه‌ر
 بناغه‌ی بیرو باوه‌ر دابه‌زری!

ئه‌جار داوا ده‌کا: له‌قیامه‌ت دا به‌شێوه‌یه‌کی گشتی خودا چاوپۆشی
 لی بکا و ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا تَخْزِنِي يَوْمَ يُصْعَقُونَ﴾ خودایه رۆژی قیامه‌ت
 ریسوام نه‌که‌ی، له‌ورۆژه‌دا مه‌خلوقات زیندوده‌که‌یتته‌وه، له‌سه‌ره‌زنشت و
 لۆمه‌ی خۆت بمساریزه‌و له‌که‌م و کورپه‌کانم ببوره، تاوانه‌کانم داپۆشه‌و
 ریسوام مه‌که!

له‌م دوعاو پارانه‌وه‌ی ئیبراهیمه‌وه ده‌رده‌که‌وی: که ئەو زاته‌ چه‌ند
 ترس و بیمی رۆژی قیامه‌تی هه‌به‌وه، چه‌ند شه‌رمی له‌خودا کردوه و چه‌ند
 ترساوه له‌وه‌ی له‌و رۆژه‌دا له‌به‌رده‌م خودادا ریسوا ببێ!

به‌تایبه‌تی: که حه‌قیقه‌تی ئەو رۆژه دیاری ده‌کا، قیه‌مه راستیه‌کان رون
 ده‌کاته‌وه و ده‌فه‌رموی: ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ
 بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ ئەو رۆژه‌ی: که مال و منداڵ هه‌یچ سودێکیان بۆ ئاده‌میزاد
 نابێ و چ که‌لکیان لی وه‌رناگیرێ، له‌فه‌رزی مه‌حال دا ئه‌گه‌ر پرپه‌زه‌وی زی‌رو
 زیو به‌ فیدیه‌ بدات تۆز قاتێک عه‌زایی خودای لی که‌م ناییتته‌وه، مال و
 خێزانی ناتوانن یارمه‌تی بده‌ن و عه‌زایی لی سووک بکه‌ن!

لهو رۆژهدا نهوهی سودبهخش بى تهنيا ئيمان به خوداو کردهوهی چاکه
فريای ئادهميزاد دهکهون، دلسوۆزی لهئايين دا، دوورکهوتنهوه له
موشريک و بتهپرستان جودا بوونهوه لتيان سودی ههيه بو نهو رۆژه.

مه بهست به ﴿قلب سليم﴾ دلتيكه باوهري پرو پوچى تيدا نهبي، مهيلي
تاوان و سهريپچى کردنى تيدا نهبي، پيش هه موو شتيك نهخوشي كوفرو
نيفاقى تيدا نهبي.

سه عیدی كورپى (المسيب) فهرمويه تي: (قلب سليم) دلى موسولمانه،
چونكه دلى كافر نهخوشه، نهخوشي كوفرو شيرك و نيفاقى تيدايه.

وه صف و دياردهی رۆژی قیامت و پهواب و سزای كافرهكان و

ژیوان بوونهوهی بتهپرستهكان

وَأَزَلَّتِ الْجَنَّةُ لِلْمُنَاقِبِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ
﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَنْ مَأْكُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ
أَوْ يَنْصَرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكَبِكُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ
أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا
إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾
قُلْ أُنَا لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

پاش ئەوێ ئەوێ ھەزرەتی ئیبراھیم عليه السلام بەوشیوێ ئیخلاص و پەرسۆزەوێ
لەخودا پاراپیوێ، کۆتایی پارانەوێ کە ی بەو ھینا: کە رۆژی قیامەت
ریسوای نەکا، ئەجار دیمەنێک لەدیمەنەکانی رۆژی قیامەت رادەنویستی،
وینە ی ئەو رۆژێ ئیبراھیم لی ئی دەترسی بەشیوێ ھەکی سامناک دەخاتە
بەرچاو، ھەردەلی ئی ھەزرەتی ئیبراھیم عليه السلام ئامادە ی ئەو رۆژەوێ چاوی
لەدیمەنەکانیەتی و ھانا بۆ پەرورەدگار دەباو بەو نزاو پارانەوێ پەرسۆزە
رودەکاتە بارەگای خودا، بۆ ئەوێ لەو عەزاب و سزایە دووربێ!

﴿وَأَرْلَفْتَ الْجَنَّةَ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ئەو رۆژە رۆژیکە بەھەشت بۆ خوداپەرستان
نزیك دەکریتەوێ، سەیری دەکەن و پەلە دەکەن لەچوونە ناوی، دەرگایان بۆ
دەکریتەوێ دەچنە ژۆردوێ بەمراز دەگەن!

﴿وَبَرَزْتُ الْجَحِيمَ لِلْغَاوِينَ﴾ ئەو رۆژە رۆژیکە دۆزەخ دەردەخەری بۆ
گومراپان بەجۆرێک بەئاشکرا چاویان پیتی دەکەوێ دەزانن ئەوێ شوین و
جینگایانە، لەنزیکیەوێ رادەگیرین و گوئیان لەلۆمەو سەرزنەشت و
تەقریعی، ئەمەش بۆ ئەوێ زووتر غەم و نارەحەتی دایانگریۆ سزای
گومراپی و ستەمکاری دۆنیایان چاوی بکەوێ.

ئەجار پێش ئەوێ فری بدرینە ناو دۆزەخەوێ بۆ زیدە سزادان و
ریسوکردن پرسیاری لۆمە ئامیزیان لی دەکری، ﴿وَقِيلَ لَهُمْ: أَيْنَ مَا كُنْتُمْ
تَعْبُدُونَ، مِنْ دُونِ اللَّهِ، هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ؟﴾ پێیان دەگوترێ:
لەکوین ئەو خودایانەتان: کە پەرستشتان بۆ دەکردن و پیتان وابوو فریاتان
دەکەون و عەزابتان لی دۆور دەخەنەوێ؟ ئایا بەھانای خۆیانەوێ دین تا
فریای ئیو بکەون؟! باش بزائن و دلنیاين، نەدەتوانن ئیو رزگار بکەن نە
فریای خۆیان دەکەون. ئیوێ خودا درۆزنە کانتان سوتەمەنی دۆزەخن و
دەخەرنە ناوی.

هه‌لبه‌ته هه‌یچ وه‌لامیکیان نیه‌و چاوه‌روانی وه‌لامیشیان لی‌ناکری، خو
ئه‌گه‌ر وه‌لامیش بده‌نه‌وه هه‌یچیان به‌ده‌سته‌وه نیه، که‌وابوو پرسیاره‌که بو
سه‌رزه‌نشت و لۆمه‌ کردنه، بو سه‌رکو‌تانه‌وه‌و چاوشۆرکردنه!!

ئیتیر ﴿فکبکبوا فیها هم والغاؤون، و جنود ابلیس أجمعون﴾ به‌ره‌و ده‌م
توردانه ناو دۆزه‌خه‌وه، خودا درۆزنه‌کانیان و بتپه‌رسته‌کان، سته‌مکارو
سه‌رانی کوفرو شوینکه‌وتوانیان، تیکراو به‌کۆمه‌ل هه‌لده‌درینه ناو
دۆزه‌خه‌وه‌و به‌سه‌ریه‌ک دا ده‌ترشین، هه‌روه‌کوو چۆن له‌گه‌ل ئه‌وان دا
شوینکه‌وتوانی شه‌یتان له‌یاخی بووانی ئاده‌میزادو جندۆکه‌ فری
ده‌درینه ناوی.

پیش‌خستنی خودا درۆزنه‌کان بو توردانه ناو دۆزه‌خ بو ئه‌ویه: که
په‌رستشکاره‌کانیان به‌چاوی خۆیان بی‌بایه‌خی خودا درۆزنه‌کانیان زیاتر بو
ده‌ربکه‌وی و له‌رزگار بوون ناهومید بن . هه‌موو ئه‌وانه‌ی سه‌ره‌پیچی
فه‌رمانی خودا ده‌که‌ن و ده‌خرینه ناو دۆزه‌خه‌وه سه‌ربازی شه‌یتانن.
که‌وابوو باسکردنی (جنود ابلیس) ذیکری عامه‌ دوا‌ی خاص.

﴿قالوا - وهم فیها یختصمون - : تالله ان کنا لفي ضلال مبين، اذ
نسویکم برّب العالمین﴾ تا‌قمی گومراو به‌دبه‌خت - له‌و حاله‌ته‌دا: که زۆر
خه‌فه‌تبارو رق هه‌لساون و کیشه‌و جیدال له‌نیوان ئه‌وان و گومراکه‌ران دا
گه‌شستۆته چله‌ پۆپه‌و له‌گه‌ل خودا درۆزنه‌کانیان و شه‌یاتینی‌یه‌کان دا
ده‌میان تی‌ک ژه‌نیوه - ده‌لێن: سویند به‌خودا ئیمه‌ له‌زه‌لکاوی گومرایه‌ی دا
بووین: که ئیوه‌مان ده‌کرده‌ هاوشانی خودا له‌گه‌ل خودا دا یه‌کسان
سه‌یرمان ده‌کردن و وه‌کوو خودا عیبادتمان بو ئه‌نجام ده‌دان، پیمان وابوو
شیایو په‌رستش بۆکردن ! به‌راستی ئیمه‌ سه‌رلی‌شی‌یاوو گومرا‌بووین .
له‌نایه‌تیکی‌تردا ئاماژه‌ بو‌ئوه‌وه ده‌کاو ده‌فه‌رموی: ﴿ان ذلك لحق تخاصم

اهل النار (ص/۶۴). نیستا دان به تاوانی خویان دا دهنین ، به لام
چ سوود!

نه بچار تاوانی گومپایی خویان ده‌خنه سهر گومپاکه‌ران و ده‌لین: ﴿وما أضلنا الا الجرمون﴾ له‌راستی‌دا که‌س ئیمه‌ی گومپا نه‌کردوو ه‌جگه له‌تاوانبارانی شه‌یاتینی و سهرانی مله‌ورو تاغوت و ریش‌سپی و پیساو ما‌قول‌ه‌کا‌نمان. نه‌وان ئیمه‌یان گه‌یانده ئهم وۆژه ره‌شه، وه‌کوو له‌شوئینیکی‌تردا ده‌فه‌رموی: ﴿وقالوا: ربنا انا اطعنا سادتنا وکبرائنا، فاضلونا السبيل﴾ (الأحزاب/ ۶۷).

ٺاوا به جڙوڙه تاونه کهيان ده خه نه ملی موجر مينه کان و ده ٿين: سوچی
 ٺهوان بووه... پاشان وه ٺاگا دينه وه و ده زانن: که کار له کار تراز وه،
 ئيعلانی مال ويرانی خویان ده کهن و ده ٿين: ﴿فما لنا من
 شافعين ولا صديق حميم﴾ نه مړو ټيمه هيچ تکا کار ټکمان نيه قسه يه کی
 خيرمان بو بکا، دوستي کی دل سو زمان نيه فريامان بکه ويو تو زیک
 عه زابمان له سره سوک بکا، نه وانه ی له دونيادا پيمان وابوو: ده بنه
 شه فاعه تکارمان لای خوداو عه زابمان لی دوورده خه نه وه درووده له سه برون،
 نه خودا کا گمان شه فاعه تمان بو ده کهن و نه دوستي کمان هه يه
 سودي کمان پي بگه يه ني.

دهی ته گهر شه فاعه تکارمان نه بن و دوستیکمان نه بی سودیکمان
پی بگه یه نی، ده بی نه مان گیر نه وه بو دونیا بو نه وهی هه له کامان راست
بکه یه نه وه، کاریک بکه یه خۆمان له م سزا سامناکه پیا ریژین.؟ وه کوو
له نایه تیکی تر دا ده فه رموی: ﴿فهل لنا من شفعاء فيشفعوا لنا، او نرد
فنعمل غير الذي كنا نعمل﴾ (الأعراف/ ۵۳) .

دهلین: ﴿فلو أن لنا كرة فנקون من المؤمنین﴾ خۆزگه گه رانه وه مان بۆ
دونیا بۆ دهسته بهر ده بوو، ئیتر ئه و کاته ئیمانمان به خردا ده هیناو

بۆ کردنه. وه‌لی وێرای هه‌بوونی ئەم هه‌موو به‌لگه‌و ده‌لیلانه زۆربه‌ی زۆری گه‌لی ئیبراهیم ئیمانیان به‌خودا و پێغه‌مبه‌ری خودا نه‌هینا!!
﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بێگومان خودای تۆ ئە‌ی موحه‌مه‌د!
که‌ تۆی کردوه به‌ پێغه‌مبه‌رو ره‌وانه‌ی کردوی بۆ سه‌ر ئاده‌میزادو به‌پیر بانگه‌وازی‌یه‌که‌ ته‌وه‌ نایه‌ن، به‌ تواناو ده‌سه‌لاته‌، ده‌توانی تۆ‌له‌ی سه‌رپێچییان لی‌بستینی، خاوه‌ن ره‌حم و به‌زه‌یی‌یه‌: که‌ مۆ‌له‌تیان ده‌داو زوو له‌ناویان نابا بۆ ئه‌وه‌ی به‌خۆیاندا بچنه‌وه‌و ئیمان بێنن، هه‌روه‌ها خاوه‌ن ره‌حم و به‌زه‌یی‌یه‌ بۆ موسو‌لمانان و کۆمه‌گیان پێ‌ده‌کاو به‌سه‌ر دوژمنانیان دا زالیان ده‌کا، له‌قیامه‌تیش دا له‌به‌هه‌شتی جوان و رازاوه‌دا به‌مرازی خۆیانیان ده‌گه‌یه‌نی!

چیرۆکی سییه‌می ئە‌م سورەته‌: چیرۆکی هه‌زه‌رتی نووحه‌ عليه‌السلام
له‌گه‌ڵ گه‌له‌که‌ی‌دا

كذبت

قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُوا ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَأَتُومُنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذِلُونَ ﴿١١١﴾
قَالَ وَمَا عَلِمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حَسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي
لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا لَأَنْذِرُ مَنِ

١١٥ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَنُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ
 رَبِّ إِنِّي قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَأَفْطَحَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتَحَا وَنَجَّيْنِي وَمَنْ
 مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ
 ١١٩ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
 أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

وه کوو زانیمان له وه پیتش له چیرۆکی هه زه ته موسا وه گه رایه وه بۆ
 روژگاریکی دیرینترو له وه پیتشتر. ئیستاش به هه مان شیوه له چیرۆکی
 هه زه ته ئیبراهیم وه پێدا هه لده کشیته وه بۆ روژگاریکی پیتشتر و چیرۆکی
 دووهم باب هه گهری ئاده میزاد؛ هه زه ته نوح (علیه السلام) راده نویسی، چونکه
 لیژدها هیله میژووییه که گرنه نیه و زنجیره میژووییه که مه به ست نیه،
 به لکوو مه به ست په ند وه گرگرتنه له سه ره نجامی شیرک و به درۆ خستنه وه ی
 پیغه مبه ران.

چیرۆکی هه زه ته نوح (علیه السلام) وه کوو چیرۆکی هه زه ته ئیبراهیم (علیه السلام)
 موسا (علیه السلام) چهند جار له قورئان دا دووباره بۆته وه، هه رجاره به ئوسلو بیته
 رانویندرا وه بۆ مه به ستیتک هیئرا وه.

هه زه ته نوح یه کهم پیغه مبه ره: که په ره وردگار نار دویه ته بۆ سه ر
 دانیش توانی سه ر زه ی دوای ئه وه ی بته په رستیان تیدا په یدابوو. هاته
 ناویان و جله و گیری لی کردن له ها وه لدانان بۆ خوداو بته په رستی،
 له سه ره نجام وله ئاکامی بته په رستی ترساندن، نۆسه دو په نجا سال له ناویاندا
 مایه وه بانگه وازی کردن، به شه وو به روژ به ناشکراو به چه له گه لیان
 خه ریک بوو، بانگه وازیان به گوی دا نه چوو، بروایان پی ته کردو به درۆیان

خستەو، كۆمەللىكى كەم نەبى كەس شوئىنى نەكەوت، جاكە لىيان نائومىدبوو دوعاى لەناوبردنى لىكردن و خودا بەتۆفان خنكاندننى.

دەفەرموى: ﴿كذبت قوم نوح المرسلين، اذ قال لهم أخوهم: ألا تتقون؟﴾ گەلى نوح پىغەمبەرانىيان بەدرۆخستەنەو واتە: پەيامى نووحيان رەتكردەو ئيمانىيان پىنەهيتنا، كاتىك نروحوى ھاورەگەزر ھاولاتى و ھاوعەشرەت و خزميان پىگوتن: ئەو بەخودا ناترسن و چۆن بەندايەتى بۆ ئەم پەيكەرەنە دەكەن؟ ئايا ترسى سزاي سەختى خوداتان نىە؟

ھەلبەتە گەلى نوح تەنھا ھەزرەتى نووحيان بە درۆخستەنەو ھەرئەر بانگەوازی کردون، كەچى قورئان دەفەرموى: پىغەمبەرانىيان بەدرۆخستەنەو، چونكە ريسالەى پىغەمبەران لەبنەمادا يەك ريسالەيەو ھەموو پىغەمبەرىك بانگەوازی کردو بۆ يەكتاپەرستى و بەندايەتى کردنى دلسۆزانە بۆ پەرەردگارو پرواکردن بە پىغەمبەرايەتى و ھاتنى رۆژى قيامەت. جا كەسەك ئەگەر پەيامى پىغەمبەرىك رەت بکاتەو ھەكوو ئەو ۋايە پەيامى ھەموو پىغەمبەرانى رەت کردىتەو.

بەدرىژايى ميژوو بانگەوازی پىغەمبەران بۆ يەكتاپەرستى بوو، بۆ گىرانبەو ھى ئادەمىزاد بوو لەبتەپرستى و ھاوئەلدانان بۆ خودا بۆ چەسپاندنى راستى پىغەمبەرايەتى بوو، بۆ پرواکردن بەھاتنى رۆژى قيامەت بوو، ھەموو پىغەمبەرىك ئەم بنەمايانەيان دوبارەکردنەو بەئوسلوبى خوڤيان بانگەوازيان بۆ کردون، ئەم سىشتە سەرەكياانە كوللىياتى بىرو باوهرى ئىسلامىن و ھەموو پەيامىكى پىغەمبەران ئەم بنەمايانەيان لەخۆگرتون.

ئىتر لەم روو ھە كۆمەلگای ئادەمىزاد دادەبەش دەكرى بۆ لای دو بەش: كۆمەلگای موسولمان و كۆمەلگای كوفر، كەوابو بەدیدی موسولمانان

گەل و نەتەوہ خوداپەرستەکان لە ھەر رەگەزو توخمیک بووبن، لە ھەر چەرخ و رۆژگارێک دا بووبن ، بە ئومەتێ ئیسلام حسیب دەکرین، ئەوی وانەبوو لە پێڕی کافرانەو لە سەنگەری بەرامبەردایە، بۆیە موسولمانان برۆیان بە ھەموو پیغەمبەرێک ھەیەو ریزی ھەموان دەگرن چونکە ھەمویان تێکرا ھەلگری پەياممێکن ئەویش پەيامی یەکتاپەرستی یە. مەرقایەتێ لە دیدی موسولماندا دۆبەشە؛ ئەھلی حەق و ئەھلی بەتال، لە ھەموو کات و شوێنێک دا موسولمان لە گەل ئەھلی حەقە دژی ئەھلی بەتالە، ئەمە بەرنامەییەتی و بەوشیوە ھەلسو کەوت دەکا !

حەزەرەتی نوح کە پەيامی خۆی بە گوێی گەلەکەیی دا دا لە سەرەنجامی بپەرستی ترساندنێ ، دو صیفەتی خۆی بۆ گەلەکەیی رونکردووە:

۱- پێیانی فەرموو: ﴿انی لکم رسول أمین﴾ ئەمن بو ئیوہ پیغەمبەرێکی ئەمێندارم، خیانتان پێ ناکەم، دلسۆزم بۆتان، چیم پێ سپێراوہ بەبێ زۆدەو نوقصان پێتانێ رادەگەیەنم و بۆتانێ شی دەکەمەوہ.

﴿فاتقوا الله وأطيعون﴾ لە عەزابی سەختی خودا بترسن، گوێیستی من بن لەوہی فەرمانتان پێ دەکەم لە خوداپەرستی و یەکتاپەرستی.

۲- ﴿وما أسألكم عليه من أجر، ان أجري الآ علی رب العالمین﴾ ئەمن لە پاساوی ئەم بانگەوازو ئامۆژگاری کردنەم دا، داواي کریۆ پاداشتتان لی ناکەم بۆدەنەوہ. کالۆ مەبەستی دۆنیاییم ناوی، بۆ و دەستەپێنانی مال و سامان و پلەو پایە دۆنیایی بانگەوازیان ناکەم، پاداشتی من لای خودایە ئەو نەرکی بانگەوازی خستۆتە ئەستۆم و ھەر ئەویش پاداشم دەداتەوہ..

راگەیانندنێ ئەوہ: کە لە پاساوی بانگەوازی یەکەیی دا مەبەستی کریۆ پاداشت نیە لەوان و جەخت کردنەوہ لە سەر ئەوہ: کە ھیچ مەبەستیکی

دونيایی پېيان نيه كاريكى پتويستەو دەبى بانگخوازانى ئىسلام ھەموو كاتى بەرچاۋى خۇيانى بگرن و لەناخەوہ پابەندبن پىيەوہ، بۆ ئەوہى بانگەوازىيەكەيان لە بانگەوازى كاهين و دونيا خوارانى بەناو دىنەوہ جىبابكەنەوہ. بەكردەوہ بىچەسپىنن: كە ئەوان پىچەوانەى ئەوانەن ئاين دەكەنە ھۆكارى دونيا دەستەبەر كىردن و روتاندنەوہى خەلكى رەش و روت.

مامۇستا مەلا كەرمى بيارە خودا پاىەدارى بكا لەكتىبى ئىقبال نامەدا دوای باسكردنى تاوانەگەرەكان دەفەرموى:

لەمانە خراپتر كاكى بەتەمكىن دونيا خواردنە بەبەھانەى دىن.
﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾ خۆتان لەسزای سەختى خودا پيارىزن، شوین پەيامى مەن بكەون، ئەوہ بۆتان دەر كەوت: كە مەن راست دەكەم لەگەلتاندا دلسۆزم پىغەمبەرى خودام بۆ سەرئىوہ، دەمەوى لەنەگەتەى و چارەپەشى ھەتاهەتايى رزگارتان بكەم.

دوجار فەرمان بەخودا و فەرمان بەئىطاەى دوبارەكردەوہ، بۆ جەختكردنەوہ و چەسپاندنى ئەو دوو فەرمانە لەدليان دا، چونكە تەقوا و طاعت بنەماى ئاين و دووروكنى سەرەكىن، بەبى ئەوان ئيمان و جودى نابى.

ئىتر گەلى نوح لەبەرەمبەر ئەم بەلگەو بانگەوازيەى ھەزەرەتى نوح دا ھىچ بەلگەيەكەيان بەدەستەو نەبوو، نەياندەزانى چۆن بەرەنگارى بىنەوہ، لەئاكاما بەلگەيەكى لاوازيان دۆزيەوہ. ﴿قَالُوا: أَنْتُمْ مِنْ لَكُمْ وَاتَّبِعْكَ الْأَرْدَلُونَ؟﴾ وتیان: چۆن دەبى ئىمە ئيمان بەتۆ بىنن لەحالىكدا شوینكەوتوانت ھەتیومچەو خويرو پلەپايىنن، چۆن دەبى ئىمە ئيمان بەتۆ بەيىنن دابەزىنە پىرو رىزى ئەو ھىچ و پووجانەوہ، ئىمە پياو ماقول و

خانه دان و بنه مالہی گہلہ کہ مانین، چون دہی بیینہ ریزی ئو ہہ ژارو مسکتن و بی دہسہ لاتانہ وہ .

بهراستی ئەمە شووبه‌یه‌کی بێ‌وه‌ج و به‌لگه‌یه‌کی بێ‌هێزه‌ هه‌موو مله‌و‌رو طاغوتی‌کی نه‌ته‌وه‌کانی رابوردو په‌نایان بۆ بردوه‌، هه‌رکاتی‌ و‌یستبێتیان ئیمان نه‌هێنن ئەوه‌یان کردوه‌ به‌بیانوو: که‌ شوێن که‌وتوانی پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ فه‌قیرو هه‌ژارو بۆره‌ پیاوی نه‌ته‌وه‌که‌ن و ئەوان خۆیان ناکه‌ن به‌هاوه‌ل و هاوشانی ئەوان؛ وه‌کوو شتی‌کی باوو س‌روش‌تی هه‌رکاتی‌ک پی‌غه‌مبه‌ری‌ک بانگه‌وازی کردبێ‌ ئەوانه‌ی زوو به‌پیر بانگه‌وازی‌یه‌که‌وه‌ چوون و ده‌ست پێ‌ش‌خه‌ری‌وون بۆ ئیمان هێنان، بۆره‌ پیاوو ره‌شه‌ خه‌ل‌ک بوون، چونکه‌ ئەوان ترسی له‌ده‌سه‌تدانی کورسی و به‌رژه‌وه‌ندی د‌ونیا‌یان نه‌بووه‌، هه‌موو کاتی‌ چینی چه‌وساوه‌و ره‌ش و‌رو‌ت زووتر باوه‌شیان بۆ بانگه‌وازی تازه‌ گرتۆته‌وه‌و زووتر موس‌ول‌مان بوون .

چه زه‌رتی نووح هیدایه‌ت ده‌ری مرّوقایه‌تی بووه، ئایین جوداوازی
 ناخاته نیّوان ده‌وله‌مه‌ندو هه‌ژاره‌وه ته‌رازوو پیّوه‌ری ئایین خوداپه‌رستی‌یه،
 نه‌ک مالّ و سامان و شان و شه‌وکه‌ت، بۆیه چه‌زه‌رتی نووح وه‌لامیّکی وای
 دانه‌وه: که له‌گه‌لّ مه‌نه‌ه‌جی ئایین دا بگو‌نجی و سه‌لاحیه‌تی پیّغه‌مبه‌ر
 دیاری بکا، وای وه‌لام دانه‌وه: که حیساب و کرده‌وه‌یان عاید به‌خودایه !

﴿قال: وما علمي بما كانوا يعملون؟﴾ حەزەرەتە نوح و تەي: مەن زانیاریم نە دەربارە ئەرەوانەو کارو پیشەکانیان نازام چەو چۆنە، لەبەنەچەو کاروباری ناوخییان ناکوئەوه، مەن سەیری روالەت دەکەم و ڤاھیر بینم، ھەرکەسێ بروام پێکاو ئیمان بەپەیمەرە کەم بێتێ بەشوئیکەوتوی خۆمی دەزانم، نەیتێ ناودلیان و حیساب و لیکۆلینەو ھەگەلیان عاید بەخودایەو یەبەندێ بەمەنەو نە.

﴿ان حسابهم الا علی ربی لو تشعرون﴾ ئەگەر کردەوێه کیان هەبێ،
حیساب و لیکۆلێنەوێه لەسەری لای پەرەردگارەو لەسەر من نیە، خودا
حیسابیان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشتیان دەداتەوێه ئەمن تەنھا راگەیانندم
لەسەرە، مۆژدە دەرو ترسیئەرم ئەکە حسابکەر و سزادەر و پاداش دەروەبم !
ئەگەر ئێوێه هەست و شعورتان هەبێ و تی بگەن و عەقڵی و اعیتان هەبێ،
بەلام ئێوێه پێوێه حەق و تەرازوی راستی نازانن چیه، پابەندی نەزانی
خۆتان و بیروباوەری هەلەئێ خۆتان پەپەرەو دەکەن !

مەبەست ئەوێه شوبهەو گومانەکیان پوچەڵ بکاتەوێه، ناپەرەزەماندی
خۆی دەربری بەرامبەر ئەوێه خودا پەرست بە پائین و پایە نزم لەقەڵەم
بدەن هەرچەندە هەژار و بۆرە پیاویش بن ، چونکە بەگوێرە پێوێه
یەزدانی کێ تەقوای زۆرتری بێ ئەوێه رێزدارترە . کافرەکان : کە گوێیان :
چۆن دەبێ ئێمە ئیمان بەتۆ بێنین لەحالیئک دا شوێنکەوتوانت چینی
هەژار و رەشە خەلک و بۆرە پیاو، بەضمینی ئەوێه یان مەبەست بوو : کە
حەزەرەتی نوح ئەوانە دەرکاو لەخۆیان دووربخاتەوێه، ئەجار ئەوان بیر لە
ئیمان هێنان دەکەنەوێه، ئێتر بەناشکراو بێروپامایی ئەوداواکاریە
ضمینی یەئەوانی رەتکردەوێه و فەرموی :

﴿وما أنا بطارد المؤمنین﴾ من هەرگیز موسوڵمانان لەکوێر پێپری خۆم
دەرناکەم ، چۆن دەبێ من ئەوانە لەخۆم دووربخەمەوێه : کە ئیمانیان
بەپەيامەکەم هێناوەو شوێنم کەوتوون ؟ من هەرگیز شتی واناکەم !
﴿ان انا لاذیر مبین﴾ من تەنھا ترسیئەریکی ناشکراو غمایانم ،
هەرکەسێ بەدروم بخاتەوێه لەعەزابی سەختی دۆزەخ دەیترسیئەم .

جا کە حەزەرەتی نوح بەبەلگەئێ بهیژ بۆری دان و نەیانتوانی چی دی
بەردەوام بن لەحیوار و گفتوگۆدا ، پەنایان بردە بەر هەرپەشو بەکارهێنانی

هيزم ئائەمش داب و نەريتي هەموو ملهوپو طاغوتیکە لە گەل لـه‌بوارى
حيوارو گفتوگودا تیکشکا، پەنا دەباتە بەر هەرپەشەو تۆقاندن.

﴿قَالُوا: لَأَن لَّمْ تَتَّه يَانُوحَ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾ وتیان: ئەى نوح
ئەگەر لەم هەلۆیستەى خۆت دانەبەزى واز لەم بانگەوازییەى خۆت
نەهیتى و زیاتر لەسەرى برۆیو بەردەوام بى لەسەر بانگەوازیکردنت
بۆمان، ئەو بەش بزانە بەردەبارانت دەکەین، بەبەردەبارانکردن
دەتکوژین، ئیتر چیدی لیت قبول ناکەین و چاوپۆشیت لى ناکرى! ئالیرەدا
هەزەرتى نوح هانای بۆ خودای تەك و تەنیا بردو دەستى نزاى بەرزکردەو
بۆ لای کەسى بى کەسان و پشت و پەناى خوداپەرستان.

﴿قَالَ: رَبِّ انْقُصْ مِنْ قَوْمِي كَذِبُونَ﴾ وتى خودایە! ئەوەتا گەلەكەم
بەدرۆیان خستەووەو بانگەوازییەكەى منیان رەتکردەو، ئیمانیان
پى نەهیتام ﴿فافتح ببني وبينهم فتحاً﴾ لەنێوان من و ئەوان دا حوكم و
پریارى عەدالت نامێژ دەرەكەو ئەهلى حەق بەسەر بەتال دا سەربەخە.

﴿وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ خۆم و ئەوانەى لەگەڵم دان
لەخوداپەرستان، رزگارمان بکە لەدەستى ئەو سەتەمكارانەو بەهیلایان
بەرە، چیدی مۆلەتیا نەدە!

﴿فَأُنْجِنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ﴾ بەهانای پێغەمبەرەى
خۆمانەو هاتین، ئەو پێغەمبەرەى هەرپەشەى بەردەبارانکردنى لیکرا،
لەسەر ئەو بە بانگەوازی خەلکەكە دەکا بۆ خوداپەرستى، هیچ كرى و
پاداش و سوپاسیكیشى لى ناوین، لەپاساوى بانگەوازییەكەیدا پلەو پایەى
دونیاى مەبەست نە، هانای بۆهیتاين و لیمان پاراپەو ئەمەیش
دوێكەیمان گىرا کرد، خۆی ئەوانى ئیمانیا ن پى هیتابوو لەكەشتى بەكى
پى لەگیا نەبەردا رزگارمان كردن.

﴿ثم أغرقنا بعد الباقين﴾ پاشان، واتە: دۋاي رزگار كۈردنى نوح و شۈينكە وتوانى، باقى ماندهى گەلە كەيمان خنكاند، ئەوانە زۆرىنەى گەلى نوح بوون و سووربوون لەسەر كوفرى خۆيان و سەرپىچى كۈردنى فەرمانى خدا ، ئىمەيش بەتۆفان لەناومان بردن.

لەھندى رىوايەت دا ھاتوۋە، رزگار بوەكان ھەشتا يان چل پىساو و چل ئافرەت بوون .

﴿ان في ذلك لآية وماكان أكثرهم مؤمنين﴾ بىگومان لەرزگار بوونى نوح و شۈينكە وتوانى ھەروا لەھەموو گيانلەبەرىك نىرو مېيەك و ئەجار لەخنكاندى كافرەكان دا پەندو ئامۆزگارى ھەيە بۆ ھەركەسيك پىتغەمبەرى خدا بەدرۆ بخاتەو ەيان باو ەرى پىكا . ئەمە داب و نەرىتى خودايە؛ ھەمىشە پىتغەمبەران و شۈينكە وتوانى رزگار كۈردە . سەمكارو ملھورپو بەدرۆ خەرەو ەكانى قەلاچۆ كۈردون . زۆرىنەى زۆرى ئەو گەلە سەمكارە موسولمان نەبوون .

﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بىگومان خوداى تۆ ئەى موخەمەد ! بەھىزو بالادەستە بەسەر ھەموو شتىك دا تۆلە ئەستىنە لەوانەى سوورن لەسەر كوفرو پىتغەمبەرانى بەدرۆدە خەنەو ە سەرىپىچى فەرمانەكانى دەكەن، خاوەنى رەحم و بەزەبىيە بۆ ئەوانەى بەندايەتى بۆ دەكەن و تۆبە لەتاوانى رابوردويان دەكەن ، ئيمان بە پىتغەمبەرەكەى دەھىنن !!

چىرۆكى چوارەمى ئەم سۈرەتە: چىرۆكى ھەزرەتى ھودە عليه السلام

لەگەل گەلەكەى دا

كَذَّبَتْ

عَادَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٢﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٣﴾ إِنِّي لَكُمْ

دده فرموی: ﴿وَاذْكُرُوا اَنْجَعَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ، وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً﴾ (الأعراف/٦٩).

ئەم گەلە سەمەکارە دواى پاککردنەوێ زەوى لەستەمکارانى گەلى
نوح بەتۆفان، هاتنە سەر مەسره‌حى ژيان و خودا خێروبێرىكى زۆرى
بەسەردارشتن، جەستەو لەش و لاریان ساغ و پتەو و چوارشانەو بەرزو بلندو
خاوەن هیزو توانا، هەرزانی و ئاوو هەواى سازگارو رزق و رۆزى زۆرو
جۆگا و کانیایى سازگارو گوارا، کەچى و پیرای ئەو هەموو نازو نێعمەتانەى
خودا پێى دابوون، بەندایەتى پەرەردگاریان نەدەکرد، سەرپێچى فەرمان و
جەلەوگیرىەکانى خودایان دەکرد، حەزەرەتى ھودیەیان بەدرۆخستەوێ و خودا
لەناوى بردن ! چیرۆكى حەزەرەتى ھودو گەلەکەى لەسورەتى (الأعراف) و
سورەتى (ھود) و سورەتى (المؤمنون) و ئێرەدا ھەر جارە بە ئوسلوبىك
لەھەرشوێنە بۆ مەبەستىك رانۆتىندراوە.

لیتره دا وه کوو چیرۆکی هه زه تهی نوو ده ست پی ده کاو ده فه رموی:
 ﴿کذبت عاد المرسلین﴾ گه لی عاد پیغه مبه رانیان به درۆخته وه واته:
 هه زه تهی هو دیان به درۆخته وه به لام چونکه به درۆخته وه ی
 پیغه مبه ریك به درۆخته وه ی هه موو پیغه مبه رانه بۆیه وشه ی
 ﴿المرسلین﴾ ی به کو هینا!

﴿ اذ قال لهم أخوهم هود: ألا تتقون؟ ﴾ كاتيك (هود)ی
 هاوعه شرهت و هاوپره گه زیان پیی گوتن: نه وه بۆ خۆتان له سزای خودا
 ناپارێزن؟ بۆ لهعه زایی دۆزه خ ناترسن؟

﴿إني لكم رسول أمين﴾ من بؤئيوه پیغمبره ریکی دلسوزو
 ئەمیندارم، خیانت لەو پەيامەدا ناکەم: که خودا خستویه تیه ئەستۆم و
 بەئێوەی رادەگەیەنم.

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ ته قواى خدا بکهن و پایه‌ندى فرمان و جله‌وگیریه کانی‌سن.

﴿وَأَطِيعُوا﴾ گوی بیستی من بن ، چیتان پی ده لیم به قسم بکهن،
خۆشهختی و کامه رانی دونیاو قیامهتتان بۆ دهسته بهرده بی !
﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ ئەمن له سهر ئەو بانگه وازی و په ندو
ئامر گارییه ی پیتانی راده گه یه نم کریۆ پاداشتی ئیوه م ناوی، مه به ستم
وه دهسته پیتانی مال و سامان و پله و پایه ی دونیایی نیه .

﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ جهزاو پاداشتی من لای خودایه ،
ههر له خودا داوا ده که م پاداشتم بداته وه . خودی ئەم وتاره له سهر زوبانی
حه زه ته ی نوح و هه زه ته ی هود و هه زه ته ی صالح و هه زه ته ی لوط و
حه زه ته ی شوعه یب (علیهم السلام) ئاراسته ی گه له کانیان کراوه ، ئەمه ش
ئامازه یه بۆ ئەوه که په یامی پیغه مبه ران یه ک په یامه وه موویان
بانگه وازیان بۆ خودا به یه ک ناسین و به ندایه تی بۆ کردنی کردوه ،
هه موویان جله و گیریان له بته پرستی کردوه .

بانگه وازی بۆ خودا پرستی و شوین که وتنی په یامی پیغه مبه ران و
به ته مانه بوونی وه رگرتنه وه ی پاداش و کری له خه لک و چاو له ده سته ی
که ره می خودا داب و نه ریتی هه موو پیغه مبه ریک بووه ، هه موویان یه ک
ریساله یان هه بووه له یه ک سه رچاوه وه په یامیان بۆ هاتوه .

ئەجار هه زه ته ی هود عليه السلام که وته گه تو گوۆ له گه ل نه ته وه که ی داو پی پی
فه رموون: ﴿أَتَبْنُونَ بَعْلَ رَبِّكُمْ﴾ ئەوه چی یه ئیوه له سهر هه موو
به رزاییه ک باله خانه یه ک راده به ستن و به رزی ده که نه وه ده یکه نه نیشانه ی
به هیزی ده ست و بازوی خۆتان و شانازی پیوه ده که ن .

واپنده چی قهومی عاد له سهر گردو لوتکه ی کتوه کان باله خانه ی به رزو
گه وره یان بنیات ناو، له دوره وه بینراون، مه به ستیشیان خۆه لئانه وه
فه خرو شانازی بوو، هیچ سو دیان لی نه بینییون بۆ تیدا حه وان وه نه نیشته جی
بوون بنیاتیان نه ناو، هه روا بۆیه شیان دروست نه کردون ببنه نیشانه ی

ریگاو ریوار ریگیان پی بدۆزیتسهوه، ئەگینا ئەگەر مەبەستیان سوود
لی یینین بوایه قورئان بە عەبەث باسی نەدەکرد. بۆیه نارزامەندی
لە کارەکیان دەربری چونکە کات بەفپۆدان و مال بەفپۆدان و وزە
خەرجدان بوو بێ تەوهی سودیکی هەبێ، خۆخەریک کردن بوو بەشتیک بۆ
دوایا قیامەت سوودی نەبوو !

﴿واتخذوا مصانع لعلکم تخلدون﴾ قەصرو بالەخانە دروست دەکەن بۆ
ئەوهی بۆ هەتا هەتایە ژانیان تیدا بەسەر بەرن، وادەزانن: بۆ هەتا
هەتایە دەمێننەوهو مردنتان بەسەردا نایە. یان دەتانهوی نەمرین و هەر
لەژیاندا مێننەوه، هەرچەندە دنیا بەجی دێلن هەروەکوو چۆن
ئادەمیزادانی پێش ئێوە جیهانیان جی هێشتوه.

ئایەتەکە ئامازە بەوه دەکا: کە گەلی عاد لەژیارو بیناسازیدا
گەشتونە ئاستیک کارگەو ئامیتری جۆراو جۆریان دروست کردون بۆ
کونکردن و دابڕینی کێو گردەکانی ولاتیان، بۆ دروستکردنی بینای بەرزو
قایم و پتەو بەسەر کێوکانەوه، تەنانەت بەخەیاڵی خۆیان ئەم قەصرو
بالەخانەو قەلا دژوارانەیان لەمردنیش دەیانپاریزن و مردنیش دەگێرنەوه،
هەروا لەکاریگەری کەش و هەواو رەشەباو زریان و لافاوو بومەلەرزه
پاریزگاریان لی دەکەن.

﴿واذا بطشتم بطشتم جبارین﴾ ئێوە وێرای ئەو هەمووئیسرافەیی
لەقەصرو بالەخانەو قەلائی قایم و پتەودا دەیکەن، هەلسوکەوت و
مامەلەتان لەگەڵ غەیری خۆتان دا توندو تیژە، خەلکی دەپوتیننەوه
دەیانچەوسیننەوهو ئازارو ئەشکەنجەیان دەدەن، بەناحەق هەلەمتی
توندوتیژ بۆ ئادەمیزادانی تر دەبەن بە زەبرو زەنگ لەگەڵیاندا
دەجوڵینەوه.

﴿فاتقوا الله وأطيعون﴾ لەسزای سەختی خودا بترسن، خودای خۆتان

بپەرستىن، شوئىن پەيامى من بکەون، ئەو بۆ ئىوھ كەلگى ھەيەو
سودبەخشە، كەس لە دونيادا نەمرنابى و دونيا تاسەر بۆ كەس نابى.

ئىوھ دەبوايە لەشوکراڤە ژمىرى ئەو نازو نىعمەت و رزق و رۆزىيەى
پىتان دراو، لەپاساوى ئەو جەستە تۆكمەو پتەوھى پىتان بەخشاو
بەندايەتى خودا بکەن، بترسن لەوھى خودا قارتان لى بگىرى و نازو
نىعمەتتان لى بىيىنئىتەو، سزاو عىقابتان بدا.

ئەجار نىعمەتەكانى خودايان بۆ باس دەكاو دەفەرموى: ﴿وَاتَّقُوا الَّذِي
أَمَدَكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ، أَمَدَكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ، وَجَنَاتٍ وَعِوْنٍ﴾ خۆتان
بپارىژن لە سزاو عىقابى ئەو خودايەى نازو نىعمەتى زۆرى بەخشىو
بەئىوھ، بەخشىويەتى بەئىوھ ئەوھى بۆ خۆتان دەيزانن و ھەستى
پى دەكەن؛ ئەوھ تا ئەوھەموو ئاژەل و رزق و رۆزىيەى پى بەخشيون، منداالى
زۆرى پى داو، باخ و باخات و سەرچاوەى كانياوى جوان و صاف و گواراى
بۆ دابىن كردون، بەروبومى جوړاوجۆرو ميوەجاتى بۆ رەخساندون، دەلە
پاساوى ئەوھدا سوپاسى خوداى خاوەن نىعمەت بکەن. واز لەسەرپىچى و
سەرپرەقى خۆتان بىنن.

﴿إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ئەگەر ئىوھ بەقسەم نەكەن و
نەيەنە سەر رىيازو مەنھەجى من و سووربن لەسەر كوفرو بىدنى خۆتان،
ترسى ئەوھم لىتانه بکەونە بەر عەزابى رۆژىكى سامناك، كەس فرياتان
نەكەوى و ھىچ شتىك دادتان نەدا.

كەچى لەوھەلامى ئەم نەصیحەت و ئامۆژگاريە دلسۆزىيەى ھەزرەتى
ھوددا ﴿قَالُوا: سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ﴾ وتیان:
چون يەكە بەلامانەوھ ئايا ئامۆژگارى بکەى، يان ھەر ئامۆژگارى نەكەى،
دلىابە ئىمە لەھەلۆيىستى خۆمان لاناھەين و واز لەداب و نەرىتى خۆمان
ناھيىن. وەكوو لەشويىتىكى تردا دەفەرموى: ﴿وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا

عن قولك، وما نحن لك بمؤمنين ﴿هـود/۵۳﴾ .

ئەمە تەعبىرو شىۋە ئاخاوتنىڭكە ئەۋپەرى سو كايەتى و سروشت و شكى
لەخۇ گرتوۋە، كەسىڭ تۆزقالتىڭ ئەدەب و حىشمەتى تىدابى بەو جۆرە
ۋەلامى ئامۇزگارى ئاۋا دىلسۆزانە ناداتەۋە !

وتيان: ﴿ان هذا الا خلق الأولين﴾ ئەۋەى تۆ ھىناۋتە دەست
ھەلبەستى پىشىنانەۋ درۆۋ دەلەسەى ئەۋانە تۆ دووبارەى دەكەيەۋە. يان
ئەم ئايىنەى ئىمە لەسەرى بەردەۋامىن ئايىنى باوك و باپىرانى پىشىنمانە،
ئىمە شوئىن ئەۋان كەۋتوۋىن، ۋەكوۋ ئەۋان ژيان بەسەر دەبەين و ۋەكوۋ
ئەۋان جىھان بەجى دىلن، زىندوبوۋنەۋە قىامەت نىە، پاداش و سزا
لەسەر كەردەۋە لەگۆرى نىە، بەھەشت و دۆزەخ خەيالپالون. كەۋابى
﴿وما نحن بمعذبين﴾ ئىمە سزا نادىين، ئەۋە قسەى خۆتەۋ لەگىرفانى
خۆت دەرت ھىناۋە . ئاكامى گەتو گۆى نىۋان ھەزەرەتى ھود عليه السلام
گەلەكەى ئەۋەبوۋ ﴿فكذبوه﴾ بەدرۆيان خستەۋە، بانگەۋازى و
ئامۇزگار يىە كانىان رەتكەردەۋە .

﴿فأهلكناهم﴾ بە رەشەباى توندو سارد لەناۋمان بردن، ھۆكارى لەناۋ
بردنەكەيان لەرەگەزى كەردەۋەى خۆيان بوۋ، ئەۋان بۆ خۆيان خاۋەن ھىزو
تواناۋ زەبرو زەنگ بوون، خوداى مەزن شتىكى بۆ ناردون زۆر لەخۆيان
بەھىزترىبو، قەلاۋ قەصرو بالەخانەۋ خانوى لەكىۋ داتاشاراۋ دادى نەدان،
عەزابى خودا تىكىيەۋە پىچان و قەلاچۆى كردن. ۋەكوۋ لەئايەتتىكى تردا
دەفەرمىۋى: ﴿فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحق، وقالوا: من أشد
منا قوة ؟ او لم يروا ان الله الذي خلقهم هو أشد منهم قوة، وكانوا
بآياتنا يجحدون﴾ (فصلت/۱۵). رەشەباى سەخت و بەتەۋرژم ھەموو
شتىكىانى تىكەۋە پىچاۋ و ئىرانى كرد. ۋەكوۋ دەفەرمىۋى: ﴿تقدم كل شيء
بأمر ربها﴾ (الاحقاف/۲۵) .

﴿ان في ذلك لآية﴾ بىگومان له به هىلاك بردنى گهلى عاددا به هوى
 نه وهى: كه پيغه مبه ره كه يان به دروخته وه عيبره ت و په ند وهرگرتن هه يه
 بو هه موو گه ل و نه ته وه يه ك: كه تو مان كرده به پيغه مبه ريان نهى
 موحه ممد! پيويسته په ند له وان وهر بگرن و سه ريپيچى فهرمانى
 خودا نه كهن.

﴿وما كان أكرهم مؤمنين﴾ زۆربه ي زۆرى نهو گه له له ناوبراوانه
 له زانيارى پيش وهختى ئيمدا به موسولمان حسيب نه كراون.
 ﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بىگومان خوداى تو نهى موحه ممد!
 بالادست و خاوه ن توانايه و تو له له دوژمنه كانى ده ستيني و ناهيلى
 به سه ريانه وه بچى، خاوه ن ره حم و به زه يي به بو به نده ئيمانداره كانى
 به ممرجى تو به بكهن و به خو يان بچارين.

ئاي چهن د گه ل و نه ته وه دواى گه لى عاد به عه قل و هوشى نهو گه له
 خاوه ن ده سه لاته بيريان كرده ته وه و بيرده كه نه وه، و ه كوو نه وان له خو يان
 بايى بوون، هه تا له بوارى ژيارو شارستانى دا پيشكه و توتريووبن زياتر
 له خودا دووركه و تونه ته وه و دوورده كه ونه وه!!

هه تا له بوارى ته كنولتوجياو چه كسازى دا پيش بكهون پتر سه ريپيچى
 فهرمانى خودا ده كهن، واده زانن نهو پيشكه و تن و چه كسازيه له خوداى
 بوونه و هريان بى ئاتاج ده كا، ههركه سه خه ريكي پيشپر كى به له بوارى
 دروست كردنى چه كى كۆكوزو ويرانكه ردا بو ليدانى غه يرو پاراستنى
 خو ي، پتى وايه: نهو چه كه له دوژمنانى ده يپاريزى، به لام كاتيك به خو يان
 زانيوه له هه موو لايه كه وه عه زابى خودا به سه ريان دا داباريوه و خودى
 چه كه كۆكوزو قه لاچۆكه ره كه ي كه له وه و پيش پتوه ي ده نازين ده بيتته
 دوژمنى سه ره كى و هو كارى له ناوبردنيان. نموننه ي رابوردو زۆرن و
 له وه دواش زۆر نمونه ي تر دينه دى!!

چیرۆکی پینجه م له چیرۆکه کانی نهم سوره ته:
چیرۆکی حه زه ته صالحه عليه السلام له گه ل گه له که ی دا

كَذَبَتْ ثُمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ
لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَالَتُنْقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٤٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ
إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾ أَتُرْكُونَ فِي مَا هُنَّاءَ آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾
فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلَعُهَا هُضِيمٌ ﴿١٤٨﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٥٠﴾
وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا يَصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا أَنْتَ
إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بَيِّنَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ
هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا
بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ يُومٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا
نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرَهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

له‌وه پێش چیرۆکی هه‌زه‌تی هه‌دی له‌گه‌ڵ گه‌له‌که‌ی دا بۆ باس کردین،
ئە‌جار به‌شوێن ئە‌وه‌دا چیرۆکی هه‌زه‌تی صالح (عليه السلام) له‌گه‌ڵ ئە‌ته‌وه‌که‌یان بۆ
ده‌گێڕێته‌وه‌، ئە‌و گه‌له‌ی هه‌زه‌تی صالحیان بۆ سه‌ر ره‌وانه‌ کراوه‌ گه‌لی
ئمو‌د بووه‌، ئە‌مانیش وه‌کوو گه‌لی عاد عه‌ره‌ب بوون له‌شاری (الحیجر) :
که‌ ده‌که‌ویته‌ نێوان (وا‌دی القری‌) و (شام) واته‌ له‌سه‌ر رێگه‌ی مه‌دینه
- شام - نی‌شته‌جێ بوون، زی‌دو نی‌شتیمانیان ئە‌و ده‌قه‌ره‌ بوو، شوێنه‌وارو
که‌لاوه‌ی شارو گون‌دی رو‌خاویان ئاشکراو نمایانه‌. عه‌ره‌به‌کانی قوره‌یش که‌
له‌هاویندا کاروانی شامیان ده‌کرد به‌سه‌ر شوێنه‌واری ئە‌وان دا
تێه‌رده‌بوون.

پیغمبر ﷺ: که تشریفی له گهل هاوه لانی دا چوو بو غه زای ته بوبه لای که لاوه روخواه کانی گه لی شه مود دا تیپه ریو هاوه لانی ترساندن له و سهره نجامه ی به سهر نه وان دا هات.

ئەم گەلە ستمەكارە لەدوای گەلی عاد ھاتونە كۆڤی ژيانەو، خودا ھەزرەتی صالحی كرده پيغەمبەر و رەوانەي كرد بۆسەريان، بانگەوازی كردن بۆ عیبادەت كردنی خودا و یەكتاپەرستی و بڕواكردن بەپەيامەكەي. بەلام ئەوان بەدرۆیان خستەو و سەرپیچی فەرمانەكانیان كرد، ئیتر پەر وەردگار بەعەزایی بوومەلەر زە لەناوی بردن، زەوی لەژێریان دا راتلە قیئندراو ولاتیان ژێرو زەبەربوو بۆ خۆشیان ئاسەواریان بڕایەو، وەكوو لەشوینیکی تردا دەفەرموی: ﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ (الحاقة/۵).

ده فہرموی: ﴿کذبت ثمود المرسلین﴾ گہلی ثمود پہ یامی پیغہ مبرہ رانیان بہ دروختہ وہ، بروایان بہ بانگہ وازی پیغہ مبرہ کہیان نہ کرد ﴿اذ قال لهم أخواهم صالح: ألا تتقون﴾ کاتیک حہ زرتی صالح عليه السلام کہ لہرہ گہزی خویان بوو پیٹی گوتن: ئەوہ بو ئیوہ لہ عیقابی خودا ناترسن؟ ھەتا ئیمانی پی یئینن و یہ کتا پەرستی بکہن، گوی بیستی فہرمانی من بن

چیتان پی ده ئیم به قسم بکهمن ﴿انی لکم رسول أمين﴾ بیگومان من بو
ئیه پیغه مبه ریکی نه میندارو دلسۆزم .

﴿فاتقوا الله و اطیعون﴾ خۆتان له عه زابی سهختی خودا بیاریزن، له تۆله و
عیقابی بترسن، شوین په یامی من بکهمن، پابهندی فسرمان و
جله و گیریه کانی من بن .

﴿وما أسألكم علیه من أجر، ان أجري الا علی رب العالمین﴾ له سه
بانگه وازی کردنم بۆتان داوای کریۆ پاداشت ناکهمن لیستان، به ته ما پله و
پایه ی دنیایی نیم دهستم بکهوی، نه رکیکه خراوه ته نهستۆم و پیتانی
را ده گه یه نم، من پاداشتی خۆم له خودا داوا ده کم، نه و جهزای نه م نه رکه
ده داته وه .

﴿أتزکون فی ما هاهنا آمین﴾ نایا پیتان وایه: ئیه له دنیادا بو
هه تاهه تایه به دنیایی له ناو نازو نیعمهت دا ده میننه وه؟

﴿فی جنات و عیون﴾ پیتان وایه وازتان لی ده هیئری به دنیایی له ناو
باخ و باخات و سه رچاوه و کانیاودا له ززهت و هریگرن هه روا
﴿وزروع و نخل طلعهها هضیم﴾ له ناو کشتو کال و باخی دارخورمادا: که
خورمای نه رم و شیرین و تام خۆشی لی دهسته بهر ده بی، ته نانهت خورماکه
هیئنده باش و به سووده به ناسانی هه زم ده بی و مه عیده ماندو ناکا .
له بهر و بوومی نه و باخ و کشتو کاله تان بخۆن و پیتان وابی ئیتر ژیا نی
قیامهت و حساب و پاداش و سزا نه بی؟

﴿وتحتون من الجبال بیوتا فارهین﴾ ئیه داده تاشن له کیتو شاخ
خانوو مالی ریک و پیک و دلخۆشکه ر، هه می شه له پیش برکی دان و
هه ری هه که تان ده یوی خانو به ره که ی له ی نهوی تر سه رنج راکیشتر بی،
ده سه تره نگینی زیاتر تیدا به کار هاتی، نه و خانوانه به وشیه یه

داده تاشن و رايانده بهستن نهك بۆ تيدا حه وانه وهو نيشته جي بوون، بهلكوو بۆ خۆه ئانه و شانازی پيۆه كردن.

﴿فاتقوا الله﴾ لهسزاهه زابى خودا بترسن، ﴿وأطيعون﴾ پابه ندى فرمان و جلّه و گيريه كانى من بن، به باشى ته قواى خودا بکهن و روبه که نه نهو کارو کرده وانهى سوودى دونياو قيامه تتان لى دهست ده که وى.

﴿ولا تطيعوا أمر المسرفين﴾ شوين نه وانه مه که ون که له تاوان و سه ريپچى فرمانى خودادا زيده رۆى ده که ن، هه ميشه سه رگه رمى تاوان و له هوو له عب و رابواردنن. مه بهست پياو ماقول و مله و پرو طاغوته كانيانن، نه وانهى بانگه شهى کوفر و بته پرستيان ده کردو نه يانده هيشت جه ماوه ره که رو له حه ق بکهن.

﴿الذين يفسدون في الأرض ولا يصلحون﴾ نه وانهى ئاشوب و فساد له سه ر زه وى بلاوده که نه وهو هه موو شتيكى باش تيك ده دن و هيچ شتيك چاك ناکه نه وه. واته: کارو کرده وه يان فسادو رو خاندنه، تۆز قالتيك چاکسازيان تيدا نيه. ئيۆه شوين نهو ئاشوب گيرانه مه که ون و خۆ تانيان لى پيارين !

که چى وه لامى پيغه مبه رى خۆيان به و په رى ناشيرينى دايه وهو ﴿قالوا: أئما أنت من المسحرين﴾ وتيان: تۆ جگه له سيحر ليکراو هيچى ترنى، نه م قسانهى تۆ پياوى جادولیکراو ده يانلى، نه تۆ هيچ عه قل و شعورت نيه، ئيمه گوى بۆ نه صيحه ت و ئامۆژگارى شيتى وه کوو تۆ ناگرين !

﴿ما انت الا بشر مثلنا فات بآية ان كنت من الصادقين﴾ تۆ ئاده ميزادىكى وه کوو ئيمه، جگه له وه هيچى ترنى، نه دى چۆن زيده له هه موومان نيگا بۆ تۆ هاتووه؟ بويتيه پيغه مبه رى ئيمه؟؟

وهكوكو له ئایه تیکی تر دا ده فەرموی: ﴿الْقِي الذکر علیہ من بیننا ؟ بل هو کذاب اشر، سیعلمون غدا من الکذاب الاشر﴾ (القمر/۲۵-۲۶) .

پێیان سەیر بوو ئادەمیزاد بێتە پێغەمبەر و نیگای بۆ بێ. دەیانگوت: ئەگەر راست بێ نیگا بۆ پێغەمبەر بێ، دەبێ ئەو پێغەمبەرە لەرەگەزی فریشتە بێ...

ئەجار پێشنیاری ئەوەیان کرد: کە حەزەرەتی صالح عليه السلام موعجیزە یەکیان نیشان بدا بە لگەبێ لەسەر راستی پێغەمبەراییەتی یەکە، وتیان: ئەگەر راست دەکە ی پێغەمبەری لەو بەردە، حوشتێکی ئاوا و ئاوامان بۆ دەریینە، حەزەرەتی صالحیش وەعدو پەیمانی لی وەرگرتن، ئەگەر پێشنیارەکیان بێتە جی ئیمانی پی بھێنن، ئەوانیش وەعدیان پی دا.

حەزەرەتی صالح عليه السلام هەلسا نوێژی کردو لەخودا پارا یەو: کە ئەو موعجیزەیان بۆ بینیتە دی. ئیتر بەقودرەتی خودا ئەو بەردە ی ئاماژەیان پی کردبوو شەق بوو، و شترێکی لەوجۆرە ی خۆیان پێشنیاریان کردبوو هاتە دەرەو، ئیتر برێکیان ئیمانیان هێناو زۆربەشیان پروایان پی نەکردو بە کافری مانەو.

﴿قال: هذه ناقة لها شرب ولكم شرب يوم معلوم﴾ حەزەرەتی صالح عليه السلام موعجیزە کە ی نیشان دان و بە لگە ی راستی پێغەمبەراییەتی خۆی نواند، پێی فەرمون: ئەمە موعجیزە ی خودایە حوشتێکە بە فەرمانی خودا هاتۆتە دی و نیشانی راستی پێغەمبەراییەتی منە، رۆژێک ئاوی بیرە کەتان بۆ ئەو دە بخواتەو رۆژێکیش بۆ ئێو، لەو رۆژەدا کە نۆرە ئاوخواردنەو ی ئەو سته می لی مە کەن و لیی بگەرێن بابە ئارەزوی خۆی ئاوە کە بخواتەو.

﴿ولا تمسوها بسوء فيأخذكم عذاب يوم عظيم﴾ بە هیچ شیوێە ک خراپە ی لە گەل مە کەن ، دەست درێژی مە کەنە سەر نەبە لێدان و نە

بەكۆشتن، ئەگەر دەست درىژى بىكەنە سەر، عەزابى رۆژىكى گەورەتان توش دى، ئەو رۆژە گەورە ناودار دەبى، چونكە عەزابەكەى تىدا دىتە. جى، جا ئەگەر رۆژەكە بەھۆى عەزابەكەو بەگەورە بۆمىردى ديارە عەزابەكە كۆشندەيە.

﴿فَعَقَرُوهَا﴾ وشتەكەيان سەربرى ﴿فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ﴾ دوايى كەپىشەتاي عەزايان بىنى لەكردەوئى خۆيان پەشيمان بوونەو بەلام تازە چ سود.

﴿فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ﴾ عەزابى خودا گرتنى، عەزابەكە برىتى بوو لەو زەوى لەژىرەنەو بوومەلەرزەيەكى توندى لىھات و رايئەقاندن، گرمەو ئالەيەكى زۆر گەورە بەھىزيان ئاراستە كرا، دلى ھەلكەندن و زەندەقيان چوو، لەشوتن و مەسكەنى خۆيان دا سلاز بوونەو جولەيان لىبرا !

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾ بىگومان لەروداو بەسەرھاتى گەلى صالح پىغەمبەردا، لەبەدرۆخستەوئى پەيامەكەى لەلايەن گەلەكەيسەو ھەروھە دەستدرىژى كردنيان بۆ سەر ئەو حۆشترەى خودا بەموجىزە بۆى بەدىھىنا بوون، نیشانەو پەندو ئامۆزگارى زۆرھەن بۆ كەسيك عەقل و ھۆشى ھەبى. دەبى چ بەلگەيەك ئەوئەندە گەورەبى لەگاشە بەردىكى ديارىكراو حۆشترىكى بەوشىو پەيدا بى و ئاو خواردنەو شىردانىشى ئاوا موعجىزەبى؟!

بەلام ئەو گەلە سەرلى شىواو بەوھش برىايان نەكردو ھەزەرەتى صالحيان بەدرۆخستەو حۆشترى موعجىزە ئاسايان كۆشت، عەزابى خودايان بەسەردا نازل بوو. ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەى زۆريان ئيمانيان بە خودا بەپىغەمبەرى خودا نەبوو.

﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَھُو الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بىگومان خوداى تۆ تۆلەستىنەوئە لە دوژمنەكانى و مۆلەتیشيان بدا پاشگوئيان ناخا، خاوەن سۆزو بەزەيى بە بۆ برىواداران ئەگەر تۆبە بکەن و بۆ لای خودا بگەرێنەو.

جیروکی شه شه م: جیروکی حه زره تی لووطه ﷺ
له گه ل گه له که ی دا

كَذَبَتْ قَوْمٌ لُوطَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ
﴿١٦٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُ إِيَّاهُ فَقَدْ عَلِمْتُ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَيْنَ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ
لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي
وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ أَلَا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

ئه مه ش جیروکیکی تره وه کوو جیروکه کانی تر بو په ندو ناموژگارییه،
ئه ویش جیروکی حه زره تی لووطه، حه زره تی لووطه کوری ئارانی کوری
نازه ره، برازای حه زره تی ئیبراهیمه، په روه ردگار له سه رده می ئیبراهیم دا

کردی به پیغه‌مبه‌رو ناردی بۆ سەر گەل و نەتە‌و‌ه‌یه‌کی قەرە‌باڵغ
 کە‌دانیش‌تووی ولاتی (توردون) بوون، لە‌شاری عامورە و سێ شاری تردا
 نیش‌تە‌جی‌بوون، خۆ‌دای تە‌عالا لە‌ناوی بردن ولاتە‌که‌ی کردنە چالایی و ژێ‌رو
 زە‌به‌ری کرد؛ ولاتە‌که‌یان جیرانی کێ‌و‌ه‌کانی (بیت المقدس) و بە‌رام‌به‌ر
 کێ‌و‌ه‌کانی گەرە‌ک و شی‌وێ‌که‌و لە‌پە‌نا بە‌حری (المیت).

هە‌زەرە‌تی لووط کرا بە‌پیغه‌مبه‌ریان بانگە‌وازی کردن بۆ خۆ‌دا‌پەرستی و
 خۆ‌دا بە‌یە‌ک ناسین و فەرمان‌به‌رداری پیغه‌مبه‌ری خۆ‌دا و جلە‌و‌گیری لی کردن
 لە‌تاوان‌کردن و نێ‌ریازیی کە ئە‌م تاوانە‌یان دا‌هی‌نراوی خۆیان بوو، پێش
 ئە‌وان کە‌س نە‌یکرد‌بوو.

﴿کذبت قوم لوط المرسلین﴾ گە‌لی لووط پیغه‌مبه‌ران‌یان
 بە‌درۆ‌خستە‌وه، واتە: گە‌لی لووط پە‌یامی هە‌زەرە‌تی لووطیان
 بە‌درۆ‌خستە‌وه.

﴿اذ قال لهم اخوهم لوط﴾ کاتێ‌ک هە‌زەرە‌تی لووط پێی گو‌تن .
 ﴿الا تتقون؟﴾ ئە‌وه بۆ‌چی ئێ‌وه لە‌عە‌زاب و تۆ‌له‌ی خۆ‌دا ناترسن؟ بۆ‌چی
 خۆتان لە‌عە‌زابی خۆ‌دا رزگار نا‌کەن بە‌وه واز‌لە‌تاوان‌کردن بە‌ی‌تن.
 ﴿اني لکم رسول أمين﴾ ئە‌م‌ن بۆ ئێ‌وه پیغه‌مبه‌ری‌کی دڵ‌سو‌زو
 ئە‌م‌یندارم، چیم پێ‌سپێ‌راوه بە‌ئە‌مانە‌تە‌وه پێ‌تان رادە‌گە‌یە‌نم .

﴿فاتقوا الله﴾ لە‌سزاو عی‌قاب‌ی خۆ‌دا خۆتان پێ‌ارێ‌زن، ئە‌وه‌ی فەرمان‌ی
 پێ‌کردون ئە‌نجامی بدەن، ئە‌وه‌ی جلە‌و‌گیری لی کردن مە‌یکەن.

﴿واطيعون﴾ گو‌ی‌بیستی ئامۆ‌ژگاری مە‌ن بن، چیتان پێ‌دە‌لێ‌م بە‌گو‌یم
 بکەن، ئافەرە‌ت مارە‌بکەن، واز‌لە‌هە‌تی‌وبازی بە‌ی‌تن، چیدی کاری نا‌شیرین و
 فە‌ح‌شامێ‌ز ئە‌نجام مە‌دەن، ئە‌مە پە‌یامی خۆ‌دا‌یە‌و پێ‌تان رادە‌گە‌یە‌نم.
 ﴿وما أسألكم علیه من أجر﴾ مە‌ن لە‌پاسا‌وی ئە‌م بانگە‌وازی کردنە‌م دا

داواي كړیو پاداشتتان لی ناکه م، ﴿ان أجري الا على رب العالمين﴾
 نه جرو پاداشتی من لای خودای بوونه وهره، نه و ده توانی پاداشتم بداته وه.
 بیگومان نه و دیارده ناشیرینه ی له ناو گه لی لووط دا باو بوو لادان بوو
 له فطره تی ناده میزادی هه لگه رانه وه بوو له سروشت. په روه ردگار نیرو
 می تی دروست کرده، هه زو ئاره زوی نه م دووره گه زه بو یه کتری شتی که
 ئاویته ی سروشتیان کراوه، هه ریه که یان له نیرو می مه یلی بو نه وی تریان
 هه یه. بو نه وه ی حی که مه ت و مه شیئه تی خودا له دریژه پیدانی ژیان
 له ریگه ی زاوو زیوه: که له ناکامی به یه که گه ییشتنی نیرو می وه
 دسته به رده بی، بیته جی، که و ابو نه م مه یله سروشتیه ی نیرو می بو
 یه کتری به شتی که له قانونه گشتی به که ی بوونه وهره و په یرو و کردنی ویستی
 خودایه له به ریوه بردنی نه م بوونه وهره داو مه به سستی کی پیروژه؛ نه ویش
 دریژه پیدانی ژیان له سهر زوی به گویره ی یاسای خودا. به لام هه تیوبازی
 چوونه لای نیر هیچ مه به سستی کی پیروزی تیدا نیه و هیچ ناکامی کی
 په سندی لی ناکه ویته وه، له گه ل قانون و یاسای بوونه وهره ناگو نجی !

لادان له یاسای بوونه وهر له کرده وه ی گه لی لووط دا ئاشکراو نمایانه،
 بویه که و تبوونه سهر دوو رییا نه یه که؛ یان ده بوو بگه ریته وه واز له کاره
 خه تر ناکه بینن، یان له ناو بچن، چونکه نه وان له ره و ره وه ی ژیان
 ده رچو و بوون، به دژی سروشت ده جولانه وه و هیچ حی که مه تی که له مانه و هیان دا
 به و حاله به رچا و نه ده که وت.

بویه هه زه ته ی لووط به توندی دژی هه لویستی نه و گه له سته مکاره
 وه ستاو لومه و سهر زه نشتی کردن و پیی فهرموون: ﴿أتأتون الذکران من
 العالمین، وتذرون ما خلق لکم ربکم من أزواجکم﴾ چون پیکی شکی کاری
 ناوا ناشیرین ده که ن؟ به ج عه قلی که نه م تاوانه گه وره یه نه نجام ده ده ن؟ چون
 ده چنه لای نیرو نیرو بازی ده که ن؟ هه رکه سی کی بیانی بیته ناوتان نیوه

کاری ناوا ناشیرینی له‌گه‌ل دا ده‌که‌ن. په‌روه‌ردگار کاره‌که‌یانی به‌فاحیشه
 ناوبردوه وه‌کوو ده‌فه‌رموی: ﴿اتأتون الفاحشة ما سبقكم بها من احد
 من العالمين﴾ (الأعراف/ ۸۰) ده‌چنه لای نی‌رو ئافره‌ته‌کانتان
 وازلی‌دینن، ناچنه لای ژنه‌کانتان که خودا به‌سروشت بۆ ئهو مه‌به‌سته‌ی
 دروست کردون.

﴿بل أنتم قوم عادون﴾ به‌لام به‌راستی ئیوه نه‌ته‌وه‌یه‌کی سنوور به‌زین و
 ده‌ستدریژکارن، زی‌ده‌په‌روی ده‌که‌ن له‌تاوان دا به‌تایبه‌تی ئهم کاره
 ناشیرینه‌تان که‌که‌س پیش ئیوه نه‌یکردوه.

﴿قالوا: لئن لم تنته يالوط لتكونن من المخرجين﴾ وتیان: نه‌گه‌ر واز
 له‌م قسانه‌ت نه‌هیئنی ئهی لووط له‌مه‌به‌ولاوه به‌رده‌وام بی له‌سه‌ر
 ده‌عوای پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی و سه‌رزه‌نشت کردنمان له‌سه‌ر ئهم کاره‌مان و چیت
 ره‌خه له‌نی‌ربازی ئیمه‌ بگری ده‌رت ده‌که‌ین و ناهیتلین له‌ناوماندا
 بمیئنی، چیت له‌گه‌لت هه‌لناکه‌ین، وه‌کوو چۆن له‌وه‌پیش
 که‌سانێک که له‌م باره‌وه ره‌خه‌ی لی‌گرتووین
 شاربه‌ده‌رمان کردون.

بی‌گومان له‌بنه‌په‌ت دا هه‌زه‌تی لووط خه‌لکی ئهو شوین و زی‌ده
 نه‌بوو، کاتی‌ک هه‌زه‌تی ئی‌راهمی مامی کۆچی کردو زی‌دو نیش‌تیمانی
 خۆی به‌جی‌هیش هه‌زه‌تی (لووط) یش له‌گه‌لیا کۆچی کردو که‌وته ولاتی
 نه‌رده‌ن و له‌گه‌ل ئهو گه‌ل و نه‌ته‌وه ژیا تا خودا کردی به‌ پی‌غه‌مبه‌رو بۆ
 سه‌ریان ره‌وانه‌ی کرد، بۆ ئه‌وه‌ی له‌و تاوان و کرده‌وه ناشیرینه‌وه
 بیانگیریت‌ه‌وه، هه‌زه‌تی لووط بو‌یرانه وه‌لامی دانه‌وه، چ باکی
 له‌هه‌ره‌شه‌ی توندوتیژیان نه‌بوو، به‌راش‌کاوی و به‌ناش‌کرا دژایه‌تی خۆی
 ده‌ربری به‌رامبه‌ریان و پیتی گوتن:

﴿اني لعمركم من القالين﴾ من به‌رامبه‌ر ئهو کرده‌وه ناشیرینه

قیزلیکراوهی ئیوه رق وقارم ههیهو زۆر دژی دوهو ستم و به هیج شیوهیه ک
پی رازی نیم وناچیتته دلمه وه، من له ئیوه به ریم و هه پره شه و ته هیدی
ئیوه من له وه هه لویستم ناهینیتته خواری و منیش یه کیکم له وه که سانه ی
دژی نه و کرده وه ناشیرینه ی ئیوه، ته نانه ت کاره که تان هینده ناشیرینه
خه لکانی تریش قیزیان لییه تی.

ئه بچار هانای بۆ پهروه ردگار بردو وتی: ﴿رَبِّ نَجْنِي وَأَهْلِي مَّا يَعْمَلُونَ﴾
خودایه ! له عه زابی کرده وهی نه وانه رزگارم بکه، خۆم و مال و خیزانم
له نه و سزایه ی تووشی نه وان دی له سه ر نه و کرده وه ناشیرینه یان به دوور
بگه ره پاریزراومان بکه.

﴿فَنَجِّنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ﴾ ئیمه یش دو عاکه یان
گیرا کرد، خۆی و خاوه خیزانی و هه موو نه وانه ی ئیمانیا ن پی هینابوو به شه و
هه موویانمان رزگار کرد جگه له پیره ژنه که ی لئو و نه و له پی پی
له ناو براوه کان بوو، پیره ژنیکی به دغه سال بوو، برپای به تاینی لئو و
نه کردو له گه ل نه ته وه سته مکاره که دا به کافری مایه وه له گه ل کافراندا
له ناو چوو.

﴿ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخِرِينَ﴾ پاشان نه وانه مان له ناو برد که مابوونه وه له گه ل
حه زه ته ی لئو و و شوینکه و توانی دا به شه و ده رنه چوون، سه ره گه رمی
هه تیوبازی و کاری ناشیرینی تر بوون، ئیمانیا ن به خودا نه هینابوو برپایان
به پیغه مبه ری خودا نه کرد.

﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ﴾ عه زابی سه ختی خۆمانمان
به سه ردا باراندن، عه زابه که گشتگیر بووه موویانی گه رته وه، به رده بارانمان
کردن، به راستی خراب بارانی که بوو نه و بارانه ی که به سه ر نه و گه له
له ناو براوه مان دا باران، بارانی که باراندمان به سه ر نه و گه له هه پره شه
لیکراوه دا بارانی ره حه مت نه بوو بارانی غه زه ب بوو.

دەلتىن: شارو گۈندە كانيان بە گۈندى (سدوم) يشەو بەزەوى دا رۆچون و
ئاو داپۆشین، واگومان دەبرى شۆینە واریان لە ژێر ئاوى دەریای (المیت)
دایە لە ئوردون.

ھەندى لە زانایانى پسپۆر لە زانیارى توژیئەو ھەکانى زەوى دا تەئکید
لەسەر ئەو دەکەنەو کە دەریای (المیت) چەند شارێكى
قەرەبالغ بە دانىشتوانى داپۆشیو، برى لە زانایانى شۆینەوار پاشماو ھى
قەلایە کيان لە نزیک دەریاکەو دۆزیو تەو، لە پەنا قەلاکە شۆینى قوربانى
سەر برىيان کەشف کرد.

بە کورتى عەزابى نەتەو ھى لووط بریتى بوو لە بومەلەرزە یەکی بە ھێز
ولائە کە یانى ژێرو زەبەر کرد، وێرای ئەو بومەلەرزە لە ئاسمانیشەو
بەردەباران و ئاگر باران کران ولات و شۆینیان سوتینرا، ئەمجار ئاو
داپۆشین.

﴿ان في ذلك لآية﴾ بێگومان لە پوداوى لە ناو بردنى گەلى لووط دا بەو
شیو ھەمماکە پەندو ئامۆژگارى ھەبە بۆ ھەر کەسێک بە چاوى ورد بینەو
تێ بفرى. ئەو بوو پەرورەدگار تاوانبار ھەتێو بازەکانى لە ناو بردن ،
موسولمانە راستال و خاوەن باوەرەکانى رزگار کردن.

﴿وما كان أكثرهم مؤمنين﴾ زۆریەى زۆرى ئەو گەلە ئیمانیان نە ھینا
بوو، سووربون لەسەر کوفرو بى دینى خویان.

﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بێگومان خوداى تۆ ئەى موحەممەد !
تۆلە ستینە لە دوژمنەکانى خاوەن رەحم و بەزەییە بۆ موسولمانە
تۆبە کارەکان.

چیرۆکی دهوتنه م: چیرۆکی دهزرتی شوعه بیه (ع)

له گهل نهته وه که ی دا

كَذَّبَ أَصْحَابُ

لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ * أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾
وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِيلَةَ الْأُولَى ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ
مِنَ الْمُسْحَرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ
الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

ئەمە چىرۆكى ھەوتەم و دوا چىرۆكە لەم سورەتە پىرۆزەدا ، ھىئراون بۆ
 عىبەرت و پەند لى ۆەرگرتن، ھەروەھا بۆ دلدانەو و تەسەللا ھاتنى
 پىغەمبەر ﷺ بۆئەو ەى دلتەنگ نەبى بەھەلسوگەوتى قورەيشىيەكان،
 بزائى كە بەدرۆخستەو ەى پىغەمبەران داب و نەرىتى گەلە پىشىنەكانىش
 بوو، ھەموو پىغەمبەرىك لەلايەن گەلەكەيەو ە ئەزىت دراو.

ئەمە چىرۆكى ھەزەرەتى شوەبە سەلامى خوداى لى بى، خودا كەردى
 بەپىغەمبەر رو ەوانەى كرد بۆ سەر ئەھلى مەديەن و ئەھلى (الأيكة).
 دانىشتوانى (الأيكة) نەتەو ەيەك بوون خاوەن باخ و باخات و كشتوكال و
 بەروبووم و ميوەجات، پەروەردگار ھەزەرەتى شوەبى بۆ سەرناردن بۆ
 ئەو ەى بارى شىواوى كۆمەلايەتییان راست بكاتەو، جلەو گىريیان لى بكا
 لەتەرازوبازى و فەساد نانەو لەسەر زەوى، بانگەوازی كردن و پەندو
 ئامۆژگارى كردن كە واز لەتەرازوبازى بەيئن، ئاشوب و فیتنە
 بەرپانەكەن، بەقسەیان نەكردو خودا لەناوى بردن.

﴿كذب أصحاب الأيكة المرسلين﴾ واپىدەچى ﴿أصحاب الأيكة﴾
 دانىشتوانى شارى مەديەن بن ﴿الأيكة﴾ درەختىكى گەلا پرە، واديارە
 شارى مەديەن ئەم جۆرە درەختەى بەدەورەو بووبى، شوئىنى شارى
 مەديەن لەنىوان ولاتى حىجازو فەلەستىن بوو لەدەورەو بەرى
 خەلىجى عەقەبە.

ئەصحابولئەيكە پىغەمبەرانىان بەدرۆخستەو، واتە: ھەزەرەتى
 شوەبىيان بەدرۆخستەو، بەدرۆخستەو ەى پىغەمبەرىكىش دەبىتە
 بەدرۆخستەو ەى ھەموو پىغەمبەران، كەسىك پىغەمبەرىك بەدرۆبختەو
 وەكوو ئەو ە وایە ھەموو پىغەمبەرەكانى بەدرۆخستەو،
 بەدرۆخستەو كەشيان ﴿اذ قال لهم شعيب ألا تتقون﴾ كاتىك بوو: كە
 شوەب ﷺ پىپى گوتن: ئەو ە بۆ لەعەزابى خودا ناترسن ؟

﴿انی لکم رسول أمين﴾ من بۆ ئیوه پیغه مبه ریکی دلسۆزو
نه میندارم.

﴿فاتقوا الله وأطيعون﴾ له عه زابی خودا بترسن سه ریچی فه رمان و
جله و گیریه کانی مه کهن، شوین من بکه ون چیتان پی ده لیم: به قسم
بکهن و گوی بیستی نامۆزگاریه کانم بن .

﴿وما أسألكم عليه من أجر ان أجزی الا علی رب العالمین﴾ نه من
له پای ئه م نامۆزگاریو بانگه وازیهم داوای کری و پاداشتتانی لی ناکه م،
کری و پاداشتتانی لای خودایه، خودای بوونه وهر ده توانی پاداشتتانی بداته وه .

تابه وشیه هه لئنان بۆ خودا په رستی و ئیمان هیئان، به ئاشکرا پیی
راگه یاندن: که نه و پیغه مبه ری نه وانه و له خودا وه بۆ سه ریان ره وانه
کراوه، دلسۆزو نه مینداره له گه یاندنی په یامه که ی داو هیچ مه به ستیکی
دونیایی به نه وان نیه .

ئه محار چه ند نامۆزگاریه کی سه ره کییان ناراسته ده کاو ده فه رموی:
﴿وأوفوا الکیل ولا تکنوا من المسرین﴾ ئه گه ر شتتانی فره شت،
به ته وای بۆیان بییون، بۆیان بکیشن، نامیری پیوانه و کیشانه تان که م و
کورتنی تیدا نه بی، له و که سانه مه بن که مافی خه لکی به ته وای ناده ن ،
ئه گه ر شتتانی کری زیاده وهر مه گرن و ته ماعتان له مالی خه لک دا نه بی ،
واته: پیویسته له وه رگرتن و پیدان دا یه کسانێ بکهن، چۆن کالای ده ده ن
به کریار ئاواش کالای له فره شیاری وهر بگرن .

﴿وزنوا بالقسطاس المستقیم﴾ به ته رازوی راست و دروست شت کیشانه
بکهن ، ته رازوبازی مه کهن وه کوو له شوینیکی تردا ده فه رموی: ﴿ویل
للمطفین، الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون، واذا کالوهم او
وزنوهم یخسرون، الا یظن اولئک انهم مبعوثون﴾ (المطفین/۱-۴) .

ئه مجار جله وگیری ئه وهیان لی ده کا: که ستم نه کهن ، کالای خه لک به بی ترخ سهیر نه کهن، مافی کهسانی دیکه به کهم و بی به ها نه زانن، له نرخ و به های شتومه کیان دانه شکینن، ده فهرموی: ﴿وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ﴾ له کالای شتومه کی ئاده میزادان کهم مه که نه وه، بایپوه ره کانتان عادلانه بن، له کی شانوه پیوانه دا له ژماره وه هه لسه نگاندن دا له مه زنده کردن و ته خمین دا له مافی ئه ده بی و مه عنه وی دا عادلانه هه لسه کوکه وت بکهن، هه رشته و مافی خوی بده نی، هه رکالایه و به های خوی بو دیاری بکهن ، هه ره نچدان و ماندو بوونیک به گویره ی خوی هه لی سه نگینن.

﴿وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مَفْسِدِينَ﴾ ناشوب و فیتنه یی له ولاتدا به رپا مه کهن ، چه ته یی و تالانکاری و کوشت و کوشتارمه کهن، ره زو باخ و باخات ویران مه کهن.

﴿وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجَبَلَةَ الْأُولِينَ﴾ بترسن له عه زابی سه ختی ئه و خودایه ی به فه زل و گه وره یی خوی ئیوه ی به دیه یئاوه، ئه و گه ل و نه ته وانیه ی پیش ئیوه شی دروست کردوه، ئه و هه موو گه ل و نه ته وه خاوه ن ده سه لات و مال و سامان و هیزو توانایه ی پیش ئیوه ش هیناونه گوړه پانی ژیا نه وه دوا یی به هوی ئه وه وه که ئه و گه لانه سه ریچی فه رمانیان کردو پیغه مبه ره کانیا ن به درو خسته وه له ناوی بردن و بوونه په ندو عیبه ته ی روژگار.

﴿قَالُوا: اِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمَسْحُرِينَ﴾ وتیان: ئه ی شوعه یب تو جگه له پیاویکی جادو لی کرا و هیچی تر نی، سیحرت لی کرا وه عه قلت شیوا وه، کی گوی له قسه ی تو ده گری و کی گرنگی ده دا به ئاموژگاری تو.

﴿وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا﴾ تو پیاویکی وه کوو ئیمه و هیچی تر، چیت له ئیمه زیاتر نه، ئیتر چی تو ی والی کرد فه زل و ریزت به سه رمان دا هه بی، بوچی زیده له هه موامان تو بویت به پیغه مبه ر؟

﴿وان نظنك لمن الكاذبين﴾ ئەوێ ئیمە گومانمان بۆی دەچی ئەوێه: که تۆ درۆ دەکەوی لەپێری درۆزنەکانی، بەئەنقەست قسە هەڵدەبەستی و خۆت بە پیغەمبەر داناو. ئەگینا لەراستی دا تۆ پیغەمبەر نیت و خودا تۆی رهوانه نه کردوه.

ئەگەر هەر شەشمان لی دەکەوی بەعەزاب و دەلیی ئەگەر ئیمان نەهینن عەزابی خوداتان بۆ دی، دە بیمنەت بەئەو ئیمە ئیمانت پێناهیین. ﴿فأسقط علينا كسفا من السماء ان كنت من الصادقين﴾ ئەگەر راست دەکەوی پارچە هەوریکی پرلەعەزبان بەسەردا بدە، ئەو عەزابهی هەر شەمان پێلی دەکەوی بابۆمان بێ! هەلبەتە ئێم داواکارییهیان نیشانهی ئەو بوو: که ئەوان سوورن لەسەر ئینکاری و ئیمان نەهینان و بەدرۆخستنەوێ حەزرەتی شوعەیب عليه السلام و برۆانەبوونیان بەهاتنی عەزاب بۆ سەریان.

ئێم هەلۆیستە دەق دەشوبهیتە هەلۆیستی قورەیشییەکان: که چەند پیشنیاریکیان ئاراستە پیغەمبەر صلی الله علیه و آله کردو وتیان ئیمانت پێناهیین تا فلان شت یان فلان شتمان بۆ دەستەبەر نه کەوی، ﴿او تسقط السماء كما زعمت علينا كسفا، او تأتي بالله والملائكة قبيلا﴾ (الاسراء/ ۹۰-۹۲). یان ﴿واذ قالوا: اللهم ان كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة من السماء﴾ (الأنفال/ ۳۲).

گەلی شوعەیب پێیان وابوو ئەگەر عەزابه کیان بۆ نهیه نیشانهی ئەوێه حەزرەتی شوعەیب درۆزنەو درۆزنیەکەوی دەرەکەوی بۆیه حەزرەتی شوعەیب عليه السلام وەلامی دانەو. ﴿قال: رب أعلم بما تعملون﴾ وتی: خودای من زاناترە بەکرده وە کانتان و دەزانی چی دەکەن و زوو یان درەنگ سزاتان دەداتەو و تۆلەتان لی دەستیێ، وەلی من هیچ دەسەلاتیێکم لەهینان و نههینانی عەزابدا نیه، ئەو بە دەست خودایه،

ئەگەر شىاۋى عەزاب بىن بۇتان دەنئىرىۋ چۆنى بوى ئاۋاتان لەگەل دەكا.
 ھەزەرەتى شوعەيب عليه السلام دوعاى لى ئەكردن بەلکوو عەزاب دانيانى ھەۋالەى
 خودا کرد. جا کہ بەردەوام بوون لەسەر کوفرو سەر رەقى خۇيان بەگوئىرەى
 پېشنىارى خۇيان خودا عەزابى (يوم الظلة) ى بۇ ناردن.

دەفەرموى: ﴿فكذبوه فأخذهم عذاب يوم الظلة﴾ کہ بەردەوام بوون
 لەسەر بەدرۆخستنەۋەى پېغەمبەرەكەيان، ئىتر عەزابى (يوم الظلة)
 گرتنى: کہ برىتى بوو لەگەرمايى يەكى بەشىدەت ھەناسەى گرتن،
 گەرماکہ ھىندە تووند بوو، سىبەرۋ ئاۋ چارى نەکردن، ناچار بوون شار
 بەجىيىلن و روو لەسارا بکەن، ھەورىك لەسەريان پەيداۋو تۆزىك
 ساردىۋ نەرمەبايەكى پتوہبوو، ھەموويان لەژىرىدا كۆبونەۋە بەو
 ھىوايەى لەژىرىدا بھەسىنەۋەو كەمىك گەرمايىان لى دورىخاھەۋە، بەلام
 بەپېچەۋانەبوو، ھەورەكە ئاگر بارانى كردن و ھەموويانى كرده قەرەبروت
 ۋەكوو لەشۋىنىكى تردا دەفەرموى: ﴿وان يروا كسفا من السماء ساقطاً
 يقولوا سحب مركوم﴾ (الطور/۴۴).

﴿انه كان عذاب يوم عظيم﴾ بەراستى ئەو عەزابەى بۇ سەر ئەۋان
 نىردرا عەزابى رۆژىكى گەورە بوو، عەزابىكى ترسناك و قەلاچۆكەر بوو،
 ئاسەۋارى بىرنەۋە، عەزابىك بوو برىتى بوو لە ھەورە بروسكەو چەخماخەو
 شرىخ و ھورپىكى ترسىنەرۋ تۆقىنەر.

﴿ان في ذلك لآية﴾ بىگومان لەم چىرۆكە رەۋان و سەرنج راكىشەدا
 پەندو ئامۆزگارى بۇ قورەيشىيەكان و ھىترىش ھەيە، نىشانەى راستى
 پېغەمبەرەيەتى موحەممەدەو، بەلگەيە لەسەرئەۋە: کہ ھاتنى عەزاب
 بەدەست خودايەو ئەو كات و شۋىن و چۆنىەتى ديارى دەكا.

﴿وما كان أكثرهم مؤمنين﴾ زۆربەى زۆرى گەلى شوعەيب موسولمان
 نەبوون، بەكافرى لەناۋچوون.

﴿وان ربك هو العزيز الرحيم﴾ بیگومان خودا توئی موحدهد !
خاوهن دهسه لات و توانایه، تۆله له تاوانباران دهستین و فراموشیان ناکا،
خاوهن رهحم و بهزهیی به بۆ موسولمانان و چاودێریانه.

ئەم چىروكانە ئامارە بەو دەكەن: كە ھەموو پىغەمبەرەن تىكىرا بانگەوازىيان بۆ يەك جۆر ئاين كىردو، ھەموويان بانگەوازىيان بۆ يەكتاپەرسى كىردو، ھەوليان داو بۆ رىزگرتن، لەئەخلاقى بەرزو جوان و بلاوكىردنەوې فەضائىل و دژايەتى كىردنى رەزائىل.

ئەبجار ھەرىھەيان چارەسەرى نەخۆشە كۆمەلایەتەكانیان بەشیوہو
شیوازیكى جیاو تایبەتى چارە سەرکردوہ. ھەر گەل و نەتەوہیەك جۆرہ
نەخۆشییەكى كۆمەلایەتى تیدا بەرجەستە بووہو تەشەنەى کردوہ. ئەوہ تا
ھەزەرەتى ھود عليه السلام دواى بانگەوازی یەكتاپەرستى و پابەندبوون بەفەرمان و
جلەوگیرییەكانى پەرورەردگار ھەول دەدا نەخۆشى
شانازى کردن و خۆبەزلزانی و بینا رابەستنى زیاد لەپێویست چارەسەربکا،
تەماعکارى و ئاشوب و تالانکردن و رێگرى و چەتەكارىیان تیدا نەھىلى.
ئەوہ ھەزەرەتى صالح عليه السلام دەیەوى گەلەكەى واز لەپیشپركى بیناسازى و
رازاندنەوى خانووبەرەو قەصرو بالەخانەكانیان بەھێنن، ھێندە ھەلپەى
دەستەبەرکردن، لەزەتە مادىەكان نەكەن.

ھەزەرەتى (لوط) یش ناپەزنامەندى توندى خۆى دەربىرى بەرامبەر
 ديار دەى نىربازىي كە لەناو گەلەكەيدا باۋبوو ، بە توندى رەخنەى لى
 گرتن و كارەكەيانى بە پىچەوانەى قانون و ياساى بونەوەر دانان. ھەزەرەتى
 (شوعەيب عليه السلام) یش بەتوندى رەخنەى لەتەرازوبازى و ستەمكارى
 نەتەوەكەى گرت و ھەرەشەى ترسناكى لى كردن ئەگەر سووربن لەسەر
 ھەلۋىستى نادروستيان.

هه موو پیغه مبه ره کان جه ختیان له سهر خودا په رستی کردوه و خه لکیان هه لئاوه بو دلسۆزی له عیبادهت کردن دا . هه موویان نه و هیان راگه یاندوه : که له پاساوی بانگه وازییه که یان دا به ته مای کریو پاداشتی گه له کانیان نین و نه جرو پاداشتی خو یان له خودا داوا ده کهن .

هه موویان وره به رزو پشوود ریژو دلسۆزو بی یاک بوون له بهرام بهر سه ریچی کاران و سته مکاران دا ، هیچ هه ره شه و ته هیدی که کاری لی نه کردون و پشیمان به خودا قایم و پته و بووه .

قورئان له خوداوه نیردراوه بو ترساندن موشریکه کان و

موزده دان به موسولمانان

وَإِنَّهُ لَنَزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ
الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ
مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ
عُلَمَاؤُنَا بِإِسْرَاءِ يَلٍ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾
فَفَرَّامُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ
فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ
الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا
هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ
إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا
لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ
الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ
عَنِ السَّمْعِ لَمْعَزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

دوای راناندنی چیرۆکی ئەو پیڤه مبهه رانه: که خودا گیرانیه وه بۆ
دلدا نه وهی پیڤه مبهه رو ته سه لادانه وهی وترساندنی موشریکه کانی
قوره یش: که خۆیان توشی ئەو عه زاب و سزایه ی نه ته وه پیشینه کان
نه که نه و پیڤه مبهه به درۆنه خه نه وه. بۆ ئەوهی به ده ردی گه له پیشینه کان
نه چن و وه کوو ئەوان له ناو نه چن.

ئه مجار به شوین ئەوه دا باسی نازلکردنی قورئان ده کا، بۆ سه ردلی
پیڤه مبهه ﷺ که به لگهی راستی پیڤه مبهه رایه تی هه زه ته موحه مه ده،
ههروه ها بۆ ئەوهی له نیوان سه ره تاو کۆتایی سوره ته که دا ته ناسوب دروست
ببی، چونکه سه ره تاو سوره ته که، باسی روو وه رگی رانی موشریکه کان
ده کا له قورئان ﴿وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحْدَثٌ إِلَّا كَانُوا
عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ (نایه تی ۵). بۆیه کۆتایی سوره ته که شتی
به باسی قورئان به ری ده کاو ده فه رموی:

﴿وَانْه لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ واته: ئەو قورئانه ی له سه ره تاو
سوره ته که دا باس کرا، نامه ی ئاسمانی یه وه له خودا وه نازلکرا وه بۆ سه ردلی
پیڤه مبهه ری خۆی موحه مه ده ﷺ .. نامه یه کی فه صیحه وه موعه جیزیه،
له توانای ئاده میزاد و جندۆ که دا نیه شتی ئاوا بجه نه رو، که و ابو له خودا وه

نازل بووه و شاکاری خودای بوونه و هره، ههروه ها هه وائی نهیئی و به سه رهاتی رابووردوی تیدایه ته مهش به نیگا و سروش نه بی نازانری.

﴿نزل به الروح الامین﴾ ته مینداری نیگا و سروش ((جویرائیل)) بوئی هیئاو ته خواری، فریشتهی پایه بهرز له عاله می بالاوه ته و په یامه پیروژه به فهره ی خستوته ناو دل و دهرونی تووه و تی گه یاندوی، به بی زیاد و کهم قورئانی پی راگه یاندوی ﴿لتکون من المنذرین﴾ بو ته و هی له پی پی ترسینه ران بی، گهل و نه ته و کهت بترسیئی، به لکو و هه موو ئاده میزاد به گشتی بترسیئی له عه زابی خودا، موژده بدهی به ته وانه ی شوینت ده کهون و ته وانه بترسیئی: که سه ریپچیت ده کهن و په یامه کهت به درۆده خه نه وه.

نازل کردنی قورئان بو سهر تو ته ی موحه ممه د! ﴿بلسان عربی مبین﴾ به زوبانی عهره بی و ئاشکرا و رهوان و سه رئاسا تابه جوانی تی بی بگهن و قوره ی شیه کان بیانویان نه میئی. چونکه ته وان یه کهم گهل و نه ته و یه کن قورئانیان به گوئی دا دراوه، به سه ریان دا خویندراوه ته وه، ده ی ده وایه زوو به پی بانگه وازی ئیسلامیه وه به اتنایه و خیرا ئیمانیان به یئایه، ته وان پیغه مبه ر ده ناسن، ئاگایان له ژیانی رابووردوی هه یه، قورئان به زمانی خوئیانه و ئوسلوب و شیوه و شیوازی له هی کهلامی به شهر جودا وازه و له ژوور توانا و ده سه لاتی ته وان دایه. لییان عه یان و ئاشکرایه ته م قورئانه له جوژی قسه و ئاخاوتنی ئاده میزاد نیه، له سه رچاوه یه کی غه ییری ئاده میزاده وه هاتووه، که چی و پرای ته وهش به هوئی عینادو سه رره قی خوئیان ئیمانیان نه هیئاو پیغه مبه ریان به درۆخته وه.

﴿وانه لفي زبر الأولین﴾ باس و خواسی قورئان و ئاماژه پیکردنی له نامه ئاسمانیه پیشینه کان دا هه یه. پیغه مبه رانی پیشوو یه که له دوا ی یه که موژده ی هاتنی پیغه مبه رو نازل کردنی قورئانیان به گه له کانیان داوه،

به لگه‌یه کی تر له سه‌ر راستی پی‌غه مبه‌رایه‌تی سه‌زه‌تی موحه مه‌د صلی الله علیه و آله
ئه‌وه‌یه زانایانی ئایینی نه‌ته‌وه‌ی ئیس‌رائیل ناوی قورئان و نیشانه‌کانی
پی‌غه مبه‌ریان له‌کتیبه ئاسمانیه‌کانی خو‌یان دا ده‌ست که‌وتووه‌.

ده فہرموی: ﴿اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي اِسْرَآئِيلَ؟﴾ تايابہ لگہی تہ اوو نیشانہی راستی پیغہ مہر ایتہی موحمہ مد نابیتہ نیشانہ بۆ قورہیشیہ کان: کہ زاناکانی نہ تہ وہی ئیسرائیل باسی قورئان و رہوشتی پیغہ مہری ئیسلام بہرونی و ئاشکرا لہ کتیبہ ئاسمانیہ کانیان دا دہست بکہوی، تہ نہ نہت زاناکانیان موحمہ مدیان و ہ کوو کورپی خوئیان ناسیوہ!! تہ نہ نہت عہدوللہی کورپی سہلام کہ لہم بارہیوہ پرسیاریان لی کرد، وتی: ئیمہ پیغہ مہر ﷺ لہ کوری خویمان باشت دہناسین.

قورەيشىيەكان زۆر جار دەچۈنە لاي مالمە جولەكەكان و دەربارەي
پيغەمبەر پرسیاریان لی ده کردن، ئەوانیش نیشانە و رهوشته کانی
پيغەمبەری ناخیر زەمانیان بو کردنه وه.

ئىمامى شەعلەبى لەئىبنو عەبباسەو رىوايەت دەکا: دەفەرموى:
دائىشتوانى مەککە شاندیکيان نارد بۆلاى جولەکەکانى يەشرىب بۆ ئەو
دەبارەى پىغەمبەر ﷺ پرسىاريان لى بکەن ئەوانىش لەو لەمدا وتيان:
بەئى کاتى رەوانەکردنى هاتوو و هەندى لەرەوشتەکانى پىغەمبەریشيان
بۆ روون کردنەو. (۱)

ته بجاړ تهوه روڼ ده کاتهوه: که تهو قوره شيشيه سهر پر ځه نه فامانه ويراى
 هه بوونى تهو هه موو به لگانه سورن له سهر کوفرو بيدىنى خوږيان و به لگه و
 ده ليل کاريان تى ناکاو پند ناميز نابڼ و ده فهرموى: ﴿ولو نزلناه على
 بعض الاعجمين ما كانوا به مؤمنين﴾ واته: ئيمه قورئانمان به زوبانى
 عه ره بى يو سهر پيغه مبه رى کى زمان عه ره ب و ره گه ز عه ره ب ناردو ته

خواری، به زمانیکی رهوان و به لیغ بۆیان ده خوینیتتهوه، ده بیسن و تی ده گن و ده زانن: ئه وه ئاخاوتنیکی موعجیزه وه له که لامی به شه ر ناچی و ئاده میزادو جندۆکه ناتوانن که لامی ئاوا بجه نهرو، که چی و یرای ئه وه ش هه ر ئیمانی پی تاهینن و ئینکاری ده که ن و جارێک ده لێن: شیعره، ده میک ده بیژن: چیرۆکه کۆنه، برێک کاتیش به قسه ی کاهین و کۆله وه نانی له قه له م ده دن.

ده ی ئه گه ر قورئانمان نازل بکر دایه بۆ سه ر هه ندی که سی ناعه ره ب، بمان ناردایه بۆ سه ر که سی که نه توانی عه ره بی بخوینیتتهوه و عه ره بی نه زانیایه و نه یتوانیایه به سه ر یان دا به بخوینیتتهوه دوباره پی کافر ده بوون و پروایان پی نه ده کرد، ده یانگوت: تی ناگه یین و نازانین چی ده لی، وه کوو له ئایه تیکی تر دا ده فه رموی: ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجْمًا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ؟﴾ (فصلت/۴۴).

به کورتی وه ک یه ک وایه چ جوداوازییه کی نیه ئیمه قورئان نازل بکه یین بۆ سه ر پیاویکی عه ره بی ناسراوو رابوردو پاک و بی گه ردو به زوبانیکی عه ره بی فه صیح و به لیغ و ئاشکرا، گوئیان لی بی و تی بگن و بیناسن و بزائن که لامیکی موعجیزه وه سه ر ئاسایه، یان قورئانه که نازل بکه یین بۆ سه ر پیاویکی ناعه ره ب چ له زمانی عه ره بی نه زانی له هه ردوو حاله که دا تهوان پروایان پی نیابی و ئیمانی پی تاهینن !!

ئه مه به لگه یه کی ئاشکرا و نمایانه له سه ر دلره قی و بی و یر دانی کافره کانی قوره یش و رۆچونیان له کوفرو بی دینی دا، ته وه تا له گه ل ته وه شدا نه یینی فه صاحته و به لاغه تی قورئانیان زانیوه لی حالی بوون له سه ر زوبانی که سیکی وه کوو هه زه ته ی موحه مه د: که رابوردو بنه چه ی ده زانن و له وه پیش ناسیویانه و به (الأمین) له ناویان دا به ناوبانگ بووه

بۆیان ده خویندریتهوه، کهچی بههوی لوت بهرزو ده مارگیریان پشتی لی هه لده کهن و ئیمانی پی ناهیتن.

ئه مجار پهروهردگار ئهم هه لویسته ناشیرینهیان جهخت ده کاتهوه ده فهرموی: ﴿كذلك سلکناه فی قلوب الجرمین﴾ واته: وه کوو چۆن رهوشتی به درۆخستنهوهیان بۆ قورئان به خویندنی کابرایه کی ناعهره ب له دل دا چه سپاوه و جیگیرمان کردوه، ههر بهو جوړهش به درۆخستنهوهی قورئان له دلی قورهشییه کان دا چه سپاوه و جیگیرمان کردوه، به کورتی رهوشتی دلپه قس و پروانه کردن به قورئان و رهتکردنهوهی، شتیکی سروشتی یه وه گهل خوین و ئیسقانیان تیکه لاوبوه.

قورئانیان بههوی ئاده میزادی عهره ب یان ناعهره ب بۆ بنیترین نهوان له هه لویستی خویان لانه و واز له کوفرو بیddینی ناهیتن و سوورن له سهر بته رستی. وه کوو له شوینیکی تردا ده فهرموی: ﴿ولو نزلناه علیک فی قرطاس فلمسوه بأیدیهم لقال الذین کفروا: ان هذا الا سحر مبین﴾ (الانعام/۷).

ئه مجار زیاتر جهخت له سهر مانای پیشوو ده کاتهوه و ده فهرموی: ﴿لایؤمنون به حتی یروا العذاب الالم﴾ نهوان ئیمان به حهق و راستی ناهیتن، به کافری ده میننهوه و له دل دا ئینکاری قورئان ده کهن و به درۆی ده خه نهوه هه تا به چاوی خویان عه زابی سهخت ده بینن و یه خه یان ده گری. ﴿فیأتیهم بغته وهم لایشعرون﴾ نهو عه زابه سهخته به ناگه هان و گوزو گومهت توشی نهوانه ده بی: که قورئان به درۆده خه نهوه، به خویان نازانن: که یه خه یان ده گری و تیکیا نهوه ده پیچی؛ جائه و کاته:

﴿فیقولوا هل نحن منظرون﴾ ده لئین: ده بی ئیمه که می مؤلهت بدریین بۆ نهوهی به خو ماندا بچینه وه و خودا په رستی بکهین؟؟ واته ئاواته خوازی نهوه ده بن که که میك مؤلهت بدریین. به لام نه مؤلهت یان ده درۆ

نەپەشىمان بوننەۋەشىيان سودى دەبى، بۆ خۆشيان دەزانن: كە لە قىيامەت دا پەنانە ماون و ھىچ شتىك دادىيان نادا، ۋەلى قسەيە كە دەيكەن و دەيانەۋى دلى خۆيان تۆزى خۆش بكەن!

لە گەل ئەۋەدا كە ئەۋە ۋەزە و خالىيان دەبى، ۋىپراي ئەۋ ھەموو ھەرەشانەۋ ترساندنانە نە قامى ۋ نە جەقى سەرۋ دلى گرتوون و داۋاي زوۋھاتنى عەزاب دەكەن. ﴿أفبعذابنا يستعجلون؟﴾ ئايا ئەۋانە پەلە لەھاتنى عەزابى ئىمە دەكەن؟ بە تەجەددادە دەلىن: ﴿فأسقط علينا كسفا من السماء﴾ (الشعراء/۱۸۷) يان دەلىن ﴿فأتنا بما تعدنا﴾ (الأعراف/۷۰)

نەجار كە عەزابە كەشىيان بۆدى داۋاي مۆلەتدان و دواكەۋتنى دەكەن؟! ئەۋان بۆيان روون بۆتەۋە، چۆن گەلە ستەمكارەكانى پىشۋومان لەناۋىردن وچۆن ئاسەۋارمان بىرپىنەۋە.

﴿أفرأيت ان متعناهم سنين، ثم جاءهم ماكانوا يوعدون، ما أغنى عنهم ماكانوا يمتعون﴾ ئاياۋادەزانن: كە داھاتۋى كار ۋەكوو چۆن ئەۋان بۆى چوون ئاۋا دەبى؟ ئەى مۇخاطەب! گرېمان ئىمە زىيانى ئەۋانمان درىژكردەۋە لەلەزەت و خۆشى دا تەمەنى درىژمان پىدان، داۋايى عەزابى ھەرەشە پىلىكراۋمان بۆ ناردن و بەناگەھان و يەخەى گرتن، ئايا ئەۋ خۆش رابواردنە، ئەۋ نازو نىعمەت و خۆشىيە عەزابەكەيان لەسەر لادەبەن؟ يان لىيان سوك دەكەن؟ نەخىر تەمەنى درىژو پىنازو نىعمەت، نەعەزابيان لەسەر لادەبا نەلىيان سوك دەكا، ماۋەى عەزابى قىيامەتەش كۆتايى نايەۋ بىپرانەۋەيە.. ۋەكوو لەئايەتتىكى تردا دەفەرمىۋى: ﴿يود احدهم لو يعمر الف سنة، وما هو بمزحزحه من العذاب ان يعمر﴾ (البقرة/۹۶) يان دەفەرمىۋى: ﴿وما يغني عنه ماله اذا تردى﴾ (الليل/۱۱).

به کورتی خوشپاوار دنی در یژخایه، عه زابی خودا رت ناکاته وه .
 چه ندیک ژیان به خوشی به سهر بهرن ئه و کاته عه زابی خودا یه خه یان ده گری
 هیچیان له بیر نامینی هه رواده زانن قه تقهت خوشیان نه بینیه وه کوو
 له شوینیکی تردا ده فهرموی: ﴿کأنهم يوم یرونها لم یلبثوا الا عشية او
 ضحاها﴾ (النازعات/۴۶).

له فهرمووده ی صه حیج دا هاتوو ده فهرموی: رۆژی قیامهت کافر
 دینن یه کجار له ئاگری رۆده کهن و ده ری ده هیئنه وه، ئه مجار پیی ده لئین:
 ئه ری قهت له ززهت و خوشیت بینیه؟ ده لی: نه وه للاهی هه رگیز خوشیم
 نه دیوه. ئه مجار موسولمانیکی ژیان ناخوشی دونیا ده هیئین به ئاوی
 به ههشت جاریک ده یشۆرن دوا یی پیی ده گوتری: ئه ری قهت ناخوشیت
 بینیه؟ ده لی: نا وه للاهی قهت ناخوشیم نه بینیه .

ئه مجار پهروهردگار یاسای عه دالهتکاری خۆی راده گه یه نی و داب و
 نه ریتی خۆی له بو نه وه ردا رون ده کاته وه ده فهرموی: ﴿وما أهلكنا من
 قرية الا لها منذرون، ذکرى وما کنا ظالمین﴾ ئیمه هیج شارو گوندیکمان
 وێران نه کردوه مه گهر دوا ی ئه وه ی: که پیغه مبه رمان بۆ سهر ناردون
 بانگه وازی دانیش توانی ئه و شارو گوندانه یان کردوه بۆ خودا په رستی و
 له عه زابی خودا ترساندویان و موژده ی نازو نیعمه تی به ههشتیان بده نی
 ئه گهر ئیمان به یئین و پابه ندی فهرمان و جله و گهریه کانی پهروهردگار بن .

ناردنی فروستاده بۆ سهریان و بانگه وازی کردنیان بۆ یادخستنه وه و
 ئاگادار کردنه وه یانه ده رباره ی ئه وه ی پیویسته ئه نجامی بدهن. به هیج
 جوړیک و له هیج حالیک دا ئیمه سته مان لی نه کردون و به نار ه و عه زابمان
 نه داون، به لکوو به هۆی سووربونیان له سهر بیتدینی و په رستش کردنیان بۆ
 غهیری ئیمه توشی ئه وه درده هاتوون! ئیمه دروستمان کردون عیباده تی
 غهیری ئیمه یان کردوه، نازو نیعمه تمان پی داون شو کرانه ژمیر نه بوون،

سپلۆ پی تەزان بوون، بە شێک لەرەحمەتی خودا ئەو یە تا پێغەمبەر نەئێرێ و بانگەوازی دانێشتوان نەکا ئەوانیش بە درۆی نەخەنەوێ عەزابی خۆی ناپێژێت بە سەریان دا.

ئەمە مەبدەئیکەو چەند جار قورئان ئاماژە ی پێ کردوێ وە کسو دەر موی: ﴿وما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً﴾ (الاسراء/ ۱۵) یان دەر موی: ﴿وما کان ربک مەلک القرى حتی نبعث فی امها رسولاً یقلوا علیهم آیاتنا، وما کنا مەلک القرى الا واهلها ظالمون﴾ (القصص/ ۵۹).

بێگومان پەر وەردگار عەھدو پەیمانی سروشتی لە ئادەمیزاد وەرگرتوێ: کە بە تەک و تەنھا بیناسن و تەنھا بە ندایەتی ئەو بکەن. فێطەرە تیش بۆ خۆی هەست بە هەبوونی پەر وەردگار دەکا، بە مەرجی لە پێرەوی خۆی لاندە.

وێرای ئەوێش پەر وەردگار بە لگە ی جۆراوجۆری لە بوونە و دردا بلاو کردۆتەو، هەموویان نیشانە ی هەبوونی خودای تەک و تەنھا بە دیھێنەرە.. جا ئەگەر ئادەمیزادەکان، وادەر پەیمانی فێطەرە تیان لە بیر چۆو، بە لگە ی ئیمانیان فەرامۆش کردن، خودا ترسینەری بۆ ناردون و وادەر بە ئێنی فەرامۆش کراویان وەبیر ئادەمیزادەکان هێناوێتەو، لە خەوی غەفلەت رایان پەراندون.

کە وایو پێغەمبەراییەتی وەبیر خەرەوێ بیر چووێ وانە، ئاگادار کەرەوێ بێ ئاگایانە، ئەمەش زێدە فەضل و رەحمەتی خودایە بۆ بە ندەکانی. جا ئەگەر وێرای ئەوێ هەموو بە لگە ی نیشانانە: سەرباری ئەو وادەر بە ئێن وەرگرتنە، ئەجا پێغەمبەر ناردن و بانگەوازی کردن و ترساندن و مۆژدە پێدان، لە گەل هەموو ئەمانەدا ئادەمیزادەکان موسوڵمان نەبن و نەینە سەر رێبازی راست، ئەگەر خودا عەزابیان بە سەردا بدا کە ی ستمە؟ بە لکو ئەو پەری عەدالەتە.

ئەجار پەرورەدگار رەددى موشرىكەكان دەداتەوہ: كە دەيانگوت:
 موحەممەد ﷺ كۆلەوہ نانى يە. ئەو پەيامەى بۆى دى وەكوو ئەو ئىحاو
 جەنجەلوتە وايە: كە شەياتىنيەكان بە كۆلەوہ نانىەكانيان دەگەياند.
 دەفەرموى: ﴿وما تنزلت به الشياطين﴾ ئەم قورئانە شەياتىنىو جندۆكە
 وەريان نەگرتووہ بە پيغەمبەريان گەياندبى، وەكوو چۆن جەنجەلوت و شتى
 ئاوا بە كاھىنەكان رادەگەبەنن.

﴿وما ينبغي لهم وما يستطيعون﴾ تهانته شہادتینی و جندو کہ رایہیان
ناکہوئی و ناتوانن نہوکارہ نہعجام بدن .

﴿انهم عن السمع لمعزولون﴾ بیگو مان ۛ جندو ڪو شه یاتینی
 دوور خاونه وه له وهی ناخاوتنی فریشته ی تایهت به نیگا بیسن ، به لکو
 ریگیان نادری هیچ ناخاوتنیکی فریشته ی ناسمانه کان بیسن .

بە كۆرتى شەيائىنى رايەى ئەو ەيان ناكەوئ قورنان لە ەالەى
 بالآ وەرەگەن و بەنىگا بۆ يىغەبەرى بەيتن بەسى بەلگە :

۱- نیگا هیئان بۆ پیغەمبەر و فیژکردنی، ئیشی ئەوان نیە، چونکە رەوشتی ئەوان فەساد و گومراکردنی ئادەمیزادە. قورئانیش ھەمووی پەندو ئامۆژگارییە، فەرمان بەچاکە و نەھی لەخراپەییە، ھیدایەت و نوورو بورھانە، دەی لەنیوان قورئان و کارو کردەوێ شەیاتینی دا ئاسمان و رتسمانە.

۲- ئەوان ناتوانن: قورئان وەر بگرن و بەنیگا بۆ موحمەدی بەیتن، توانای تەحمول کردنی قورئانیان نیه وەکوو دەفرموی: ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ (الحشر/۲۱).

۳- ئەگەر شیاوی وەرگرتیش بن و بتوانن تەحەممولی بکەن و بیگەیهنن ھەر بۆیان ئەنجام نادری، چونکە شەیاتینی دوور دەخرێنەوہ لەبیسستی قورئان و ناتوان توخنی بکەن، چونکە ئاسمان پرە لەپاریزەر و

توخنی نه که ون، چونکه هاوөл دانان تاوانیکی هینده گه وره و مالتویران
که ره، له فەرزیکیدا نه گهر پیغه مبه ریش نه نجامی بدا لیی قبول ناکری و
ده که ویتته بهر عه زابی خودا جاده بی غه یری پیغه مبه ر ﷺ چۆنیان
لی قبول بکری.

له کاتیکیدا پیغه مبه ر ﷺ هه ره شه ی به عه زاب لی بکری نه گهر له فهرزی
مه حال دا شتیکی تری کرده هاوөлئی! خودا! ئه ی ده بی غه یری پیغه مبه ر
وه زعیان چۆن بی نه گهر نه و تاوانه نه نجام به دن؟؟ به کورتی له م تاوانه دا
محابات و لیبوردن نیه! هه رکه سی نه م تاوانه گه وره یه نه نجام بدا عه زابی
سه ختی خودا ده چیژی!

ده فهرموی: ﴿فلا تدع مع الله الها آخر فتكون من المعذبين﴾ ئه ی
موحه ممد! نه چی له ته ک خودا دا خودایه کی تر به رستی، نه که ی هاوөл
بو خودا دابنی، نه گهر وابکه ی به ته نکید له پیتری نه وانه ده بی: که
عه زابی خودا ده یانگریته وه، نه مه مه به ده ئیکه نه م لاو نه ولای تیدا نیه
هه رکه سی ته نانه ت پیغه مبه ریش هاوөл بو خودا دابنی خودا عه زابی ده دا
وده یخاته ناو دۆزه خه وه!!

دوای نه وه ی پهروه ردگار هه ره شه ی له خودی پیغه مبه ر ﷺ کرد، نه مجار
نه رکی ترساندنی خیزان و عه شیره ته که شی ده خاته نه ستوو فهرمانی
پی ده کا: که بانگه وازیان بکا، موژده ی به هه شت بدا به فهرمان به رداران و
سه ریچی کاران له عه زابی دۆزه خ و ئاگری سه خت بترسینی، ده فهرموی:
﴿وانذر عشیرتک الاقربین﴾ خزمه نزیکه کانت بترسینه، پییان
رابگه یه نه: که نه گهر له سه ر شیرک و گو مپایی بمیئنسه وه و ئیمان نه هیئن
سزای سه ختی دۆزه خ چاوه ریانه.

بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردوه ده فهرموون: که نه م ئایه ته نازل
بوو پیغه مبه ر ﷺ هات و چوو ه سه ر کیوی صفا، نه مجار هاواری کرد

(یا صبا حاد)! - لە کاتی خەتەردا ئەم رستە دەگوترێ - : ئیتەر ئەوەی گوێی
لەم هاوارەبوو یان خۆی هات یان نوێنەری نارد، هەموو خەڵک لێی
کۆبونەووە.

ئەجار فەرموی: ئەی خێلی (عبد المطلب) ئەی خێلی فیهرا! ئەی خێلی
لۆئەی! ئایا ئەگەر من هەوالتان بدەم: کە سوپایەکی ئەسپ سوار لەو
دیو ئەو کێو یەو دەیهوێ لە نکاوێک لە بەرەبەیان دا هەلمەتتان بۆ بێنێ،
ئایا پێم بپرا دەکەن؟! هەموو ئامادەبووان تێکرا و تیان : بەلێ بپروات
پێ دەکەین.

ئەجار پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (فانێ نذیر لکم بین یدی عذاب شدید)
دەبزانن: کە من ترسینەرم بۆتان لە پێش هاتنی عەزابێکی بە ئێش و
سامناک. ئەبۆ لە هەب و تی: دەک لە ناوچی دەک مالت وێران بێ، ئایا ئەمە
نەبێ هیچ شتیکی تر نەبوو ئەم کۆبونەووەی بۆ ئەنجام بدەي؟!

ئیتەر پەرەردگار سورەتی ﴿تبت یدا ابي لهب و قتب....﴾ ی نازل کرد.
ئیمامی موسلیم بە زنجیرە ی خۆی لە خاتوو عائیشەو دەفەرموی: کە
ئایەتی ﴿وانذر عشیرتک الاقربین﴾ نازل بوو پێغەمبەر ﷺ هەستاو
فەرمووی: ئەی فاطیمە کچی موحەممەد! ئەی صفیە کچی
(عبد المطلب) ئەمە ناتوانم لای خودا هیچتان بۆ بکەم. لە مالی دنیا
چیم هەبێ داوام لێ بکەن دەتاندەم بۆ بەلام ناتوانم تۆزێک عەزایی خوداتان
لێ دوور بخەمەووە.

موسلیم و تیرمیزی بە زنجیرە ی تیرمیزی لە ئەبو ھورەیرەو ریاوەت
دەکەن . دەفەرموی: کە ئەم ئایەتە نازل بوو پێغەمبەر ﷺ بانگی
قورەیشییەکانی کرد بە گشتی و بە تایبەتی فەرمووی: ئەی کۆمەڵی
قورەیش! خۆتان لە ئاگر رزگار بکەن، ئەی کۆمەڵی بەنی کەعب خۆتان
لە ئاگر رزگار بکەن، ئەی فاطیمە کچی موحەممەد! خۆت لە

ئاگر رزگار بىكە، چونكە ۋەللاھى من ناتوانم تۆز قالىڭك عەزابى خوداتان
لى ۋور بىخە مەۋە بزائن من لە گەل ئىۋەدا خزمایە تىم ھەيە، لە دونىادا
سىلەى رەحم بە جى دىنم و لە قىيامەت دا ھىچم بۆ ناكرى.

ئەم رىۋايەت ھى تىش ئەۋەمان بۆرۈن دەكەنەۋە :
كە پىغەمبەر ﷺ چ شىۋەيك نىگاي ۋەرگرتوۋە چۆنى گەياندوۋە، چۆن
خىرا خزم و عەشیرەت و ھۆزۈ دەۋرۈبەرى خۆى بانگ كىردوۋە، ئەركى
سەرشانى ئەنجام داۋە كەرەكەيانى ھەۋالەى خودا كىردوۋە، بۆى
روون كىردوۋە كە خزمایە تىان بۆ پىغەمبەر دادىيان نادا ئەگەر
كىردەۋەيان خراب بى.

بانگەۋازى و ترساندن و موژدەدان بەشېك بوۋە لە ئەركى سەرشانى
پىغەمبەر ﷺ ۋەكوۋ لەچەند شۆئىنكى قورئان دا ئامازەى پىدەكاو
دەفەرموى: ﴿وهذا كتاب انزلناه مبارك، مصدق الذي بين يديه، ولتذکر
ام القرى ومن حولها﴾ (الأنعام/۹۲) يان دەفەرموى: ﴿وكذلك اوحينا
اليك قرآنا عربيا لتذکر ام القرى ومن حولها وتذکر يوم الجمع لاریب
فيه﴾ (الشورى/۷) يان دەفەرموى: ﴿تبارك الذي نزل الفرقان على
عبده ليكون للعالمین نذیرا﴾ (الفرقان/۱).

ھەرۋەھا پەرۋەردگار بۆ پىغەمبەرى خۆى رون دەكاتەۋە: چۆن مامەلە
لەگەل ئەۋە موسولمانانە بكا: كە بەپىر بانگەۋازى يەكەيەۋە دىن.
دەفەرموى: ﴿واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنین﴾ باۋەشى سۆزى
خۆت بۆ موسولمانان بگرەۋە بە نەرم و نىانى مامەلە لەگەل ئەۋانەدا
بكە: كەبە پەيامەكەت باۋەرىيان ھىناۋە، ئەۋ جۆرە ھەلس و كەۋتە نەرم و
نىانەت زىاتىر دلى ئەۋان بەئىسلامەۋە پەيۋەست دەكا.

ھەلبەتە پىغەمبەر ﷺ بەدرى ئايى ژيانى لەگەل ھاۋەلا ئىدا
نەرم و نىان و دلسۆز بوۋە، رەۋشت ۋە خلاقى قورئانى بوۋە،

ئیبنوعه باس ده فهرموی: مانای ﴿وَتَقْلِبُكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ بریتیه له گوێزانه وهی ره چه له کی پێغه مبهه ﷺ له پشستی باوکانی دا، هه ره له چه زهره تی ئاده م و چه زهره تی نوح و چه زهره تی ئیبراهیمه وه هه تا له دایکبوونی و بوونی به پێغه مبهه ﷺ .

هه ندی له زانایان نایه نئی ﴿وَتَقْلِبُكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ یان کردوه به به لگه ی نه وه که باوک و دایکی پێغه مبهه ﷺ موسو لمان بوون. نه و چه دیشیان کردوه به به لگه له سه ر رایه که یان: که ده فهرموی: (لَمْ أَزَلْ أَنْقُلْ مِنْ أَصْلَابِ الطَّاهِرِينَ إِلَى أَرْحَامِ الطَّاهِرَاتِ) به درێژی میژوو من له پشستی بارکانی خودا په رسته وه گوێزنامه وه بو مندال دانی دایکانی خودا په رست له پشستی باوکانه وه رژیندرامه ناو ره چه می داوین پاکانه وه .

ره ددانه وهی بوختانی موشریکه کان: که ده یانگوت:

موحه مه د کاهین و شاعیره

هَلْ أَنتُمْ عَلَىٰ مَن تَنْزَلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنْزِيلٌ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا أُوْ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

ئەمە جەولەي كۆتايى ئەم سۈرەتە پىرۋزەيە دەربارەي قورئان، لەجاري يەكەم دا ئەوہى چەسپاند: كە ئەم قورئانە لەخوداوە نازل بوو، دوايى ئەوہى راگەياند: كە جندۆكەو شەياتىنى نازلان نەكردوہو ئەوان ناتوانن ئەو كارە ئەنجام بەدن. لىرەش دا ئەوہ دەچەسپىتى: كە شەياتىنى پەيام بۆ ئادەمىزادى وەكوو موحەممەد ناھيىن، ئەوان نازل دەبن بۆ سەر كاھين و كۆلەوہەنانىيان، نەك بۆسەر پىغەمبەرى دۆسۆزو راستگۆ، نازل دەبن بۆسەر كاھين و فالگروہەكان، نەك بۆ سەر پىغەمبەرى ئەمين و خاوەن مەنھەج و ھەدەف و عەقىدە.

جا ھەروەكوو قورئان لەوچۆرە نيە: كە كاھين و فالگروہەكان لەشەياتىنى دەبيسن، شيعرو كەف و كۆلى ناو دەروونى ئەو شاعىرانەش نيە: كە غەرقى دەرياي خەيال و سەرگەردانى ساراي قسەو ئاخاوتتن، قسەكانيان رەنگدانەوہى حەقىقەت و واقع نين، نمونەي راستى ناودل و قەناعەتى عەقلى نين.

جا چونكە ئىعجازى قورئان لەروى ماناو وشەوہيە، موشرىكەكان لەبارەي ماناوہ رەخنەيان لى دەگرت دەيانگوت: ئەوہ جۆرىكە لەو جەنجەلوتانەي شەياتىنى بەگويىچكەي كاھينەكانى دادەن، لەبارەي وشەو رستەكانىشەوہ دەيانگوت ئەمە جۆرىكە لەقسەو ئاخاوتتى شاعىرەكان.

ئيتەر پەروەردگار رەددى ھەردوو بىرو بۆچونەكانى دانەوہو ئەوہى رون كردوہو : كە قورئان لەوچۆرە ئاخاوتتەنە ناچى و حال و وەزەي پىغەمبەر خۆيشى جوداوازە لەحال و وەزەي شاعىرو كاھين، دەفەرموى:

﴿ھل أنبئكم على من تنزل الشياطين﴾ ئايا پىتان بلىم شەياتىنى بۆ سەر كى نازل دەبن و جەنجەلوت و تورەھاتى خۆيان بەگويىچكەي كى دا دەدەن؟

﴿تنزل علی کل أفك أثیم﴾ نازل ده بن بۆسه درۆه له به ست و تاوانباران، بۆ سه درۆزن و فاسق و چه قاه سوو دهس بره کان: له کاهین و فالگره وه کانی وه کوو (شق) ی کوپی ره هم و سه طیحی کوپی ره بیعه و موسه یلیمه و طوله یحه له و کافرو خودانه ناسانه ی بانگه وازی ئاده میزاد ده کهن بۆ ریبازی شهیتان و شوینکه وتنی. ده ی موحه مه د درۆی ریبازی شهیتانه و نه فرینی لی ده کا. کاهینه کان زۆربه ی شتیان درۆ ده له سه یه و چاو به سه ته ، موحه مه د له و هه والانه ی داویه تی هه مووی راسته و درۆی تیدا نه بوه.

﴿یلقون السمع واکثرهم کاذبون﴾ کاهینه کان گوچکه یان بۆشه یاتینی به کان کلۆر ده کهن ، درۆ ده له سه یان لی وه ده گرن ، هه رچی شه یاتینی به گوچکه ی کاهینه کان داهن زۆربه ی زۆری درۆ بوختان و گومان و نیشانه ن ، زۆربه ی شه یاتینی درۆزن و بوختان هه له به ستن ، چونکه نه وان شتیك به کاهینه کان ده لێن: که نه یان بیستوه ، به درۆ ده لێن: فلا نه شتمان له عاله می بالا بیستوه نه یان بیستوه .. کاهینه کانیش درۆزن ده لێن: شه یاتینی فلا ن شتیان پی گووتوین، که له راستی دا پێیان نه گووتن. که وابوو بیرو بۆچونی کاهین و فالگره وه کان له سه درۆ ده له سه دامه زراوه و به تال و پرچه !!

یان راناو له ﴿یلقون﴾ دا ده گه رپته وه بۆ ﴿الشیاطین﴾ واته: شه یاتینی به کان نه و شته له عاله می فریشه وه ده بیسن به گوئی کاهینه کان داهه دن، نه و وشه و رستانه ی له عاله می نه یی دا به سه ری دا ئاگادار ده بن و ناوه ناوه ده ی دزن هه ندیکی درۆ ده له سه پیوه ده نیسن و به گوچکه ی کاهینه کان داهه دن، ده بی بلێن: نه مه پێش نه و کاته بووه: که جندۆکه له بیستنی ئاخاوتنی عاله می بالا مه نع بکرین به تیر نه ستیره و ئاگاریان!

به كورتى واقع باشتىن شاهيدو گهواهى دهره وه كوو خورى ناوه پراستى
 ئاسمان ئاشكراو عه يانه كه جوداوازي نىوان پيغه مبهرو كاهينه كان
 عاسمان و ريسمانه ، ههرچى پيغه مبهره ﷺ له ئاسمانه وه هه والى پيئدراوه ،
 هه مووى راسته وه گه ل حه قيقه ت و واقع دا يه كسانه ، به دريژايى ژيانى
 پر فهره به ره كه تى ، جگه له راستى هيچى لى نه بيسستراوه ، به پيچه وانهى
 ئه وه وه ههرچى كاهينه كان هه واليان پي داوه جگه له دروؤ ده له سه هيچى تر
 نه بوه ، بويه ميژوو نه فرينى لى كردوون و به چاوى سوكه وه بويان ده پروانى و
 عه قل قيزى لييانه ، تورره هات و قسه پرو پوچه كانيان كه س و هريان ناگرى و
 جگه له مندال و پرو پيريژن و پياوى سافيلكه وه نه فام كه سى تر ،
 پروايان پي تاكا .

ئه مجار دواى ئه وه ي پهره ردگار جوداوازي نىوان هه زره تى موحه ممد و
 كاهينه كانى رون كرده وه ، ره ددى ئه و كافرانه ده داته وه : كه ده يانگوت
 بوچى ناگونجى شه ياتينى قورئان بو موحه ممد بيتنن ؟ وه كوو چوون
 جه نجه لوت و تورره هات بو كاهينه كان ده هينن ؟ يان ههروه كوو چوون شيعر
 بو شاعيره كان ده هينن ؟ ؟ چونكه له ناو كوومه لگاي موشريكه كانى ئه و
 روژگارهدا و اباو بوو : كه هه موو كاهينيك شه يتانئيكى هه يه ، فال و
 جه نجه لوتى فيرده كا ، كه هه موو شاعيريك شه يتانئيكى هه يه شيعرى
 فيرده كا !

ده فهرموى : ﴿ والشعراء يتبعهم الغاؤون ﴾ گومپراو سه رلى شيواو له
 ئاده ميزاد و جندو كه كه شوئىنى شاعيره كان ده كه ون ، ئه وانى له ريبازى
 حه ق و راست لايان داوه وه به خه رافات و تورره هات هه لئه تاون ، شوئى
 شاعير ده كه ون ! به لام شوئىنكه وه توانى هه زره تى موحه ممد ﷺ هه موويان
 هيدا يه ت دراوو په يره وكارى ريبازى حه ق و راستن پابه ندى فهرمان و جله و
 گيريه كانى پهره ردگارن ، عيباده تكارو خاوه ن پروا و مروؤ دوست .

ئەمجار پەرورەدگار بەدوو بەلگە گوهرابوونى شاعیرەکان و شوپن کەوتوانیان روون دەکاتەو، دەفەرەمۆی:

۱- ﴿الم تر انهم فى كل واد يهيمون﴾ ئەتۆ نابینی ئەى موحەمەد! یان ئەى بیسەر! کە شاعیرەکان دەم لەهەموو جۆرە قسەو ئاخاوتنیکیەو دەدەن، خۆیان خۆیان بەدرۆ دەخەنەو، ئەمڕۆ قسەیک دەکەن، سبەى هەلى دەوەشیئەو، ئیستا مەدحى شتیک دەکەن تاویکی دى زەمى دەکەن، ئیستا شتیک بەگەرەو گران لە قەلەم دەدەن پاشان بەپێچەوانەو بەى نرخ و بەهای دەکەن!

ئەم هەلس وکەوتە ناجوامیترانەى شاعیران نیشانەى ئەوێە مەبەستیان دەرخستنى حەق و راستى نییە، نایانەوێ واقیع ببینن، حەق پەرست بن، کۆمەلێکی هەوەس بازى خەيال پەرورەو سنوور بەزینن! بەلام پێغەمبەر ﷺ حەق بێژو حەق خوازە، راستگۆو واقیع بینە، بانگەواز بۆ یەك رێباز دەکات. ئەویش رێبازى خودا پەرستى و هەولدانە بۆ بەختەوهرى ژيانى دونیاو قیامت!

۲- ﴿وانهم يقولون مالا يفعلون﴾ زۆریەى زۆرى قسەو ئاخاوتنى شاعیران درۆ دەلەسەیه، ئەوى دەیلێن: نایکەن، ئەوى نایکەن دەیلێن. بەقسە بەخشندەبى پەسەند دەکەن بەکردەو پرژدو چروکن.

ناموس و شەرەفى ئەم و ئەو لەکەدار دەکەن هەمیشە خەریکی فاحیشە و فەسادن، خۆفش دەکەنەو، خۆ هەل دەنێنەو، ئەخلاق دەرپوختن، بەخەيال چەند عالەمیك دروست دەکەن، بەوهم و ئەندێشە تێیان دادەژین بەخەيال چەند کردەو دیمەنیک رەنگرێژدەکەن و ئەمجار ئەو خەيالەتە دەکەنسە حەقیقەت و شتى لەسەر هەلەچنن و وەکوو ئەو موعەلیمەى جاحظ لە (نوادر المعلمین) دا باسى دەکا تازیه بۆ یارى بەخەيال دروستکراوى لەدولیا دەرچووى نەدیدهى دادەنى.

به قسه پۆسته می مازنده ران و حاته می تای و مه لا مسته فای بارزانی و
هه یاس و لوقمانن. به کرده وه له بهرانبهر دوزمندا نه ژنویان ده له رزی و له
سه نگه ردا گو به خویان دا ده کهن و موعه لیمه عاشقه که ی
له مهر جاحیظن.

به لام سه زه تی موحه مه د به پیچه وانیه ئه و دیاردانه وه بووه،
هه رشتیکی فره مان ی پیکردییت خه لکی بو هه لئابی خوی به کرده وه
نه نجامی داوه، هه رشتیکی له خه لکی مه نع کردبی پیش نه وان خوی
لی دور گرتووه، راستال و دلسوزو واقع بین و خوداپه رست و ته قواکارو
به خشنده و خاوه ن په وشتی بهرز بووه، به لکو له هه موو کاریکی باش دا
ماموستاو رابه ر بووه، سه ر مه شق و په چه شکین بووه.

هه موو په وشتیکی جوانی تیدا بووه، له هه موو په وشتیکی ناشیرین
دور بووه. ریبازی پیغه مبه ر ریبازیکی راست و جاده رییه، خودا
فرمانی پی کردووه: که هاوه ل بوخودا دانه نی، به دلسوزی و ئیخلاصه وه
خوداپه رستی بکات، له په یه وه و پرۆگرامی پیغه مبه ردا نه و که سه ی زیاتر
ته قوا کار بی پتر ریزداره. ریبازی پیغه مبه ر ریبازیکه بهر چاو پون و
هیدایه تدراره کان شوینی ده که ون.

بانگه وازی هه موو پیغه مبه ران بانگه وازی کردنه بو یه کتاپه رستی و
عیباده تکردن و هه ولدان بو دهسته بهرکردنی به خته وه ری ژانی دونیا و
قیامه ت. ده ی مه نه جی شاعیران به پیچه وانیه مه نه جی
پیغه مبه رانه وه یه. که واته چون ده بی په وشتی شاعیری وه پال
پیغه مبه ر بدری؟!

نه مجار پهروه ردگار نه و شاعیرانه چه رت ده کات که له سه ر رپه وه ی
ئیسلا م شیعر ده لێن و چوار په وشتی به رزی ئیسلا میان تیدا یه (ئیمان و
کرده وه ی چاک و یادی خوداو یارمه تیدانی حق و حه قخوازان).

ههسته خاوينه‌ی خۆی بداته‌وه‌و شيعر بلێ، ئەوه کاریکی په‌سه‌نده‌و ئیسلام دژی ناوه‌ستی‌و به‌فه‌ننێکی کاریگر داده‌نرێ. ئەوه‌تا پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌عه‌بدو‌ل‌لای کورێ ره‌وا‌حه‌ی فه‌رموو: (اهجهم) واته‌: عه‌یب و عاری کافره‌کان به‌شيعر ده‌رخه‌، هه‌جويان بکه (فوالذي نفسي بيده له‌و اشد عليهم من وقع النبل) سويندم به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته‌ ئەم هه‌جوکردنه‌ی تۆ له‌سه‌ر د‌ل‌ی موشريکه‌کان له‌زه‌بری تير کاریگره‌تره .

ئیمام ئەحمەد فەرمودەییەکی ریاویەت کردووە کە پێغەمبەر فەرموویەتی:
 (ان المؤمن يجاهد بنفسه و لسانه ، والذي نفسي بيده لكان ماترمونهم به
 نضح النبل) واتە: موسوڵمان جیهاد دەکا بە شمشیری و بە زوبانی، سوێندەم
 بەو کەسە ی گێانی منی بە دەدەستە ئەو شیعرانەی ئاراستە ی کافرەکانی
 دەکەن دەلێی تیرن تێیان دەگرن.

بیگومان قورئانی پیروژ له زۆر له تایه ته کانی دا دل و عه قلی ئاده میزاد هه لده نی بو تی فکرین و ورد بوونه وه له بوونه وه (سروشت) و نه یینی ناودلی ئاده میزاد، دهی خوئی له خوئی دا نه مانه مادهی شیعو فهن.

ئەجار پەرودەگار کۆتایی سورەتە کە بە ھەرپەشە ی توندو ترسناک دەھێنێ و دەفەرموی: ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾
 بێگومان لەو بەو لاوە ئەوانە ی ستەم لەخۆیان دەکەن بەو: کە سوورن
 لەسەر کوفرو بێدینی بەردەوام روی خۆیان وەردەگێڕن لەتەتەفکرین
 لەنیشانە ی ھەبوونی خداو تاک و تەنھایی زاتی بێچونی، خۆیان خۆیان
 گێل دەکەن لەووردبوونەو لەنێوان پیغەمبەراییەتی حەزەرەتی موحمەدو
 فالگرتنەو ی کاهینەکان دا، فەرقی ئایەتی قورئان و شیعری شاعیرەکان
 ناکەن، لەو بەو لاوە دەزانن: دوا ی مردن دەکەونە چ شوێنێکی ناخۆش و
 پەرعەزابەو، بۆیان دەردەکەوی چەند بەدبەخت و چارەڕەش دەبن !!

ئىمامى قورتوبى جوداوازى خستۆته نيوان وشهى (منقلب) و
(مرجع) وه فەرمويه تى: (منقلب) برىتيه له وه رچه رخان له حالئىكه وه بۆ
پيچه وانەى حاله كه، (مرجع) برىتيه له وه رچه رخان له و حاله تى تييداي بۆ
حالئىكى تر: كه له وه پيش له سەرى بووى، كه و ابى هەموو (مرجع) يك
(منقلب) ده گەيە نى به لام هەموو (منقلب) يك (مرجع) ناگەيە نى.

تەيىنى:

دەمەوى له كۆتايى ئەم سوره ته پيرۆزە داو بە بۆنەى تەفسىرى ئەم چەند
نايە تەى كه باسى شيعرو شاعيره كان دەكەن، هەلۆيستی ئىسلام بەرامبەر
بە شيعرو شاعيره كان رون بکه مە وه.

هەلبە ته چەند فەرمودە يەك له پيغه مە ره وه دەر بارەى شيعرو شاعير
هاتو وه، هەندىكيان دژى شيعرو شاعيرن و بەناپەسەندى له قەلەم دەدەن.
هەندى فەرمودە شيان مە دحى شيعرو شاعير دەكەن. لەبوارى زەمکردنى
شيعردا ئىمامى موسليم فەرمودە يەكى رىوايەت کرد وه دەفەرموى: (لأن
يملتئ خوف أحدكم فيحاً حتى يريه خير من ان يملتئ شعراً) ئەگەر
ناوسنگى يەكى له ئيۆه پرى له كيم و زوخا و هەتا بيخوا (واتە: كيمە كه
بيخواو ناو هەلۆلى بکا) باشتەر له وهى پرى له شيعر.

لەبوارى پەسەندى شيعردا فەرمودە يەك هەيە: ئەحمەد و ئەبو داود
رىوايەتيان کرد وه له ئىبنو عەبباس وه دەلى: پيغه مە ره ﷺ فەرمويه تى:
(ان من البيان سحراو ان من الشعر حكمة) هەندى تەعبىرو دەر برين وه کوو
سيحر دەچى پياو سەرسام دەبى، هەندى شيعر هەيە حىكمەت و پەندە.
عەبدوللەى كورى عەمرى كورى (العاص) دەلى: پيغه مە ره ﷺ
فەرموى: (الشعر بمنزلة الكلام، حسنه كحسن الكلام وقبيحه كقبيح
الكلام) (رواه البخاري في الأدب) شيعر وه کوو قسە وايە، جائەگەر جوان بوو
وه کوو قسەى جوان وايە، ئەگەر ناشيرين بوو وه کوو قسەى ناشيرين وه هايە.

سودی رهوای تیدابی، پەروەردەى دل و دەرون بکا، عەقل و ھۆش
مشت و مال بکا، یەکیەتی و براپەتی بخاتە ناو گەل و نەتەو، ئەو
شیعری پەسندەو ئیسلام قبولی دەکا و بەپێویستی داناو.

بێگومان ئەم جۆرە شیعەر پەسندەو پێشەوا بەرپزەکانی فێقھو
حەدیث و تەفسیر گوتویانە، زۆربەیان لەم بوارەدا دیوانی شیعریان ھەیە،
توێژینەو ھەلسەنگاندنیان تێدائەنجام داو. گەرە زانیانی لوغەت و
ئەدەب زۆربەى تەمەنى زیرینى خۆیان تیدا خەرج کردو و بەبەشیك
لەزانپاریە ئیسلامییەکانیان لەقەڵەم داو و پەسندیان کردو.

ئیمامى شافیعى دەفەرموی: شیعەر جۆریكە لەئاخاوتن ئەگەر جوان بوو
و ەكوو ئاخاوتنى جوان وایە، ناپەسندەكەشى و ەكوو قسەى ناشیرین وایە:
مەبەستى ئەو یە كە شیعەر لەبەر خودى خۆى ناپەسند نى، بەلكو ئەگەر
مانای ناشیرینى تیدا بوو ناپەسندە..

ئەبنو عەبدولبەر دەفەرموی: ھىچ كەس لەزاناو عاقل مەندان شیعرى
جوانى بەلاو ناپەسند نەبوو: كەسێش نەبوو لەھاو لائى بەرپزى
پێغەمبەر ﷺ و زاناو پێشەوايانى ئیسلام ئیلا یان شیعرى گوتوو یان
نمونەى پى ھیناوتەو، یان گوێى بۆ راگرتوو، ئەگەر ھىكمەت و
پەندو ئامۆژگارى تیدا بووبى و قسەى پەرو پوچ و جۆین و تورەھاتى
تیدا نەبووبى پەسندى کردو و پى رازى بوو.

ھەر كاتى شیعەر لەوجۆرە ناپەسندەبوو، ئەو جوداوازی لەنیوان شیعرو
نەثر نیە. گوێ لى راگرتنى و گوتنى و نووسینى و خۆتەندنى حەرەمە.
بەكورتى شیعرى و ھەبە دروستە دەمى تێو دەى شیعرى و ھەبە
مەكروھە، ھەبە حەرەمە. ھەبە سوننەت و پەسندە.

پێغەمبەر ﷺ بۆ خۆى گوێى لەشیعەر راگرتوو داواى کردو بۆى
بخۆیننەو. ئیمامى موسلىم لەحەدیثى عەمرى كورى (الشريد)

له‌باوکیه‌وه ریوایه‌ت ده‌کا ده‌لی: رۆژێک به‌دوا پیغه‌مبه‌ره‌وه بووم فه‌رموی: هیچت له‌شیعری (أمیة) ی کورپی (أبی الصلت) له‌به‌ره؟ منیش عه‌رزم کرد: به‌لی، فه‌رمووی: ده‌بۆم بلی: منیش شیعی‌یکم بۆ خۆینه‌وه، فه‌رمووی: ده‌ی بلی: شیعی‌یکی ترم بۆ خۆینه‌وه، فه‌رمووی: بلی هه‌ر بۆم خۆینه‌وه تا سه‌د دێر شیعرم بۆ ته‌واو کرد.

ئهم ریوایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه: که پیتویست و په‌سنده‌مرۆف گرنگی به‌له‌به‌رکردنی شیعری پر حیکمه‌ت و مانای جوان و په‌سند بدا. پیغه‌مبه‌ر ﷺ که هه‌زی لی‌سوو زۆر گوئی له‌شیعری (أمیة) بی له‌به‌ر ئه‌وه‌بوو چونکه پیاویکی داناو عاقل بووه.. پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌رباره‌ی فه‌رمویه‌تی: (کاد امیة ابن صلت أن یسلم). (١)

هه‌لبه‌ته شیعی‌یک هه‌ملو ئه‌نای په‌روه‌ردگار له‌ خۆبگری ئه‌وه په‌سندو خاوه‌ن فه‌رو به‌ره‌که‌ته، خۆینه‌وه‌و گوتن و نووسین و له‌به‌رکردنی سوننه‌ته، وه‌کوو ئهم دێره شیعه‌: (الحمد لله العلي المنان * صار الشريد في رؤوس العیدان) هه‌لبه‌ته له‌م باره‌وه نمونه زۆرن و له‌ژماره نایهن.

یان شیعه‌که باسی پیغه‌مبه‌رو ره‌وشتی جوانی بکا: وه‌کوو ئه‌وه‌ی ئیمامی عه‌بباس له‌مه‌دحی پیغه‌مبه‌ردا ده‌فه‌رموی:

من قبلها طبت في الظلال وفي مس	تودع حيث يخصف الورق
ثم هبطت البلاد لا بشر أن	ت ولا مضغة ولا علق
بل نطفة تركب السفين وقد ألب	جم نسراً وأهله الغرق
تنقل من صالب الى رحم	إذا مضى عالم بدا طبق

پیغه‌مبه‌ر ﷺ پێی فه‌رموو: (لا یفضض الله فاك)

(١) ته‌فسیری مه‌راغی ج ١٩/١١٤ نه‌میش له‌ ته‌فسیری قورطوبی ج ٧/٣٧٤ ی وه‌رگرتوه

يان ھەزرەتى ئەبوبەكر روبەرپوى پىغەمبەر ئەم شىعرانى خويندەوہ:
 فقدنا الوحي اذ وليت عنا   وودعنا من الله الكلام
 سوى ما قد تركت لنا رهينا   توارثه القراطيس الكرام
 فقد أورثتنا ميراث صدق   عليك به التحية والسلام
 جا ئەگەر خويندەرو بىژەرى ئەم شىعرە ھەزرەتى ئەبوبەكر بووبى،
 گوى گرو بيسەر پىغەمبەر بووبى ئىتر چ بەلگەيەك لەمە بەھىزتر بى.

ئىمامى موسلىم لەئەبوھورەيرەوہ رىوايەت دەکا: كە دەفەرموى: گوىم
 لى بوو پىغەمبەر ﷺ بۆ خوئى لەسەرمىنبەر دەيفەرموو: (أصدق كلمة - أو
 أشعر كلمة - قالتها العرب قول لبيد: "ألا كل شيئ ما خلا الله باطل") (١).

شىعەرى ناپەسەندىش ئەوہيە: كە نووسىن و گوتن و گوى لى راگرتنى
 دروست نيە، ئەم جوړە شىعەرە ئەو شىعەرەيە ناوہ پۆكى بەتال و ماناي
 ناشيرىن و غەيبەت و درۆ دەستدرىژى كردنى تىدابى بۆ سەر ناموس و
 كەسايەتى موسولمانان، بەناپەرەوا پياوى ترسنۆك و پەرپوچ بكەيە
 هاوشانى پياوى ئازاو شوپشگىر، لەشكۆمەندى پياوى خانەدان كەم
 بكاتەوہ، پەستى و نزمى پياوى خوڤرى دابپوشى و بەرزى بكاتەوہ، بەناپەرەوا
 ناكەس بەچە بكاتە شىخ مەحمودى نەمرو مەلامستەفای بارزان و بەلگە
 وانىشان بدا ئەو جوړە پياوانە لەچاو ئەم را ھەر ھىچ نەبوون !!

ھەندى شىعەر ھەيە وتنى كوفرى ئاشكرايە، وەكوو ئەوہ
 جنىو بەپىغەمبەردا ، ھەر كەسى ھەجووى پىغەمبەر بكا
 بىسى و دوو كافەر دەبى.

بەلام ھەجووى غەيرى پىغەمبەر ﷺ ھەر ھەرامەو تاوانە شاعىرەكەى
 پى كافەر نابى. ئىبنو عەرەبى دەلى: بەكارھىنانى ئىستىعارەو تەشبيھات
 لەشىعەردا دروستە بازىدەرەویشى تىدابكاو لەسنورى عادەت دەرېچى..

لهزه مانی عومهری کوری عه بدولعه زیزدا مهیدانی شیعر زۆر فراوان بوو، مه به سته کانی شیعر فره و هه مه جۆربوون، شیعر سیاسی و غه زه لی و هیجا به ته واوی په ره یان سه ندبوو، زۆربه ی زۆری شاعیران کاسه لیسیان به شیعره کانیانه وه ده کردو هونه ره که یان کردبووه سه رچاوه ی ژیانان.

بۆیه خه لیفه ی ناوبراو به توندی به گژ ئهم دیاردانه دا چووه وه. دیارده ی کاسبی کردنی به شیعر بنه برکرد، به خشش و عه طای خۆی له و شاعیرانه بری: که مه به ستیان له شیعره کانیان دابین کردنی پتویستیاتی ژیان بوو، چوار هه زار دیره می دا به فهره زده ق بۆ ئه وه ی به چاک و به خراپ باسی دانیشتوانی مه دینه نه کا!! سه د دیناری دا به ئه حوه صی شاعیر: که واز له هه جوو کردنی ئه بویه کری کوری عه بدولعه زیزی کوری مه روان به ینی.

جه ریری شاعیر هه رچه نده مه دحی خه لیفه ی کردبوو، به لام که له گه ل عه مری کوری (لجأ) ته میمی دا هه جووی یه کتریان کرد، هه ردوکیانی سزادان.

عه مری کوری ره بیعه که شاعیریکی می بازو ژنانی بوو له سه ر شیعره غه زه له ژنانی یه کانی دووری خسته وه بۆ ولاتی ده هلك .

هه رکه سی ده یه وی فراوانتر له م مه وزوعه بزانی باسه یری ته فسیری قورطوبی ج ۳۷۴۱/۷-۳۷۴۹ بکا. هه روه ها سه یری کتیبی (الخلیفة الراشد عمر بن عبد العزيز) دانراوی د. وهبه الزحیلی ل ۶۲ بکا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورهتی (النمل)

ئەم سۆرەتە ناوئراوە سۆرەتی (النمل) چونکە چیرۆکی شیوی (النمل)ی تێدایە، چیرۆکی ئەوەمان بۆ دەگێڕێتەوە کە میڕولەیهك ئامۆژگاری میڕووەکانی تری کردو وتی: هەمووتان بڕۆنە ناو مائی خۆتانەو و خۆتان تاقەت بکەن، نەبادا لەشکری سولەیمان پان و پلیشتان بکەنەو و ئاگایان لی ئەبی و نەتان بینن، حەزەرەتی سولەیمان عليه السلام کە خودا زانیاری زمانی پەلەو و هەرو هەموو گیانلەبەرێکی فیڕکردبوو، ئاخاوتنی ئەم میڕولەیهی بیست و زەرەدەخەنە بەقسەکی هات. لەخودا پاراپیوه : کە تۆفیقی بدا بۆ سوپاسگوزاری لەسەر ئەو نیعمەتانە پیی بەخشیون.

پەییوەندەن ئەم سۆرەتە بەهەن پێشوو پەییوەندە روپەکەو :

۱- وەکوو تەواوەکی سۆرەتی پێشو وەهایە لە راناندنی چیرۆکی پییغەمبەرەران دا، چیرۆکی حەزەرەتی داود و حەزەرەتی سولەیمان عليه السلام رادەنویێ.

۲- تەفصیل و شیکردنەوێ تێدایە بۆ کورتە و مۆجەلی چیرۆکەکانی سۆرەتی (الشعراء) ئەوەتا لە ئایەتی (۷-۱۲) چیرۆکی حەزەرەتی موسا عليه السلام شەیدەکاتەو لە ئایەتی (۴۵-۵۳) چیرۆکی صالح عليه السلام و لە ئایەتی (۵۴-۵۸) چیرۆکی حەزەرەتی لوط عليه السلام شەیدەکاتەو.

۳- ئەم سۆرەتە واتە (الشعراء ، النمل ، القصص) یەك بەدوای یەك دا نازل بوون و هەرسێکیان مەكکین و لەقورئانیش دا بەوشیوه پۆلێن کراون.

لە ئیبنوعەبباس و جابری کۆری زەیدەو ریبایەت کراو: کە سۆرەتی (الشعراء) ئەجار (طس) پاشان (القصص) یەك بەدوای یەك دا نازل بوون.

ههروه کوو چۆن ههرسیکیان به (الحروف المقطعة) ی لیکچوو دهستیان پئی کراوه. (الشعراء) به (طسم) و (النمل) به (طس) و (القصص) به (طسم) دهستیان پئی کراوه، واپیډه چی لیکچونی سه ره تای سوره تی (الشعراء) و (القصص) و جوداوازی که میان له گه ل سوره تی (النمل) دا ئاماژه به بۆ ئه وه: که مه به ست به و (حروفه موقه طمعانه) ته حه ددا کردنی موشریکه کانه و پئیان ده فهرموی: قورئان له م جوړه پیتانه پیک هاتووه و زوبانی ئیوه ش له م پیتانه پیک هاتووه، دهی که ئازان و له تواناتان دا هه به نموننه ی ئه و قورئانه بجه نه رو.

۴-سوره تي (النمل) دوا سوره تي (الشعراء) نازل بووه و له سر نه سه قي
ته وه، هر دو كيان پيشه كي و پاشا تايان هه يه، له نيوان پيشه كي و پاشا تا
چه نند: چيرؤكيك هه ن. بو هاو كي شه كردن و بهرام به ريكردني نيوان
هه لويستي موشريكه كاني مه كه مو گهل و نه ته وه پيشينه كان به مه به ستي
به ندو ناموزگاري و تفكرين له داب و نهريتي خودا له بونه وهر دا.

۵- همدردوکیان له سهره تاوه وه صفی قورئان ده کهن به وه که له خوداوه نازل بووه.

لهسهرهتای سورهتی (الشعراء) دا فهرموی: ﴿تلك آيات الكتاب المبين﴾
لهسهرهتایئهم سورهتهش دا فهرموی: ﴿تلك آيات القرآن و کتاب مبین﴾
لهکۆتایی سورهتی (الشعراء) دا فهرموی: ﴿وانه لتنزيل رب العالمین﴾
لهسهرهتای ئهم سورهتهش دا دهفهرموی: ﴿تلك آيات القرآن..﴾
ههئبهته بهوشهی ﴿تلك﴾ ئاماژهی بۆ ﴿تنزيل رب العالمین﴾ی کۆتایی
سورهتی بئشووه دهکا.

باسی سهره کی سوره ته که وه کوو هه موو سوره ته مه ککيه کانی تر باسی
عه قیده و ئيمان به خوداو يه کتاپه رستی و برپا بوونه به پوژي دوايي و
پاداش و سزاي هه روا ئيمان به نيگا و سروشي خودا بۆ پيغه مبه ران و

جەختکردنەوه لەسەر ئەوه: کە غەیب زانی هەر بۆ خودایەو کەسی تر
غەیب نازانی ، هەروەها بپروا بەوه کە هەر خودا بەدیھێنەر و رزق و
روژیدەرە، هەموو شتێک بە دەست خودایەو هەرچی خودا بپهوی ببی
دەبێ و ئەوهی بپهوی نەبێ نابێ.

جا بۆچە سپاندنى ئەو مەبەست و باسانە، بۆرون كىرگەنە ۋەى ئەو
مانايە و دىارى كىرگى ئاكامى سەرىپچىكار و بە درۆخەرە ۋەكان و
سەرەنجامى موسلمانان، چەند چىرۆك و بەسەرھاتى پىغەمبەرانى
رەببوردى ھىنايە ۋە، لەسەر ھەبونى خوداى تاك و تەنھا و بەتوانا و
بەدىھىنانى ئاسمانەكان و زەوى و ئەۋەى لە ناوياندايە، ھەرۋەھا
بەخشىنى بىر ۋەش و عەقل و ئاۋەز بە ئادەمىزاد، ھەرۋا پەخساندن و
دەين كىرگى ھەموو پىداۋىستىياتى ژيان. ئەجبار دەرىپىنى ناپەزەمەندىيە لە
موشرىكەكان: كە پروايان بە زىندوبونە ۋە ھىساب و لىكۆلەينە ۋە سزا
پاداش نىيە .

کوتایى سوره ته که شی به پوئینکردنی ئاده میزاده کان هیئاوه و کردوونى به دوو بهش ، به خته وهرو به دبه خت و سزاو پاداشتی هه رکهس به گویره ی کرده و کان بیان .

دیارده‌یه‌کی تری گشتی ئەم سورەتە بریتی‌یه لەباسی زانست و زانیاری، بەو جۆرە شیوەو ئوسلوبە، تارمایی زانیاری لە سورەتە‌که‌دا بەر چاو دە‌که‌وێ . هەر لە سەرەتای سورەتە‌که‌وه تاکۆتایی ئەم تارمایی‌یه بە زەقی دە‌بینرێ .

دهی بابچینه خزمهت ئایه‌ته‌کانی سورته‌ته‌که‌و ده‌ست بکه‌ین به
راقه‌کردن و شیک‌کردنه‌وه:

سوره تى النمل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طَسَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرَى
 لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ
 بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّاتُهُمْ
 أَعْمَلَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ
 وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخِسُونَ ﴿٥﴾ وَإِنَّكَ لَلْقَلْبِ الْقُرْآنِ مِنَ
 لَدُنِّ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

(طا: سين) ئەم پىتە پىچر پىچرانە لە سەرەتای سۆرەتەکان دا ، چەند جار لەو پىش ناماژەمان بۆ ماناكانيان كردووە . پىتويست ناكات دوبارەيان بكەينەووە . مانايەك كە بە پەسەندى دەزانين لەناو ئەو مانايانەدا ئەوەيە : دەفەرموى ئيمە قورئانمان لەو پىتانە پىتك هیناوە ، دەى ئىسەش بتوانن هەر لەو پىتانە نامەيەكى ئاوا تەنانەت با بە ئەندازەى كورترین سۆرەتیشى بى بۆخەنە رو!

﴿تلك آيات القرآن وكتاب مبين﴾ ئەم ئايەتە نازل كراوانە بۆ سەر تۆ ئەى موخەمەد ! لەم سۆرە تەدا بەشىكەن لەئايەتەى قورئان بە گشتى ، ئاياتى نامەيەكى نوسراو ئاشكراو نومايانن : كە تاروژى قىامەت ئەو قورئانە بەرقەرار دەبى و پەيپەوى كردنى هۆى بەختەوهرىيەو كارپى كردنى

ئاسان و لەتوانادايە. ھەر كەسى تى بىفكرى، لى تى سودمەند دەبى و لەدلىدا شىرىن دەبى، بۆى دەردەكەوى كەلامى خودايە و زادەى بىرو بۆچونى ئادەمىزاد نىە، جگە لەخودا كەس لەتواناى دا نىە وىنەى قورئان بىخاتەر و بەلكو ناتوان وىنەى كورتترىن سورەت بىخەنەر و.

﴿ھدى و بشرى للمؤمنين﴾ واتە: قورئان ھىدايەتدەر و رى پۆشنكەر و ھى ژيانە بۆ ئادەمىزاد، پزگارىيان دەكا لەپىيازى گومپرايى، مزگىنى دەره بۆ ئەوانەى خاوەن باوەر و پابەندى فەرمان و جەلەو گىرەكانى خودان، مزگىنى بەھەشت و پەھەمتى خودايان دەداتى.

ماناى ئەو: كە قورئان ھىدايەتدەربى بۆ موسلمانان ئەوھىە: سەربارى ھىدايەتى خۆيان ھىدايەتى تريان بۆ زیاد دە كا. وەكوو لەئايەتتىكى تردا ئاماژە بەو دەكاو دەفەرموى: ﴿فاما الذين امنوا فزادهم ايمانا، وهم يستبشرون﴾ ھىدايەتريان دەدا بۆ پىگاي بەھەشت و بە بەھەشتيان دەگەيەنى وەكوو دەفەرموى: ﴿فسيدخلهم فى رحمة منه وفضل ويهديهم صراطا مستقيما﴾ (النساء/ ۱۷۵).

ھەر وەسا: كە دەفەرموى: ﴿ھدى و بشرى للمؤمنين﴾ ئاماژە بۆ ھەقىقەتتىكى گەورەو بەنرخ دەكا، ئەويش ئەوھىە: قورئان كىتەبىكى زانستى نەظىرى و راھىتان نىە، ھەر كەسى بىخوینىتەو و لەبەرى بكا سودى لىوەر بگرى، بەلكو قورئان نامەيە كە ئاراستەى دل كراو سەرەتا لەگەل دل و دەروون دەدوى، نوورو روناكى بەكەسى دەبەخشى دلى كراو بى بۆ وەرگرتنى و سودى لى بىنى، ھەتا دلەكە زياتر بەنوورى ئيمان رۆشن بوويتەو پتر نەرمە بارانى باوەرى لى دەبارى، زۆرتترىن كاريگەرى قورئان دەچىژى.

واپى دەكەوى ئادەمىزاد دەيان جارو سەدان جار ئايەتەك دەخوینىتەو يان گوپى لى دەبى، بەلام دلى ناداتى و بەسەرى بى بەسەرى دا تىپەر

دەبى، ۋەھىچ كارىگەر يەك لەسەر ئەو دالە بى تاگايە بەجى ناھىلى. كەچى لەنكاۋىك چرايەك لەدلى دا ھەلدە كرىۋ بەگۈلى بون يان بەخوئىندە ۋەى ئايەتەكە دلى ۋەكوو غونچەى گول دەكرىتە ۋەو كارىگەر يەكى تىدا پەيدا دەبى: كە بەخەيالى دا نەھاتوۋە. موعجىزە لەژيان و خاۋەنى ئەودلە ھەستيارەدا دروست دەكا. لەرپى بازىكە ۋە دەگۈزىتە ۋە بۆرپى بازىكى تر.

يىگومان قورئان گەنجىنەيەكى لەبن نەھاتوۋە لەبۋارى ھىدايەت و خوداناسى و رىئومايى و جم و جول بۆ دۆزىنە ۋەى رىگاي بەختە ۋەرى، ئيمان و باۋەر كىلىلى ئەو گەنج و خەزىنە، ئەو كىلىلەت نەبى ناتۋانى دەرگاي ئەو گەنجە بکەيتە ۋە. ئەو كەسانەى بەراستى موسولمان بون و باۋەريان پتەوبو، بەھىدايەتى ئەم قورئانە موعجىزەيان دروستكردن، بون بەنمۈنە ۋە نەمۈنە دەھىنرىنە ۋە، بۆ ؟ چونكە دليان ئامادەبوو بۆ ۋەرگرتنى ھىدايەتەكەى .

بەلام كاتىك قورئان بىتتە كىتپىك ئايەتەكانى ۋەكوو گۆرانى دەنگ و صەدايان تىدا تاقى بكرىتە ۋە، لەخەفلەو فستىقالا بەرنامەى پى برازىنرىتە ۋە ئىزگە ۋە تەلەفريۋنى پى بكرىتە ۋە، لەترسى شەۋە ۋە دىۋو درنج لەپەناى ئافرەتى زەيىستان دابندرى، لەدادگادا بۆ سوئىند خواردن - نەك بۆ كارپىكردن - دادوۋەر بەشىۋەيەكى رۆتىنى ۋە بۆ ھەلخەلە تاندنى موسولمانان لەسەر مېزى حوكمى طاغوت دايىنى ۋە شاىەتى پى سوئىندىدا، .. ھەلبەتە ھەركاتى ۋابو، قورئان دەبىستى بەلام لەگۈچكەيە ۋە داخل دەبى ۋە لەۋلاۋە دەرەچى ۋە ناگاتە دل ۋە ھىچ كارىگەر يەكى نابى ۋە كەس سودى لى نايىنى ۋە گەنج و خەزىنەيەكى دەرگا داخراۋو بى كىلە.

ئەو موسولمانانەى سود لەقورئان ۋەردەگرن و پى ھىدايەت ئامىزدەبن، ﴿الذین یقیمون الصلاة﴾ ئەوانە:

كه نوژه كانيان به ته واوه تى و به ريكوپيكي ئه نجام ددهن. ئهركان و مهرجه كانيان به ته واوه تى به جى دىتن، پهروه ردگارى خويان له دل دا ئاماده كهن و خوشوع و خضووعى بو ده كهن، خویندنسى فاتىحه و ذىكرو دوعاكان واده خوینتن وه كوو چاويان له خودا بى، ئه گهر هيچكه نه بى وده زانن خودا چاوى له وانه.

﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ زه كاتى مال و سامانى خويان دهرده كهن، مال و دهرونى خويان به و زه كاتدانه پاك ده كهنه وه.

﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ ئه وان برى تى ته واويان به روژى قىامت ههيه، دلتيان له وهى دوامردن زيندو ده كرينه وه، پاداش و سزا به گویرهى كرده وه كانيان وهرده گرته وه، به ههشت و دوزهخ هه و پاداشى چاكه كاران به به ههشت و سزاي سهرپيچيكاران به دوزهخ ده دريته وه، فهрман به ردارى فهرمى خودا له وشتانهى فهرمىانيان پى ده كا. خويان ده پاريزن له وشتانهى جله وگيريان لى ده كا.

ئه مجار ديتته سهرباسى ئه وانهى برى تى ته زيندو بوونه وهى روژى قىامت و حىساب و ليكولينه وهى ئه و روژه نيه. ده فهرمى:

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ﴾ بىگومان ئه وانهى قىامت به درو ده زانن و به لايانه وه دورو نه گونجاوه دوا مردن زيندو بوونه وه هه بى و قىامت رابى، ژيانى دونيامان له پيش چاو جوان كردون، كرده وه ناشيرين و ناپه سهنده كانيانمان له دل دا شيرين كردون، مؤلته مان داو له گومرايى خوياندا بىتن و بچن، ئه وان سهرليشىواو سهرگهردانن، پيوهرو پىناسه كانيان لى تىك چون، پىيان وايه ئه وهى ده يكه كارى چاك و په سهنده، بير له ئاكامى خويان ناكه نه وه،

چاويان لە دوارۋژو سەرەنجامى ھەلس و کەوت و کارو کردەوہى
ناشیرىنى خۆيان نىہ .

زەججاج دەفەرموى: مانای ﴿زینا لهم اعمالهم﴾ ئەوہیہ: لەدونیادا
لەسزای سوربونیان لەسەر کوفر، کردەوہ خراپەکاغان لەدل دا شیرین
کردون و بەسروشت حەزیان لیئەتى.

﴿اولئك الذين لهم سوء العذاب، وهم في الآخرة هم الاخسرون﴾
ئەوانە سزایان عەزابی سەختی دژوارە لەدونیاو قیامەتدا، لەدونیادا
بەکوشتن و دیل گرتنیان لەکاتى شەرکردنیان لەگەڵ موسلمانان، وەکوو
لەغەزای بەدر دا پوی دا . لەقیامەتیشدا عەزابی سەختی دۆزەخیان بۆ
ئامادە کراوە بەلکو سزاو عەزاییان لەقیامەتدا زۆر سەخت و دژوارە،
چونکە عەزابەکیان لەوێ بەردەوام سەخت و نەپراوہیہ . وە کوو عەزابی
دونیایان نىہ ماوہیہک بى و بپرتەوہ .

ئەججار دیتە سەر باسی حال و چۆنیەتى ئەو کەسەى قورئانى بۆ نازل
کراوە . دەفەرموى: ﴿وانك لتلقى القرآن من لدن حكيم عليم﴾ ئەتۆ
ئەى پێغەمبەر! قورئان وەرەگرى و پیت دەبەخشى و فیژدەکرى
لەلایەن خودای دانائو لیژان لەفەرمان و جلەوگرى و بەرپۆەبردنى
بوونەوہردا، زاناو ئاگادارە بەسەر کاروبارەکاندا بەگەوہرەو بچوکىەوہ،
ئاگادارى حال و وەزعی مەخلووقاتى خۆیەتى، دەزانى: چى بۆیان باشەو
چى لەبەرژوہەندى ئەوان نىہ . ھەرھەوائىکى رایدەگەيەنى راستە ،
حوکم و بپىارى عەدالەتکارىیە . وەکوو لەشوئینىکى تردا دەفەرموى:
﴿وتمت كلمة ربك صدقا وعدلا﴾ (الأنعام/۱۱۵).

ئايەتى ﴿وانك لتلقى القرآن ....﴾ رىخۆشکەرہیہ بۆ ئەو چىرۆکانەى
لەمەودوا لەسورەتەکەدا رادەنوئىترىن .

چیرۆکی یه کهم: چیرۆکی حه زه تی موسایه علیه السلام

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنستُ نَارَ اسَاتِيكُمْ
مِّنْهَا يَخْبِرُ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا
جَاءَ هَانُودَىٰ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسَبَّحَنَ اللَّهُ رَبَّ
الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَمْوَسَّىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقَىٰ عَصَاكَ
فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمْوَسَّى لَا تَخَفْ
إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَى الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ
سُوِّ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ
مِنْ غَيْرِ سُوِّ فِي تَسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ
﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ ءَايَتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾
وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

دوای ئەوێ پەر وەرد گار هەوایی ئەوێ دا بە پیغەمبەر ﷺ کە قورئان
لەلایەن خودای دانائو زاناو وەردە گری، چیرۆکی حەزەرەتی موسا علیه السلام
دەگێڕێتەو. بەتەمەش ئەو رادەگەیەنێ کە پیغەمبەر شتیکی

تازەبابەت نىيەو بانگەوازىيەكەي غورنەي لەمىژودا زۆرە. وەكوو ئەو
 بەپىڭەمبەر دەفەر موى: ئەي پىڭەمبەر! ئەتۆ لەم نىگا وەرگرتن و سروش
 بۆ ھاتنەت شىتێكى بىدعەو تازەقەللانىت، ئەوەتا پيش تۆ موسا عليه السلام
 سروشى بۆ ھاتو و نىگاي بۆ كراو و ئەركى پىڭەمبەرايەتى خراوەتە
 سەر شان و بانگەوازي فيرەو و گەلەكەي كردو !

ههروهه ها ئه و به درۆ خستنه وه و سه ره پێچی کردنه ی له گه له که ته وه
توشت دی، شتێکی تازه نیه و له میژوودا غمونه ی زۆره ، ئه وه تا گه لی
موسا هه رچه نده له ناخه وه ده یانزانی په یامی موسا راسته و بره یان
به مو عجیزه و ئایاتی خودا هه بوو؛ که چی به ئه نقه ست و له روی
سته م و لوتبه رزییه وه ئینکاری په یامه که یان کردو شوینی نه که وتن و
به درۆیان خسته وه .

ده فہرموی: ﴿اِذْ قَالَ مُوسٰی لِاٰہِلَہٗ: اِنِّیْ اٰنَسْتُ نَارًا ، سَاَتِّیْکُمْ مِنْہَا بِخَبْرٍ اَوْ اَتِّیْکُمْ بِشَہَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّکُمْ تَصْطَلُوْنَ﴾ نئی پیغہ مبر ! یادی
 نہوہ بکہرہوہ کاتیؓک موساؑ لہولائی مہدیہ نہوہ بہخوئی و خیزانیہوہ
 دہ گہرانہوہ بؤ میصر، لہشہوئیکی تاریکی سہرمادا ریگیایان لیؑ تیؓک
 چوو، لہ ہہوئی نہوہدابوون یہ کیؓکیان دہست بکہوئی شاہزاییان بکا، یان
 نیشانیہ کی ریگا بدؤزنہوہو پیؑدا برون .

ئيتەر ھەزرەتى موسالەيھى ئاگرىكى بىنى دەدروشاىەو ھەدەسوتا نىلە
نىلە. كە ئەو ھى بىنى مزگىنى بەژنەكەى دا: كە وا رېگای دۆزىيەو ھە
لەتەنگانە رزگاربان بوو، وتى: ئافرەت مەن ئاگرىكم بىنى، دەچم بو ئەو
دەورو بەرە، ھەوالىكى رىگا دەزانم و سەرە بزوتىكىش بو ئىو ھەدەىنم لەم
شەو ھە سەرماو تارىكەدا ھۆمانى لەبەر گەرم دەكەىنەو.

وشمی ﴿تصطلون﴾ واتہ: خوتان گہرم بکہ نہ وہ، شاعیریکی عہرب
 دہلی: النار فاکہۃ الشتاء فمن یرد أکل الفواکہ شاتیا فلیصطل

الوادي الأيمن في البقعة المباركة ﴿ دهوروبهرى ئەو شوئنهش خاكى شامه
كه ولاتىكى پر فەروبه ره كهته، چونكه مهلبه ندى پيغه مبه رانه و زۆربه ي
فروستاده كانى خدا له و ده قهرو ولاته نيژدراون.

دهبى مه بهست به وانەى له ناو ئاگره كه دا كى بن ؟ ههروه ها ده بى
مه بهست به وانەى له ده وری ئاگره كه بوون كى بن؟ واپيده چى ئەو ئاگره
له جوړى ئەم ئاگره نه بووه: كه ئيمه دايدە گيرسيين. به لكور ئاگريك بووه
سه رچاوه كه ي عالەمى بالا بوو، ئاگريك بووه (نوورى بووه) گيانە پاك و
خاوينه كان له فرشته هەليان گيرساندوه، بۆ هيدايه تى ئاده ميزادو
وه كوو ئاگرى عاده تى هاتۆته به رچاوى موسا سه رنجى لى ده داو
لى وردە بوەوه .

به رسته ي ﴿ أن يورك من في النار ﴾ بانگى لى كرا، تا نيشانه و ئاماژه بى
به رزانى خيرو فەرى يەزدانى به سەر ئەوانە دا: كه له ناو ئاگره كه دا بوون:
كه بريتي بوون له فرشته كان.. ههروه ها به سەر ئەو كه سه يش دا كه له
ده وری شوئنى ئاگره كه يه: كه بريتيه له حەزره تى موسا عليه السلام، ئيتر هه موو
بوونه وەر ئەم به خششە ي وەرگرت، ئەم ولات و ده قه ره له تو مارگای
بوونه وەر دا بووبه ولاتىكى پيرو زو پر فەرو به ره كه ت، خدا ئەم پيرو زييه ي
پيدا، هوى ئەم فەرو به ره كه ته، رودانى ئەم روداوه گه وريه بوو: كه بريتي
بوو له گفتوگو كردنى په روه ردگار له گەل به نده ي خو ي حەزره تى موسا و
كردنى به فرستاده ي خو ي بۆ سه ر فيرعه ون و دارو ده سته كه ي و ده رخشتنى
موعجيزه ي (يەدى به يضا و عه صا ي ئەژديها ئاسا) .

جا چونكه وه زعه كه تارمايى جهسته و جوړه ماديه تيكي لى ده كرى،
په روه ردگار زاتى خو ي به دوور گرت له هه رشتيكا: كه شياوى ئەو نه بى،
فه رموى: ﴿ وسبحان الله رب العالمين ﴾ خدا پاك و به رزو پيرو زه له هه ر

سهرشانی و ده نیردری بۆسهر گهوره ترين مله وړی سهر زهوی لهو رۆژگارهدا. بۆیه په روهردگار موعجیزه ی پي به خشی بۆ نه وهی بتوانی روبه وړی نهو طاغوته بییته وه. یه کهم موعجیزه ی نهو هبوو: گوچانی دهستی بۆ کرده نه ژدیها .

هه لبه ته نهو ئاخاوتنه ی له سوره تی (طه) دا ده رباره ی عه صاکه ی له گه لئ دا ته نجام دا، لیږده دا دووباره ی نه کرده وه چونکه لیږده دا عیبرت و پهنده وهرگرتن بریتیه له بانگ لی کردنه کهو نه رک خستنه سهرشان ، بۆیه یه کسهر کورتبری کردو نهو ئاخاوتنه ی به مه زنده کراوی هیشته وه و چووه سهر مه بهستی سهره کی و پپی فهرموو:

﴿وَالْقِصَّةُ﴾ ده گوچانه کهت فری دهره سهر زهوی ! نه ویش فهرمانی به جی هیناو عه صای دهستی فری دایه سهر زهوی، یه کسهر گوچانی بی گیان و داره وشکی چهند سال له وه پپش پراو، بوو به ماریکی گهوره ی سهر سوپه ینهر، هینده ی نه ژدیها یه که گهوره زه به للاح؛

ویږای نه وهش تابلیتی چوست و چالاک و تیږه و ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌ وَلِيٌّ مُدْبِرٌ﴾ کاتی که گوچانه کهی خوی بینی به وشیتوه به سهر زهوی دا دی و ده چی، نهو نه ژدیها زه به للاح وه کوو نهو تیره مارانه کهوته جم و جول، سهری سوپماو لیی ترسا! چۆن ترسانیک؟ ترسانیککی واجگه له هه لاتن هیچ چاره یه کی تری به خه یال دا نه هات، له ترسانی هه لات و ئاوری نه دایه وه، به ته مانه بوو جاریکی تر بگه ریته وه ! بۆ لای گوچانی دهستی به ماریووی !

په روهردگار بانگی لی کردو ترسه کهی لی ږه وانه وه و پپی فهرموو: ﴿يَا مُوسَى! لَا تَخَفْ، إِنِّي لَا يُخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ﴾ ته ی موسا ! مه ترسه له وهی چاوت پی کهوت ، نه من هه لت ده بۆتیرم بۆ پیغه مبه رایه تی ، ده تکه مه فروستاده ی خوّم بۆ سهر فیرعه ون و دارو دهسته کهی ،

پیغمبران له لای من ناترسن له وکاته دا فسرمان وهرده گرن و
موعیزه یان له سهر دهست ظاهر ده بی.

﴿الآمن ظلم﴾ به لایم که سیّک سته مکار بیّ ، ئه وانه له مه و قیفی وادا ده ترسن و واقیان ورده میتیّ، ﴿ثم بدل حسنا بعد سوء﴾ مه گهر تۆبه بکهن به هوی تۆبه کردنه که یانه وه ببنه چاکه کار ووازله خراپه کاری بهیئن.

﴿فاني غفور رحيم﴾ ٲهوه من بۆيان ليخۆشبوو تاوانپۆشم، رهحمهت و ليخۆشبونم بۆيان بهرفراوان و لهبن نههاتوه. وهكوو لهشوينيكي تردا دهفرموي: ﴿واني لغفار لمن تاب وآمن وعمل صالحاً ثم اهتدى﴾ (طه/٨٢) يان دهفرموي: ﴿ومن يعمل سوءاً او يظلم نفسه ، ثم يستغفر الله ، يجد الله غفوراً رحيماً﴾ (النساء/١١٠)

ئىستا: كه حەزەرەتى موسا عليه السلام سەر خۆكە وتەو، دالى ئارام بوو، وە،
خودا موعجىزە يەكى تىرى پى دەبە خشى . پىتى دەفەرمى: ﴿وَأَدْخِلْ يَدَكَ
فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ﴾ دەستت بخرە ناو باخەلى خۆتەو،
دەستت بەبەرۆكى خۆت دا بکە، ئەگەر دەستت بخرە ناو بەرۆكتەو، وە
دەرى بەهیتىەو، وە درەوشیتەو، وە کوو پارچە ئەستىرە يەكى پرشنگدارى
لىدى، هېچ ديار دەى نەخۆشیشى پتو، ناپى.

موعجيزه‌ی يه که م بریتی بوو له گۆراندنی داریکی وشک و برینگ که به ده‌سته‌وه بوو به ماریکی هاروهاج . موعجيزه‌ی دوهم بریتی بوو له گۆرینی خودی ده‌سته که به شتیکی پرشنگدارو نوورانی .

﴿فِي تِسْعَ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ﴾ ئەم دوو موعجيزەيە بەشيکەن
لەو نۆ موعجيزانەي پشەتگيري پيڤەمبەرەيەتي تۆي پي دەکەين و
دەيانکەين بەنیشانەي راستي پەيامي تۆ بۆ لای فيرەوون و گەلەکەي.
و هەکوو لەشوینيکی تر دا دەفەر موي: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ
بَيِّنَاتٍ﴾ (الاسراء/ ١٠١).

ئەجار بايىسى ناردنى موسا بەموعىزە ھە بۆ سەر فیرەھون و
تاقمەھى دیارى دەکاو دەفەرموی: ﴿انهم کانوا قوماً فاسقین﴾ واتە:
چونکہ ئەوان گەل و نەتەوہیەکی لەپڕی دەرچوو بوون، لەرێبازی ھەق لایان
دابوو، لەچارچێوہی سروشت دەرچووون ، فیرەھون لافى خودایەتى
لێدەداو ئەوانیش تەصدیقیان دەکردو بەخودایان دەزانى ملیان
بۆشۆرکردبوو چى پێدەگوتن جى بەجىيان دەکرد !!

ئەجا بابزائىن فىرعەون و دارو دەستەكەى چۆن بەرەنگارى ھەزەرەتى
موسا بوونەوہ ؟ چ ھەلۋىستيان نواند بەرامبەر موعجىزەكانى ؟
دەفرموى: ﴿ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مَبْصُورَةٌ قَالُوا: هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴾ جا كە
نۆ موعجىزەو بەلگەكانى ئىمە نىشانى فىرعەون دران و بەئاشكرا
پىغەمبەرايەتى ھەزەرەتى موسا و ھارونيان (عليهما السلام) چەسپاند،
ئىنكارىيان كرد ھەرچەندە موعجىزەكان ھىندە ئاشكراو غاىيان بوون خۇيان
خۇيان دەچەسپاند، كەچى بەروائەت بەدرۇيان خستەنەوہ و تيان: ئەمە
سىحرىكى ئاشكراو عىانە بە درۆخستەنەوہ كەيان بەزوبان بوو بەروائەت
بەدرۇيان خستەنەوہ .

﴿وَجحدوا بها﴾ ٲٲنكارٲٲان كرد به ظاهٲر به لآم ﴿واستٲقنتها أنفسهم ظلما و علوا﴾ له ناخٲ ده رٲنٲان دا لٲٲٲان عه دٲان بوو كه ته وه له خود او دٲه ، زانٲٲان : كه ته مو عٲٲزانه حق و راستن ، به درؤ خستنه وه رواله ته كه دٲان سته م بوو له خوٲٲان كرد ، لوتبه رزٲ بوو له بهرام بهر حق دا نواندٲان . وه كوو له شوٲٲٲٲكى تردا ده فهرموى: ﴿فاستكبروا و كانوا قوماً عالٲن﴾ (المؤمنون/٤٦) .

سته میان کرد: که تھو موعجزانسه یان به سیحر له قه لھم دان،
لوتبه رزیان نواندو ئیمانیان نه هیئا، خۆیان مالویرانی دونیاو قیامت
کرد، خۆیان به هتاره دا و به دبهخت و چاره رهش بوون ﴿فانظر کیف کان

عاقبة المفسدين ﴿ ئه ی پیغه مبهه ر! ئه ی بیسه ر؛ بروانه و وورد به ره وه
 سه ره نجامی ئاشوبگێران و موفسیده کان چۆن بوو چییان به سه ره هات ؟!
 ئه مه ش هه ره شه یه له وانه ی هه زه ته ی موحه ممه دیان به درۆخته وه وه
 ئینکاری ئه وه یان ده کرد: که قورئانی له خودا وه بۆ هاتی، هه ره شه ی
 ئه وه یان لی ده کات : که ئه وه عه زابه کۆکوژه ریشه کیشه که ره ی تووشی
 ئه وانه هات ، تووشی ئه مانیش ببی. بۆ ئه وه ی پی له که لله ی شه یان
 به یهنسه خواری و واز له سه ره ره قی و خۆ به زلزانی خۆیان بینن و تووشی
 ئه و جوژه عه زابه ی گه له پی شینه کان نه بن!

چیرۆکی دووهه: چیرۆکی داوود و سوله یمانه (علیهما السلام)

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا
 وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾
 وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ وَقَالَ يَتَّيِّبُهَا النَّاسُ عِلْمَنَا مَنَظِقَ الطَّيْرِ
 وَأُوْتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ
 لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾
 حَتَّىٰ إِذَا اتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَتَّيِّبُهَا النَّمْلُ أَذْخُلُوا
 مَسْكَنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
 ﴿١٨﴾ فَبَسَّ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ

نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَلَدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا
تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

ئەمە چیرۆکی دووهمە لەم سورەتە پیرۆزە دا، دوا بەدوای چیرۆکی
حەزەرەتی موسا دی، دیاردەیی حیکمەتی خودا لەبوونەوهردا دیاری دەکا،
ئەو دەچەسپینی: کە قورئان لەخوداوە نازل بوو لەخودای داناو زاناو
هاتۆتە خواری، لەم سورەتەدا پەرورەدگار باسی ئەو نەعمەتانە دەکا: کە
بەحەزەرەتی سولەیمانی بەخشین، پێغەمبەراییەتی و فەرمانپەرەویی پێداو
بەختەوهری دونیاو قیامەتی بۆ دەستەبەر کرد.

دە با ئیستا بچینە خزمەت چیرۆکەکو گۆی بۆ قورئان رابگرین بزانی.
روداوی چیرۆکە چۆن رادەنویینی!!

دەفرموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا﴾ بێگومان ئیمە
زانیاریمان بەداودو سولەیمان بەخشیی، بۆ هەریەکە لەداودو سولەیمانی
کورپی، جۆرە زانیاریە کمان پی‌دان، فێری یاساو شەریعەتەمان کردن،
دەیاننوانی کیشەو نیزاعی نیتوان ئادەمیزادان یە کالاکەنەو.

داودمان فێری خویندەوهری زەبوور کرد، کە دەبخویندەوهر هیندە
کاریگەر بوو، هەموو بوونەوهری دەورووبەری هاوکاری زەبوور خویندن و
تەسبیحاتەکیان دەکرد، کێوکان و پەلەوهرەکان لەگەڵیان دەگوتەوهر،
چونکە دەنگ و ئاوازی زۆر خۆش بوو، بەدل دەبخویندو زۆر تێیدا
رۆدەچوو، لەهەموو شتیکی ماددی دادەبڕاو بەتەواوی بەخوداوە پەيوەست
دەبوو، هەروەها فێری زری دروستکردن و جۆرەها شتی تر بوو،
سولەیمانی کورپیشی لەهەندێ لەم شتانەدا هاوکاری باوکی دەکرد.

حه زه ته سوله يمان عليه السلام فيري زماني ته يرو تول بوبو له زماني ميړوله و
خشوکه کان حالې ده بوو، (با) بوی رام بوبو، ته خته که ی بۆ هه لده گرت
به ياني تانيوهرؤ مانگه رييه که مه سافه ی پي ده بري !

هه‌لێبه‌ت لیڤه‌دا جۆری ئه‌و زانیاریانه‌ی به‌داوود و سوله‌یمان(علیهما السلام) به‌خشراون دیاری ناکا، چونکه‌ لیڤه‌دا مه‌به‌ست خودی زانیاریه‌که‌یه‌، دیاری کردنی جۆره‌کانی نیه‌، هه‌روه‌ها ئاماژه‌ی ئه‌وه‌شی تیڤدایه‌: که‌ هه‌موو زانیاریه‌ک خودا ده‌یه‌بخشی، پێویسته‌ هه‌موو زانیاره‌ک بزانی سهرچاوه‌ی زانیاری له‌خوداوه‌یه‌، شوکرو سوپاسی خودا بکه‌ن له‌سه‌ر نێعمه‌تی زانیاری و خودا چۆنی بوی ئاوا فیڤری هی‌تری بکه‌ن، وانه‌که‌ن زانیاریه‌که‌یان بپێته‌ هۆی دوورکه‌وتنه‌وه‌یان له‌خودا، یان خودایان له‌بیر به‌هێنه‌وه‌.

نه وهتا چه زرهه تی داوود و سوله یمان (علیهما السلام) چه مدو شنای خودایان
کرد له سهر نیعمه تی زانیاری ﴿وقالا: الحمد لله الذي فضلنا على كثير
من عباده المؤمنين﴾ وتیان: سوپاس و ستایش بو تهو خودایهیه: که ئیمه ی
ریژدار کردوه به سهر زۆربه ی بهنده موسولمانه کانی دا، به هوی ئهم
زانیاریه ی پیی به خشیوین، خپرو فره ی دونیا و قیامه تی بو
دهسته بهر کردوین، نه وه ی داویه تی به ئیمه نه ی داوه به بهنده کانی تری
سهرده می ئیمه !

ئەمە بەلگەيە لەسەر ریزو نرخی زانیاری، ئاماژەيە بەو: کە هیچ پلەو پایەيەك ناگاتە پلەو پایەي زانست و زانیاری، زانیان لەژوور هەموو کەسیکەو، وەکوو لەشوینیکی تردا قورئان ئەمە دەچەسپینی و دەفەرموی: ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ، وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ (المحاذلة/۱۱).

لههه مان کاتدا هه لئانی زانایانی تیدایه بو شهوهی سوپاسی خودا بکهن
لههه نيعمه تی عيلم و له خوځيان بابی نه بن و خوځيان به ره و شتی ته و اوضاع
ئارایش بدن، شهوتا شهوان خوځيان لههه موو کهس باشتر لهقه لثم نه دا،
به لگوو وتیان: خودا ئيمه ی ريزدار کردوه بههه ره زورينه ی ئاده ميزاد دا،
نه یانگوت بههه ره موو ئاده ميزاد دا.

ناشكراشه ریزدارترین زانیاری زانیارییه ده‌باره‌ی زات و صیفاتى
خودا، هەر زانست و زانیارییهك دل‌له‌خودا دووربخاتەوه زانیاری
چەواشه‌یهو زیانی زۆرتەرە لەسودى . خۆشبه‌ختى بۆ خۆى ئاده‌میزادان
دەستەبەر ناکا. دەبیته مایه‌ی به‌دبه‌ختى و ترس و دل‌ه‌پراوكى و
ولات و یرانبوون و قه‌لاجۆکردنى ئاده‌میزاد و هۆكارى له‌ناوبردنیان
به‌تاك و به‌كۆ.

بیگومان نه مړو زانیاری پیشکه وتوو و ناده میزاد گه یشتو، ته پله یه کی بهر ز له بواری دروستکردنی چه کی نه تو م و به کار هی نانی زه پر و چه کی کیمیا یی، به لام تا نه مړو مړو قایه تی له و عیلم و زانیاری سه جگه له کوشتن و له ناو بدنی ناده میزاد به کو م ل و ریشه کی ش کردنی گه ل و نه ته و و و ویران کردنی ولات... هتد چی دی ده ست نه که و تو و و، چونکه هه لگرانی نه و زانسته خودا نانس، له خودا ناترس، سوپاسی خودا ناکه ن زانیاری سه که یان بو ری یازی خودا په رستی به کار نا هتین .

مرۆڤايه تي چي دهستكهوت له چه كي ئه تۆمي ئه مريكي جگه
له وهه موو قوربانيه وه حشي گهرييه له ئاكامي ئه و دوو قونبوله
زهريانه له هيرۆشيمو ناكازاكي دا ؟! كه دهست له عاست دووسه دو ده
تا دووسه دو چل ههزار ياباني خپ كردو ئه و گۆرستانه به كۆمه لهي له
ميژووي مرۆڤايه تي دا تۆمار كرد، ئه مه جگه له وانهي كه له پارچه بوون و
جهسته يان ته شويهو شيۆيندرا، ئه نداميان له دهست دان و دوايي

بەکارىگەرى ئەو زەرپەيە گىيانىان لەدەست دا: كە ئەمانىش بەدەيان ھەزار
بوون ھەروەھا جگە لەو كاريگەرييەي: كە تا ئىستاش و لەمەوداش
لەسەر چىنە لەدايكبووھەكانى ئەو ولاتە دوا ئەو كارەساتە، جى ماوھو
جى دەمىنى.

يان بىيىنە سەرباسى خۆمان و غەيبەتى خۆمان بکەين گەلى
موسولمان و عەرەب بەگشتى و گەلى عىراق بەتايبەتى و گەلى كورد
بەتايبەتى تر، چيان دەستكەوت لە پىشكەوتنى زانىارى عىراقى لەبوارى
چەكسازى دا ؟ جگە لەوھەموو قوربانىانەى شارى ھەلەبجە دەورووبەرى و
گوندى سەيسويناى قەرەداغ و دۆلى باليسان و گەلى شوينى ترى
كوردستان، كە بە چەكى كىمىيى و گازى خەردەل رشىندران و ھەناسەيان
لەھەزاران خەلكى بى دىفاع بى.

بەناحق ئەو ھەموو خەلكە وەرزیرو سەپان و دوكاندارو ھەمال و
ناژەلدارو چەوساوھو لەژىن خۆشى نەدیتوانەيان بەو چەكە كۆكۆژىيە نەفرىن
لى كراوھ قەلاچۆكردو ژىنگەى ھەواسازى كوردستانى پىرۆزىان پىس كرد،
سەرمىزى سەرەتايى قوربانىانى كارەساتى كىمىابارانى ھەلەبجە بەپانزە
ھەزار كۆژراو برىندار مەزەندەكرا، پىدەچى زياترىش بووبى ھەر خوداش
دەزانى چەند كارەساتى دل تەزىن و خاپووركارى تر لەئاكامى پىشېركى
بوارى چەكسازى ئىران و پاكستان و ھىندستان و ئىسرائىل و گەلى
ولاتى ترى ئاسىاو رۆژھەلاتى ناوھەراست دەكەونەو !!

ھەلبەتە ئەوھى ئىستا ولاتە زھىزەكانى وەكوو ئەمەرىكاو روسىاو
صىن و ئىنگىلىزو فەرەنسا ئامادەيان كردوھ لەو چەكە كۆكۆژىانەى وەكوو
قونبولى ھايدروچىن و گەلىك چەكى كوشندەى تر، قونبولى ھىروشىماو
ناكازاكى لەچاويانەوھ وەكوو تۆپى يارى كردنى منداڵ وایەو
بەرامبەرى ناكرىن، ھەر مەگەر خودا مەرقايەتى پىارىزى لەبەروبوومى

زانباری زانای بی‌دین و بی‌ویردان، نه‌گینا مروّقایه‌تی
له‌ئو پهری خه‌ته‌ردایه !!

﴿وورث سليمان داود﴾ ھزرھتی سولھيمان ﷺ داوای مردنی ھزرھتی داودی باوکی جیڳای ٺھوی گرتھو، میراتی پیغھ مبرایھتی و زانیاری و فرمانرہوایی لی گرت، ھزرھتی داود مندالی زوربوون، زیڈہ لھھ موویان ناوی سولھیمانی ھینا، چونکہ ٺھو بہ تابیہ تی ٺھو، میراتھ ی گرت و ٺھو بہ ھرانہ ی بو بہ جیٺمان ، مہ بہ ست میراتی مال و سامان نیہ پیغھ مبران میراتی مال و سامانیان لی ناگیری.

ئيمامى بوخارى و موسليم و ته بودادودو نه سائى له عايشه وه
 فهرموده هه كيان ريوايهت كرده، ده فهرموى: (نحن معاشر الأنبياء
 لا نورث، ما تركناه صدقة).

حه زره تی داود عليه السلام خوداپه رستی و عیباده تی له حه زره تی سوله یان عليه السلام زۆرتربوو، وه لی حه زره تی سوله یان عليه السلام له بواری فه رمان په وایی دا شاره زاترو زیره کتر بوو ، فه رمان په وایی و ده سه لاتی له باوکی به رفراوانترو به هیتر بوو، بای بۆ به یده ست بوبوو، چۆنی بو یستایه ئاوا هه لیده گرت و ده یگواسته وه ! شه یاتینی پابه ندی فه رمان و نه هیه کانی بوون، زمانی گیانله به رانی ده زانی.

﴿وقال﴾ حەزەرەتى سولەيمان عليه السلام لەباسى نىعمەتەكانى خودا دا بەسەرى دا دەفەرموى: ﴿يا أيها الناس؛ علمنا منطق الطير﴾ ئەى خەلکىنە! تۆمە فێرى زمانى پەلەوەر کراوین؛ خودا بەفەزڵ و گەورەیی خۆی، زمانى گيانلەبەرانی فێرکردوین ، ھەر لەگەڵ دەنگیان لى ھات دەتوانم بزائىم ئەو گيانلەبەرانە مەبەستیان چى! چيان دەوى و لەچى نارازين .

هه ندى ئاده ميزادی واهه: كه خه ريكی به خيۆ كوردنی گيانله بهران ده بن، هه ندى جار له بری دهنگی گيانله بهران حالى ده بن، كه گوئیان له دهنگی ئه سپ و هي سرو گویدرژو ره شه ولاخ و حوشترو پشيله و سه گ و مريشك و جوجيله ده بی له مه به ست و داخوازيه كانيان تی ده گهن و ده زانن: كه برسييانه يان تینوويانه، يان ناره حه تی و ئازاريان هه يه، يان نا. له زور رۆزگارو سه رده ميش دا خه لکی هه و لیان داوه له زماني گيانله بهران حالى بن. به تاييه تی له م رۆزگارانه دا كه سانیک هه ن خویان ته رخا ن كرده بۆ فيربوون و تيگه ييشتن له زماني په له وهرو بالنده كان! ده يانه وى حاله تی كه يفخوشی و ناره حه تيان بزائن چۆن داواي خواردن و خواردنه وه ده كه ن. هه روه ها هه ندى كه س هه ن هه و له ده دن له زماني ميرو له وهنگ حالى بن.

وه لی پيويسته ئه وه بزائن زمان زانینی گيانله بهران له لايه ن حه زره تی سوله يانه وه له شي وه ی زمانزانی زانایانی سه رده م نه بوه: كه هه و له ده دن له رپيگه ی حه دس و گومانه وه شتيكيان لی حالى بن، به لكوو زمانزانی نه كه ی حه زره تی سوله يان به شي وه ی موعجيزه بووه، واته: وه هبی بووه، كه سبی نه بووه، به هه ولدان و فيربون و توژينه وه وه ده ستي نه هي ناوه، له لای خوداش شتيكی زور ئاسانه كه به نده يه کی خوی فيری زماني گيانله بهران بكا، ئه و به هره يه ی پی ببه خشی و به هره مه ندى بكا به بی ئه وه ی هه و له ته قه للای بۆ دابی !!

﴿واوتينا من كل شيء﴾ خيرو بيتركي زورمان پی به خشراوه، خودا هه موو شتيكی پی داوين، له ئايين و دونيا و فه رمانپروايی و مال و سامان كه م و كورپمان نيه، له هه موو شتيك دا ده و له مه ندين.

﴿ان هذا هو الفضل المبين﴾ بينگومان ئه م به خششه ی خودا پیی به خشيوين، ئه و عطا يه ی خودا پیی به خشيوم له پیغه مبه ريتی و

پاشايى و فرمانبره وای به خششیکى خودایی به ناشکرا و عه یان پیمه وه
 دیاره و سوپاسگوزارین له سه ری چه نديک سوپاسی بکه یین هیشتا که مه
 ئەم قسه یه ی حه زره تی داود عليه السلام له روانگه ی شوکرو سوپاسه وه یه وه کوو
 چۆن پیغه مبه ر عليه السلام له فهرمووده یه کی دا: که موسلیم و ئەه بوداود
 له ئەه بوهوره یه وه ریواتیان کردوه، ده فهرموی: (انا سید ولد آدم یوم
 القيامة و لا فخر) واته پیغه مبه ر عليه السلام له روانگه ی سوپاسه وه نه ک
 له روانگه ی شانازیکردن و له خۆبایی بوونه وه ئەم فهرمووده یه ی فهرمووه.
 ﴿وحشر لسليمان جنوده من الجن والانس و الطير فهم يوزعون﴾
 سوپا بۆ سوله یان له هه موو لایه که وه کۆکرایه وه له جندۆکه و ئاده میزادو
 بالنده سوپای بۆ ریک خرا، به شیوه یه کی سه رنج راکیش و شکۆمه ند سوپا
 ته یار کرا، بۆ ئەوه ی هه ر که سیك نه یه ته ژیر فهرمانی سوله یانه وه به و
 سوپایه ته مبی ئی بکا.

دام و ده زگای حه زره تی سوله یان عليه السلام به ئەه و په ری ریک و پینکی
 کۆکرا به وه، ریزیک ئاده میزاد ریزیک جندۆکه چینیک بالنده، ئەه گه ر
 پیشه تای سوپاکه تۆزیک سه ره رپۆبونا یه راده گیران بۆ ئەوه ی دواوه ی
 سوپاکه به جی ته مینی و ته رتیب و نیظام تیک نه چی، که س پیش نه که وه ی و
 که س دوانه که وه ی. هه رکه سه شوین جینگای خۆی بزانی و لی ئی تپه رنه کا.
 جندۆکه عاله میکی نادیارن له ئیمه نازانین ماهیه تیان چیه و چۆنه،
 جگه له وه ی قورئان لیئانه وه ده فهرموی: که له بلیسه ی ئاگر دروست
 کراون. ئەوان ئاده میزاد ده بینن به لām ئاده میزاد ئەوان نابینن، ده توانن
 ختوکه ی شه رو فیتنه یی بخه نه ناودلی ئاده میزاده وه، به لām نازانین چۆن ئەو
 ختوکه یه ئەه نجام ده دن.

هه ندیکیان بروایان به پیغه مبه ر کرد، پیغه مبه ر عليه السلام نه ی یینی بوون و
 به ئیمان هیتانه که شی نه زانی بوون، خودا ئەم هه وائهی پی دا وه کوو

ده فەرموی: ﴿قُلْ اَوْحِيَ اِلَيَّ اَنْهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا: اِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي اِلَى الرِّشْدِ فَاَمَّا بِهِ، وَلَنْ نَّشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا﴾ (الجن/۲).
 ھەر لەروانگەى قورئانەو دەزانین: کە کۆمەڵی لە جندۆکەو شەیاتینی
 گەردنکەچى ھەزەرەتى سولەیمان عليه السلام بوون، بە فەرمانى ئەو جۆرەھا
 پێشەسازیان ئەنجام داو، مێحراپ و پەیکەر و مەنجەلى گەورە بو
 خوار دەمەنى و گەلى شتى تریان بە دیھیتاوە. بنكى دەریایان پشکنیون چ
 کارىكى لى داواکردبن خێرا بۆیان ئەنجام داو.

ئەو شەمان لەیاد نەچى ھەموو ئادەمیزادى سەر زەوى نەبوونە سەربازى
 لەشکرى ھەزەرەتى سولەیمان عليه السلام، چونکە فەرمانپەرەواى ھەزەرەتى
 سولەیمان عليه السلام تەنھا ئەو ناوچەى گرتۆتەو: کە ئەمڕۆ پێى دەگوترى
 فەلەستین، لوینان، سوریا، عێراقیش تا کەنارى زى فورات، لەم
 ناوچانەدا ھەزەرەتى سولەیمان عليه السلام فەرمانپەرەواى کردو.

ھەرۆھە ھەموو جندۆکەو شەیاتینی نەھاتبوونە ژیر بارى ھەزەرەتى
 سولەیمانەو، بە لکۆو کۆمەلێکیان خودا بۆى موسەخەر کردون، بە لگەمان
 لە سەر ئەمە ئەو یە قورئان دە فەرموی: ﴿إِنَّ ابْلِيسَ كَانَ مِنَ
 الْجِنِّ﴾ (الكهف/۵۰).

لە سورەتى (الناس) یشدا دە فەرموی: ﴿الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ
 النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾ ئەمە مانای وایە برى لە جندۆکەو شەیاتینی
 بەختو کە ئادەمیزاد گومرا دە کەن و لە سەردەمى ھەزەرەتى سولەیمانیش دا
 کردویانە، دەى ئەگەر ھەموو جندۆکەو شەیاتینی گەردنکەچى فەرمانى
 ھەزەرەتى سولەیمان عليه السلام بووبن، ناگوئجى کارى ختو کە دان و گومرا کردنى
 ئادەمیزادیان ئەنجام دابى، چونکە ئەو پێغەمبەرە بانگەوازی ھیدایەتى
 بلاو کردۆتەو، چۆن دەبى کە سێک پابەندى فەرمانى ئەو بى و کارى
 گومرا بى ئەنجام بدا؟!

هه‌روه‌ها هه‌موو بالندهو په‌له‌وه‌ری سهر زه‌وی گهرندنکه‌چی فهرمانی
 هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ نه‌بوون ، به‌لکوو کۆمه‌لێک له‌ته‌یرو تیول پابه‌ندی
 فهرمانی بوون، چونکه کاتی‌ک هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ سه‌رژمی‌ریه‌کی
 بالنده‌کانی کرد ﴿وتفقد الطیر﴾ ه‌ی ئه‌نجام دا یه‌کسه‌ر زانی: که
 په‌پۆسلیمانکه دیارنیه.

فهرمووی: ﴿ما لي لأرى الهدد﴾ به‌شیوه‌ی مه‌عریفه ه‌ینای ، دیاره
 هودهودی‌کی تایبه‌تی بووه‌و روخساری لای هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ غایان
 بووه . جاییان ته‌نیا ئه‌و په‌پۆسلیمانکه‌یه له‌پێری په‌پۆسلیمانکه‌کان
 به‌شداری ئه‌و مانۆره‌ی کردوه ، یان ئه‌وجاره نۆره‌ی ئه‌وبووه ، هه‌رچۆنێک ب‌ی
 ئه‌و هودهوده لای هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ ناسراو بووه .

ئه‌وه‌ی پشتگیری ئه‌م رایه ده‌کات ئه‌وه‌یه: که ئه‌و هودهوده هه‌ست و
 بیرێکی جوداوازو تایبه‌تی هه‌بووه ، له‌جۆره‌کانی تر دا نه‌بوو، به‌لکوو
 له‌هوموو بالنده‌کان دا نه‌بووه ، که‌وابوو ده‌ب‌ی ئه‌و جۆره زیره‌کییه له‌و
 جۆره هودهوده دا بووب‌ی: که گهرندنکه‌چی هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ بوون .
 چونکه ئه‌و زیره‌کی و لێ‌زانیه‌ی له‌و په‌پۆسلیمانکه‌یه‌دا ده‌ست که‌وت هه‌ر
 له‌ئاده‌میزادی عاقلمه‌ندی زیره‌کی خوداناس دا به‌دی ده‌کرێ!

موجاهید ده‌فهرمووی: هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ به‌سه‌ر هه‌موو کۆمه‌لێک
 له‌سوپاکه‌ی دا سه‌ره‌یه‌لیکی دانابوو، سه‌ره‌رشتی شیوه‌ی رۆیشتنی
 سوپاکه‌یان ده‌کرد، نه‌یاندیه‌شت سوپاکه لێک په‌رته‌وازه ب‌ی. هه‌ندیکیان
 زۆر پێش نه‌که‌ون و هه‌ندیکیان دوابکه‌ون و ته‌رتیب و نێظام تێک ب‌ج‌ی.

ئهم ئایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه: که پێغه‌مبه‌ریت‌ی و فهرمان‌په‌وایی ب‌ۆ
 هه‌زهرتی سوله‌یمان ﷺ ده‌سته‌به‌ر بووه . سه‌لته‌نه‌ت و ده‌ست رۆیشتنی
 وای پ‌ی به‌خشاوه ب‌ۆ که‌سی تر ئه‌وه ده‌سته‌به‌ر نه‌بووه ، ئه‌مه‌ش به‌خشش و
 نیعمه‌تیکی خودایی بووه ، گ‌یرا بوونی دوعاو پارانه‌وه‌که‌ی بوو: که

﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي أَنْتَ الْوَهَّابُ
فَسَخَرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رِخَاءً حَيْثُ أَصَابَ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ
بِنَاءٍ وَغَوَاصٍ﴾ (ص/۳۵-۳۷) يان ده فەرموی: ﴿وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِأَذْنِ رَبِّهِ، وَمَنْ يَزْغُ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نَذْقُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ،
يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ وَتَمَثِيلٍ وَجَفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ
رَاسِيَاتٍ﴾ (سبأ/۱۲-۱۳).

بەسەر ئۆچدەن لەمانای ئەم ئایەتانە ئەوەمان بۆ روون دەبیستەو: کە
پەروردگار ئادەمیزادی بۆ حەزەرەتی سولهیمان عليه السلام ژێربار کردبوون،
سوپایەکی زۆرو زەبەندەکی لێ پێک هێنابوون، جندۆکەیشی بۆ موسەخەر
کردبوون قەصرو بالەخانەیی بەرزو فراوان و مەنجهالی گەورە پان و پۆریان
بۆ دروست کردون. بەلەندەشی بۆ ژێربار کردبوون بۆ ئەنجام دانی زۆر شتی تر
کە لەمەودوا لەباسی چیرۆکی پەپۆسلیمانکە دا ئاماژەیی پێ دەکەین.

بەلێ لەشکری حەزەرەتی سولهیمان عليه السلام مانۆری خۆی دەست پێکرد،
لەشکر تێکەلاو لە ئادەمیزادو جندۆکەو بەلەندە، تەرتیب و نیشامی
رێک و پێک، روشتن و جەم و جۆلی، هەنگاوو شەپۆلی هەلوێستەو
بارگەخستنی بەیەکەو گونجاوو سەرنج راکێش. سوپا چاو
رەو بەردەوام بوو...

﴿حَتَّى أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ غُلَّةٌ: يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا
مَسَاكِنَكُمْ، لَا يَحْطَمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ هەتا
حەزەرەتی سولهیمان عليه السلام بەخۆیو لەشکریەو گەیشتە (وادی النملة) - دۆڵە
میروڵە - وەکوو دەلێن: دۆڵیکە لەشام میروی زۆرە. بۆیە بەناو میروووەو
ناوئراوە. ئا لەو کاتەدا میروویەك: کەسەرپەرشتی میروڵەکانی تری
لەئەستۆ بوو، بانگی لەمیروڵەکانی تر کرد وتی: ئەی میروڵەکان؛
هەمووتان خۆتان تاقەت بکەن و هەریەکەتان بچیتەو شۆین و خانەیی

خۆی، نه بادا سوله یان و له شکره که ی پان و پلێشتان بکه نه وه و پیتان نه زانن.

هه لبه ته عاله می میرو وه کوو عاله می ههنگ ته رتیب و ته نظیمیکی سه رنج راکیشی تیدایه، هه رتا که و ئه رکی خۆی ههیه، کۆمه ل کۆمه ل و گرو گرو، هه رتا که و لیپرسرای خۆی ههیه، ئه و په ری ریکهستن و ته نظیم و پیکه وه گونجانی تیدا به رچاو گیراوه، ئه و ته نظیم و ریک و پیکیه زور به ده گمه ن له ناو به ره ی ئاده میزاد دا ههیه، که م ری ده که و ی ئاده میزاد بتوانن کۆمه لگای خۆیان ئاوا ریک بهن. دیاره له ناو خۆیان دا زمانی لیک حالی بوون و تیگه یشتیان ههیه، خودا جوړه زمانیکی تایبه تی پیداون، له ناو خۆیان دا ئاخاوتنی پی ده کهن.

رسته ی ﴿لَا یحطمنکم﴾ ویده چی وه لامی فه رمان بی واته: ﴿ادخلوا لایحطمنکم...﴾ وه کوو ده گوتری (اجتهد لاتر سب) هه روا وی ده چی نه هی بی له جیاتی ئه مر به کارهاتوه. واته: پێیان ده لێ: له م جیگایه ی ئیستاتان مه میننه وه، چونکه ئه گه ر میننه وه سوپای سوله یان پان و پلێشتان ده که نه وه.

حه زه ته ی سوله یان ﷺ له ئاخاوتنی میرو له که حالی بوو، به و حالی بوونه که یف خۆش بوو، له خۆشیان خه ریک بوو شاگه شکه بی. که یف خۆش بوو به وه ی: که ئه و جهسته بچکۆلانه ی به نه زانین پان و پلێش نه کرده وه، به وه که یف خۆش بوو که تیگه یشت ئه و شامیرووه چی به میروه کانی تر گوت، به لایه وه نیعمه تیکی فره مه زن بوو؛ که خودا توانای ئه وه ی پی داوه په یوه ندی بکا به و عاله مه داخراوه له خه لکی تر، بتوانی له ئاخاوتنیان له گه ل بگا و بزانی چی ده لێن. که یف خۆش بوو چونکه به لایه وه جیگای سه رسوپمان بوو، که ئه و میروه ئه و جوړه عه قل و دووربینی یه ی هه بی و میروه کانی تر لی حالی بن و به گوئی بکهن.

ویرای سوپاس و ستایشی بۆ زاتی پەروە دگەر داوا دەکا خودا تەووفیقی
بدا بۆ ئەنجام دانی کردەوهی پەسەند، دەفەرموی:

﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ﴾ خودايه توفيقم بده بۆ ئوهی بتوانم کردهوی پهسندی و ابکهم تو پیی رازی بی. ﴿وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ﴾ خودایه بهففضل و گهورهیی خۆت لهو دونیادا بمخهره ناو بهههشتی رازاوهی خۆت و لهپیږی پیاوچاکان و پیغه مبهران و خۆشهویستانی خۆت تۆمارم بکه!

هانا بۆ خودا دہبا: کہ لہ پیڑی رہم پی کراو ری راستان دا حیسابی
بکا، لہ خودا دہ پار پتہ وہ لہ گہل نہ وہ دا دہ زانی پیغہ مہرہ و خودا
نیعمہ تی پیغہ مہرہ تی پی بہ خشیوہ، ئادہ میزادو جندو کہو بالندہ ی بۆ
موسہ خہر کردون. ترسی ئوہ ی ہہ یہ کردہ وہ کانی کورت بینن، شوکرو
سو پاسگوزاریہ کہ ی کہم و کورتی تی دابی. دہ یہ وی بہ چاؤ ڈیری خوداو
توفیق و یارمہ تیدانی بہ ختہ وہری دواروژی مسوگہر بکا، تہ قواو
خودا پہ رستی و ترسی لہ عہ زابی خودا ہستی ہہ میشہ ئاتاجی بہ ندہ ی بۆ
لای خودا لہ لا بہ رجہ ستہ کردبو، بۆیہ لہ وکاتہ دا کہ ئاٹاری نیعمہ تی
خودا بہ سہر خو یہ وہ دہ بینن ہانا بۆ خودا دہبا: کہ توفیقی بدا بۆ ئہ نجام
دانی کاری باش و خودا پہ سہند!

دوو موعيزه:

هه‌لبه‌ته ئیمه له‌ئایه‌ته‌که‌دا هه‌ست ده‌که‌ین به‌دوو موعجیزه، دووشتی سه‌رئاساو له‌عاده‌ت به‌ده‌ر، یه‌کیکیان موعجیزه‌ی تیگه‌یشتنی چه‌زره‌تی سوله‌یمان عليه‌السلام له‌ئاخاوتنی می‌روه‌که، موعجیزه‌که‌ی تریان ناسینی چه‌زره‌تی سوله‌یمان له‌لایهن می‌روه‌که‌وه، ته‌مه‌ش بو‌خۆی موعجیزه‌یه‌کی تره، پێویسته‌هه‌لوێسته‌ی له‌سه‌ر به‌که‌ین وتی‌ی ب‌فکرین بزانی‌ن: که‌خودا

خاوهن تواناودهسه لاتى ره هاياهههرچى دهيهوى، دیتهدى، ههر بیهوى بیکه دهیکا!

موعجیزه ی یه کهم: که تێگه یشتن بوو له زمانى میروه که له لایهن ههزرتى سوله یانه وه هیئنده ی موعجیزه ی دووهم سه رسورپهینه ر نیه، چونکه به پروالته ههزرتى سوله یان عليه السلام ئاده میزاده و پیغه مبه ره، خودا به موعجیزه ئه و زانیاری و تێگه یشتنه ی پى به خشیوه، کاره که به نیسبته ئه وه وه نزیکتره له وه رگرتن و قبول بوون!

به لام میرویه کی به پروالته بى زمان بزانی ئه وانه سوله یان و له شکره که یه تی و ئه گهر پێیان لی بنێن ده یان پلیشیننه وه، ئه مه موعجیزه یه کی تره و له هی پێشوو سه رسورپهینه رتره و ئاده میزاد پتویه رانه هاتوون و خاریقولعاده یه. که ده فهرموی: ﴿وهم لا یشعرون﴾ ئاماره ده کا به عه دالته تکارى ههزرتى سوله یان عليه السلام له شکره که ی، ته نانه ت ته قوا و له خودا ترسییان گه یشتوته ئاستیک به ئه نقه ست زیان به میرو له یه کیش ناگه یه نن. ئه گهر ئاگایان لی بى میرو له یه کیش پلیش ناگه نه وه. ئه گهر شتیکی له و جوړه روى دا ئه وه به نه زانی یه و ئاگادارین، بۆیه ده لێن: ههزرتى سوله یان عليه السلام ئه وه نده ی به تێگه یشتن له زمانى میروه که که یف خوڤ بوو هیئنده ی تر به وه که یف خوڤ بوو: که خودا به و جوړه صیفه تی عه دالته تکارى به خوێ سوپاکه ی به خشیوه و پابه ندى فهرمانى خودان و به ئه نقه ست زیان به که س ناگه یه نن.

ئایه ته که ئاماره ی ئه وه شى تیدایه: که په روه رداگه عه قل و غه ریزه ی به رپتوه چوونى ژیانى به هه موو گیانله به ریک به خشیوه، هه موویان هه سته ئه وه یان تیدایه چی زیانیان پى ده گه یه نى و چی به سوده بویان.

که سیك لیكۆلینه وه له سه ر سروشتی گیانله به ران بکا و سه رنجی سروشت و تایبه تمه نديه کانیا ن بدا، شتى زۆر سه رسورپهینه ریان لی ده بینى و

ئىلھامات و ھەستى زىرەكانەى جۇراو جۇريان لى بەدى دەكا . ئەمەش
 ھەموو داخوازى ئەو دەكەن: كە پروا بەو خودا خاوەن دەسلەتە بىكەين:
 كە ئەم ھەست و شعورەى بەو گيانلەبەرانە بەخشیو ھەموو شتەىكى
 بەرپۆو جىيە، ھەموو كاریكى پرە لەحیکمەت و دانایی .
 ئەو خودایەى كە ھەزرەتى موسائىم عليه السلام لەو لایى فیرەون دا : كە لى
 پرسین خودای ئیو كىيە ؟ ﴿ قال : ربنا الذي اعطى كل شئ خلقه ثم
 ھدى ﴾ (طە/۵۰)

بولبولىكى خوش نەوا بووم بۆى نەواى دەورى گولت
 كىي وەكوو ھود ھود ھىكايەتى سەباى گىرايەو

ھەرىق

كۆتايى ئايەتى (۱۹) سۈرەتى النمل.

بەيارمەتى خودا بەدوانەمە چىرۆكى ھود ھود دى.
 واتە ئايەتى (۲۰) سۈرەتى (النمل) .

پیرستی بابته کان

لاپه ره	بابته
۳	سوره تی (الفرقان)
۶	نازلکردنی قورئان و تاک و ته نهایی پهروه ردگار
۱۴	هه لویست و ره خنه ی موشریکه کان له قورئان
۱۹	تانه و ته شهرو ره خنه ی موشریکه کان له پیغه مبهه <small>ﷺ</small>
۲۹	بروانه کردنی موشریکه کان به روژی قیامت و وه زرع و حالیان لهو روژه دا و بهرام بهری کردنیان به به هه شتیه کان
۳۴	حال و وه زعی کافره کان له روژی قیامت دا له گه ل په رستراوه کانیان دا
۳۸	پیغه مبهه ران هه رده بی ناده میزاد بن
۴۱	موشریکه کان بو چه سپاندنی راستی پیغه مبهه رایه تی موحه مبهه داوای نازل بوونی فریشته ده که ن بو سهریان، یان خودا بیینن
۴۷	ترس و خو فی روژی قیامت و ته نگ و چه له مه کانی
۵۴	کافره کان قورئان پاشگو ی ده خن و ده لئین: بوچی هه مووی به یه کجار نازل نابی؟
۶۵	چیرۆکی هه ندی له پیغه مبهه ران و سزای به درۆ خه ره وه کانیان
۷۱	گالته کردنی موشریکه کان به پیغه مبهه <small>ﷺ</small> و دروشم دارکردنی بانگه وازییه که ی به گومپایی
۸۰	پینج به لگه له سه ره هه بوون و تاک و ته نهایی خودا
۹۶	نه فامی موشریکه کان له باره ی په رستنی شتی نه شیاهوه رینمویی کردن بو به ندایه تی کردنی خودا
۱۰۴	رهوشتی به نداه کانی خودا
۱۲۱	سوره تی (الشعراء)
۱۲۴	ره تدا نه وه ی موشریکه کان وه ره شه لیکردن و چه سپاندنی تاک و ته نهایی خودا

